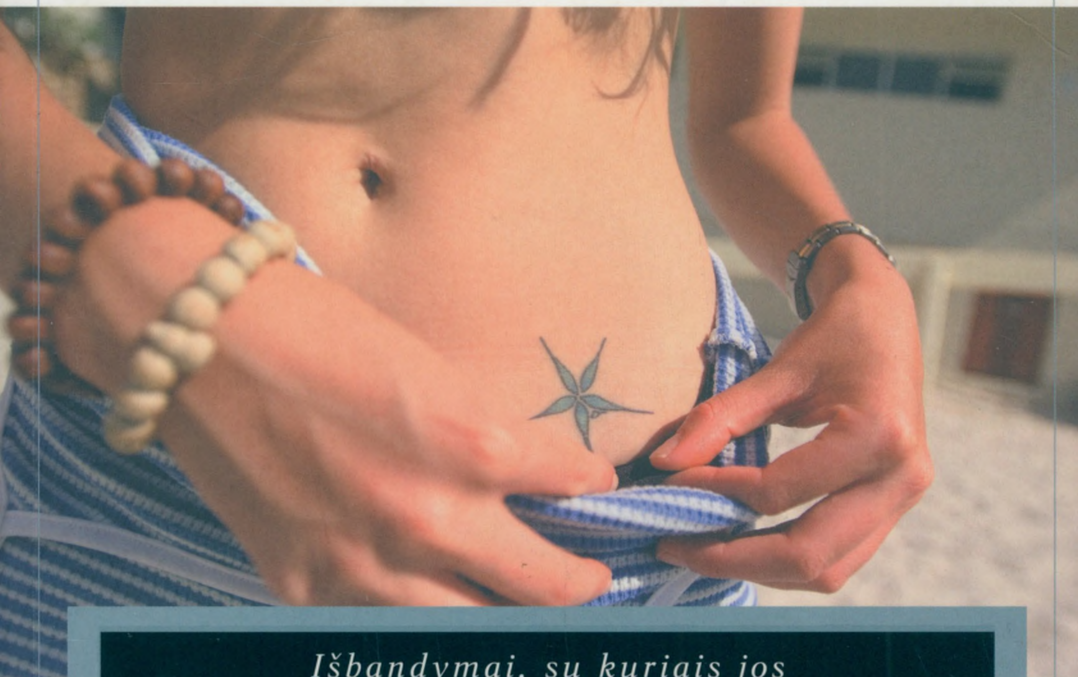
Mūsų mergaitės

Išbandymai, su kuriais jos susiduria augdamos

Maggie Hamilton

baltos lankos
PSICHOLOGIJA

Mūsų mergaitės

•••••••••••••

Išbandymai, su kuriais jos susiduria augdamos

Maggie Hamilton

Iš anglų kalbos vertė
Laura Danieliūtė

baltos lankos
PSICHOLOGIJA

UDK 159.927-055
Ha211

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Redaktorė
Asta Bučienė

Viršelio fotografija
© Ralf Schultheiss/Corbis

Versta iš
Maggie Hamilton, *What's Happening to Our Girls?*, Penguin Group (Australia), 2008

Printed in Lithuania
ISSN 2029-1655
ISBN 978-9955-23-299-5

Mano nuostabiajai mamai Joan už visą gyvenimo meilę ir išmintį

Turinys

Padėka

Sunku kažko pasiekti tik savo pastangomis. Tai didelis projektas, kurio nebūtų buvę įmanoma įgyvendinti, jei ne begalinė parama, kurią gavau iš daugybės žmonių. Nuoširdžiai ačiū visoms mergaitėms, kurios noriai dalijosi savo išgyvenimais. Dėkoju savo šeimai ir draugams, kurie nė karto nesudvejojo dėl šio projekto.

Už neįkainojamą paramą nuoširdžiai dėkoju vaikų ir paauglių sveikatos specialistams, mokytojams, vaikų psichologams ir konsultantams, įstatymų vykdytojams ir medicinos personalui.

Jaučiuosi labai dėkinga savo išmintingai ir gabiai leidėjai Julie Gibbs, įžvalgiai vyriausiajai redaktorei Ingridai Olson, savo reklamos agentui X, dizainerei Allison Colpoys ir redaktorei Jocelyn Hungerford, jų nenuilstama meilė ir pasiaukojimas man reiškia be galo daug. Ačiū visai leidyklos „Penguin" komandai: Danui Ruffino, Sally Bateman, Anne Rogan, Peg McColl ir Angelai Crocombe už jų nuostabų darbą.

Širdingai dėkoju savo mylimam vyrui Derekui, kurio tvirtas tikėjimas viskuo, ką aš darau, mane stiprina ir palaiko. Labai pasišvenčiu ir dėkoju Didžiajai Dvasiai, įkvepiančiai mane stebėti gyvenimą ir išdrįsti įsivaizduoti, koks jis bus.

Įžanga

Pastarieji keli dešimtmečiai pakeitė mergaičių gyvenimus – suteikė joms tokių laisvių, apie kurias ankstesnių kartų vaikai galėjo tik svajoti. Greta nuostabių galimybių atsiranda naujesnių ir subtilesnių jėgų, keliančių grėsmę daugybei mergaičių laimėjimų. Beveik kiekvienas gyvenimo aspektas kinta žaibo greičiu. Mūsų mergaitės gimė pačiame šių pokyčių priešakyje. Ką dvylikametė išgyveno, kai jai buvo 7-eri, neturi nieko bendra su šiandienės septynmetės kasdienybe. Dėl šios priežasties suaugusiesiems sunku susigaudyti savo atžalų gyvenime.

Nė vienai mergaičių kartai neteko susidurti su tuo, kas laukia dabartinių mergaičių. Būtent todėl šioje knygoje pateikta medžiaga gali pasirodyti šokiruojanti ar neturinti nieko bendra su tuo, ką augant teko patirti tėvams. Kai kalbame apie problemas, su kuriomis susiduria mergaitės, paprastai esame linkę galvoti apie paaugles. Taip manydami pamirštame jaunesnes savo dukras.

Knyga pradedama pasakojimu apie naujagimes, nes jos šiuo metu pateko į reklamos gamintojų taikinį. Jie žino, jog šešių mėnesių kūdikis geba atpažinti prekių ženklus ir kad produktų ženklai ant kūdikių drabužėlių bei jų aplinkoje įtaką perkamajai galiai darys jau nuo dvejų metų amžiaus. Dėl šio ankstyvo proceso mažylės tampa vartotojomis, jos paverčiamos rinkos subjektu, ir tai itin neigiamai veikia jų siekius, kūno ir savęs suvokimą.

Augdamos mūsų mergaitės vis daugiau laiko praleidžia žiūrėdamos DVD ir televizijos laidas, kuriose subtiliai užmaskuojama prekių reklama. Visa tai daroma žmogiškos šilumos ir bendravimo sąskaita, o šie veiksniai itin svarbūs ankstyvajam smegenų vystymuisi. Toks mergaičių sukomercininimas riboja jų vaizduotę, menkina norą domėtis jas supančiu pasauliu. Iš jų atimama galimybė mėgautis nerūpestinga vaikyste, jas skubama paversti mažomis pelningomis vartotojomis. Kuo anksčiau mūsų mergaitės pamėgsta pirkti, tuo pelningesnės jos tampa.

Moters, kaip sekso objekto, vaizdavimas žiniasklaidoje ir populiariojoje kultūroje daro poveikį ir mažoms mergaitėms. Tai keičia ikimokyklinukių kalbėseną bei elgseną. Mergaitėms augant, formuojasi ir jų savivoka. Jos pradeda kreipti dėmesį į savo kūną, drabužius ir aksesuarus. Šis susirūpinimas išvaizda lemia mergaičių pasirinkimą: nuo draugių, laiko, praleidžiamo prekybos centruose, iki to, ką jos dėvi ir su kuo žaidžia. Reklamos gamintojai gerai pasidarbavo. Net penkiametės turi savo mėgstamas firmines prekes ir su jomis susitapatina. Vis labiau jų draugystė remiasi tuo, kas ką turi.

Intensyvėjant šeimos ir visuomenės susiskaidymui dėl iširusių santykių, daugiau judant, ilgėjant darbo valandoms ir trūkstant laiko, stiprėja žiniasklaidos ir naujųjų technologijų įtaka. Šie veiksniai per anksti paveikia mergaites. Tai leidžia joms gyventi tokį gyvenimą, apie kurį tėvai nieko neišmano. Kas kažkada buvo tik suaugusiųjų, dabar tapo ir mūsų vaikų gyvenimo dalimi. Net dvylikametės užsiima seksu. Poreikis būti pripažintoms savo bendraamžių paaiškina ankstyvą mergaičių siekį būti seksualioms, žavėjimąsi pornografija, lytiškai plintančių ligų skaičiaus didėjimą tarp mūsų paauglių.

Praeityje vaikai mokėsi iš suaugusiųjų. O dabar nebėra aiškaus ryšio tarp vienos kartos ir ją sekančios, nes suaugusieji pasiliko populiariosios kultūros ir naujųjų technologijų uodegoje. Dėl to mūsų mergaitės jaučiasi nesuprastos ir izoliuotos.

Jos mano, kad suaugusiesiems tai nė motais. Ši vienuma skatina mergaites ieškoti savo bendraamžių paramos, ir šios visada pasiruošusios suteikti joms draugiją.

Nors ir didžiuojamės, kad gyvename moderniame pasaulyje, bet bijome įvardyti mus slegiančius dalykus, nutinkančius mūsų mergaitėms. Kol delsiame, būtent jos ir nukenčia. Begalinis mano noras labiau jas pažinti paskatino dvejus metus paskirti jų gyvenimo tyrimams.

Pasinėriau į populiariąją paauglių kultūrą ir pasaulinę rinkodarą. Pokalbiai su mergaitėmis sudarė kokybinę mano tyrimo dalį. Pasitelkiau kaip įmanydama daugiau jų citatų ir išsakytų minčių, kad išgirstume, ką mergaitės pasakoja, ir kad atitinkamai reaguotume. Greta specialistų pastabų knygoje panaudota daugiau kaip šimtas mergaičių pasisakymų. Ištisus mėnesius praleidau naršydama internete, stebėdama paauglių pokalbių svetaines ir forumus. Norėdama parodyti, kokios diskusijos vyksta, įtraukiau ir keletą ištraukų iš pokalbių svetainių. Neinicijavau nė vienos virtualiųjų pokalbių temos. Tik stebėjau.

Kalbėjausi su vartotojų ir vaikų psichologais, įstatymų vykdytojais bei medikais, mokyklų psichologais, taip pat darželių auklėtojais, vidurinių mokyklų mokytojais, vaikų ir paauglių sveikatos specialistais. Stengiausi kuo daugiau susipažinti su pagrindiniais nagrinėjamų temų teoretikais ir praktikais. Jei vietiniai tyrimų ir / ar statistikos duomenys buvo sunkiai prieinami, o taip nutikdavo dažnai, rėmiausi atitinkamais užsienyje surinktais duomenimis.

Per individualius pokalbius mergaitės dažniausiai pateikdavo tokius atsakymus, kuriuos, jų manymu, noriu išgirsti. Tačiau atsipalaidavusios pamažu atsiverdavo ir dalydavosi savo patyrimais. Nusprendžiau nekalbėti apie jų pačių galimus intymius santykius, alkoholio, narkotikų vartojimą, mitybos sutrikimus ar savęs žalojimą, o pokalbį pradėti nuo to tai, kuo

gyvena jų draugės. Šis būdas pasirodė tinkamiausias. Mergaitės mielai atverdavo savo pasaulį. Per šiuos pokalbius mane glumino tai, kad mergaičių atsakymai, nepaisant jų skirtingos aplinkos, panašūs. Tik po kurio laiko suvokiau, kad taip nutiko dėl didžiulės popkultūros įtakos.

Bandydama suvokti, kuo gyvena mergaitės, jokiu būdu nenoriu sumenkinti sunkumų, su kuriais susiduria berniukai. Jiems metamus iššūkius analizavau savo knygoje *Apie ką nekalba vyrai* (*What Men Don't Talk About*), tačiau to negana, mums vis dar trūksta informacijos ir tyrimų apie berniukus, kad padėtume jiems vaikystės ir paauglystės metais. Daugelis išmėginimų, stumiančių į pavojų mūsų mergaites, kelia grėsmę ir mūsų berniukams.

Knygoje bandžiau apžvelgti veiksnius, kurie neigiamai veikia ne tik paaugles, bet ir naujagimes bei pirmuosius žingsnius pradedančias žengti mergaites. Tėvai turėtų suprasti, kokią svarbią įtaką daro jų ankstyvas ir aktyvus dalyvavimas dukrų gyvenime. Daugelis tėvų, su kuriais man teko kalbėti, jautėsi bejėgiai. Tačiau geriau patyrę, kuo gyvena jų mergaitės, suvokė, kaip turi elgtis ir kaip atgauti savo prarastas pozicijas.

Šiandienos mergaitės gali daug, tačiau neturėtume leistis apakinami ir nepastebėti jų laukiančių išbandymų. Kuo daugiau žinosime ir geriau suvoksime, kuo jos gyvena, tuo geriau jas apsaugosime ir padėsime joms augti.

I skyrius

Pradžia

Mūsų mergaitės gimsta žėrinčiame galimybių pasaulyje. Moterys gali turėti namus, savo verslą, rinktis draugus ir partnerius, išsakyti savo nuomonę. Šių dienų mergaitėms lengviau prieinami pinigai, kelionės, išsilavinimas ir technologijos, jos turi daugiau karjeros galimybių, palyginti su bet kurios kitos kartos mergaitėmis. Tačiau tuo pat metu joms tenka išbandymai, su kuriais nebuvo susidūrusi jokia kita karta. Septynmetės išgyvenimai skiriasi nuo to, ką patyrė dvylikametės, kai joms buvo septyneri. Dėl šios priežasties dauguma mūsų siūlomų gairių nėra aktualios, būtent todėl joms taip svarbu, kad suaugusieji suvoktų jas supantį pasaulį.

Su šių dienų mergaitėms tenkančiais išbandymais nesusidūrė nė vienos ankstesnės kartos atstovės.

Ko tikisi, dėl ko nerimauja, su kuo kovoja mūsų mergaitės? Kodėl joms labiau rūpi bendraamžių, o ne tėvų nuomonė? Kodėl firminiai drabužiai, seksuali išvaizda ir nesibaigiančios kelionės į prekybos centrus tampa tokios patrauklios? Kodėl

tiek daug mergaičių elgiasi taip, kad įtiktų savo bendraamžiams? Ir kodėl daugėja depresijos, savižalos, mitybos sutrikimų ir nesaikingo alkoholio vartojimo atvejų?

Nuo pat gimimo akimirkos mergaitėms atsiveria daug nuostabių galimybių. Tėvų reakcija į jų atėjimą padeda suprasti, ką reiškia būti mergaite. Naujagimės gebėjimas suvokti, ko iš jos tikimasi, negali likti neįvertintas. Jos įspūdžiai formuojasi iš to, kaip su ja kalbama, kaip ji laikoma, iš žaislų ir drabužėlių, ją supančios aplinkos. Neįtikėtina, bet ką tik gimusi mergaitė labiau nei ką tik gimęs berniukas domisi žmonių veidais.[1]

Dauguma tėvų, atsižvelgdami į mažų dukrų poreikius, daug dėmesio skiria jų išvaizdai, drabužiams, kambario interjerui ir spalvoms, jų žaislams ir patalynei. Dažnai mergaičių tėvai šiomis detalėmis rūpinasi labiau nei berniukų, mat, jų manymu, mažoms mergaitėms reikia daugiau globos ir apsaugos.[2]

Šešių mėnesių naujagimė formuojasi emociškai. Nusistovi jos jautrumas aplinkinių reakcijai.

Pasiturintys tėvai savo mažosios gimimą gali švęsti, įsigydami geriausios kokybės vežimėlį ir modeliuotojų sukurtų drabužėlių. Staigus prabangių vaikiškų parduotuvių gausėjimas rodo, koks didelis madingų drabužių pasirinkimas, pradedant firmos „Rock Your Baby“ drabužėliais, skirtais mažajai hipei, baigiant „Nappy Head“ drabužėliais labiau nusimanančiai ir sekančiai madą *bambino*. Sąrašo viršuje puikuojasi firmos „Gucci“, „Dior“, DKNY ir kiti gerai žinomi pavadinimai, užtikrinantys madingą mažosios puošeivos išvaizdą.

Keturių mėnesių mažylė gerai atpažįsta ją supančius žmones. Geba nuotraukose atskirti pažįstamus nuo nepažįstamų.[3] Šešių mėnesių mergaitė mokosi valdyti svarbiausias emocijas.

Stebėdama reakcijas, gaunamas iš tėvų ir kitų aplinkinių, mergaitė atitinkamai keičia savo elgesį.[4]

„Šiandien taikiklis labiausiai nukreiptas į kūdikį, būsimąjį vartotoją... Vaikų smegenų neuronai reklamos gamintojams yra tarsi masalas.“ (Douglasas Rushkoffas, populiariosios kultūros specialistas)[5]

Būdama šešių mėnesių, mergaitė pradeda leisti garsus ir atmintyje išlaikyti virtines vaizdų, tarp jų – ir logotipus.[6] Reklamos gamintojai, gerai išmanantys šiuos itin svarbius kūdikių raidos etapus, stengiasi kiek įmanydami patraukti mažųjų dėmesį. Priklausomai nuo to, kiek mergaitės aplinkoje pirmuosius gyvenimo mėnesius vyravo užslaptinta produktų reklama, ji gali tapti vienu iš tų vaikų, kurių pirmasis aiškiai ištartas žodis bus prekės ženklo pavadinimas.[7] Populiariosios kultūros specialistas Douglasas Rushkoffas pabrėžia: „Vaikų smegenų neuronai reklamos gamintojams yra tarsi masalas.“[8]

„Tą akimirką, kai mažylė pradeda aiškiai matyti, tampa vartotoja.“ (Susan Gregory Thomas, *Pirk, vaikeli, pirk* (*Buy, Buy Baby*)[9]

Firminiai kūdikiai

Apsipirkdami tėvai mažai mergaitei greičiausiai išrinks vienus ar dvejus firminius marškinėlius, seilinukų ar vystyklų su linksmais paveikslėliais. Kai Jamesas McNealas pastebėjo, jog

kūdikiai ilgai ir įdėmiai stebi savo seilių varvėjimą, suprato atradęs kažką svarbaus. Naudodamiesi „seilių veiksniu" rinkodaros specialistai gali išradingai užtikrinti prekės ženklo atpažinimą ankstyvoje vaikystėje. Dėl strateginio prekių ženklų išdėstymo ant drabužėlių mažylei lengva juos atpažinti ir suvokti kaip neatsiejamą pasaulio dalį.[10] Tėvams to nesuvokiant, mergaitė įtraukiama į vartotojų gretas, kur žodis „pakanka" neegzistuoja, o jos savigarba priklauso nuo to, ką turi, o ne nuo to, kas ji yra.

Produktai įtaigiai pateikiami mergaitei dar nesuvokus, kad ją supantis pasaulis nėra jos dalis. Ji nesuvokia, nei kad rankos ar pėdos yra jos dalis, nei kad šis žaislas priklauso jai. Nebent tėvai norėtų, kad rinkos dalyviai formuotų ankstyvuosius kūdikių įspūdžius – tuomet jie turi kreipti dėmesį į prekių ženklus ant jų drabužėlių, žaislų, žaidimų, maisto ir televizijos laidose.

> **„Kartais aštuoniolikos mėnesių mergaitės 10 proc. žodyno sudaro firminių produktų pavadinimai. Paprastai daikto firminiu pavadinimu jos prašo būdamos dvejų."** (Jamesas McNealas, rinkodaros profesorius)[11]

Gudrūs kūdikiai

Dabar mergaitės turi daugiau galimybių siekti savo tikslų, tad dauguma tėvų jaučia atsakomybę savo mažosioms užtikrinti gerą startą. Galima entuziastingai skatinti mergaičių potencialius talentus, joms perkant „Kūdikio Einšteino" (*Baby*

*Einstein**) DVD, sukurtus šešių mėnesių kūdikiams ir vyresniems vaikams. Jei pastebima, kad mergaitė šiomis laidelėmis mėgaujasi, galima įsigyti ir „Kūdikio Einšteino" žaislų, knygų, žaidimų ir lėlių. Ši mergaitė gali būti viena iš vis gausėjančių kūdikių, žiūrinčių laidas vaikams.

Jei mergaitė lyg užhipnotizuota žiūri televizijos laidas, dar nereiškia, jog tai jai patinka ir teikia naudos.

Jei mergaitė lyg užhipnotizuota žiūri televizijos laidas ar DVD, dar nereiškia, jog tai jai patinka ir teikia naudos. Dėl šios priežasties 1999 metais Amerikos pediatrų akademija ragino tėvus neleisti mažesniems nei dvejų metų vaikams žiūrėti televizoriaus, nes tai gali daryti įtaką smegenų vystymuisi.[12] Net jei televizijos laida ir DVD yra labai supaprastinti, jokiu būdu nepakeis bendravimo su žmonėmis. Kūdikiai turi išvystyti savo socialinius įgūdžius bei emocijas ir suteikti prasmę savo pasauliui.[13] Nebendraudami su žmonėmis mažyliai praranda galimybę greičiau suvokti, kad, pavyzdžiui, mama skiriasi nuo tėčio, kad jie elgiasi skirtingai, jų pomėgiai ir lūkesčiai skirtingi. O jei mama ir tėtis skirtingi, tad greičiausiai ir kiti žmonės skiriasi ir t. t.

Yra ir daugiau rūpestį keliančių veiksnių, susijusių su kūdikiu ir televizoriumi. Vaiko raidos specialistai žino, kad

* „Kūdikis Einšteinas" – tai multimedijos produktų ir žaislų serija, kurianti programėles vaikams nuo trijų mėnesių iki trejų metų amžiaus. Programėlėse plačiai pasitelkiama klasikinė muzika, dailė ir poezija. Tai – Walto Disney'aus kompanijos produktas, populiarus tarp tėvų, siekiančių lavinti savo mažylių pažintinius įgūdžius. Ankstyvosios vaikystės raidos pedagogikos specialistai šiuos produktus vertina skeptiškai ir pabrėžia vaiko mokymosi svarbą liečiant, tyrinėjant savo fizinę aplinką. „Kūdikio Einšteino" interneto svetainė: www.babyeinstein.com/tenyears/. Čia ir toliau – vert. past.

žaidimas sudaro svarbią vaikystės dalį. Jis skatina vaikus išmokti sutelkti dėmesį į tai, ką jie daro. Taip pat formuojasi vidinis vaiko balsas. Kai maža mergaitė žaidžia, ji čiauškėdama pradeda sisteminti savo mintis ir patyrimą. Televizija griauna šią raidą.[14]

Viena iš priežasčių, dėl kurios tėvai leidžia kūdikiams žiūrėti televizorių, yra ta, jog jie mano, kad tai mokymosi priemonė. Kūdikiai greitai atpažįsta spalvingus prekių ženklus televizoriuje ir tikrovėje, bet tai neprilygsta sužinoti daugiau apie patį save ar savo pasaulį. Tyrimai rodo, jog kūdikis dvigubai daugiau laiko skiria suvokti užduočiai, pamatytai televizoriaus ekrane nei parodytai tėvų.[15] Kūdikiai, žiūrėdami televizorių, netenka galimybės mokytis liesdami, uostydami, ragaudami ir suprasti, kaip objektas ar žmogus siejasi su kitais žmonėmis ar objektais. Visa tai itin svarbu jų raidai.

Tyrimai patvirtino, jog kūdikiai, žiūrėdami net paprasčiausias televizijos laidas, nesugeba suvokti įvykių sekos. Visa, ką jie mato, tėra hipnotizuojančių vaizdų rinkinys. Taigi šio amžiaus mergaitės pavienius vaizdus gali pradėti sieti, tik tėvams esant šalia ir padedant joms susivokti.[16]

Gyvenimas gana įtemptas, tad nenuostabu, jei tėvai, norėdami pailsėti, įjungia vaikiškas laideles ar DVD. Šis faktas, kartu su noru savo kūdikiams suteikti gerą startą, paaiškina, kodėl vis daugiau kūdikių žiūri televizorių ir DVD. Jungtinėse Amerikos Valstijose atliktas tyrimas atskleidžia, kad beveik vienas iš penkių jaunesnių nei metų kūdikių savo miegamajame turi televizorių, o 43 proc. mažesnių nei dvejų metų vaikų televizorių žiūri kasdien. Apytiksliai pusė laidų, kurias žiūrėjo vaikai, nebuvo skirtos patiems mažiausiems.[17]

Mažos mergaitės neturi būti užimtos ir kasdien skatinamos nuo ryto iki vakaro. Joms reikia laiko ir erdvės susivokti pačioms ir suvokti savo pasaulį. Be ramių akimirkų ir žaidimų

vaikai vystosi sudėtingiau. Studijos parodė, kad iki septynerių metų amžiaus kiekviena prie televizoriaus praleista valanda per dieną dėmesio sutrikimų riziką gali padidinti 10 proc.[18] Negalima neatsižvelgti į šias išvadas. Išmintingi tėvai išlaisvins mažuosius nuo dėžės ir pasirinks „režimą be televizoriaus" arba jį žiūrėti leis tik retkarčiais. Tėvai, pasirinkę „televizoriaus režimą", turėtų nuolat stebėti prie ekrano leidžiamą laiką bei laidų turinį ir užtikrinti, kad vaikams nedarys įtakos veiksniai, kuriems savarankiškai nesugebama atsispirti.

Dėl didelio spaudimo daugelis tėvų prarado pasitikėjimą savo gebėjimu auklėti. Nesuteikdami savo kūdikiams begalės daiktų, jauni tėvai jaučiasi nuviliantys savo atžalą. Priešingai mano ankstyvosios vaikystės specialistai pabrėžia, kaip yra svarbu ramiai leisti laiką su savo kūdikiu. „Tyrimai parodė, kad nervinis audinys augti pradeda ramiai leidžiant laiką ir įdėmiai stebint savo vaikelį, lengvai masažuojant jo nuostabią odą, kalbinant jį ir dainuojant, – teigia Margot Roberts, ankstyvosios vaikystės raidos pedagogė ir trijų vaikų mama. – Tokia veikla nėra laiko švaistymas ir jos tikrai geriau neatliks mokami „vaikų priežiūros specialistai". Tai – gero vaiko vystymosi pamatas ir gero auklėjimo dalis."[19]

Specialistai ragina jaunus tėvelius pasitelkti vaizduotę ir kūrybiškai leisti laiką su savo dukrelėmis. Išgalvoti žaidimai, leidžiantys kūdikiui ištirti savo rankas, pėdas, barškinimas barškaliuku ar mėgavimasis vandeniu maudyklėje yra idealūs. Žaislų virš galvos iš kairės ir dešinės cypinimas padeda mergaitėms nustatyti garsus. Lietimo pojūčiai ugdomi leidžiant pajusti skirtingus audinius ant rankų, pėdų, žandų ir pilviuko. Linksmi rimai su žaidimo elementais, pavyzdžiui, vaikiškas eilėraštukas „Viru viru košę", padeda įtraukti ją į žaidimą. Yra daugybė linksmų ir išradingų būdų atskleisti naujagimei jos pasaulį. Svarbiausia – paprastumas.

II skyrius

Kūdikiai, verti milijardų

Dėl dėmesį prikausčiusio staigaus programų ir produktų, skirtų kūdikiams, bumo jauniems tėvams dažnai sunku suvokti, koks mažyliams mielas jų buvimas šalia ir bendravimas su jais. Rinkodarininkai skatina tėvus manyti, kad šie, nenupirkę savo mažylėms begalės žaislų, žaidimų ir madingų drabužių, atims iš jų svarbiausius gyvenimo dalykus. Ankstyvosios vaikystės raidos specialistai mano priešingai. Pirkiniai negali atstoti meilės, ryšio tarp žmonių – to, kas mums leidžia gerai jaustis. Tėvai, su savo atžalomis besimaudantys visų tų įsigytų pirkinių jūroje, patys nepajunta, kaip įskiepija suvokimą, jog vaikas be firminių drabužių ir aksesuarų yra niekas.

Tai nereiškia, kad kūdikiai turėtų augti be vaikiškų žaidimų ar žaislų, tačiau tėvai turėtų riboti į mergaičių akiratį patenkantį produktų kiekį, kad šie nedarytų įtakos jų vystymuisi. Tai gali būti sunki misija, žinant, kad smarkiai išaugo produktų pasirinkimas ir kad jau dvejų metų vaikai savo mėgstamą prekę atpažįsta parduotuvėse ir praneša tėvams norintys šį daiktą įsigyti.[1] Liūdina tai, kad dauguma mergaičių daug dalykų ge-

riau atpažįsta prekybos centruose nei gamtoje. Krūvos žaislų bukina mažylių vaizduotę ir didina poreikį nuolat ją skatinti. Ankstyvosios vaikystės raidos specialistai ragina tėvus laikytis paprastumo principo: leisti kūdikiams mėgautis kartoninėmis dėžutėmis, minkštaisiais žaislais, puodais ir keptuvėmis, statyti iš kubelių ir t. t.

Produktai, sukurti kūdikiams, traukia dėmesį, mat jų kūrėjai tariasi su specialistais, į ką kiekvieną savo augimo etapą labiausiai reaguos mažieji. Apsiginklavę tokių specialistų teikiama detalia informacija, rinkodarininkai tiksliai žino, kurį išgalvotų žaismingų personažų ir istorijų mygtuką paspausti. Jų atsakomoji reakcija daro įtaką viskam – nuo spalvų ir medžiagų, naudojamų gaminant linksmus personažus, pasirinkimo iki jų pasirodymo parduotuvėje.

„Vaikai mažiau laiko praleidžia su savo tėvais nei žiūrėdami reklamą. Taigi reklaminiai klipai daro labai svarbią įtaką jų žodyno formavimuisi ir firminių prekių pavadinimų naudojimui.“ (Martinas Lindstromas, pasaulinės rinkodaros specialistas)[2]

Anksčiau ar vėliau dauguma mergaičių stipriai pamėgs programas vaikams „Sezamo gatvė“ (*Sesame Street**) ar „The Wiggles“**, ar kokią kitą vaikų pramogos formą, kurios paketą sudarys knygos ir DVD, firminiai žaislai ir drabužiai. Tėvai

* „Sezamo gatvė“ – tai amerikiečių nekomercinės kompanijos *Sesame Workshop* edukacinė laida vaikams, pramoginius elementus derinanti su mokomaisiais dalykais. Ši programa pirmą kartą buvo transliuota 1969 metais lapkričio 10 dieną. Sezamo gatvės interneto puslapis: *www.sesamestreet.org*

** „Wiggles“ – muzikos grupė, skirta vaikams. Ji buvo įkurta 1991 metais Sidnėjuje, Australijoje. Grupė savo vaizdo įrašuose, televizijos laidose ir savo gyvuose pasirodymuose derina muziką ir vaiko raidos teorijas. Daugiau informacijos apie grupę: *www.thewiggles.com.au/uk/home/*

džiaugiasi, kad šios programos ir su jomis susiję produktai linksmina jų mergaites, ir lengvai pamiršta, jog šis daugybės įvairių kūdikių prekių bumas yra palyginti naujas. Prieš televizijos laidelės „Teletabiai" didžiulę sėkmę rinkodarininkai savo dėmesį buvo sutelkę į mokyklinio amžiaus vaikus. Po „Teletabių" viskas pasikeitė. Suvokę, jog galima gerai pasipelnyti iš ikimokyklinukių ar iš pačių mažiausiųjų, gamintojai greitai reagavo. Vaikų parduotuvės prekybos centruose „Westfield" tapo greičiausiai besiplečiančia mažmeninės prekybos sritimi.

Vienas iš liūdniausių mano draugės, dirbančios rinkodaros srityje, karjeros momentų buvo jos vadovaujama naujo firminio vaikų personažo pristatymo rinkai kampanija. Tvyrojo didelis užsidegimas naująja idėja, o kampanijos planai buvo nuostabūs. Ji turėjo skraidyti padebesiais, nes atsirado galimybė uždirbti daugybę pinigų, tačiau jautėsi vis labiau prislėgta, nes kūdikiai per susitikimus buvo vadinami „vartotojais". Jei į savo kūdikius žiūrime tik kaip į dar vieną rinkos taikinį, tampame labai riboti.

Per trumpą laiką iš kūdikių ir vaikų itin gerai pasipelnyta. Tik per vienus metus vaikų pramogų „Wiggles" imperija užsidirbo maždaug apie 45 mln. dolerių.[3] Šiuo metu „Wiggles" franšizės „dirba" nuo Ispanijos iki Taivano, jų teminis parkas yra Auksinėje pakrantėje, Australijoje, trys – JAV, ir nežinia kiek dar jų išdygs. Laida vaikams „Bananai su pižamomis" (*Bananas in Pyjamas*) rodoma septyniasdešimtyje šalių; manoma, kad ją žiūri apytiksliai 100 mln. vaikų, o programos „Statybininkas Bobas" (*Bob the Builder*) pardavimas viršijo 2 mlrd. dolerių pasauliniu mastu.[4] Šiuo metu programos „Kūdikis Einšteinas", kurią W. Disney'aus kompanija 2001 metais įsigijo už 20 mln. dolerių, vertė siekia 200 mln. dolerių. Pavieniai produktai gali būti nežalingi ir mieli, tačiau tai, kad

mergaites užplūdo gausybė firminių žaislų ir drabužių, verčia susimąstyti.

„Prasideda nuo „Statybininko Bobo“ (*Bob the Builder*) ar „Dinozaurės Doroti“ (*Dorothy the Dinosaur*) ir niekada nesibaigia, nes jei juos „prisijaukini“ nuo mažų dienų, jie tavo visam laikui.“ (Jasonas Clarke'as, konsultacinės įmonės „Minds at Work“ įkūrėjas)[5]

Pramogos ar reklama?

Mažoms mergaitėms augant rinkodara intensyvėja. Vis daugiau ikimokyklinio amžiaus mergaičių žiūri televizijos laidas, į kurias nepastebimai įpinama produktų reklama. Tai idealu rinkodarininkams, nes apie šių laidų žaviuosius personažus leidžiamos knygos, gaminami jų žaislai, žaidimai, personažai puikuojasi ant batų ir drabužių, saldumynų popierėlių ir dribsnių pakuočių. Mažos mergaitės informaciją apie firmines prekes sugeria nesuvokdamos, kad jos joms yra primygtinai peršamos.[6] Visa tai mažai ką bendra turi su Stainerio vaikystės raidos teorija ar išskirtinių veido bruožų neturinčiomis lėlėmis, kurių unikalius veidus, pasitelkdamos vaizduotę, mergaitės gali susikurti pačios.

Šie personažai, kartą įžengę į mergaitės gyvenimą, tampa jos pasaulio dalimi. Toks atsargus ir nuoseklus produktų įpynimas formuoja būsimus mažylių pirkimo įpročius. Tėvai nesuvokia, kad nuspręsdami, ką įsigyti, patys firminių produktų pavadinimus dažnai įtvirtina vaikų galvelėse. „Kartą prekybos centre gėrimų skyriuje išgirdau mamą savo vaikų klausiant,

kokių gėrimų jie norėtų. Ji klausė ne apie apelsinų ar kokį kitokį gėrimą, bet apie Statybininko Bobo ar Barbės gėrimą“, – pasakojo Adelė, dviejų mergaičių mama.

Jasonas Clarke'as iš įmonės „Minds of Work“ aiškina: „Mes, tėvai, savo vaikus pasiduoti rinkodarai išmokome daug anksčiau, nei jie pradeda bendrauti su savo bendraamžiais paaugliais. Nuo to momento, kai atveria akis, juos supa spalvingi, linksmi personažai, mokslininkų sukurti tam, kad stulbintų ir džiugintų. Jie prasideda nuo „Statybininko Bobo“ ar „Dinozaurės Doroti“ ir niekada nesibaigia, nes jei juos „prisijaukini“ nuo mažų dienų, jie tavo visam laikui.“[7] Norintys apsaugoti savo mergaites tėvai turėtų vengti su žaislais susietų laidų bei filmų ir po ranka turėti DVD rinkinį, nesusijusį su firminiais produktais.

Kiek firminių produktų mažos mergaitės gali įsiminti, yra diskutuotinas klausimas. Vienoje iš 1991 metais JAV atliktų studijų vaikams nuo trejų iki šešerių metų buvo parodyti keli logotipai, tarp jų – ir vienos gerai žinomos cigarečių firmos. Nors šių cigarečių reklama skirta suaugusiesiems, mažiau nei trečdalis trimečių teisingai susiejo firminį ženklą ir cigaretės paveikslėlį. Devyni iš dešimties tyrime dalyvavusių šešiamečių produktą su jo logotipu susiejo be jokio sunkumo.[8] Nuo to laiko reklama padarė didelę pažangą.

Mūsų mergaitės gyvena supamos hipnotizuojančių nuolatinių pramogų ir akstinų, firminiai žaislai, drabužiai, maistas ir TV programos užima didžiąją jų dienos dalį. Tai nutinka gerokai anksčiau, nei jos pradeda skaityti ir rašyti ar išmoksta priimti savarankiškus sprendimus. Dar nežinome, kokią įtaką tokia aplinka mažylėms padarys, nes jos dar neužaugo. Galime tik laukti ir stebėti, kas nutiks, arba griebti vadžias į savo rankas ir imti spręsti, ko ir kada norime savo atžaloms.

Ankstyvosios vaikystės raidos pedagogė Margot Roberts pabrėžia paprastumo svarbą. Užuot vaikams pirkę įvairius mu-

zikinius produktus, pvz., „Baby Mozart“, ar žaidimų kilimėlius, vaikų aptvarėlius ir visokius kitokius gaminius, primena ji, jauni tėvai neturi užmiršti, kaip malonu vaikučiams girdėti tėvų balsus. Skaitymas ar dainavimas kūdikiams duoda daug daugiau nei televizorius ar DVD. Lopšinės, vaikiški eilėraštukai ir išgalvotos dainos patraukia jų dėmesį ir suteikia galimybę mokytis. „Skatina kartoti, mokytis, susitelkti, plečia žodyną, lavina atmintį ir teikia džiaugsmo, – teigia Margot Roberts. – Žaiskite žaidimus pirštais, sudominkite juos ir darykite tai kartu. Juk visa tai susiję su skaičiavimu, žodžiais ir koordinacija.“ Jauni tėvai yra labai užsiėmę, tačiau kai palieka daugiau erdvės sau ir savo kūdikiams, naudos gauna visi.

III skyrius
Bet jos tik mažos

Augdamos mažos mergaitės iš savo žaislų, drabužių, knygų, aksesuarų, pokalbių nuotrupų, žurnalų, televizijos ir DVD įrašų suvokia, ko iš jų tikimasi. Tai daro įtaką formuojantis jų savivokai. Dažnai nutinka taip, kad mergaitė pradeda reikalauti vien tik rožinių drabužių ir stipriai pamėgsta savo Barbę.

Seksualioji vokiškų animacinių filmų veikėja Barbė, kilusi iš Lilli, tarp mažų mergaičių vis dar labai populiari. Dar neseniai Barbės reklama buvo skiriama 6–8 metų mergaitėms. Dabar šios lėlės perkamos net ir ką tik pirmuosius žingsnius pradėjusioms žengti mažylėms. Jei Barbė į mergaitės akiratį patenka dažnai, nesulaukusi nė metų mažylė ims atpažinti lėlės veidą ir prekės ženklą. Kuo ilgiau mergaitės regi Barbę, tuo labiau prie jos prisiriša. Ši realybė padeda paaiškinti faktą, kodėl kas sekundę parduodamos trys Barbės.[1]

Dėl Barbių produktų gausos mažos mergaitės labai lengvai pačios gali tapti barbėmis ir imti gyventi barbių pasaulyje. Barbė taip pat turi savo interneto svetainę. Mažylė, užsiregistravusi *www.BarbieGirls.com* puslapyje, gali kurti ir parinkti drabužėlius savo virtualiajai lėlei, įrengti jos namus, žaisti žaidimus, uždirbti pinigų ar net žiūrėti mėgstamiausius Barbės

filmus ir kitus vaizdo įrašus. Dėl tam tikrų priežasčių mergaitės žavisi rožine Barbės spalva, Barbės muzika, džiaugiasi turėdamos savo Barbę. Mergaitei smagu. Tik gaila, kad Barbė ir kitos nenatūralių formų lėlės nėra vertinamos teisingai, svarbu, kad mergaitė augdama neimtų manyti, jog jos kūnas atrodo siaubingai, nėra patrauklus ir normalus.

Kai žaidimas tampa ne tik žaidimu

Dažnai žaislas – tik žaislas, tačiau kartais jo poveikis mergaitėms anaiptol nėra naudingas. Deja, iš gausybės rago pasipylusiai reklamai, skirtai mergaitėms, trūksta sveiko proto. Neseniai nepasitenkinimą prekybos centrų tinklu „Tesco" Didžiojoje Britanijoje sukėlė žaislas „Peekaboo Pole Dancing Kit"* – tai striptizo stulpas ir kiti šiam šokiui skirti reikmenys. Sukurti šį žaislą, be abejonės, paskatino stiprėjantis susidomėjimas striptizu ir tikėjimas, kad šis žaislas „sužadins seksualiosios katytės jausmą". Šis žaidimas, susidedantis iš striptizo stulpo, mokomosios medžiagos DVD ir keliaraiščio, internete buvo įdėtas vaikų žaislų skiltyje.[2]

„Jos, tokios mažos ir nekaltos, turėtų užsiimti tuo, kas įdomu mažiems vaikams, tačiau joms stiprią įtaką daro tėvai ir žiniasklaida." (Misė, 15 m.)

* „Peekaboo Pole Dancing Kit" – tai striptizo šokiui skirti reikmenys, tarp jų – ir striptizo stulpas, sukonstruojamas per itin trumpą laiką. Internete galima peržiūrėti net šio rinkinio naudojimo instrukciją www.youtube.com/watch?v=PDxiTBFJ0wg. Daugiau informacijos rasite www.peekaboopoledancing.com

Kitas rinkoje atsiradęs ir sėkmingai įsitvirtinęs žaislas – interaktyvus skaitmeninis gražinimo aparatas „Digi Makeover". Jis parduodamas su tiesiogiai prie televizoriaus prijungiama skaitmenine kamera. Žaidimas, kurį sudaro per penkiasdešimt šukuosenų tipų, šūsnis įvairios kosmetikos ir papuošalų, mergaitėms siūlo „gausybę grimo, šukuosenų ir aprangos būdų" bei galimybę „pagražinti savo draugės nuotrauką".[3] Neseniai televizijos laidoje žaislą išbandė keletas mažų mergaičių: juodai apvestomis akimis ir neproporcingai didelėmis raudonomis lūpomis jos labiau panėšėjo į prostitutes nei į žaidžiančias mergaites. Mažos mergaitės lengvai įtraukiamos į moters pasaulį. Tai nenatūralus ir sumaniai valdomas bei turintis savo kainą procesas.

Visos paauglės, su kuriomis man teko bendrauti, tokia pažanga buvo nusivylusios. Jos nemano, kad tai reiškia mergaičių išsilaisvinimą ar kad taip linksma leisti laiką, jos tai suvokia kaip mažų mergaičių naudojimą pinigams uždirbti, jų nuomone, taip vagiama vaikystė. „Jos, tokios mažos ir nekaltos, turėtų užsiimti tuo, kas įdomu mažiems vaikams, tačiau joms stiprią įtaką daro tėvai ir žiniasklaida", – pasakojo penkiolikmetė Misė.

Žaislai, programos ir drabužiai, kuriuos parenkame savo mergaitėms, gana aiškiai atskleidžia mūsų sampratą apie moteris: kaip jos turėtų atrodyti, elgtis ir ko turėtų siekti.

Galbūt prieštaringiausi mažų mergaičių žaislai yra „Bratz" lėlės, dėvinčios tinklines kojines, trijų ketvirčių kelnes, apnuogintais liemenimis ir per didelėmis lūpomis bei krūtinėmis, pasipuošusios vėriniais – bet dėl to žaislų ir pramoginių produktų gamintojas „MGA Entertainment" tikrai nesiskun-

džia. Nuo to laiko, kai bendrovė 2001 metais į rinką paleido „Bratz" lėles, jų parduotas kiekis pasaulio mastu skaičiuojamas milijonais. Vienos vaikų darželio auklėtojos užklausiau apie jos patirtį, susijusią su ikimokyklinio amžiaus mergaitėmis ir „Bratz" lėlėmis, ir ši atsakė, kad šios lėlės pakeitė mergaičių žaidimo būdą: „Jos jau nebežaidžia mamų ir nebesirūpina savo lėlėmis taip skrupulingai. Jos žaisdamos tampa bracėmis."

Daugelį vaikų sveikatos specialistų jaudina tai, kad dėl žaislų ir žiniasklaidos priemonių įtakos mažos mergaitės save ir savo pasaulį suvokia paviršutiniškai ir seksualizuotai. Kadangi yra per mažos tinkamai įvertinti tai, ką patiria, jos pradeda manyti, kad to iš jų ir tikimasi.

Kita darželio auklėtoja pasakojo, kad pasikeitė ir mergaičių kalbėjimo būdas. Jos nesivaržydamos vartoja seksualizuotą kalbą. Be to, jų bendravimas su berniukais jau nebe toks naivus ir nekaltas. „Jos suvokia berniukų / mergaičių skirtumus, ko anksčiau nebūdavo. Mūsų tualetai visuomet būdavo bendri, tačiau pastaruoju metu darželinukus turime stebėti įdėmiau, nes jie vienas kitą nužiūrinėja", – pasakojo auklėtoja. Mergaičių mamos sakė tą patį. Kai kurios trimečių atžalų mamos prisipažino nerimaujančios dėl jų seksualizuotos kalbos bei elgesio.

Rodos, kad ši tendencija stiprėja. Viena ikimokyklinio amžiaus vaikų mokytoja teigė: „Daugiau bučiuojamasi ir pan. Praėjusią savaitę viena trejų metų mergaitė priėjo prie berniuko ir nuolat jį bučiavo, laikė už rankos. Pastaruoju metu ji tai daro gana dažnai. Visa tai labai nekalta, mat ji dar nesuvokia, ką iš tiesų daranti, tačiau man įdomu, kas bus, kai ji pradės eiti į mokyklą." Ši mokytoja taip pat pastebėjo, kad toks elgesys būdingesnis mergaitėms, turinčioms vyresnių brolių ar sesių.

„Lytiškai subręstama daug anksčiau. Kai kurios trejų ar ketverių metų mergaitės jau suvokia, kas yra mada.“ (Debra, ryšių tarnybos pareigūnė ir dviejų mergaičių mama)

Daug kalbama apie seksualinį mergaičių elgesį, tačiau tik labiau įsigilinęs suvoki didelį tėvų susirūpinimą. Viena mama pasakojo, kad jos vaikelis grįžęs iš darželio kalbėjo apie lytinių organų rodymą draugui. Kita mama teigė, kad jos mažoji, pradėjusi lankyti vaikų darželį, ėmė bučiuoti liežuviu. Daugeliu atvejų mažylės nesuvokia, ką sako ar daro, tačiau tai jas skatina į save žvelgti kaip į sekso objektą ir pasaulį suvokti per šią prizmę.

Daugelis tėvų, su kuriais man teko bendrauti, buvo smarkiai susirūpinę dėl savo atžalų, tačiau apie tai dažnai nenorėjo atvirai kalbėti, kad nepasirodytų represyvūs. Tai idealu reklamos gamintojams, nes jie žino, kokie gali būti padariniai, jei tėvai paprieštarautų. Jei reklamos gamintojai užčiaupia tėvus, pūsdami miglą, esą jie nemodernūs ar atsilikę, tada gali daryti ką tik panorėję.

Žaislai, laidos ir drabužiai, kuriuos parenkame savo mergaitėms, gana aiškiai atskleidžia mūsų sampratą apie moteris: kaip jos turėtų atrodyti, elgtis ir ko turėtų siekti. Atėjo metas pagalvoti, ko norime savo mergaitėms ir kaip turėtume joms perduoti teigiamas idėjas ir vertybes, nes jau nuo mažų dienų jos trokšta pažinti jas supantį pasaulį. Jos mokosi ne tik iš televizijos programų, bet ir iš žurnalų paveikslėlių, pokalbių. Tėvai privalo atidžiai stebėti įvairius mergaičių mokymosi šaltinius ir užtikrinti joms gražią vaikystę, taip pat pristabdyti domėjimąsi seksu ir pirkiniais.

IV skyrius

Gražiausiųjų išlikimas

Apytikriai dvejų metų amžiaus mergaitės pradeda atpažinti save veidrodyje. Augdamos jos pradeda pastebėti begales kerinčių moterų ir merginų atvaizdų televizoriuje, skelbimų lentose, žurnaluose, kataloguose, kine. Tokios medžiagos išties labai daug, tad greitai mergaitės žavesį susieja su sėkme. Ir nuo to prasideda Harvardo universiteto psichologės Nancy Etcoff apibūdintas „gražiausiųjų išlikimas“[1].

Toks išorės svarbos pabrėžimas skatina mergaites nerimauti dėl savo išvaizdos, riboja jų spontaniškumą, gebėjimą atsipalaiduoti ir mėgautis. Jų nerimas atsiskleidžia keletu būdų. „Metų pradžioje surengėme mažą klasės šventę. Visos mergaitės nenustodamos kalbėjo, ką vilkės ir kaip atrodys per vakarėlį, – pasakojo viena darželio auklėtoja. – Tai buvo pagrindinė jų pokalbių tema. Negalėjau tuo patikėti. Joms buvo mažiau nei ketveri.“ Ir kita auklėtoja išreiškė susirūpinimą vaikų madomis, nes mažylėms vis labiau rūpi, kaip jos atrodo. „Vasaromis gali pamatyti mergaites dėvint trumpas palaidines bei sukneles su atvira nugara. Tai ne mažųjų apranga, taip gali rengtis penkiolikmetės“, – skundėsi auklėtoja.

Vienas iš labiausiai pribloškiančių gražuolės mergaitės įvaizdžių – JonBenet Ramsey, sukeltais plaukais, dirbtinėmis blakstienomis ir pablizgintomis lūpomis. Didelę savo gyvenimo dalį ji praleido užkulisiuose. Visą pasaulį šokiravo žiauri mergaitės mirtis savo pačios namuose. Kiekvienas pamąstė apie jos tragiškai trumpą gyvenimą, daugelis klausė savęs, kokia buvo jos vaikystė ir kas ją nužudė.

„Kai buvau jaunesnė, šokdavau įvairius džiazo šokius, tačiau dabar nuėjusi į koncertus matau nepadoriai besikraipančias penkiametes ir nuo to darosi bloga.“ (Misė, 15 m.)

Gali atrodyti, kad vaikų grožio konkursų JAV siurrealistinis pasaulis (plaukų ilginimas, nenatūraliai balti dantys ir soliariumo įdegis, fantastiniai apdarai ir maudymosi kostiumai) dar labai nutolęs nuo mūsų mergaičių, tačiau, trumpėjant vaikystei, vis mažesnėms mergaitėms ima atrodyti, kad jei nori būti mylimos ir pripažintos aplinkinių, turi būti gražios, patrauklios ir populiarios. Ilgėjant prie televizoriaus, DVD, katalogų praleidžiamam laikui ir dėl reklamos įtakos toks mergaičių suvokimas pradedamas formuoti daug anksčiau, dar prieš mokyklą. „Man regis, kad dabar viskas vyksta anksčiau, – sakė viena darželio auklėtoja. – Darželinukių rengimosi stilius panašus į vyresnių mergaičių. Jos nori būti madingos ir suvokia, kaip atrodo.“

Galbūt kai kuriems suaugusiesiems smagu, kai mažylės aprengtos kaip jie patys, tačiau mažos mergaitės tėra vaikai. Jos neturi tokių išteklių, kuriuos turi suaugusieji. Daugelis tėvų ir mokytojų, su kuriais man teko bendrauti, išreiškė didėjantį susirūpinimą savo mergaitėmis: jų manymu, mažylės praranda spontaniškumą ir nerūpestingą džiaugsmą. Viena darželio auklėtoja pasakojo: „Tanja su savo mama labai daug laiko pra-

leidžia parduotuvėse. Ji lakuojasi nagus, nešioja apyrankes ir rankines ir turi vos kūną dengiantį maudymosi kostiumėlį. Man labai nepatinka, kaip elgiamasi su šia mergaite. Jai tik treji, tačiau jos mamai atrodo, kad tai puiku." Tokių atvejų ne vienas.

Kur mano kosmetika?

Mergaitės dėvi ne tik suaugusiųjų drabužius. Jos turi ir savo kosmetikos, nors iki paauglystės dar toli. Yra daugybė kosmetikos priemonių, skirtų septynmetėms ir vyresnėms, tačiau dažnai gražinasi kur kas mažesnės mergaitės. Įvairiuose tinklalapiuose jos turi galimybę gražinti lėles ir savo pačių nuotraukas, parinkti viską – nuo blakstienų tušo ir akių pieštuko iki lūpų dažų ir skaistalų.

„Hotsie Totsie" – viena iš JAV kosmetikos gaminių serijų, skirtų 7–14 metų mergaitėms, gali pasiūlyti viską: nuo lūpų blizgio iki kvepiančio nagų lako. Nors šių gaminių dar negalima įsigyti visur, tačiau tai atspindi rinkos tendencijas. Prekių kataloguose jie pristatomi kaip „jūsų naujos kartos verslo plėtros būtinybė", siūlomi net lūpų blizgio karoliai mergaitėms, norinčioms visur ir visada turėti šią priemonę.[2]

Šioms plačiai reklamuojamoms prekėms sunku atsispirti. „Populiariausias yra mūsų siūlomas cukrinis namelis. Tai pati mėgstamiausia linksmai leisti laiką mėgstančių mergaičių prekė. Produktas primena vietinės saldainių parduotuvėlės prekystalį, nukrautą saldainius primenančiais dalykėliais. Iš pirmo žvilgsnio akį patraukia ledinukas ant pagaliuko ar irisinis lūpų blizgis, o virš jo – įvairiaspalviai penkiasluoksniai lūpų dažai."[3]

„Kuo anksčiau pradedi galvoti apie savo išvaizdą, tuo jaunesnis tampi geru mažu vartotoju.“ (Jeanas Kilbourne'as, rašytojas ir kino filmų kūrėjas)[4]

Ar leidžiu savo dukrai naudoti kosmetiką?

Daugeliui tėvų, nenorinčių drausti savo mergaitėms, sunku priimti sprendimą dėl kosmetikos naudojimo. Galbūt abejojantiems tėvams apsispręsti padėtų faktas, kad moteriai seksualiai susijaudinus pagreitėja jos kraujo apytaka, ir dėl to parausta lūpos ir skruostai, tad ji tampa seksualiai patrauklesnė. Rausvi lūpų dažų tonai simuliuoja šį susijaudinimą.[5] Taip pat moteriai susijaudinus išsiplečia vyzdžiai ir išryškina jos akis. Akių kosmetikos priemonių poveikis toks pat.

„Nepritariu, kad mažos mergaitės dėvėtų liemenėles ir naudotų kosmetiką. Kai buvau maža, vilkėjau tik tai, ką turėjau. Mergaitės užauga per anksti.“ (Sara, 17 m.)

Patinka jums tai ar ne, pasidažiusios mergaitės atrodo kaip suaugusios moterys. Labai tikėtina, kad kai kurie vyrai ar berniukai į šias išsigražinusias mergaites žvelgs kitaip, tačiau ar ji pasirengusi susidoroti su tuo dėmesiu. Dažnai nesinori kalbėti apie tai, kur šie reiškiniai gali nuvesti, nes nenorime pasirodyti nemodernūs, tačiau paauglės, paklaustos apie mažyles ir kosmetiką, nesivaržydamos išdėstė savo nuomonę. Joms atrodo, kad mergaičių vaikystei gresia pavojus ir kad daugeliu atvejų

mažylės nėra pasirengusios su tuo susidoroti. „Mergaitės, pradėjusios dažytis, tampa drovios. Praranda pasitikėjimą savimi. Būdamas vaiku, neturėtum sukti sau galvos. Jos turėtų dažniau pabūti vienos, kai niekas į jas nežiūri", – teigė keturiolikmetė Sandi.

„Nėra gerai mažas mergaites paversti seksualiniais objektais. Ne septynmetei naudoti kosmetiką. Ji dar tik vaikas. Nuo mažų dienų aplinka daro įtaką tam, kuo tampame, pavyzdžiui, prarandame jautrumą seksui ir visiems kitiems dalykėliams." (Vitnė, 18 m.)

Aštuoniolikmetė Alana tokios pačios nuomonės: „Mažos mergaitės praranda vaikystės nerūpestingumą. Jų nedomina vaikiški žaidimai, jos mieliau gražinasi blakstienų tušu ir kita kosmetika. Tokie dalykai rodomi per televizorių. Tai tapo populiariu ir kasdieniu reiškiniu." Septyniolikmetė Kiera aiškiai išreiškė savo priešiškumą šiai tendencijai, ji pabrėžė: „Kvaila dažytis, kai tau tik aštuoneri, dar esi vaikas. Būtina liautis! Aš tai daryti pradėjau jau mokydamasi vidurinėje mokykloje."

Vartotojų psichologė dr. Amantha Imber, labai gerai išmananti, kaip rengiamos reklamos kampanijos, ragina tėvus anksti įsikišti ir pristabdyti šį seksualizacijos procesą: „Informuokite savo atžalas, kad žurnaluose ar per televizorių matomi vaizdai nėra normalūs, ir jos anaiptol neturėtų trokšti tapti tokios pačios. Paaiškinkite, kad šioms įžymybėms / modeliams už pozavimą yra mokama daugybė pinigų, kad šios nuotraukos ir vaizdai atspindi madą, kuriamą reklamos gamintojų, ir tai nėra jokia norma. „Tėvai neturėtų blogai jaustis, stengdamiesi

apsaugoti mažų mergaičių vaikystę. Labai svarbu, kad jie atsakytų į ir vėl iškilusį klausimą, ar turėti namie televizorių ir / ar kaip jį naudoti. Neleisdami savo dukroms tapti vartotojomis ir prekybos centrų liūtėmis, sulėtindami gyvenimo ritmą, tėvai suteikia progą joms augti daug ramiau ir tikėtis daug nuostabių galimybių ateityje.

V skyrius

Menkstanti savigarba ir vaizduotė

Kuo daugiau dėmesio mažylės skiria išvaizdai, tuo nesaugesnės jaučiasi, nes nėra pakankamai subrendusios turėti tvirtą pasitikėjimą savimi. Šiuo metu su kūnu susiję dalykai daro įtaką kiekvienai mažai mergaitei, kai kurios iš jų tik pradeda lankyti mokyklą. Vieno 5–8 metų mergaičių tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau kaip ketvirtadalis penkiamečių nori būti lieknesnės. Atlikus septynmečių apklausą šis skaičius išaugo iki 71 proc. Dauguma jų manė, kad būdamos plonos bus populiarios. Šiek tiek mažiau nei pusė jų norėjo būti lieknesnės ir buvo pasirengusios laikytis dietos, jei priaugtų svorio.[1]

Kokie mūsų poelgiai verčia mergaites jaudintis dėl savo išvaizdos, dar prieš joms išmokstant skaityti ir rašyti? Augdamos mažylės ima labiau rūpintis savo kūnu. Greitojo maisto pramonės plėtra irgi daro savo. Kasmet milijonai dolerių išleidžiami įvairioms kampanijoms, skatinančioms vaikus vartoti šį maistą. Apskaičiuota, kad mažiau nei 20 proc. visų greitojo

maisto restoranų kaip priedą siūlo žaislą[2], o maisto ir gėrimų gamintojai dideles sumas moka už tai, kad savo produktus susietų su populiariais filmais.

Vieno 5–8 metų mergaičių tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau kaip ketvirtadalis penkiamečių nori būti lieknesnės.[3]

Pastaraisiais metais padaugėjus patraukliai supakuoto ir apdoroto maisto vaikams reklamos sumažėjo natūralių, šviežių produktų paklausa. Greitojo maisto gamintojai, norėdami įtikti mažiesiems, nuolat tikrina druskos ir prieskonių kiekį patiekaluose. Greitojo maisto gamyba paskatino sudėtingos pramonės, derinančios mokslą ir modernias technologijas, plėtrą. Ši pramonė, kurdama maisto skonį ir sandarą, užsitikrina gaminių perkamumą. „Reklamos persotintas pasaulis skatina vaikus nutolti nuo esminių gyvenimo dalykų, taip pat – ir maisto, – įspėjo Elisabeth Handsley, žiniasklaidos kontrolės organizacijos „Young Media Australia“* profesorė adjunktė. – Vaikai yra klaidinami maisto reklamos, nebežino, kokią reikšmę turi maistas ir kam jis iš tiesų yra skirtas.“

Yra daugybė būdų, kaip tėvai gali sudominti mergaites maistu. Gyvenimas praturtėja, kai atrandame laiko šeimos pietums ir nors kartkartėmis įtraukiame vaikus į maisto ruošimą. Tokios akimirkos yra svarbios, nes geras maistas maitina visą žmogaus kūną ir yra viena iš ypatingųjų gyvenimo dalių. Jei mergaitėms patinka apsipirkinėti, kodėl neišmokius jų rinktis šviežio maisto: kaip atskirti prinokusį melioną ar avokadą ir kurį sezoną ga-

* „Young Media Australia“ – tai žiniasklaidos kontrolės organizacija, siekianti užtikrinti sveiką Australijos vaikų raidą. Šios organizacijos pagrindinis dėmesys yra telkiamas į žiniasklaidos vaidmenį ir poveikį vaikų raidai. www.youngmedia.org.au/

lima įsigyti tam tikrų daržovių ar vaisių. Kodėl nepasimėgavus šviežiais baltais persikais, išlukštentais žirniais ar sauja vyšnių ir nepadrąsinus mergaičių pasodinti keleto daržovių ar augalų sode ar balkone? Akivaizdu, kad šie paprasti darbeliai labiau įprasmina mergaičių pasaulį nei greitasis maistas.

Vaizduotės stoka

Problemų kelia ne tik įpakuoti maisto produktai, savo kainą turi ir kaip iš gausybės rago pasipylę kūrybingumo nereikalaujantys žaidimai. Pedagogai pastebėjo, kad mažylės nebe tokios smalsios, o jų vaizduotė nebe tokia laki. Jei per trumpą laiką nesuvokia žaislo ar žaidimo esmės, dauguma jų praranda susidomėjimą. Vaizduotės stoka kelia rūpesčių reklamos gamintojams, nes šie, kad sudomintų mergaites, turi stipriau plušėti. „Anksčiau vaikai buvo kūrybingi fantazuotojai, – pasakoja Martinas Lindstromas, pasaulinės rinkodaros specialistas. – Dabar – jau nebe. Tiesiog jie retai išeina iš savo kambario.“[4] Jei jų vaizduotė dykinėja, įsigali nuobodulys, ir niekas neatrodo ypatinga.

> **„Vaikai labai priprato žaisti su judančiais ir garsus skleidžiančiais žaislais ir pamiršo kitokius žaidimo būdus.“** (Bobas Beckeris, namus vaikams gaminančios įmonės „My Very Own House“ rinkodaros ir pardavimo viceprezidentas)[5]

Kad trūksta vaizduotės, pastebima ir iš tradiciškai kūrybingumo reikalaujančių žaislų, pavyzdžiui: „Lego“ savo standartinio dydžio dėžėse sumažino kubelių skaičių ir padidino paties kubelio dydį. Anksčiau „Lego“ žavėjo tuo, kad vaikai

iš kubelių galėjo sukonstruoti ką panorėję. Tai įvairioms vaikų kartoms leido duoti valią savo vaizduotei. Dabar dauguma vaikų tiesiog nori konstruoti tai, kas pavaizduota ant dėžės. Juos labiausiai jaudina, ar pavyks sudėlioti detales taip, kaip parodyta. „Lego", bendradarbiaudami su filmus kuriančia bendrove „Lucasfilm", pažengė dar labiau ir vaikams pateikė jau sukurtą istoriją.[6] Tokia taktika veikia vaizduotę. Turėdami tiek daug paruoštų istorijų, vaikai praranda poreikį kurti savo pasakas. Jie tiesiog atkuria jiems pateiktas istorijas.

Vaikų darželio auklėtojos, su kuriomis kalbėjau, pastebėjo, kad pasikeitė ikimokyklinio amžiaus mergaičių žaidimo būdai. „Neatrodo, kad žaisdamos jos pasitelktų vaizduotę. Ji tarsi išgaravo. Atrodo, kad žaidžia žaidimą, kurį jau kažkur matė. Žinoma, esama mergaičių, kurios dar žaidžia kaip ir anksčiau, vis ką nors išgalvodamos", – pasakojo viena auklėtoja. Vaizduotės trūkumas veikia mergaitės gebėjimą spręsti problemas ir suvokti galimus savo pasirinkimo variantus.

„Vaikai daugybę laiko praleidžia sėdėdami ir prilipę prie ekrano. Anksčiau jie lakstydavo kaip viščiukai, o dabar tapo iš namų neišeinančiomis perekšlėmis, pasaulį pažįstančiomis iš ekrano."
(Baronienė Susan Greenfield, neuromokslininkė)[7]

Mergaitės jau nebežaidžia valandų valandas vienos. Jos pasinėrusios į savo kompiuterius, televizijos programas ir DVD, jos bando įsigyti visa, kas siūloma rinkoje. Kai nebelieka kūrybinės išraiškos, jų gyvenimo patirtis ir siekiai susiaurėja. Profesorius Garis Crossas, parašęs labai įdomią žaislų istoriją, teigia, kad mūsų vaikų miegamieji pavirto lyg greitojo maisto restoranų dovanėlių ir su filmais susijusių žaislų šventovėmis.[8]

Daugumą išbandymų įveikti sunkiau todėl, kad tėvai yra labai užsiėmę. Būti tėvu ar mama nėra lengva, tačiau kas ki-

tas, jei ne tėvai, užsiims su savo dukromis? „Vaikai daugybę laiko praleidžia sėdėdami ir prilipę prie ekrano, – įspėja žymi neuromokslininkė baronienė Susan Greenfield. – Anksčiau jie lakstydavo kaip viščiukai, o dabar tapo iš namų neišeinančiomis perekšlėmis, pasaulį pažįstančiomis iš ekrano.“[9]

„Vaikai yra išnaudojami emociškai. Tėvai, užuot su jais užsiėmę, jiems vis ką nors nuperka.“ (Maja, darželio auklėtoja)

Augančioms mergaitėms reikėtų įsilieti į savo bendruomenę ir palaikyti ryšį su įvairiais skirtingų kartų žmonėmis. Jos taip pat turi pažaisti vienos, pabūti lauke gaiviame ore, iš arti pažinti gamtą. Tėvai mergaites gali sudominti gausybe kūrybingų žaidimų. Ankstyvosios vaikystės raidos specialistė Margot Roberts pateikė vieną pavyzdį – tėvai kambarį ar jo dalį gali įrengti kaip mažą žaidimų aikštelę: „Niekas taip nežadina vaizduotės kaip persirengimo kabinos. Tai džiugins ilgą laiką. Paimk keletą mielų senų apdarų iš senelių ar apsilankyk vietinėje sendaikčių parduotuvėje. Batai, skrybėlės ir rankinės sudomins tavo atžalą. Išgalvok istorijų. Apsimesk gydytoja ir kt. Kartoninės dėžės gali virsti traukiniais, garažais ar mažyčiu nameliu. Nepamirškite stalo, jį pasitelkiant galima sukurti biuro aplinką, ir senų gimtadienio atvirukų, popieriaus juostelių, pašto ženklų ir vokų. Sukurkite ramų knygų ir dėlionių kampelį.“

Ji skatina tėvus nepirkti naujų žaislų, geriau supakuoti du trečdalius jau turimų ir juos retsykiais keisti. „Sukurkite specialią pakavimo dainelę, kuri reikš, kad žaislai anksčiau ar vėliau turi sugrįžti į savo namus. Tapkite žaislotekos nariu ir skolinkitės didelių žaislų, o kai šie atsibos, juos galėsite grąžinti“, – teigia specialistė. Tokiai veiklai laiko ras ir labiausiai užsiėmę tėvai, o žaislotekų jau yra ir internete. Šis užsiėmimas skatina mergaičių vaizduotę ir padeda joms augti.

VI skyrius

Sveikos sulaukusios pradinukių amžiaus

Dar neseniai pasibaigus vaikystei mergaitės tapdavo paauglėmis, tačiau rinkodarininkai apibrėžė dar vieną – vaikų nuo 8 iki 12 metų amžiaus grupę. Reklamos kūrėjai labai mėgsta šio amžiaus mokyklinukes, nes jos vertos milijardų. Mergaitės tiesiog nepasitiki savimi, tad gaunamus patarimus yra linkusios priimti lengviau nei daugelis. Šio amžiaus mergaitėms labai svarbu būti pripažintoms savo bendraamžių. Vienas iš didžiausių troškimų yra priklausyti grupei. Jos padarys bet ką, kad užsitikrintų, jog niekas jų nesugėdins ar neišskirs.[1] Mokyklinukėms išties normalu gyventi labai aktyvų gyvenimą, juolab kad, kaip parodė vieno tyrimo rezultatai, tik šiek tiek mažiau nei pusė mergaičių pareiškė turėjusios per daug veiklos.[2]

„Man patinka mada. Turiu tokią palaidinę su apykakle ir su tokia rankove, prie jos dar prisegta ir gėlė, dar nešioju tokį sijonėlį ir įsispiriamus juodus batukus.“ (Nina, 7 m.)

Dauguma pradinukių tiesiog trokšta tapti paauglėmis. Šiuo metu jos yra labiau nei pasirengusios atsisveikinti su mažos mergaitės statusu. „Mano bendraamžės nori susitikinėti su vaikinais. Jos galvoja apie mėgstamus rūbus ir apie pirkinius“, – pasakojo devynmetė Vanesa. Dėl laisvo priėjimo prie interneto, žurnalų ir serialų mergaitės kalba suaugusiųjų kalba ir plačiau suvokia pasaulį nei ankstesnių kartų atstovės. Pradinukės yra linkusios geriau įsisavinti vaizdus nei žodžius.[3]

Pomėgis pirkti

Mažametėms patinka pirkti. „Man labai patinka vaikščioti po parduotuves! Kai perku, jaučiu, kad gyvenu“, – pasakojo šešiametė Rebeka. Per kelerius metus dėl žurnaluose, filmuose ir per televizorių skleidžiamos reklamos mažylės sukaupia daug informacijos apie madą, maistą ir muziką. Mergaitės žino, kas joms patinka. Jas vilioja grožio ir žavesio teikiantys apdarai. Joms patinka tai, kas blizga, ryškios spalvos ir žėrinčios palaidinės.

Sulaukusios mokyklinio amžiaus, jos pradeda uoliai garbinti įžymybes. Mary-Kate ir Ashley Olsen, Christina Aguilera, Natalie Portman, Paris Hilton ir Beyoncé tapo neatsiejama mažųjų gyvenimo dalimi. Mokyklinukės nuolat skaito apie savo dievaites, gerai įsidėmi, ką jos dėvi, ką veikia ir kaip klostosi jų asmeninis gyvenimas. Joms ši informacija pateikiama

mergaičių žurnaluose, o šie paprasčiausiai yra mažametėms pritaikyta moterų žurnalų versija.

„Man labai patinka pirkti. Gali įsigyti naujų rūbų ir kitų tau patinkančių dalykėlių. Prekių iš „Supré“* parduotuvių, pavyzdžiui, aptemptų džinsų, berankovių palaidinių ir t. t. Apytikriai kartą per dvi savaites einame apsipirkti. Ten praleidžiame keletą valandų. Vaikštome iš vienos parduotuvės į kitą.“ (Melisa, 10 m.)

Mergaitėms taip pat labai patinka greitasis maistas. Rinkos tyrimo įmonės „Roy Morgan“ vienos apklausos rezultatai parodė, kad aštuonios iš dešimties pradinukių praėjusį mėnesį valgė greitojo maisto, o šiek tiek mažiau nei trečdalis iš jų šį maistą vartojo kiekvieną savaitę. Jos kasdien mėgavosi šokoladu, aštuoniolika valandų per savaitę žiūrėjo televizorių, žaidė DVD žaidimus ir septynias valandas per savaitę žiūrėjo filmus. „Simpsonai“ buvo jų mėgstama TV laida.[4] Daugėja mergaičių, kurios laisvalaikį leidžia pramogaudamos ir pirkdamos. Jų dėmesys sutelktas į drabužius, aksesuarus, kosmetiką ir papuošalus.

„Jaučiu būtinybę apsaugoti mažyles nuo jų pačių. Jos praranda galimybę mėgautis vaikyste ir nesirūpinti dėl nieko. Manau, kad jos apskritai nepatiria vaikystės džiaugsmo.“ (Peta, 16 m.)

Daugybė specialistų, išmanančių vaikams skirtos reklamos dinamiką, toli gražu nesidžiaugia. „Man neramu dėl tokios agresyvios reklamos ir jos sudaromo spaudimo vaikams. Kur

* „Supré“ – Australijos ir Naujosios Zelandijos drabužių serija, skirta paauglėms. *www.supre.com.au*

tik pažvelgę – per televiziją, radiją, žurnaluose, parduotuvių lentynose, autobusuose ir interneto puslapiuose – jie susiduria su reklama. Nėra jokios vietos, kur vaikai nepatektų į reklamos taikinį, – kalbėjo buvusi vienos svarbiausių vaikams ir paaugliams skirtos reklamos konsultacinės įmonės šalies tyrimų vadovė. – Vadovavau stambių įmonių užsakytam ir šalies mastu vykdytam tyrimui, susijusiam su 7–17 metų amžiaus grupe. Taigi teko sekti jaunųjų vartotojų rinkos tendencijas, ruošti dirvą vartotojų globalizacijai, įsigalėjusiai per pastaruosius aštuonerius metus."

Pažvelgus atgal šią specialistę kaskart sukrečia jos darbo veiksmingumas. „Niekada nebūčiau galėjusi numatyti, kokį poveikį turės mano tyrimas. Dėl mano darbo vienas didžiausių šokolado gamintojų surinko vieną milijoną dolerių, skirtų reklamai ir produkto šioje rinkoje pristatymui. Šiuo metu tai vienas sėkmingiausių saldumynų gamintojų šalyje. Kodėl išėjau? Net tuomet mane jaudino vaikų savimonei daromas žalingas poveikis ir tėvams kuriamas vartojimo spaudimas. 2000-aisiais iš įmonės išėjau ir pradėjau mokytojauti, niekada nesigailėjau, kad žengiau šį žingsnį. Šiandien, vaikščiodama po prekybos centrą ir ant vaikų prekių matydama firminius ženklus, bjauriuosi reklamos gamintojų pasirinktais būdais skatinti vaikų seksualinį elgesį ir vartotojiškumą. Mane liūdina, kad vadinamieji „atsakingi" suaugusieji mažais vaikais manipuliuoja kaip įplaukų šaltiniu. Kur dingo tyrumas ir atsakomybė?"

Dėl tokios mažametėms skirtos reklamos gausos net ir budriausiems tėvams yra sunku valdyti situaciją. Vaikštinėjimas po parduotuves tampa šio amžiaus mergaičių gyvenimo būdo dalimi. „Pirmiausia visuomet einu į papuošalų skyrių, nes man patinka pirkti vėrinius, apyrankes ir pakabukus, – pasakojo septynmetė Šantelė. – O drabužių skyriuje nusiperku rožinę dryžuotą palaidinę. Taip pat džinsus su pelėda, vasarai trumpas džinsines kelnes. Mėgstu palaidinę su užrašu „Myliu Roksi", nes man labai patinka Roksi." Nenumaldomą norą

pirkti nuolat skatina gudrūs reklamos kūrėjai, kurie žino, jog jiems atiteks gardus kąsnelis. Manoma, kad ateityje mokyklinukės leis pinigus savo kambariui dekoruoti. Tėvai privalo savęs paklausti, ar turtina savo mergaičių gyvenimą, ar skatina formuotis blogus įpročius.

Vaikai vartotojai

Pradėjusios pirkti ketverių ar penkerių metų mergaitės, sulaukusios septynerių ar aštuonerių, tampa aktyviomis vartotojomis.[5] Tokio amžiaus mergaitės sprendimus priima pačios ir vienos lankosi prekybos centruose, tai palengvina reklamos gamintojų darbą. Tiesioginė pradinukių perkamoji galia sudaro 4 mlrd. dolerių ir turi įtakos papildomoms 30 mlrd. dolerių šeimos išlaidoms. Ir tai vyksta ne vakuume. Ištisi pirmaujančių reklamos agentūrų skyriai kryptingai dirba, kad priviliotų šias pelningas mažąsias vartotojas.

„Pradinukės tapo labai galinga rinka, ir ji daro stiprią įtaką priimant su pirkimu susijusius sprendimus.“ (Chrisas Wilsonas, rinkos tyrimų įmonė „Simmons Market Research“)[6]

Dauguma tėvų nė nenutuokia, koks kiekis reklamos yra nukreiptas į jų mažametes atžalas per televizorių, žurnaluose, prekybos centruose ir greitojo maisto restoranuose ar kaip paprasta yra gauti informacijos apie jas ir ją vėliau panaudoti reklamoje. Šios mergaitės yra lengvas, išsamia jų amžiaus grupės psichologine charakteristika apsišarvavusių reklamos kūrėjų taikinys. „Vartotojiškumo sėklas sėjantys“ produktai yra vienas iš sumaniausių būdų, skatinančių pradinukes pirkti. Kai

tik mokykloje populiariausi vaikai pradeda dėvėti naujausius firminius drabužius ar naudoti naujus firminius produktus, nereikia labai daug pastangų norint įtikinti bendraamžius sekti jų pavyzdžiu.

Suaugusieji lėtai suvokia, kas vyksta, o paauglės žino, kaip greitai keičiasi mažų mergaičių mados. „Kai buvau maža, dėvėdavau prekybos centre „K-Mart" ar panašioje parduotuvėje įsigytus didelius apdribusius marškinėlius ir džinsus, – apie save mažą pasakojo aštuoniolikmetė Alana. – Jei tai dėvėtum dabar, bendraamžių būtum atstumta ir išjuokta. Tai matau žiūrėdama į savo sesę. Jai rūpi tik firminės prekės. Man tai nepatinka. Nesuprantu, kaip taip greitai viskas pasikeitė." Visos mergaitės, su kuriomis kalbėjausi, dėl to susirūpinusios.

„Įsivyravo mada. Mano aštuonmetė atsisako dėvėti paauglės sesers išaugtus rūbus, bet mielai nešioja padovanotus draugių, nes šie ne taip nutolę nuo vyraujančios mados", – prisipažino Adelė, dviejų mergaičių mama. Pradinukės nesuvokia, kad jomis yra manipuliuojama, jos tik trokšta būti „suaugusios". Devynmetė Vanesa man pasakojo, kad šaunu yra būti jos amžiaus, nes galinti dėvėti drabužius, panašesnius į nešiojamus suaugusiųjų: „Gali nešioti tai, ko būdama maža negalėjai. Dabar rūbai beveik kaip suaugusiųjų. Esi madingesnė.".

Mergaitės iš gausybės informacijos turi atsirinkti, kas yra madinga. Visa tai kainuoja laiko bei pastangų ir mažai skatina formuotis jų asmenybę. Rinkodaros aplinkoje niekada nekyla klausimas „Ar man reikia šios ar kitos prekės?", vietoje jo formuluojamas kitas: „Koks turėtų būti kitas mano pirkinys?" Masačusetso technologijos instituto profesorė, naujųjų technologijų poveikio specialistė Sherry Turkle yra sunerimusi dėl vadinamosios per didelio skatinimo kultūros: „Manau, kad labai nedaug žinome apie informacijos gausos, besikartojančių reklamų, nuolat kintančių ir stimuliuojančių visuomenės informavimo priemonių poveikį vaikams."[7]

„Naršymas internete dažnai suvokiamas kaip mokomoji vaikų priemonė, tačiau tai vis labiau tampa pirkti skatinančia priemone.“ (Kathryn Montgomery, Žiniasklaidos vartojimo raštingumo centras (*Centre for Media Education*)[8]

Šiais laikais įmonėms pradinukės pasiekiamos tiesiogiai. Naudojamasi kiekviena galimybe pritraukti ir išlaikyti mergaičių dėmesį. Kompiuteriniai „reklaminiai žaidimai“ yra vienas iš veiksmingiausių produktų reklamavimo būdų, nes žaisdamos mergaitės praleis pusvalandį ar daugiau laiko, o žiūrėdamos reklamos skelbimą žurnale ar per televizorių sugaiš tik keletą sekundžių. Paslapčia mergaitėms brukami vis nauji produktai. Norėdami pasiekti savo rinkos taikinį, kai kurie reklamos gamintojai žengia dar toliau ir kuria apgaulingas pradinukėms skirtas interneto svetaines. Kiti dalyvauja pokalbių svetainėse – apsimeta jų bendraamžėmis ir supažindina mergaites su gamintojo produktais.[9] Mėgstančios naujoves mergaitės greitai užkimba už šios gudrybės.[10]

Pradinukės atidžiai ir nekritiškai stebi reklaminius skelbimus, nė nenutuokdamos, kad reklama yra nukreipta į jas. Joms reklaminiai skelbimai teikia užuominų, kaip galima atrodyti stilingai. Maži vaikai gali norėti tam tikrų produktų, tačiau mergaitės, pasiekusios pradinukių amžių, svajojančios būti vertinamos savo bendraamžių, jaučia poreikį konkrečią prekę įsigyti. Dėl šios priežasties jos atidžiai skaito žurnalus ir katalogus. Nori būti tikros, kad bus madingos.

„Pagal išlaidas vienam iš tūkstančio potencialių klientų pradinukių rinkos dalis yra vienas mažiausiai investicijų reikalaujančių vartotojų se-

gmentų.“ (Davidas L. Siegelis, knygos *Didžioji mokinukių pirkimo mašina: gauk savo dalį daugybės milijonų vertės mokinukių rinkoje* (*The Great Tween Buying Machine: Capturing Your Share of the Multibillion Dollar Tween Market*) autorius)[11]

Tampant virtualioms

Mokinukėms augant, didėja spaudimas pirkti. Viena pastarųjų naujovių – tai virtualių pasaulių, skirtų mergaitėms, kūrimas, tarp kurių minėtinos žaidimų, pokalbių, lėlių kūrimo ir panašaus turinio svetainės *Zwinktopia*, *Weeworld*, *Club Penguin*, *DressUp Games*, *Cartoondollemporium.com* ir *Webkinz.com*. Populiariausia – mados svetainė *Stardoll.com*, kiekvieną mėnesį pritraukianti apie 6 mln. mergaičių. Čia jos gali rinktis iš daugiau kaip 400 įžymybių lėlių, nemokamai keisti drabužėlius, kurti stilių, lėlę dažyti. Tarp šių lėlių galima rasti Hilary Duff, Beyonce'ę ar Christiną Aguilerą. Jei mergaitės virtualiojoje erdvėje nori paskelbti savo atvaizdą, mobiliuoju telefonu, kreditine kortele ar internetinio atsiskaitymo sistema *Paypal* turi sumokėti tam tikrą mokestį. Mergaitės taip pat gali balsuoti, kieno lėlė taps virtualiojo mados žurnalo *Stardoll* viršelio veidu. Tai labai svarbus momentas laimėjusiai mergaitei, nes ji staigiai išpopuliarėja.

Mažos mergaitės, besirūpinančios savo išvaizda ir kaip pritapti prie aplinkos, nepaprastai žavisi galimybe savo atvaizdą turėti virtualiajame pasaulyje ir taip susirasti daugybę interneto draugių. Egzistuoja gausybė lėlių rengimo svetainių. Mergaitės, apsilankiusios interneto žaidimų vaikams portale *DressUp Games*, lėlių išvaizdą gali keisti pagal temą, pavyzdžiui, paversti jas gotėmis, lolitomis, pankėmis ar alternatyviojo stiliaus gerbėjomis. Tiesioginės nuorodos jas nuveda į

drabužių serijų „Diesel“, „Vera Wang“, „Gap“ ir kitus puslapius, kur mergaitės gali apsipirkti internetu. Tėvai turi žinoti, kokius puslapius žiūrinėja jų mergaitės, ir pasistengti atkalbėti jas lankytis pirkti skatinančiose vietose.

„Iš visų demografinių grupių pradinukės svarbiausios yra tiesiog todėl, kad jos dar tik pradeda pirkti.“ (Jamesas McNealas, rinkodaros specialistas)[12]

Prieš dvejus ar trejus metus nė vienas iš mūsų nenutuokė, kuria kryptimi mus suka virtualusis pasaulis. Dar per anksti žinoti, koks išties jo poveikis. Nerimą kelia nuo kasdienybės mergaites atitolinančios pramogos, rūpinimasis apranga ir aksesuarais. Kai kurios mergaitės yra taip atitrūkusios nuo gamtos, kad jos net bijo. Knygoje *Paskutinis vaikas miške* (*Last Child in the Wood*) Richardas Louvas atkreipia dėmesį į tai, kad dauguma mūsų vaikų laiką leidžia uždarose patalpose, taip pat jis aptaria darbą įvairių iniciatyvinių grupių ir miestų planuotojų, siekiančių priartinti mus prie gamtos. Mergaitėms nereikia eiti į tyrlaukius, kad užmegztų ryšį su gamta, tačiau tiesa yra tokia: toks ryšys joms būtinas. Nejusdamos jo mūsų mergaitės vargu ar tausos ir rūpinsis žeme. Jos baiminasi to, ko nesupranta, o baimindamosi gali pradėti griauti.

Labai naudinga laiką leisti lauke, ir tėvai turėtų rodyti pavyzdį. Vienas gydytojas neseniai išreiškė savo susirūpinimą, matydamas tiek daug vaikų, patyrusių kaulų lūžius. Nors jis ir neatliko jokio oficialaus tyrimo, spėja, kad vaikų kaulai nebėra tokie stiprūs, kokie buvę anksčiau, nes vaikai nėra užtektinai stiprinami – jie tiesiog mažiau žaidžia, vaikšto ar bėgioja lauke.

VII skyrius

Zyzliukių galia

Kuriant į pradinukes nukreiptą reklamą, viskas puikiai apgalvojama. Net vaikų zirzimo būdai buvo detaliai išanalizuoti ir panaudoti pardavimui skatinti. Mergaitės turi puikių būdų laiko neturintiems tėvams įtikinti, kad nupirktų jų geidžiamų prekių. Vaikų rinkodaros specialistė Cheryl Idell aiškina: „Į reklaminį skelbimą turi įtraukti tekstą, vaikams nurodantį visas priežastis, dėl kurių jie šio produkto imtų geisti, ir kurį galėtų panaudoti tėvams įtikinti.“[1] Kai kurios įmonės žengia dar didesnį žingsnį: mergaitėms pataria, kaip finansuoti kitą pirkinį. Vienas mokinukių tinklalapis skatino mergaites sudaryti savo norų sąrašą, nusiųsti jį savo draugei ar giminaitei arba jį išspausdinti ir pasiimti su mama einant į parduotuvę. Neseniai apsilankiusi šioje interneto svetainėje nudžiugau – tekstas nebebuvo toks agresyvus.[2]

„Šiuo metu vaikiškų drabužių firmos „Fred Bare“ gaminiai tapo tarsi manija... Kai einame gatve, ji sako: „Čia – „Fred Bare“, o čia „Fiorucci“, o čia – „Louis Vuitton“ krepšys.“ (Mišelė, šešiametės Eimės mama)[3]

Drabužių serija „Abercrombie & Fitch", skelbiama „mokinukių mados pradininke"[4], buvo viena pirmųjų mados pasaulyje, perpratusių rinkos potencialą. Įmonė gudriai pasielgė savo katalogui išsirinkusi grupę „kietų" mokinukių. Kampanijos tikslas buvo pasiektas, akimirksniu kuriami tikslūs vaizdiniai fotografiškai fiksavosi mažųjų atmintyje. Drabužių serija „Abercombie & Fitch" katalogą apmokestino ir taip pabrėžė jo vertę.[5] Šią „privalomą įsigyti" prekę pavertė reklaminiu žurnalu, kurio turinys yra žavus reklamos ir straipsnių mišinys.

„Reklama, skirta vaikams iki dvylikos metų, turi didžiulę etikos spragą, nes atliekant psichologinę ir neurologinę tokio amžiaus vaikų analizę matyti, kad vaikai reklamą suvokia kaip informacijos ir pramogų šaltinį. Nemoka į ją žvelgti kritiškai." (Dr. Amantha Imber, vartotojų psichologė)

Tėvai turi budriau stebėti savo mergaites, nes suasmeninta reklama tampa vis įmantresnė. Vartotojams rengiamos interaktyviosios reklamos kampanijos. Mergaitės savo nuotrauką gali įdėti į internetą, tada pasirinkti tam tikras siūlomas ypatybes, leidžiančias jų atvaizdui atsirasti reklaminiame skelbime, kurį vėliau gali siųsti draugams ar įdėti į savo puslapį. Mergaitės taip pat gali gauti reklaminius skelbimus su pasirinkta muzika, balsu už kadro, tekstu, video-, animuotais ir grafiniais paveikslėliais.[6] Tai – puikus scenarijus reklamos gamintojams, nes vartotojai, to nesuvokdami, dirba už juos.

Tėvai skatina mergaites pirkti

Pradinukių pirkimo įgūdžius formuoja ne tik reklama. Mergaitėms įtaką daro jų tėvų vartojimo įpročiai ir vertybės. Dauguma mažų mergaičių užaugo pasinėrusios į „pirk iki nugriuvimo“ kultūrą. Net dar nemokančių skaityti mergaičių dėmesį nuolat traukdavo iš savaitgalio laikraščių krintantys katalogai vaikams ir nesibaigiantys reklaminiai klipai, rodomi per jų mėgstamas televizijos laidas. Septynmetė Nina pasakojo: „Gaunu mažų žurnaliukų – anksčiau gaudavau mažus, o dabar jie dideli, juose daug įvairiausių dalykų, man tai labai įdomu, aš jų jau surinkau visą krūvą ir toliau juos skaitau.“ Jei tėvai nori sumažinti mergaičių užsidegimą vartoti, pirmiausia turėtų iš namų išmesti katalogus.

Svarbu suvokti šeimos pirkimo įpročius. Kol sulaukia 8 ar 9 metų, mergaitės šimtus valandų praleidžia apsipirkdamos su tėvais, vaikščiodamos po prekybos centrus, naršydamos internete ar žiūrėdamos televizorių. Pasak kai kurių specialistų, X kartos mamos gali būti nesąmoningai prisidėjusios prie mergaičių polinkio vartoti, nes įtraukia savo atžalas į sprendimus, susijusius su pirkiniais. Taip elgdamosi mamos pratina savo mergaites pirkti, na, o reklamos kūrėjai tai puikiai žino.

Svarbu, kad tėvai suvoktų, koks jų požiūris į pirkimą. Juk į visa tai galima pažvelgti ir išradingiau. Pirkti vietinėse amatų ir maisto turgavietėse yra daug naudingesnė patirtis nei lankytis prekybos centre. Mergaitės labiau vertins atliekų perdirbimą, jei žais su senoviškais apdarais, lankysis „blusų turguje“ ar sendaikčių mugėse prie namų. Tokia patirtis taip pat skatina įsilieti į bendruomenę. Taip yra žadinama ir vaizduotė, nes tokios vietos yra pilnos neįprastų ir įdomių dalykų.

„Kosmetiką, įvairius drabužius ir visa kita jos nori išbandyti daug anksčiau, apytikriai 8–12 metų amžiaus.“ (Anetė, trylikametės Bridžitos mama)

Daugumai mergaičių pirkti yra tarsi įprotis. Tėvams sunku sužiūrėti visa, kas vyksta, tačiau specialistai pabrėžia perkamų daiktų namams pasirinkimo svarbą. „Taip lengva prarasti kontrolę, ypač kai aplink tiek daug ir įvairių informacijos šaltinių“, – prisipažino Adelė, dviejų mergaičių mama.

Jei tėvai nori kontroliuoti, kas vyksta namų kompiuteriuose ar internete, tam privalo skirti ypatingą dėmesį. Taip pat turėtų paaiškinti naudojimosi internetu gudrybes. Privalu išmokyti mergaites neatskleisti savo prisijungimo slaptažodžių, namų adreso ar kitų asmeninių duomenų. Svarbu įdiegti tinklalapių filtrus ir riboti prieigą prie tam tikrų kompiuterinių programų. Svetainė *www.netsmartz.com* – puikus šaltinis tėvams.

Firminės prekės mokinukėms labai svarbios. Jos mergaitėms padeda išreikšti save ir savo troškimus.

Firminės mergaitės

Rinkodara moka dividendus reklamos gamintojams. Mokinukės iki smulkmenų žino apie savo firmines prekes. Jos labai svarbios ir padeda išreikšti save ir savo troškimus. Firminės prekės vilioja ir skatina mergaites pirkti, neklausiant savęs, ar tikrai joms reikia kitos batų poros ar naujos rankinės.

Firminiai ženklai reiškia daug daugiau nei pati prekė. Pradinukės drabužių serijos „Diesel“ palaidinę ar „Billabong“ kelnes nori įsigyti ne tik dėl jų modelio ar spalvos, greičiau dėl

jų suteikiamo pripažinimo. Pakalbink pradinukę ir paprašyk paaiškinti, ką vienas firminis ženklas reiškia palyginti su kitu, ir nustebsi, kiek jos tau papasakos. Tai svarbi priežastis namie ir mokykloje pradėti ugdyti kritišką mažųjų požiūrį į reklamą, taip mergaitės suvoks, jog yra nuolat sumaniai veikiamos, kad kuo daugiau pirktų.

„Šių dienų pradinukai gyvena tarsi firminiame pasaulyje, kuriame įžymybės, žaislai, televizijos laidos ir elektroniniai prietaisai yra beveik neatskiriami vieni nuo kitų.“ (Tyrėja dr. Agnes Nairn)[7]

Mergaičių dėvimi drabužiai, tai, ką jos valgo ir geria, kokios muzikos klausosi, padeda joms būti pastebėtoms, populiarioms ir priklausyti kuriai nors grupei. Toks atsidavimas firminėms prekėms dviem paauglių dievaitėms – Mary-Kate ir Eshley Olsen – iš savo parašytų knygų, sukurtos muzikos, drabužių, kvepalų, kosmetikos ir kitų produktų leido susikrauti beveik 400 mln. dolerių.

Mergaičių žavėjimąsi firminiais daiktais atskleidžia tai, kad jos ir drauges renkasi pagal tai, ką šios dėvi ir kokios muzikos klausosi. Mergaitės atkakliai ginčysis su tėvais, kad įsigytų tam tikrų dalykų, nes nenori išsiskirti. „Firminis“ bumas – didžiulis verslas, dėl šios priežasties jis toks nenumaldomas. Įmonės, gaminančios produktus mergaitėms, žino galėsiančios gerai pasipelnyti ir jokiais būdais šios pelningos rinkos nepaleis iš savo rankų.

„Joms svarbu priklausyti grupei, – pasakojo Karla, dešimtmetės mama. – Kai buvau paauglė, retas išdrįsdavo išsiskirti iš minios. Dabar taip elgiasi aštuonmetės ir devynmetės, o ne penkiolikmetės ar šešiolikmetės.“ Viena mokyklos direktorė pasakojo apie tai, kaip dvylikametė iš kukliai gyvenančios

šeimos susitaupė 80 dolerių, kad įsigytų naują porą batų vienai mokyklos šventei. Kita dešimtmetė atvyko į mokyklos šventę „Italų dienos" dėvėdama palaidinę su gilia iškirpte nugaroje ir pasidažiusi. Nepažinodamas šios mergaitės, būtum pamanęs, kad jai mažiausiai penkiolika metų. Kai mergaitės gauna viską, ko nori, auga manydamos, jog gyvenimas – tai greitas poreikių tenkinimas: apsiperkama akimirksniu, staigiai užmezgami santykiai, trumpi pasilinksminimai, atsitiktinis seksas – galiausiai vieną dieną niekas jų nebedžiugina ir viskas praranda ypatingą reikšmę.

Reklamos kampanijos yra puikiai parengtos, nes mergaitės verčiamos manyti, kad renkasi jos pačios. Kai mergaitėms neleidžiama įsigyti visų, jų manymu, reikalingų prekių, jos pyksta. „Kartais tėvai neleidžia nusipirkti madingų drabužių, net jei jų labai prašai, jiems nesvarbu, – pasakojo devynmetė Vanesa ir pridūrė: – Tai labai sunku."

Mergaitės drauges renkasi pagal tai, ką šios dėvi ir kokios muzikos klausosi. Dėl šios priežasties jos atkakliai ginčysis su tėvais, kad įsigytų tam tikrų prekių.

Rinkodaros specialistai, sunkiai darbavęsi, kad pritrauktų mergaites, su jų dėmesiu elgiasi atsargiai. „Kiekvienais metais pasirodo tiksliai apibrėžtas ir kitoks stilius. Mano aštuonmetė dukra Ema tai puikiai suvokia, – pasakojo dviejų mergaičių mama Adelė. – Siaurėja mados spektras; skirsis drabužiai, kuriuos nešios Ema ir kurie paauglių yra dėvimi šiuo metu. Ji jautresnė madai nei mano trylikametė (kai jai buvo tiek metų, kiek dabar yra Emai). Jai labiau rūpi, ką žmonės galvoja ir kaip ji atrodo."

Kalbėdamas su mergaitėmis, nustembi, kad jos tiek daug išmano apie madą. „Aš turiu tokius labai gražius trumpučius

šortukus, jie man patinka. Dėvėsiu vasarą, – aiškino septynmetė Brukė. – Turiu ir tokius juodus šortus, tokią rožinę palaidinę, kurią galiu nešioti kaip suknelę arba palaidinę. Ji tokia ilga ir visiškai tave apdengia, kaip džinsai. Dažniausiai ją nešioju su šortais, nes labai tinka treniruotėms ant batuto. Išbandžiau tai ir labai pasiteisino."

Vartotojų psichologė dr. Amantha Imber atkreipė dėmesį į tai, kad pastaraisiais metais įsivyravo firminių daiktų manija. „Šiuo metu firminiai produktai ir žiniasklaida daro stiprią įtaką mergaitėms, jų lūkesčiams, kūno suvokimui ir tam, kas madinga. Rodos, jų poreikiai ir norai auga greičiau nei vystosi jų biologija, neurologija", – sako psichologė.[8] Visos mamos, su kuriomis kalbėjau, šiam teiginiui pritarė. Viena jų pasakojo: „Mergaitės spaudžiamos prisiderinti, ir vis mažiau vietos lieka savitumui. Jos tampa vienodos tarsi mažosios Paris Hilton."

Poreikis vartoti mergaites veikia daugelyje lygmenų. Neseniai mano draugė Keitė savo devynmetę dukrą Tesę pervedė į kitą mokyklą, nes negalėjo sau leisti pirkti tokių firminių drabužių, kokius mergaitės dėvi dukros klasėje. Šios mokyklos rajonas nebuvo turtingas, bet kadangi Tesė dėl savo aprangos buvo nuolat užgauliojama, Keitė turėjo veikti, kol dukra nebuvo visiškai sugniuždyta. Keitei ir Tesei buvo sunku priimti šį sprendimą, tačiau tai buvo teisingas žingsnis. Kai tėvai pasiduoda „vaikų zyzimui", galiausiai laimi rinkodarininkai.

Firminių ženklų galia stiprėja. Ji veikia vis jaunesnes mergaites, daro jas nelaimingas, nes skatina manyti, jog svarbiausia – išvaizda, turtai ir populiarumas. Tai nutinka tuomet, kai tėvai praranda pasitikėjimą savo gebėjimu priimti vaikams tinkamus sprendimus ir žinojimą, kur nubrėžti ribas. Keletas mokytojų skundėsi, jog daugybė tėvų jų prašo išmokyti vaikus justi saiką. Viena pedagogė ir mama patarė: „Nebijokite auklėti savo vaikų. Jiems reikia tėvų, o ne draugų." Kai tėvai prisiima sargo vaidmenį, panaikina juos pačius ir mergaites varginantį

spaudimą. Kai tėvai peržengia savo nuolatinį poreikį pirkti, atsiveria visiškai naujas pasaulis. Atsiranda laiko rengti iškylas, lankytis ūkininkų turgavietėse, parkuose, muziejuose, paplūdimyje, vietinėje bibliotekoje, senose kapinėse ir kitose dar neištirtose miestelio ar miesto dalyse. Tokie laiko leidimo būdai sutvirtina šeimos santykius ir mergaitėms suteikia galimybę į save ir kitus pažvelgti iš platesnės perspektyvos.

VIII skyrius

Mažos mergaitės bręsta anksčiau

Brendimas yra sudėtingas procesas, ypač tai patiria šių dienų mažos mergaitės – jos turi susidoroti su daugeliu keblumų, su kuriais jų tėvai niekada nesusidūrė. Kai pradinukės iš visų jėgų stengiasi geriau save suvokti, dažnai svyruoja tarp savo vaikystėje pamėgtų užsiėmimų ir tarp troškimo būti paauglėmis. Gyvenimas dėl to tampa painus ir intensyvus. Mergaitėms labai patinka pats faktas, kad jos jau nebe mažos ir kad jaunėlės jas laiko pavyzdžiu.

Deja, ne visos brendimo pusės tokios žavios. Daugeliui aštuonmečių pradeda formuotis krūtys ir augti gaktos plaukai. Taip nutinka dėl įvairių priežasčių, tarkim, dėl maisto priedų, taršos poveikio ir sumažėjusio skydliaukės aktyvumo. Kadangi mažų mergaičių savivoka nėra visiškai susiformavusi, tai gali apsunkinti jų gyvenimą. Dauguma aštuonmečių ar devynmečių nenori išsiskirti iš savo draugių ir nepageidauja pernelyg didelio berniukų dėmesio. Mamos puikiai pasitarnauja gerbdamos šią jautrią temą ir kalbėdamos apie iškilusius rūpesčius, taip pat apie savo brendimo laikotarpiu patirtus išgyvenimus.

Mamos atvirumas, šiluma ir sąžiningumas skatina dukrą klausti ir lengviau susitaikyti su vykstančiais dideliais pokyčiais.

Kai kurios mergaitės nesunkiai su tuo susidoroja ir į nieką nekreipia dėmesio. Kitos didelę laiko dalį praleidžia su vyresniosiomis, ir tai gali apsunkinti padėtį, nes mažiukės nėra pasirengusios vyresnių mergaičių užsiėmimams. Vienas detektyvas, susirūpinęs mergaičių problemomis, pasakojo, kad jam teko nagrinėti keletą su išprievartavimu susijusių bylų, kuriose tarp nukentėjusiųjų buvo ir vienuolikmečių, o šių mergaičių „vaikinai" buvo vyresni kaip šešiolikos. Nė viena mergaitė šiuo brendimo laikotarpiu neturėtų būti palikta viena be paramos ir auklėjimo.

Mergaičių reakcija į lytinį brendimą gali stipriai paveikti jų besiformuojančią asmenybę. Labai gaila, kad nedaug turime linksmų ir palaikančių papročių, skirtų pažymėti mergaičių brandai. Sunerimau sužinojusi, kad kartais mergaitės, kurioms pradėjo augti gaktos plaukai, skuba į grožio salonus ir juos šalina vašku. Rodos absurdiška, kad tėvai mažai mergaitei duotų pinigų plaukeliams šalinti, bet apie tai paklausta viena grožio specialistė teigė, esą tai gana įprasta, ir pridūrė, kad „taip higieniškiau". Dauguma mergaičių sunkiai išgyvena gimstantį seksualumą, vieną dieną jaučiasi sujaudintos, o jau kitą – išsigandusios. Sunku įvardyti, kaip plaukelių šalinimas vašku padeda mergaitėms tapti moterimis, tačiau grožio salonai nesiskundžia.

Fiziškai mergaitės bręsta anksčiau, jų kūno linijos tampa ryškesnės, ir tėvams bei mokytojams lengva pamiršti, kad emociškai jos vis dar labai mažos. Stiprėjanti bendraamžių ir populiariosios kultūros įtaka mergaičių elgsenai ir požiūriui didina jų pažeidžiamumą. Mergaitėms, norinčioms tapti paauglėmis, sunku surasti pusiausvyrą, jos jau nebenori būti mažos, tačiau dar turi gana ilgai augti. Dažnai labai skiriasi, kaip mergaitės

elgiasi ir kaip jos iš tikrųjų jaučiasi.[1] Vaikų endokrinologės Jill Hamilton patarimas: „Tėvai turi suvokti, kad net jei mergaitės kūnas ir subrendo, devynmetė liks devynmete emociniu ir elgsenos atžvilgiu, o tėvai turėtų su jomis bendrauti kaip su mergaitėmis, o ne kaip su subrendusiomis merginomis."[2]

Nesvarbu, kad mergaitės save laiko suaugusiomis, specialistai pabrėžia, kaip yra reikalinga teigiamai ir pagarbiai mergaitėms nubrėžti aiškias ribas. Jie tėvams pataria po ginčų paprašyti mergaičių pakartoti, kokios yra sutartos ribos – taip visiems taps aiškiau. Ribos mergaites ne tik apsaugo, jos jas moko kontroliuoti savo elgesį. Taip pat suteikia tam tikrą apibrėžtą struktūrą, kurios reikia laikytis. Ilgainiui net ir išaugusios šią sistemą, reikalui esant, mergaitės turės atramos tašką.

Skuba užaugti

Mergaitės jaučia didžiulį norą žinoti be išimties viską. Per dieną jos gauna daugiau informacijos nei ankstesnės kartos per dešimt metų. Kaip pastebėjo vartotojų psichologė dr. Amantha Imber, informacija nėra tas pats, kas įžvalgumas: „Internetas daro didžiulį poveikį tam, kaip auga mergaitės. Gausybė įvairios informacijos joms prieinama daug anksčiau, nei jos išmoksta ją susieti ar sužino, kaip konstruktyviai ja naudotis."

Labai svarbu, kaip tėvai reaguoja į dukters juntamą įtampą. Nors mergaitė sudėtingose situacijose ir nesutrinka, jai vis dar reikia su tėvais kalbėtis apie įvairius dalykus, kad susiformuotų įvairiapusį požiūrį. Gaila, bet taip nutinka ne visuomet. Dažnai mergaitės neišdrįsta kalbėti, nes nežino, kaip pradėti šneką apie dalykus, kuriuos jų tėvai priskiria prie suaugusiųjų temų – taip prarandami svarbūs pokalbiai.

Rekomenduotina tėvams kalbėti apie savo silpnąsias vietas ir gėdą privertusias jausti akimirkas iš savo vaikystės. Mergaitės

nurimsta, kai tėvai gerbia ir kartu išgyvena jų patyrimą. Puiku, kai į linksmą šeimos pokalbį įterpiama atsitiktinių pasakojimų ir niekas nesijaučia mokomas. Kai tėvai pasakoja panašias į mergaičių išgyvenamas istorijas, jos suvokia nesančios vienos. Nors jų pačių problemos joms atrodys neįveikiamos, mergaitės gaus ženklą, kad tai išgyvens ir kad galbūt ateityje iš savęs net galės pasijuokti. Gyvenimiškų situacijų sąsaja padeda rasti pusiausvyrą tarp populiariosios kultūros ir bendraamžių įtakos, suteikia mergaitėms jaukesnę ir saugesnę erdvę.

„Pastaruoju metu vyrauja tokia tendencija: mažos mergaitės elgiasi kaip paauglės. Vakarykščiai dvylikmečiai–keturiolikmečiai šiandien tapo dešimtmečiais–dvylikamečiais.“ (Bruce'as Friendas, televizijos šou ir žaidimų vaikams bendrovės „Nickelodeon/MTV“ vyresnysis viceprezidentas)[3]

Aš jau nebe vaikas

Bręstančios mergaitės nebenori būti laikomos vaikais. Šis nenoras pasireiškia neįtikėtinais būdais. Vienos su septynmečių–vienuolikmečių mergaičių ir berniukų grupe atliktos studijos Didžiojoje Britanijoje tyrėjai buvo nustebinti mergaičių elgesio su savo barbėmis. Daugelis iš jų atvirai pasakojo, kaip nuskuto Barbei plaukus, nutraukė galvą, degino ar ją laužė. Keletas net prisipažino kaitinusios savo Barbę mikrobangų krosnelėje. Paklaustos kodėl, mergaitės tvirtino, esą ji vaikiška.[4] Joms atrodė, kad luošinti savo Barbę – šaunu. Dar šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad berniukai, priešingai nei mergaitės, vis dar mėgavosi žaisdami interneto žaidimą „Action Man“, nors jis jau ir buvo per daug vaikiškas.[5]

„Man nepatinka barbės. Barbės – tai mažų mergaičių lėlės. Nuėjau į dainininkės Pink koncertą, nes renku lėles ir marškinėlius su jos atvaizdu. Lėlės atrodo lygiai taip pat kaip ji. Buvau ir Gwen Stefani koncerte, taip pat gavau ir šią lėlę. Ji turi komplektą drabužių, ant jos diržo parašyta raidė G, o sijonėlis mažas." (Šantelė, 7 m.)

Barbių naikinimas – kraštutinis būdas atsikratyti mažos mergaitės „aš". Mergaitės aiškiai trokšta padėti barbes į šalį. Kadangi yra labai nedaug priimtinų būdų pykčiui ir nusivylimui išreikšti, mergaitės neturi daug erdvės saviraiškai. Spėju, kad turėtume atidžiau pažvelgti, kas mergaitėms kelia susirūpinimą. Ar jos jaudinasi, kad nepritaps šioje kultūroje, kur seksas, grožis ir populiarumas yra tokie svarbūs?

Savaime suprantama, reklama naudojasi jautriosiomis mergaičių vietomis. Nerimas gali būti puikus skatinamasis veiksnys, verčiantis mergaites pirkti, ypač kai žadama, kad dėl šių prekių ji jausis šauniai, taps populiari ar privers savo drauges pavydėti. Net ir pati išradingiausia reklama neįrodys, kad pirkimas negali numalšinti skausmo, užgydyti žaizdų ir nuraminti gyvenimo sumaišties. Tai mažoms mergaitėms trukdo priimti tinkamus sprendimus, formuojantis jų trapiajam „aš". Jei neatkreipsime dėmesio į mergaičių juntamą nerimą, pamatysime, kad dažnai jos šį priešiškumą uždaro savyje ir taip save žeidžia.

„Aš vis dar turiu barbių, bet dažniausiai su jomis nežaidžiu. Vis dar laikau pasodintas savo miegamajame, nes jos gražiai atrodo. Žaisdavau su jomis, kai man buvo šešeri, dabar man jau septyneri. Manau, kad esu šiek tiek per didelė." (Brukė, 7 m.)

Kai tėvai suvokia, kad jų atžalos dega noru užaugti, gali pradėti ieškoti teigiamesnių būdų, kaip joms padėti jaustis labiau subrendusioms – suteikti atsakomybės ir jas girti, kai gerai atlieka paskirtas užduotis. Užsiėmimai, suteikiantys daugiau atsakomybės, pavyzdžiui, pagalba namų ruošoje, apsiperkant turguje ar užsiimant labdaringa veikla, joms padeda tapti artimesnėms šeimai ir bendruomenei. Tokie labiau įpareigojantys būdai yra kur kas naudingesni nei begalinis klaidžiojimas po prekybos centrus.

IX skyrius

Būti seksualiai – per anksti...

Pradinukės žino apie Britney, Lindsay, Paris ir kitų įžymybių asmeninių santykių problemas, taip pat apie alkoholį, narkotikų vartojimą, tad greitai padaro išvadą, esą visa tai ir reiškia būti mergaite. Seksualiai rengtis, nevaržomai elgtis, rodos, yra būdas atkreipti į save dėmesį, kas ir iš dalies paaiškintų, kodėl mergaitės į rizikingas situacijas įsivelia būdamos tokios mažos.

Kol suaugusieji tik mėgina suvokti, kas nutiko jų mažosioms, paauglėms dėl mergaičių išties rimtai neramu. „Pastebiu, kad vis jaunesnės mergaitės naudoja kosmetiką ir visa kita – nori užaugti, – kalbėjo aštuoniolikmetė Vitnė. – Kai buvau vienuolikos, taip besielgiančių mergaičių nebūdavo. Manau, kad joms derėtų mėgautis vaikyste ir tuo, ką turi. Tai – žiniasklaidos įtaka.“ Keturiolikmetė Sandi jai pritarė: „Dauguma mergaičių vis dar dėvi paprastas kelnes, bet yra ir tokių, kurios stipriai dažosi akis ir lūpas, tarsi eitų į pokylį. Mane tokie dalykai liūdina, nes anksčiau turėjai laisvę rinktis dėvėti, ką nori. Buvai laisvas, nes niekuo neprivalėjai būti.“

Susirūpinimą kelia ne tik kosmetika ir seksualūs drabužiai, bet ir mergaičių gaunama netinkama informacija bei jų elgesys. Tėvai dažnai apie tai su manimi kalbasi. Dauguma jų savo kompiuteriuose įjungė filtrus; seneliams, prižiūrintiems vaikus, taip pat būtų naudinga ši atsargumo priemonė. Viena močiutė sutriko, kai pamatė, kad jos septynmetė anūkė naršo po pornografijos svetaines. Moteris net nemanė, kad jos vaikaitė moka naršyti internete. Paaiškėjo, kad mergaitė svetainės adresą gavo iš savo bendraklasių. Vis labiau įsigalint seksualizuotai kultūrai, vis stipresnė įtaka daroma mergaičių savimonei. Vienai septynerių metų mergaitei labai patiko jos bendraklasis ir ji jam pasakė norinti su juo mylėtis. Ši mergaitė net nenutuokė, ką iš tiesų pasakiusi, ji tik manė, jog sakydamas, kad nori mylėtis, parodai, jog tau tas žmogus patinka. Tai nėra atsitiktiniai atvejai. Mokytojai ir mokyklų psichologai puikiai su jais susipažinę.

Paauglėms rimtai neramu dėl jaunesnių mergaičių, nes jos gerai žino, kas vyksta.

Toks elgesys ir kalba neatsiranda iš niekur. Mūsų mergaitės į save sugeria bet ką ir viską, kas jas supa. Tėvai turėtų žinoti, kad jos gauna daug antraeilės informacijos. Viena mama prisipažino: „Man neramu, kad mažamečiai gali taip lengvai pasiekti suaugusiesiems skirtus filmus. Neatrodo, kad tėvai labai rūpintųsi, ką žiūri jų dukros. Gausybė atvirų meilės ir smurto scenų, kurių joms paprasčiausiai nereikia matyti." Kai mergaitės žiūri netinkamą medžiagą, tėvai turėtų suprantamai paaiškinti, kodėl tai nėra gera mintis. Pedagogai pabrėžia, kokie veiksmingi gali būti tiesūs pokalbiai namie. Savaime suprantama, kuo laisviau tėvai pradeda kalbėti konkrečiomis

temomis, tuo geriau: „Ar neliūdna, kad X padarė Y?“ ar „Tai labai įdomu, tačiau taip nenutinka tikrovėje.“

Dėl įvairių veiksnių vaikystės laikas sparčiai trumpėja. Rinkodarininkai šią tendenciją vadina „vaikai užauga jaunesni“ (VUJ). Paprastai kalbant, mūsų mažosios yra veikiamos suaugusiųjų sąvokų, kurioms jos dar nepasiruošusios. Tai tik problemos dalis. Tėvai taip pat yra sutrikę. Jie nežino, kaip tinkamai su savo vaikais kalbėtis suaugusiųjų temomis. Dažnai, užuot kalbėję apie tai, kokią emocinę potekstę turės konkretus poelgis, pavyzdžiui: kaip gali būti žalinga, netinkama ar kaip tai privers nejaukiai jaustis, galiausiai ima mergaitėms pamokslauti. Kai tėvai tai gerai suvokia, padeda mergaitėms suprasti ribas ir ugdyti savivoką.

Mūsų atžaloms reikia objektyvios informacijos, kad jos suprastų, su kuo iš tiesų susiduria, nes vaikystė pasikeitė. Tėvai, vengiantys kalbėti sudėtingomis temomis, savo dukroms daro meškos paslaugą. Kaip supratau per pokalbį su dr. Joe Tucci iš Australijos vaikų fondo, tėvai to, ką patiria mergaitės, negali vertinti lygindami su savo pačių mokyklos metų patyrimu, nes tai nesulyginama. „Matome šešiametes, septynmetes ir aštuonmetes, seksualiai besielgiančias priverstiniu, sumaniai įbruktu būdu, nes jos aiškiai nesupranta, ką reiškia seksualumas“, – pasakojo jis. Visiškai nelinksma stebėti vaikus, kurie atkartoja suaugusiųjų seksualinį elgesį. Tai gali žalingai paveikti tuos, kuriuos jie išnaudoja. „Vaiką, įtrauktą į seksualinius žaidimus, tai gali traumuoti“, – aiškino dr. J. Tucci.[1]

„Mano amžiaus mergaitės nori draugauti su berniukais. Jos galvoja apie drabužius ir apie apsipirkimą.“ (Vanesa, 9 m.)

Parduodamas seksas

Mergaitės verčiamos atrodyti ir elgtis erotiškai, kad būtų lengva joms ką nors parduoti, o ne dėl to, kad joms norima suteikti daugiau pasitikėjimo savimi. Pardavėjai žino, kad mergaitės nori būti paauglėmis, ir tai naudoja paauglių mėgstamiems produktams (kosmetikai, muzikai ir madingiems drabužiams) parduoti. Dėl šios priežasties produktų, skirtų mergaitėms, prekyba per pastaruosius metus sparčiai išaugo. Su paauglių prekėmis ateina ir paauglių troškimai. Mamos dažnai skundžiasi, kaip sunku įsigyti mergaičių amžiui tinkamų drabužių.

Kai kurie mažmenininkai šiek tiek per greitai sureagavo į mergaičių aprangos tendencijas. Parduotuvių tinklas „British Home Store“ atsidūrė keblioje padėtyje, nes prekiavo „Little Miss Naughty“ kelnaitėmis su juostele jaunesnėms nei 10 metų mergaitėms, o prekybos centrų tinklas ASDA – dėl prekybos juodais nėriniuotais apatiniais drabužėliais devynmetėms mergaitėms.[2] Po pirminio protesto, kad jų parduodamos liemenėlės „padėjo mergaitėms būti padorioms“, parduotuvės „Target“ nutraukė prekybą šiais gaminiais. Drabužių serija „Abercrombie & Fitch“ sukėlė didelį pasipiktinimą dėl prekybos siaurikėmis su animacinių filmų herojų paveikslėliais dešimtmetėms ir vyresnėms mergaitėms. Įmonės teiginiai, kad šios siaurikės „žavios, linksmos bei mielos“ ir padeda mergaitėms išvengti kelnaičių linijų, įspūdžio nepadarė. Tėvai šių tendencijų akivaizdoje jaučiasi bejėgiai, tačiau panorėję gali daryti stiprią įtaką. Nė viena įmonė nenori neigiamos reklamos, ypač kai kalbama apie vaikus. Svarbu, kad tėvai dalytųsi savo rūpesčiais. Jei jie nekovos dėl savo mergaičių, tuomet kas tai darys?

„Pamokyk septynmetę, kad erotika susijusi su aksesuarais, ir apatinį trikotažą ji garantuotai pirks visą gyvenimą.“ (Jeanas Kilburnas, rašytojas ir filmų kūrėjas)[3]

Tėvų ir vaikų gynėjai sunerimę, kad mažos mergaitės skatinamos atrodyti seksualiai, nors pačios visiškai nesuvokia, ką tai reiškia. Kol tėvai tyli, prekybininkai kraunasi turtus. Dėl šios priežasties mergaičių siaurikių rinka gyvuoja ir jos dalyviams neblogai sekasi. Mergaitės gali įsigyti firminių siaurikių su linksmais piešinukais, pradedant „Hello Kitty“ ir baigiant „Simpsonais“. Tarptautinę mados rinką stebinti įmonė „NPD Fashion – world“ teigia, kad prekyba mergaitiškomis siaurikėmis nuo 2000-ųjų išaugo keturis kartus.[4] Ankstesnėms kartoms neteko augti tokioje erotika grįstoje kultūroje. Mūsų mažylės šias problemas sprendžia pačios, nes pagalba jų dar nepasivijo.

Jau pasigirsta minčių, esą šios tendencijos nyksta, tačiau kai pakalbi su specialistais, kas dieną susiduriančiais su vis daugiau mergaičių, kovojančių su depresija, lytiniu būdu plintančiomis ligomis ir mitybos sutrikimais, tai skamba neįtikinamai. „Mūsų vaikams skubotai veržiantis į pirmalaikę paauglystę, pati vaikystė tampa nykstančia rūšimi“, – teigia Hal Niedzviecki, rašytoja ir kultūros apžvalgininkė.[5] Aštuoniolikmetė Alana tam pritaria: „Turiu jaunesnę sesę. Ji auga per greitai. Dėvi rūbus, kokius neseniai pradėjau nešioti aš. Ji atrodo kvailai avėdama aukštakulnius ir t. t.“ Šios tendencijos daro įtaką mergaičių savivokai, kaip jos turėtų rengtis ir elgtis. Jei seksualumas jau čia, vadinasi, lytiniai santykiai irgi nėra kuo nors ypatingi. „Dabartiniai vaikai užsiima grupiniu seksu. Kai kurios mergaitės pradeda mylėtis sulaukusios 11-os ar

12-os metų, kitos – pradėjusios lankyti vidurinę mokyklą“, – pasakojo viena mokyklos psichologė.

„Dabar, kai mūsų vaikai skubotai veržiasi į pirmalaikę paauglystę, pati vaikystė tampa nykstančia rūšimi.“ (Hal Niedzviecki, rašytoja ir kultūros apžvalgininkė)[6]

Mergaitėms reikia patirti ir ištirti jas supantį pasaulį. Tėvai gerai nežino, kur nubrėžti ribą. Žiūrėdami į mergaites, dėvinčias džinsus žemu juosmeniu ir besidažančias ar primygtinai reikalaujančias nupirkti siaurikes, dauguma jų jaučiasi beviltiškai – jie mano, kad mergaitės maištauja. Pasak vaikų gydytojo Rono Taffelio, tai – netiesa. Jis teigia, kad taip mergaitės duoda ženklą priklausančios „intensyviai, galingai bendraamžių ir populiariosios kultūros antrajai šeimai, formuojančiai vaikų norus, poreikius ir jausmus“.[7] Tai – labai svarbus pastebėjimas. Mergaitėms labai svarbu priklausyti grupei. Tėvai ir pedagogai galėtų labiau mergaites remti ir rodyti joms pavyzdį, kaip prasmingiau priklausyti šeimai ir bendruomenei.

Nors ir bandoma apriboti mergaičių seksualizaciją, taip pat tai, kaip jos rengiasi ir elgiasi, tačiau būtina suprasti, kad jos negyvena uždaroje aplinkoje. Mergaitės dėvi seksualius drabužius, nes joms peršama mintis, esą tai padės įsitvirtinti po saule. Kol neatsiras teigiamesnių ir tokių pat žavių mergaičių saviraiškos būdų, mūsų mažylės bus grobis tų, kurių susidomėjimas jomis prasideda ir baigiasi pasipelnymu.

„Jie (šiandienos vaikai) rinkos jėgų yra verčiami elgtis ir rengtis kaip maži suaugusieji ir per elektronines komunikacijos priemones gauna

informacijos, kuri net ir labai netolimoje praeityje būtų buvusi laikoma vaikams netinkama." (Ištrauka iš vaikų specialistų, rašytojų ir kūrėjų laiško laikraščiui *The Telegraph*)[8]

Taigi į mūsų nerimą dėl mergaičių seksualizavimo neturėtų būti žvelgiama pro pirštus, nes tai joms kenkia. Jei tėvai rimtai nori jas apsaugoti, turėtų pergalvoti, kokius drabužius, jų manymu, mergaitės turi dėvėti. De Monforto universiteto atlikto naujo tyrimo rezultatai parodė, kad asmenų, iš interneto besisiunčiančių vaikų pornografijos, psichologinė charakteristika yra tokia pati kaip vaikus prievartaujančių pedofilų.[9] Polinkis į pornografiją stiprėja ir esame, kaip kai kurie specialistai įvardija, vaikų seksualinės prievartos epidemijos centre. Kiek tokių žmonių vaikšto gatvėse? Ir kai jie žvelgia į paaugliškai apsirengusias pradinukes, dėvinčias išreklamuotus „šaunius" drabužius, ką jie regi: tik mažas mergaites, stipriai besistengiančias užaugti, ar seksualiai patrauklias merginas?

X skyrius
Pradinukių svajonės

Ko gi nori pradinukės? Kaip ir daugelis mūsų, jos nori būti pripažintos, mylimos, pritapti. Mergaitės gyvena informacijos prisotintame pasaulyje, kuris formuoja jų mintis, kaip išpildyti savo troškimus. Visiškai nenuostabu, kad nuolat matydamos, kaip gyvena įžymybės, daug mergaičių nori būti įžymios. Paulas Kurnitas iš įmonės „KidShopBiz", konsultuojančios rinkodaros ir komunikacijos klausimais, pradinukių paklausė, kuo šios norėtų tapti. 45 proc. jų atsakė, kad norėtų tapti visuomenės veikėjomis ar įžymybėmis.[1] Dešimtmetė Melani apibendrino, kaip jaučiasi daugelis jos amžiaus mergaičių: „Norėčiau būti žymiu žmogumi, aktore, nes jos gauna daugybę dalykų ir gali daug ką sau leisti."

Martino Lindstromo atliktas pradinukių tyrimas, pavadintas „FIRMINIS vaikas" (*BRANDchild*), parodė, kad mergaičių, norinčių tapti žymiomis, yra daugiau kaip 50 proc. Tyrimas buvo atliktas aštuoniose šalyse.[2] Šie duomenys mums leidžia susivokti, apie ką galvoja mergaitės. Verta pastebėti, kad šis tyrimas buvo atliktas prieš keletą metų. Dėl TV realybės šou

poveikio ir padaugėjusios reklamos garbės ištroškusiųjų skaičius greičiausiai dar išaugo. Kai Didžiosios Britanijos tyrėja dr. Agnes Nairn ir jos kolegos analizavo 7–11 metų amžiaus grupės mergaites ir berniukus, gyviausios diskusijos virė apie sporto įžymybes, popžvaigždes ir pramogines TV laidas, o ne apie žaislus ar žaidimus.[3]

Daugybė laiko ir pinigų investuojama į pradinukėms skirtą reklamą, tad mergaitės vis daugiau dėmesio skiria išoriniams dalykams. Net tarp nenorinčių tapti įžymybėmis vaikų vyrauja begalinis žavėjimasis jomis. Vartotojų psichologė dr. Amantha Imber teigia, esą anksčiau atrodydavo, kad tapti įžymybe nėra įmanoma, tačiau dabar dėl televizijos įtakos imta tikėti, jog garsus gali pasidaryti žaibo greičiu – nesvarbu, kokie tavo gabumai, tereikia tik sudalyvauti realybės šou „Didysis brolis" (*Big Brother*) atrankoje. Kuo „žmogiškiau" atrodo įžymybės, tuo labiau pasiekiamas atrodo įžymybės statusas. Apie žvaigždes ir kodėl šios jomis tapo mergaitės žino todėl, kad beveik kiekvieną dieną gauna informacijos, kuo gyvena jų dievaitės. Visa tai iš mergaičių atima daug brangaus laiko, kurį jos galėtų skirti sau ir jas supančiam pasauliui pažinti.

Garbė nėra vienintelis siekis mergaičių planuose, jos taip pat nori būti ir turtingos.[4] 80 proc. vieno vienuolikamečių–dvylikamečių tyrimo apklaustųjų teigė norinčios būti turtingos.[5] Kalbėdama su mažomis mergaitėmis, gavau tokius pačius atsakymus. Devynmetė Vanesa pasakojo: „Norėčiau turėti pinigų, kad užsitikrinčiau gerą gyvenimą." Pradinukės nori disponuoti pinigais, nes žino, kad visiems norimiems daiktams įsigyti jų prireiks nemažai.

Mergaitės turi didesnį pasirinkimą, tačiau jų gyvenimiškos patirties spektras siaurėja, ir tai vyksta labai greitai. Vis labiau joms rūpi išvaizda, drabužiai, ką galvoja jų draugai ir ką veikia įžymybės bei turtingieji. Paliekama vis mažiau erdvės vidiniam pasauliui – laisvai pasinerti į savo mintis, svajones ir

aistras arba domėtis nepaprastais, netikėtais dalykais, kurie yra labai svarbūs vaizduotei lavinti.

Atradusioms laiko ir erdvės mąstyti nestandartiškai, mergaitėms suteikiama galimybė suvokti gyvenimą ne tik tokį, koks jis yra, bet ir įsivaizduoti, koks jis galėtų laukti jų pačių, kitų ir visos planetos. Sugrąžinant joms tokią erdvę, kuriant tam tikrą aplinką itin svarbus tėvų vaidmuo: būtina skatinti užsiimti pomėgiais, ramiai ir šeimyniškai leisti laiką, įtraukti mergaites į tolimesnių giminaičių ar draugų būrį ir stengtis, kad jos jaustųsi savos namuose.

Pažeidžiama vidinė būsena

Mergaitėms reikia atramos taško ir jaustis priklausomoms, nes, nepaisant visko, ką jos turi ir ko siekia, specialistams nerimą kelia jų patiriamas nesaugumo jausmas ir liūdesys. Taip pat susimąstyti verčia jų motyvacijos trūkumas.[6] „Nors ši karta gali būti ir pati turtingiausia iš visų gyvenusių mūsų planetoje, ji taip pat įtartinai išsiskiria nepasitikėjimo jausmu ir depresyvumu“, – aiškina pasaulinės rinkodaros specialistas Martinas Lindstromas.[7] Stanfordo universiteto paauglystės centro direktorius Williamas Damonas įspėja tėvus nevertinti mergaičių tik pagal jų išorę ir elgesį. Iš pirmo žvilgsnio jos gali būti protingos, tačiau vis dar bus pažeidžiamos.[8] Kai paklausiau mergaičių, kas labiausiai jaudina jų bendraamžes, atsakymų sąraše pirmavo išvaizda ir santykiai grupėje. „Visa sukasi apie tai, ar tu kam nors patinki ir ar kas nors su tavimi kalbėsis“, – pasakojo dešimtmetė Melani. „Jaudinamasi dėl išvaizdos: kaip atrodo plaukai, veidas, antakiai ir ar jos lieknos, ar storos“, – pasakojo devynmetė Vanesa. Ji taip pat prisipažino nerimaujanti dėl „svorio, vaikinų ir kitų dalykų. Jei esi stora, vaikai tave erzins, o žmonės į tave žiūrės nemaloniai. Tu pradedi pavydėti kitoms

mergaitėms, nes jos atrodo geriau". Šis nerimastavimas yra visiškai nereikalingas ir mergaites veikia destruktyviai. Tėvai, perpratę savo atžalas, bus kur kas geriau pasirengę šią situaciją pakreipti kita linkme, skatinti mergaites gerai jaustis.

„Nors ši karta gali būti ir pati turtingiausia iš visų gyvenusių mūsų planetoje, ji taip pat įtartinai išsiskiria nepasitikėjimo jausmu ir depresyvumu." (Martinas Lindstromas, pasaulinės rinkodaros specialistas)[9]

Sulaukusios jaunesniojo mokyklinio amžiaus, mergaitės pradeda abejoti tėvų požiūriu ir ima jį lyginti su draugų nuomone. Joms būtina dalyvauti diskusijose įvairiomis temomis, tėvai ir mokytojai atlieka svarbų vaidmenį kurdami galimybes kalbėtis. Tėvai turėtų žinoti, kad mergaitės gyvenimą yra linkusios regėti arba juodą, arba baltą, nes nežino, kokios gali susiklostyti situacijos ir kokie yra jų galimi padariniai. Po ilgos darbo dienos leisti laiką su savo dukromis ir kalbėtis apie, atrodytų, nelabai svarbius reikalus gali varginti, bet tai išties būtina, nes jų nerimas yra tikras ir gali būti stiprus. Kai įvairiais klausimais kalbama atvirai ir be įtampos, mergaitės daug geriau suvokia, kodėl vienas ar kitas poelgis yra geras ar blogas.

Pagal vaikų pagalbos linijų pateikiamus duomenis prislėgtų vaikų daugėja. Kai kuriems iš jų tik penkeri metai.[10] Daugiau kaip šimtas vaikų sveikatos specialistų, rašytojų ir mokslininkų, labai sunerimusių dėl augančių vaikų depresijos, vaikų elgesio ir raidos problemų, parašė į laikraščio redakciją: „Dabar aišku, kad tokio didelio skaičiaus vaikų psichinė sveikatai iškilęs bereikalingas pavojus ir beveik nekyla abejonių, kad tai – pagrindinis veiksnys, nulėmęs šiurkštų mūsų jaunuolių elgesį, smurtą ir savęs žalojimą." Jie pabrėžė, kad vaikams reikia natūralaus

maisto ir tikrų žaidimų, patiems patirti gyvenimą ir nuolat bendrauti su juos supančiais suaugusiaisiais, jei norima, kad formuotųsi visapusiškai žavios asmenybės.[11]

„Mūsų visuomenė stengiasi iš paskutiniųjų, kad apsaugotų vaikus nuo fizinio smurto, tačiau, regis, nebepastebi jų emocinių ir socialinių poreikių.“ (Ištrauka iš vaikų specialistų, rašytojų ir mokslininkų laiško *The Telegraph*)[12]

Neuromokslininkė baronienė Susan Greenfield žengė toliau: ji teigia, kad vienuolikmečių, atlikusių pažintinius testus, rezultatai vidutiniškai prilygo dvejais ar trejais metais jaunesnių vaikų rezultatams, palyginti su to paties amžiaus vaikais prieš penkiolika metų. Ji mano, jog be pačių svarbiausių veiksnių, būtinų vystytis smegenims (bendravimo su žmonėmis, gero maisto, lavinamųjų žaidimų ir tiesioginio ryšio su gyvenimu), vaikų gebėjimas suvokti pasaulį ir kūrybiškai save atskleisti silpnės.[13] Viena pagrindinių šio laiško minčių verčia manyti, kad mergaitės per daug skatinamos. Tai, kad suaugusieji turi apdoroti didžiulį kiekį informacijos, dar nereiškia, jog to turėtume tikėtis iš savo vaikų.

Taigi kur visa tai veda? Nekyla abejonių, kad spaudimas mažoms mergaitėms didėja. Paauglės tai gerai suvokia. „Žinau, kad vėlesnės kartos patirs dešimt kartų didesnį spaudimą nei mes“, – pasakojo šešiolikmetė Karli. Viena iš pagrindinių mergaitėms nerimą keliančių sričių – nesėkmė. Dauguma vienuolikmečių–dvylikmečių, paklaustų, kas juos labiausiai jaudina, atsakė, kad gauti blogus pažymius mokykloje.[14] Pasaulinės rinkodaros specialistas Martinas Lindstromas mano, kad mergaitės yra tarsi įspraustos tarp augančio asmeninio nerimo ir gyvenimo baimių kamuojamos visuomenės.[15] Tai per sunki

našta mažos mergaitės pečiams. O rinkodarininkai šias baimes ir nerimą išnaudoja pardavimui didinti.

Šių dienų mokinukės gyvena neramiai. Vienas mergaičių tėvas pasakojo štai ką: „Tikriausiai didžiausias skirtumas yra tas, kad jos neturi laisvės. Mano tėvams buvo palyginti lengva. Pasibaigus pamokoms, jie mūsų nematydavo. Duodavo ko nors užkąsti, ir mes namo grįždavome tik sutemus. Bet kuris mano kartos žmogus tai patvirtins. Namo visada grįždavai tik vakarieniauti. Savaitgalius leisdavai kiaurą dieną bėgiodamas lauke. Šiuo metu vaikas turi būti nuolatos tėvų prižiūrimas. Liūdna, bet manau, kad nebeliko laisvės."

Nerimą galbūt kelia ir tai, kad iš mergaičių daugiau tikimasi. „Vaikai patiria didesnį spaudimą, – pastebėjo vienos mergaitės mama. – Sėkmė reiškia viską. Jų gyvenimai skrupulingai suplanuoti. Kartais jos net neturi laiko žaisti. Galbūt tik žiūrėdamos televizorių mergaitės atsipalaiduoja, nes nenorime, kad jos žaistų lauke – tai nesaugu. Jos turi mažiau laisvo laiko, ir tai kuria tam tikrą spaudimą."

Nekenčiu savo kūno

Augant mergaitėms, didėja ir jų susirūpinimas savo išvaizda. Vieno JAV atlikto tyrimo apie mergaičių požiūrį į savo kūną rezultatai parodė, kad 81 proc. dešimtmečių nerimauja esančios per storos. Daugiau kaip pusė devynmečių ir dešimtmečių teigė, kad jautėsi geriau, kai laikėsi dietos.[16] Mergaitės tokį požiūrį susiformavo nežinodamos, jog dietos gali pavėlinti lytinį brendimą, pažeisti kaulus ir stabdyti augimą. Jei jos laikosi itin griežtos dietos, gali nustoti gamintis estrogenas, ir tai sukeltų papildomų sveikatos sutrikimų.

Daugybė mažų mergaičių, kad būtų mylimos ir populiarios, tik ir tegalvoja, kaip suplonėti ar išlikti lieknoms. „Liūdna, kai

mergaitė yra stora, nes ji dėl savo stambumo erzinama, – pasakojo dešimtmetė Melani. – Žmonės mano, kad ji yra kitokia, nes yra stora. Dažniausiai storas mergaites erzina aukšti ir liekni žmonės. Jie tai daro taip, kad mokytojas apie tai paprastai nė nesužino."

„Vis mažesni vaikai mano turintys rūpintis savo išvaizda. Visi labai susitelkę į įvaizdį. Mergaitės jį bando kurti šukuosenomis ir kosmetika. Labai liūdna, kad jos mano turinčios atitikti kažkieno kito įvaizdį." (Roza, mokyklos psichologė)

Prieš tam tikrą laiką Templo universitetas JAV sukūrė svetainę *MyPopStudio.com* ir mergaitėms suteikė galimybę kūrybingai pažvelgti į visuomenės informavimo priemones. Šioje naujoviškoje svetainėje mergaitės gali sukurti savo popžvaigždę, parengti realybės šou programą ar tapti įžymybe ir sužinoti, ką tai reiškia. Kai kūrybinė grupė pažvelgė, kaip buvo naudojama svetainė, nuliūdo: nepaisydamos savo išvaizdos, mergaitės rinkosi šviesius plaukus, baltą odą ir liekną kūną.[17]

„Vis daugiau dėmesio skiriama mūsų išvaizdai. Mažylės to mokosi ir savosios vertės jausmą grindžia kūno etalonu bei grožiu." (Vernisha Shepard, psichoterapeutė)[18]

Reikėtų susirūpinti perdėtu mergaičių dėmesiu savo kūnui. Viena iš dešimties mergaičių, sergančių anoreksija, teigia, jog mitybos sutrikimai ją kankinti pradėjo dešimties ar dar anksčiau.[19] Supamos išgalvotų apibrėžimų, kaip atrodo graži moteris, mergaitės savo kambario sienas išlipina tokiais atvaizdais ir

stipriai stengiasi atrodyti taip, kaip jos, nes nori būti mylimos ir priklausomos. Viena specialistė, su kuria kalbėjausi, akcentavo namiškių požiūrio įtaką. Ji pabrėžė, kaip svarbu, kad mamos jaustųsi laimingos, savimi pasitikinčios, ir, kaip moterys, perteiktų šias savybes savo dukroms.

Be tėvų

Kai mergaitė paūgėja, labiausiai tikėtina, kad dirbti ima abu tėvai. Tai atžaloms suteikia daugiau laisvės, ir dauguma jų didelę laiko dalį praleidžia vienos. Šios mergaitės turi daugiau pinigų ir eina į parduotuves pirkti įvairių dalykų, tarp jų – ir maisto produktų, nes pradeda gaminti ir padeda atlikti kitokius namų ruošos darbus. Tokia padidėjusi atsakomybė negali atstoti žmogiškos šilumos ir ryšio, reikalingo mergaitei.[20] Kai tėvų dažnai nebūna šalia, mergaitės ima ieškoti savo bendraamžių paramos. Tai mažylėms suteikia daug galios rinktis drauges, ir atvirkščiai. Patricia Adler, tyrusi to paties amžiaus grupes, pastebi, kad kuo labiau nuo suaugusiųjų nepriklausomos mergaitės, tuo populiaresnės tampa tarp savo draugių.[21] Jei iš tiesų norime ugdyti būsimąsias kartas, turime surasti geresnių būdų, kaip paremti tėvus auklėjant vaikus, ir rūpintis turininga mergaičių ir berniukų popamokine veikla.

„Nuolatinis informacinis penas, prieinamas dvidešimt keturias valandas per parą, septynias dienas per savaitę, per įvairius kanalus, atlieka pagrindinį vaidmenį formuojant naująją kartą.“
(Martinas Lindstromas, rinkodaros specialistas)[22]

Pedagogai sunerimę, kad bendraamžių spaudimas mergaičių dar niekada nepradėdavo veikti taip anksti kaip dabar, o spaudimą kuriančios grupės reiklios ir pernelyg įtakingos. Labai dažnai teisė priklausyti kuriai nors grupei remiasi mergaičių prisitaikymu prie siauro taisyklių rinkinio, – diktuojančio, kas jos yra, kaip turi rengtis ir ką mėgti, – prie kokybės, smulkiai apibrėžtos visuomenės informavimo priemonių.

Apklaustos mergaitės nesuvokė, kokią įtaką joms daro draugai, nors dauguma pripažino, kad kas madinga ir populiaru, sužino iš draugų ar mokykloje.[23] Žiniasklaida užima svarbią vietą jų gyvenime. Viename ne pelno organizacijos *Kaiser Family Foundation* tyrime daugiau kaip trečdalis 10–12 metų mergaičių teigė, kad jų draugai daugiausia informacijos apie narkotikus, seksą ir smurtą gauna per televiziją, kiną ir kitas visuomenės informavimo priemones.[24] Nerimą kelia ir tai, jog mergaitės daugiausia žiūri laidas, skirtas suaugusiesiems.[25] Daugėjant nepilnų ir abiejų dirbančių tėvų šeimų, vis daugiau mergaičių laiką namie leidžia vienos. Dažnai valgo žiūrėdamos televizorių.

Kadangi dauguma tėvų turi dirbti, tad jiems, galima sakyti, neįmanoma būti su savo atžalomis iškart po pamokų. Reikėtų paanalizuoti du labai svarbius klausimus: ar darbo pinklėse atsidūrėme, kad vartotume, ir kokią įtaką vartojimo kultūra daro namuose, tai yra ar ji ardo šeimos gyvenimą ir verčia mergaites draugijos, kurią anksčiau rasdavo šeimoje, ieškoti tarp savo bendraamžių?

Per daug skatinamos

Taigi, kur mergaites veda visuomenės informavimo priemonės ir naujosios technologijos? Viena iš pagrindinių la-

biausiai specialistams nerimą keliančių sričių – per didelis vaikų skatinimas. Suaugusieji yra pratę apdoroti didelius kiekius informacijos, gaunamos iš žiniasklaidos, tačiau tai dar nereiškia, kad tą gali ir vaikai. Nuolatinis mergaičių užimtumas nepalieka vietos svarstymams, mėgavimuisi savo pačių draugija ir neleidžia suvokti bent keleto valandų atsipalaidavimo vertės. Jei mergaitės neišsiugdys šių gyvenime svarbių įgūdžių, jų asmeninė raida atsidurs pavojuje, nes jos ims trokšti būti su žmonėmis bet kokia kaina. Nustatyti tempą padeda tėvų gyvenimo būdas.

Kadangi mūsų mergaitės tampa vis neramesnės, privalome išbalansuoti jų baimes, susijusias su savimi ir pasauliu, padėdami joms susikurti turiningą gyvenimą, leidžiantį pasinerti į savo kūrybingumą. Padėdami mergaitėms lavinti šiuos vidinius išteklius, galime skatinti džiaugtis ateitimi ir užtikrinti jas, kad atrasiančios minčių ir būdų veikti tai, apie ką jų tėvai ir mokytojai gali tik svajoti. Kuo teigiamesnę paramą tėvai teiks mergaitėms, tuo jos bus geriau pasirengusios gyventi šiame sudėtingame pasaulyje.

Vartotojų psichologė dr. Amantha Imber tėvams primena, kad vienas geriausių būdų, kaip padėti mergaitėms atsirinkti visuomenės informavimo priemones – padėti joms atpažinti reklamą. „Nuo mažų dienų mokykite savo vaikus, kad reklaminių skelbimų tikslas yra tau kažką parduoti, todėl prekė pateikiama pačiu patraukliausiu būdu.“ Tėvai gali pasinaudoti gausybe linksmų būdų parodyti vaikams, kaip skaičiuoti, kiek skelbimų yra viename lape, ir susumuoti, kiek kainuotų įsigyti visas siūlomas prekes, o tada spėlioti, kiek skelbimų yra visame žurnale ir kiek visa tai kainuotų. Laimei, žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo jau mokoma mokyklose, tai leidžia vaikams suprasti, ko siekia reklamos gamintojai, žurnalų redaktoriai, vaizdo klipų kūrėjai ir kitos žiniasklaidos priemonės. Tėvai taip pat privalo kalbėti apie šeimos išlaidas,

vartotojiškos elgsenos poveikį ir vargingiau gyvenančių tautų išnaudojimą pigioms prekėms gaminti.

Gyvenimas nesisuka tik aplink „mane“

Daugumos mergaičių patirtis, susijusi su mokymusi, sukasi aplink jas ir jų drauges. Augančioms mergaitėms reikia įvairesnės aplinkos. Pirmas žingsnis galėtų būti mergaičių įtraukimas į vietinės bendruomenės veiklą, čia jos turėtų galimybę bendrauti su skirtingo būdo ir amžiaus žmonėmis. Tai galėtų būti bet kokia veikla: pagelbėti kaimynui ar vietinei labdaros organizacijai, prisidėti prie medžių sodinimo parke ar surengti sendaikčių išpardavimą namie ir jam vadovauti. Mano gatvėje dvi mergaitės dažnai kuo nors prekiauja, o gautas pajamas atiduoda labdarai. Kaimynai tokiu elgesiu labai patenkinti. Tokia veikla kuria bendruomenės ir priklausomybės jausmą. Tai joms padeda surasti savąją išraiškos formą ir gauti jos pripažinimą.

Bendros tradicijos – tai kitas veiksmingas būdas gilesniam priklausomybės jausmui kurti. Ritualu gali tapti ir sekmadieniniai šeimos pusryčiai, kurią nors savaitės dieną visos šeimos gaminama pica ar išvyka į vietinį turgų savaitgalį. Tokia veikla maitina sielą. Mergaitės tuo metu gal tinkamai ir neįvertins šeimos tradicijų, tačiau jos jas moko pažinti gyvenimą ir kaip praturtinti akimirką, suteikia išradingumo, gelbstinčio sunkiomis minutėmis.

Mergaitės gyvena labai intensyvų gyvenimą. Kartais sunku tai įvertinti, nes visi labai užsiėmę. Sakoma, kad kiekvieni jauno žmogaus gyvenimo metai prilygsta penkeriems suaugusiojo metams.[26] Privalome būti jautrūs bet kokiam savo

atžalų patyrimui ir stengtis suteikti jiems pusiausvyrą. Metai tarp vaikystės ir paauglystės labai svarbūs mergaitės gyvenime. Specialistai teigia, kad per šiuos metus formuojami gyvenimo įpročiai.[27] Tai puikus laikas, kai tėvai dukterims gali padėti išsiugdyti įpročius, pasitarnausiančius vėliau.

XI skyrius

Noriu būti paauglė

Mergaitėms vis dar labai svarbu tapti paauglėmis. Jos nenori būti laikomos mažėmis, jų poreikis atrodyti gundomai, pirkti ir linksmintis kaip suaugusieji tik stiprėja. „Turime gerokai tvirtesnę nuomonę ir esame didelės materialistės, – teigė šešiolikmetė Džoja. – Galvojame apie vaikinus ir „karštas“ kino žvaigždes, šėlstame ir trokštame daug daugiau laisvės, norime būti kuo vyresnės.“ Šešiolikmetei Karli rūpėjo muzika, vakarėliai, apdarai, kosmetika ir su kuo praleis laiką. Septyniolikmetė Ebė aiškino: „Žinome, ką reiškia būti suaugusioms. Norime gyventi kaip suaugusieji.“

Minant naujus takus

Šių dienų paauglystė labai skiriasi nuo tėvų laikų paauglystės. Jei tėvai nori padėti savo mergaitėms šiame etape, turėtų šį skirtumą suvokti. Šiuolaikiniai paaugliai žengia

priešakyje didžiulių visuomenėje vykstančių pokyčių: pradedant greitai kintančia jaunimo kultūra ir baigiant technologijų bei komunikacijos pažanga. Mergaitės yra priverstos ieškoti naujų kelių, nes „tradicinis" takas į pilnametystę išnyko. Sunku žengti per šią naują teritoriją turint menką nuorodų bagažą, ypač kai tenka susidoroti su paauglio gyvenimą užgulusia įtampa. „Bandome suktis tarp įvairių rūšių atsakomybės dėl narkotikų vartojimo, lytinio gyvenimo, gėrimo ir mokyklos, draugių, kitų dalykų, – pasakojo septyniolikmetė Kiera. – Kaip reikiant stengiamės laviruoti. Tai nėra lengva." Tėvai, kurie įsijaučia į mergaitės padėtį ir labiau suvokia jos pasaulį, nutiesia bendravimo tiltus, gerai pasitarnausiančius ateityje.

Tam tikra dalis mergaičių patiriamo spaudimo kyla iš jų nuolatinio poreikio vartoti. Paauglėms patinka nauji drabužiai, avalynė, kosmetika ir papuošalai, kinas, žurnalai ir „iPod" grotuvai. Kuo didesnis pasirinkimas, tuo didesnis jų noras ir pastangos tam tikrą prekę įsigyti. Kad galėtų nusipirkti kuo daugiau daiktų iš nesibaigiančio sąrašo, daugumai apklaustų mergaičių svarbiausias atrodo gerai mokamas darbas. Dauguma tėvų sunerimę, ar mergaitės suaugusios sugebės pasirūpinti savimi, nes jų lūkesčiai labai dideli.

Mergaičių požiūris

Mergaičių požiūris daro įspūdį. Jos viską trokšta patirti pačios, nieko nenori gauti ant lėkštutės. „Manau, kad pačios turime stengtis dėl savęs. Nemanykite, kad patikėsime viskuo, ką mums sakote, nes tai mūsų gyvenimai ir atradimai, tad pačios turime klysti ir mokytis iš savo klaidų", – teigė šešiolikmetė Peta.

„Elgsimės kaip panorėsime, nes tai būdas mokytis.“ (Evi, 15 m.)

„Manau, kad esame šiek tiek per daug lyginamos su ankstesnėmis kartomis, – pasakojo keturiolikmetė Sandi. – Tėvai kartoja frazę „kai buvau jaunas“, tačiau mes pažengėme į priekį, laikai pasikeitė. Gyvename naujųjų technologijų laikais.“ Tėvams gali būti sunku priimti tokią nuostatą, nes mergaitės, nors ir nori savarankiškumo, dar daug ko turi išmokti. „Jų nusistatymas reikalauja daug dėmesio, – prisipažino Žana, dviejų paauglių mama. – Jaunesnioji, kuriai tik trylika, visada nori, kad jos žodis būtų lemiamas. Ji vis ginčijasi. Kartais tai labai apsunkina gyvenimą.“ Gerai, kad mergaitės yra atkaklios ir užsidegusios, tačiau to išraiškos būdai gali būti neproduktyvūs. Tėvai turėtų pasitelkti savo kūrybingumą, kaip šią energiją nukreipti tinkama linkme, kad tai nevirstų nesibaigiančia, varginančia norų kova. Mergaites reikia palengva mokyti, kaip konstruktyviai spręsti problemas su šeima ir draugais, kad bendraudamos būtų ir supratingos, ir sąžiningos.

Dažniausiai mergaitės ieško, kuo užsiimti. Kodėl nepatenkinus šio poreikio ir nenukreipus jo į užduotis, kuriančias didesnį vertės ir bendrumo jausmą? Bendruomenės ir labdaros organizacijų veikla yra puiki išeitis, ypač jei mergaitės gali panaudoti ir lavinti savo gabumus. Viena pažįstama paauglė jautėsi praturtėjusi, padėjusi vietinei labdaros organizacijai sutvarkyti duomenų bazę ir išdėsčiusi savo idėjas, kaip informuoti žmones apie organizacijos teikiamas paslaugas. Yra tiek daug galimybių prasmingai leisti laiką. Kuo anksčiau pradėsime jomis naudotis, tuo geriau. Tokia veikla yra svarbi, nes leidžia mergaitėms naudingai pasitarnauti, patirti bendruomeniškumo jausmą ir už savo pastangas būti pripažintoms.

Kova su įtampa ir išsekimu

Dauguma mūsų mergaičių neturi per daug laisvo laiko. Reikėtų iškelti klausimą, ar jų veikla duoda joms naudos, ar praturtina gyvenimą. Šių dienų paauglėms pateikiamas išbandymas – apdoroti didžiulį kiekį informacijos ir patyrimo. Kuo daugiau laiko praleidžiu su paauglėmis, tuo labiau suprantu, koks jų gyvenimas sudėtingas. Iš pirmo žvilgsnio jos atrodo pasitikinčios savimi ir pasirengusios užkariauti pasaulį. Pasikalbėjusi su mergaitėmis gilesnėmis temomis, buvau priblokšta, kokios jos pažeidžiamos ir mažos. Dauguma prisipažino kovojančios su įtampa ir pervargimu. Visuomet atrodo, kad reikia daug ką nuveikti, tačiau diena per trumpa. Net per mokyklos atostogas jos turi atlikti gausybę užduočių. „Mano sesuo, grįžusi iš mokyklos, namie ilgai neužsibūna, o aš jaučiuosi pavargusi ir noriu eiti lovon, – pasakojo penkiolikmetė Evi. – Pasikalbu su savo draugėmis: ir jos jaučiasi lygiai taip pat. Liūdna, esu pavargusi ir nieko nesinori."

Nerimą kelia, kad pavargusios jautėsi dauguma mergaičių. „Tikrai labai pavargsti, – prisipažino penkiolikmetė Misė, – tačiau stengiesi ir susiimi. Ateini į mokyklą ir pirmąją dienos dalį jautiesi be jėgų. Viskas priklauso nuo pamokos. Pavyzdžiui, matematikos pamokoje visada esi pavargusi, per pietus šiek tiek prakunti. Kai eini miegoti, tarkim, pusę devynių vakaro, jautiesi visiškai išsekusi."

Per mūsų pokalbius mergaitės pasakojo nuolatos jaučiančios spaudimą. „Dažniausiai būni gana pavargusi, ypač prieš trimestro pabaigą, – prisipažino šešiolikmetė Peta. – Pirmąją savaitę jautiesi pavargusi, kol pripranti prie ritmo, o vėliau viskas susitvarko. Paskutines trimestro savaites tempas sulėtėja ir vėl norisi tik miegoti. Net visas atostogas pramiegi, nes kamuoja nuovargis." Tai primena nuolat skubančių suaugusiųjų gyvenimą. Jei neišmokysime mergaičių vertinti ramybės ir ja

mėgautis, mokydamosi pačios jos gali užtrukti ištisus metus, ir tai pakenks jų sveikatai.

Miego trūkumas

Specialistai pritaria, kad paauglės miega nepakankamai. „Mūsų duomenimis, mergaitės darbo dienomis vidutiniškai miega septynias su puse valandos, – teigė psichiatrijos profesorė Mary Carskadon. – Na, o ketvirtadalis vaikų miega tik šešias su puse valandos ar net mažiau. Vaikai, kad būtų pakankamai budrūs dieną, iš viso turėtų miegoti devynias valandas ir penkiolika minučių, taigi miego trūkumas naktis po nakties vis didėja.“[1]

„Dažniausiai aš išsimiegu gerai“, – pasakojo aštuoniolikmetė Čelsė. Vėliau paaiškėjo, kad tai nėra visiška tiesa. „Man pakanka mažai miego. Vidurdienį apsiblausiu, tačiau po valandos tai praeina. Nors ir vėlai nueinu miegoti, biologinis laikrodis mane pažadina anksti. Nežinau, kaip tai veikia, bet man patinka. Noriu būti įvykių sūkuryje.“ Įvairios užduotys ir kitokie užsiėmimai nėra vienintelės nuovargio priežastys. Kaip pamatysime vėliau, mergaitės daugybę laiko praleidžia naršydamos internete.

> **„Laisvo laiko lieka ne per daugiausia. Man patinka įvairi veikla. Retsykiais norėčiau prisėsti ir paskaityti knygą ar pasiklausyti muzikos, ar nuveikti ką nors kita.“** (Peta, 16 m.)

Miego trūkumas turi poveikį trumpajai atminčiai, todėl mergaitėms gali būti sunku per pamokas sutelkti dėmesį, taip pat iškyla grėsmė priaugti svorio.[2] Paauglėms reikia daugiau miego nei vaikams ar suaugusiesiems. Miego stokos poveikis

mergaitėms yra gerokai didesnis nei suaugusiesiems, jos lengviau suserga depresija, ima varginti dėmesio sutrikimai. Manoma, jog dėmesio sutrikimų ir mokymosi bėdų turintys vaikai paprasčiausiai mažai miega.[3] Miego trūkumas gali kliudyti mergaitėms susidoroti su užduotimis ir būti destruktyvaus elgesio ir netikėtų emocinių proveržių priežastimi.[4] Miego stoka gali lemti ankstyvą cukraligės išsivystymą.[5] Svarbu, kad tėvai įspėtų mergaites apie galimas problemas ir primygtinai reikalautų miegoti daugiau.

Poreikis ištrūkti

Kalbantis su mergaitėmis man tapo aišku, kad dėl patiriamo spaudimo jos jautė stiprų norą ištrūkti. „Man patinka žiūrėti filmus, tai erdvė, kuri nėra reali, tai kažkur kitur, – pasakojo keturiolikmetė Sandi. – Tau niekas nerūpi. Nesvarbu, koks tai kinas.“ Būta ir tokių atvejų, kai labai aiškiai siejosi ramybės poreikis ir apsisprendimas vartoti narkotikus bei alkoholį.

Kai paauglės kalbėjo apie įtampą ir pervargimą, nustebau, kiek daug jų vėl norėjo būti mažos mergaitės. „Norisi vėl tapti ta nerūpestinga mažyle, kuri vos atsikėlusi imdavo žaisti, ir tai buvo vienintelis jos rūpestis“, – kalbėjo aštuoniolikmetė Andrėja. Jos bendraamžė Alana irgi tam pritarė: „Pasitelkdama burtus, labai norėčiau ir vėl tapti maža. Man patinka vaikystės naivumas. Nereikia apie nieką galvoti, jaudintis dėl to, kaip atrodai – taip, kaip nutinka sulaukus mūsų amžiaus. Aš nebežaidžiu. Kada tai baigėsi? Noriu sugrįžti į praeitį ir dar kartą tai patirti.“

Buvo skaudu klausytis šių mergaičių branginamų vaikystės prisiminimų. „Aš ir mano draugės mėgdavom žiūrėti Disney'aus filmus ir tarsi norisi tai daryti ir toliau, – kalbėjo Misė. – Ir vėl būti mažai: nors man tik penkiolika, taip smagu

buvo, kai buvau devynerių, valandų valandas žaisdavau su barbėmis, keičiau joms rūbelius ir t. t.“

Mes, suaugusieji, galime padėti išpildyti troškimą vėl būti mažoms ir nerūpestingoms – pagelbėkime mergaitėms rasti būdų užsimiršti, tai yra pasiūlykime veiklos, leidžiančios atgaivinti vaikystės naivumą ir spontaniškumą. Daug mergaičių, su kuriomis kalbėjausi, mėgo prižiūrėti vaikus ir kūdikius – žaisti su jais žaidimus ar tiesiog bėgioti ir linksmai leisti laiką. Mergaitėms patiko tokia veikla, nes jautė galinčios vaikams kažką duoti. Tai vertė jas jaustis atsakingas, maitino jų vaizduotę, tenkino poreikį būti pripažintoms ir norą priklausyti. Mergaitės šį poreikį gali patenkinti daugybe būdų: per meną, dainavimą, šokį, iškylas parke ir t. t. Kai tėvai ir mokytojai mergaitėms sukuria kūrybišką aplinką, jos užsidega pačios ieškoti saviraiškos būdų.

„Kaip norėčiau sugrįžti atgal ir vėl būti aštuonerių! Visi tave mylėjo ir tu visus mylėjai, o žvelgiant atgal anos problemos atrodo vieni niekai. Nesijaudinau dėl „tinkamo“ stiliaus batų, nes nežinojau, kad tai egzistuoja. Žiūriu atgal, ir viskas, regis, buvo puiku.“ (Sandi, 14 m.)

Paauglių gyvenimas pilnas prieštarų. Vieną minutę mergaitės nori ramybės, o kitą užsigeidžia skubėti tūkstančio mylių per valandą greičiu. Tėvai neturėtų šito pamiršti. Nors mergaitėms nepatinka įtampa, norisi daugiau ramaus laiko, jos mėgaujasi akimirka, daugybe veiklos ir nauja patirtimi. Mielai leidžia laiką su draugais, pirkdamos ir naršydamos internete. Kai kurios jų truputį dirba, kad padidintų šeimos pajamas. Tačiau daugelis dirba tam, kad vėliau pinigus galėtų išleisti. Jos neabejotinai jaučią negalinčios švaistyti laiko.

XII skyrius

Lūkesčių tenkinimas

Šių dienų mergaitės žino, kad gyvena geriau nei ankstesnės kartos, nes jų mamos ir mokytojos nuolatos tai primena. Jos tai vertina. „Manau, nuėjome ilgą kelią nuo tų laikų, kai neturėjome jokių teisių, – pripažino aštuoniolikmetė Vitnė. – Daugybė moterų daro nuostabius dalykus. Laukiu momento, kai ir aš galėsiu prie to prisidėti.“

„Manau, kad kaip moterys patiriame didesnį spaudimą, nes galbūt seneliai ar tavo mama neturėjo tokių galimybių, kokios prieinamos tau. Jie nori, kad turėtum daugiau progų ir kad jas išnaudotum.“ (Peta, 16 m.)

Nemažai mergaičių tokia gausybė galimybių įkvepia, bet stebėtinai daug jų šis su daugybe lūkesčių susijęs pasirinkimas ir kausto. Paklaustos, kaip gyvena, mergaitės dažnai pateikdavo daug kartų kartotą atsakymą, nes žino, ko suaugusieji, ypač moterys, iš jų tikisi. Labiau įsigilinus matyti ir

didelis susirūpinimas bei nusivylimas. „Manau, kad nedaug mūsų tėvų kartos žmonių suvokia, kokį spaudimą patiriame“, – pasakojo penkiolikmetė Misė. Aštuoniolikmetė Alana tam pritarė: „Gera žinoti, kad neblogai pažengėme į priekį, tačiau kartais tai veikia neigiamai, nes išgirsti: „Pažiūrėk, kiek daug galimybių turi ir jų visiškai neišnaudoji.“

Mergaitės nesidžiaugia dėl šio spaudimo ir sako netrukus palūšiančios. „Jaunimas patiria didelį spaudimą, nes stengiasi nuveikti kuo daugiau, – pasakojo septyniolikmetė Kiera. – Norisi kuo daugiau pasiimti iš gyvenimo.“ Šešiolikmetės Petos nuomonė tokia pati. „Mokslo metais nesusitikinėju su draugais, nes esu užsiėmusi – tai ne tik namų darbų ruoša, bet ir nuolatinis spaudimas gerai pasirodyti mokykloje, o tai kuria įtampą, – pasakojo mergaitė. – Nuolatos sau primeni: „Tiesiog privalau niekur neiti, turiu mokytis, reikia atlikti tą ir aną.“

Kadangi dabar mergaitės gali pasiekti gerokai daugiau, tėvai ir mokytojai jas paprastai skatina išnaudoti visas turimas galimybes. Labai svarbu, kad mergaitės gautų paramą, išdrįstų svajoti ir siekti savo svajų. Tačiau tai, ko tikimės iš mergaičių dabar, gali sudaryti per didelį spaudimą, ypač mokykloje. „Aš viską darau, nes bijau to, kas galėtų atsitikti, jei neatlikčiau man skirto darbo“, – pasakojo penkiolikmetė Evi.

Klausantis tokių aiškinimų kaskart darėsi liūdniau. Juk išties tėvai ir mokytojai siekia ne to. „Kartais pamokoje pabūnu penkias minutes ir išeinu, nes mums skaitomi moralai. Imi galvoti: „Nenoriu to daugiau girdėti, nes mane nervini“, – prisipažino aštuoniolikmetė Čelsė. Daugelis mergaičių suvokia, kad jų sėkmė yra dalis platesnio konteksto. Trylikametė Lilė greitai paaiškino: „Mokytojai nori, kad gerai mokytumeisi, tėvams norisi pasakoti, kad jų vaikams viskas klostosi puikiai, nes tai padeda jiems gerai jaustis. Ne visi yra viskam gabūs.“

Mergaičių patiriamo spaudimo dalį sudaro ir tėvų noras kuo anksčiau suprasti, kur link jos krypsta. Daugelis su mani-

mi kalbėjusių mergaičių tuo itin piktinosi. „Labai jaudinuosi dėl savo mokslų ir dėl to, ką pasirinkti, – prisipažino šešiolikmetė Karli. – Mokytojai, profesijos patarėjai, tėvai spaudžia." Dauguma tėvų gal stengiasi neperspausti, tačiau kai kurie akivaizdžiai persistengia. Viename straipsnyje teko skaityti, kad kai kurie tėvai per metus mokėjo dešimtis tūkstančių dolerių už sporto treniruotes, pavyzdžiui, teniso, vildamiesi, kad jų vaikai taps profesionaliais žaidėjais.[1]

> **„Su mergaitėmis dirbantys specialistai teigia, kad spaudimas būti gražiai, lydimai sėkmės ir populiariai yra stiprus ir žalingas."** (Mary Macleod, Valstybinio šeimos ir vaikų auklėjimo instituto vyriausioji vadovė)[2]

Profesijos beieškant

Profesinis orientavimas – puiki priemonė, tačiau dažnai mergaitėms ji nėra itin naudinga. Dvidešimtmetė Džordžija pasakojo nuo 14 metų mokykloje lankiusi profesinio orientavimo užsiėmimus. Būdama tokio amžiaus iš šių konsultacijų negavo beveik jokios naudos, nes nežinojo, kuo nori būti. Jausdama spaudimą kažką iš savęs išspausti ji tiesiog išgalvojo. Pasak Džordžijos, profesinio orientavimo užsiėmimai tarp mergaičių kėlė konkurenciją. Tos, kurios norėjo įgyti vieną ar kitą specialybę, buvo laikomos sėkmingomis, o turinčios kuklesnių tikslų – nevykėlėmis.

Profesinis orientavimas mokyklose turėtų būti dėstomas išmintingai: taip, kad mergaitės, dar prieš pradėdamos, neišsigąstų ir nebijotų nesėkmės. Mes, suaugusieji, turėtume įvertinti jų baimės veiksnį, kuris stipriai išryškėjo per mano pokalbius. „Man neramu, nes dar net nesuaugusi turiu priimti

tokius sprendimus, – nuogąstavo penkiolikmetė Misė. – Privalau suvokti, ką noriu veikti visą savo likusį gyvenimą. Neturiu žalio supratimo, tai mane gąsdina. Baisu, nes tarsi privalai pats vienas ieškoti sprendimų."

„Manau, kad teiginys, esą kas esi mokykloje, tas būsi ir visą likusį savo gyvenimą, mergaites klaidina, – kalbėjo dvidešimtmetė Džordžija. – Tai lyg prietaras: jei esi laikomas mokyklos nevykėliu, toks būsi visą gyvenimą, tačiau taip nėra. Nutinka visiškai priešingai. Mergaitės, kurios buvo pirmūnės, labai greitai iškrito iš universiteto ir man jų labai gaila. Daug mokykloje nepripažintų žmonių greitai surado savo kelią, ir tokių pavyzdžių gausu." Šešiolikmetė Karli taip apibūdino daugumos mergaičių jausmus: „Dabar aišku, kad tau gerai sekasi, jei esi gydytoja, ištekі už gydytojo, turi didelį namą, mašiną, keletą vaikų ir auklę."

„Aplink daugybė galimybių, – patvirtino trylikametės mama Anetė ir pridūrė: – bet, manau, rinktis iš tokios gausos sunku ir tai net gali stipriai paveikti. Mergaitėms reikia įgūdžių, padedančių pasirinkti." Mokyklos psichologė Barbara šiai nuomonei pritarė: „Tos visos mergaičių turimos pasirinkimo galimybės gniaužia kvapą. Tiek jų daug. Matau, kad merginos kankinasi, nes nežino, ką rinktis. Mes savo ruožtu įteigiame, esą jos privalo baigti universitetą, nors pusei jų universitetinis išsilavinimas nėra reikalingas. Tai taip neteisinga ir labai liūdina. Ne visi nori ar ne visiems reikia lankyti universitetą. Tegul mergaitės darbuojasi ir renkasi tai, kas joms patinka." Tėvai ir mokytojai turėtų tai įsisąmoninti, jei nori, kad mergaitės surastų savo vietą po saule.

„Mano tėvams labai svarbu, kad būčiau pirmūnė. Jie žiūri į mano pažymius ir sako: „Klausyk, gavai štai tiek, o įsivaizduok, kiek būtum gavusi, jei būtum rimtai pasimokiusi." (Čelsė, 18 m.)

Tėvų spaudimas

Dukroms sėkmės trokštantys tėvai, ypač mokantys už mokslą, jas spaudžia. Su manimi kalbėjusios mergaitės puikiai žinojo apie tėvų investuojamus pinigus į jų studijas ir lūkesčius, kad šios investicijos sugrįš su kaupu. Spaudimą kuria ir mokytojai, norintys, kad mergaitės pasirinktų kuo geriau. „Pamenu, kai nuėjau apsidairyti į savo mokyklą, išsigandau, nes kaip tik buvo kalbama apie lūkesčius, – pasakojo keturiolikmetė Sandi. – Niekas nesikeičia. Kalbama apie tai ištisus metus, o tu pagalvoji: „Na, o kas jei aš jų negaliu pateisinti?“

„Tau sakoma, privalai dirbti, tačiau konkretus tikslas neaiškus. Dirbi kiekvieną vakarą, o kitą rytą viskas vėl iš pradžių – taigi dirbi be aiškios krypties, tai tik nuolatinis darbas.“ (Evi, 15 m.)

Daugumą su manimi kalbėjusių mergaičių baugino nuolat kartojama frazė „Tu gali viską“, ir tai atsispindėjo jų kūno kalboje. Kad ir turėdamos tariamo pasitikėjimo ir gebėdamos save išreikšti, paauglės dar turi užaugti, ir silpnumo momentais tai pripažįsta. „Jaučiu, kad dar nesu pasirengusi, – kalbėjo šešiolikmetė Karli. – Nors dauguma suaugusiųjų pasakytų: „Jai laikas suaugti“, tačiau aš vis dar jaučiuosi vaikas. Iš tiesų stipriai nepasikeičiau. Kartais tai atrodo nepakeliama. Galvoji: „Kaip galima tiek tikėtis?“ Manau, vieną dieną visos sprogsim ir viską sugadinsim.“ Septyniolikmetė Sara taip pat jautėsi pavargusi nuo spaudimo: „Suaugusiesiems sunkoka keistis. Jiems tai gali kartoti šimtą kartų. Esu asmenybė ir turiu pati priimti sprendimus. Praradau norą mokytis, nes mane spaudė tai daryti. Nenoriu, kad man aiškintų, kaip turiu elgtis.“

Jei tau sako, kad gali būti kuo tik panorėjusi, nieko gera, ypač jei nežinai, ko nori. Daugelio žmonių kelias į sėkmę nebuvo toks jau tiesus. Mergaitei gali tekti keletą metų padirbėti, kol supras, kas jai iš tiesų patinka, tačiau niekas apie tai su ja nesikalba. Viena mergina pasakojo: „Stebiu savo mamą ir kitas jos amžiaus moteris. Jos jau apsisprendė, perėjo sunkųjį etapą ir tarsi gyvena savo mažam patogiam pasaulėlyje.“ Septyniolikmetės Ebės manymu, spaudimas siekti sėkmės yra susijęs su mokytojų politiniais tikslais: „Keletas mokytojų – aršios feministės, tad spaudimo pakanka. Net daugiau nei berniukams, nes turì įrodyti, kad sugebi.“

Galvodamos apie savo pilnametystę, mergaitės negali atsipalaiduoti ir užsiimti jas dominančia veikla, taip pat mokytis pačioms susidoroti su nesėkmėmis. Dauguma su manimi kalbėjusių mergaičių buvo tvirtai įsitikinusios, kad vienas blogas pasirinkimas gali sugriauti joms gyvenimą. „Šiek tiek baiminiesi dėl įvairių dalykų ir nežinios. Padarai klaidą, pasirenki profesiją, kuri, kaip vėliau supranti, tau nepatinka, ar negali to darbo dirbti, negali pasiekti tikslų. Tai kelia įtampą“, – pasakojo penkiolikmetė Misė. Jei norime savo mergaitėms padėti siekti sėkmės, tikriausiai turėtume mažiau skubėti – kad mūsų mergaitės ištyrinėtų įvairias atsiveriančias galimybes. Geriausi mano darbuotojai daugybę metų vienareikšmiškai buvo tie, kurie pasirinko mažiausiai pramintus takus.

Kai negelbsti populiarioji kultūra

Akivaizdus spaudimas juntamas ir paauglių žurnaluose. Čia gausybė vedamųjų straipsnių apie būdus, kaip tapti sė-

kmės lydima moterimi: kaip pataisyti figūrą, pagražinti odą, gauti geresnius pažymius. Viename žurnale paauglės galėjo pasitikrinti, kaip jos vertinamos kaip draugės. Pavyzdžiui, vertinimo kriterijai buvo ir tokie: kiek buvo gavusios trumpųjų žinučių ir ar surengė vakarėlį.[3] Kitame dviejų lapų straipsnyje „Labiausiai berniukams patinkančios šukuosenos" pasiūlyta 10 balų sistema toms šukuosenoms įvertinti.[4]

Įžymybių kultas ir realybės šou kuria spaudimą ir skatina manyti, kad „viskas atitenka nugalėtojui". Naujų dalykų mokymosi džiaugsmas dingsta kiekviename žingsnyje jaudinantis dėl aplinkinių nuomonės. Kai įsiklausai į tai, ką sako mergaitės, pamatai, kad jos nuolat vertina save ir kitus. „Dėl mokslo nesikankinu, bet ir nešvyčiu", – liūdnai susimąsčiusi prasitarė keturiolikmetė Sandi pasakodama, ką jai reiškia mokykla. Būti tobulai, populiariai, tinkamai rengtis, šauniai atrodyti ir būti gerai įvertintai mokykloje yra didžiulė užduotis bet kuriai paauglei. Tik mažoka galimybių įgyti tvirtą pasitikėjimą savimi. Argi dar kelia nuostabą, kodėl tiek mergaičių jaučiasi prislėgtos?

Jei mergaitės nori pasiimti viską, kas geriausia, joms prireiks gero žemėlapio, išdėstančio visas gyvenimo teikiamas galimybes ir išbandymus. Taip pat svarbu *mėgautis* kelione. Tai sunku padaryti, kai didžiausias dėmesys telkiamas tik į tikslą. Nemažai mergaičių norėjo, kad mokykloje daugiau dėmesio būtų skiriama praktiniams įgūdžiams ugdyti – jie padėtų judėti į priekį ir spręsti keblius klausimus. „Galbūt turėtume daugiau mokytis bendravimo su žmonėmis subtilybių ir kitų panašių dalykų, o ne algoritmų, kurių niekada nepanaudosime, – pareiškė savo nuomonę šešiolikmetė Peta. – Taip, aš manau, kad būtų gerai, jei pradėtume nuo emocinių dalykų, nes dabar viskas labai akademiška. Tu augi, bet tavęs to nemoko."

„Mokytojai galėtų mums suteikti daugiau laisvės ir neapkrauti tokia gausybe darbų. Jie mano mums padedantys, tačiau tai kelia didžiulę įtampą. Jei kieno nors paklausi, ką veikęs per atostogas, atsakys daręs įvairias užduotis ir ruošęsis artėjantiems kontroliniams darbams. Mokykloje labai daug spaudimo. Man viso to jau per akis.“ (Karli, 16 m.)

Skirtingi pasauliai

Sunku apčiuopti labai ploną, bet svarbią ribą tarp mergaičių raginimo ir spaudimo kūrimo. Paauglių norai su jų tėvų troškimais dažnai nesutampa. Tai – natūrali brendimo proceso dalis. Šios kartos mergaitės susiduria su nauja realija – rinkos dalyviai ir populiarioji kultūra stipriai veikia jų gyvenimą. Kaip pamatysime, rinkos skelbiamos vertybės ir keliami tikslai dažnai nesutampa su tėvų ir mokytojų norais. Kol tėvai iki galo nesuvoks įvairaus spaudimo poveikio, jiems bus sunku mergaitėms teikti reikalingą paramą.

„Suaugusieji nelabai nusimano apie paauglių gyvenimą ir apie tai, kas jame vyksta. Jie turėtų daugiau apie jį žinoti ir kalbėtis su mergaitėmis. Matyti skirtumus ir juos vertinti. Patartina teigiamai reaguoti į pokyčius.“ (Alana, 18 m.)

Mergaitės puikiai žino, kad jų pasaulis yra kitoks nei kadaise paaugliais buvusių jų tėvų. Mergaičių manymu, dauguma tėvų to nesuvokia. Jos labai abejoja, kiek iš tiesų tėvai joms gali padėti. „Reikia, kad jie daugiau domėtųsi (mūsų problemomis)

ir galbūt dalytųsi patirtimi su jaunais žmonėmis, nes kartais, kai vyresnio amžiaus žmogus tau ką nors sako, tu pagalvoji: jie visiškai nesupranta, nes tai jiems taip tolima", – pasakojo penkiolikmetė Misė. Penkiolikmetė Ešlė manė taip pat. „Gauname darbus, vairuotojo pažymėjimą, susirandame vaikiną / merginą, pradedame vartoti narkotikus, jei tai patinka – gyvenam savo gyvenimą. Jau nebegalime lyginti to, kas buvo seniau, ir mūsų gyvenimo." Šios mintys buvo pakartotos dar kelis kartus. „Man patinka, kai jie bando užmegzti su mumis ryšį, – su pašaipia šypsena ištarė keturiolikmetė Sandi. – Kad ir kaip stipriai jie bandys, jiems tai nepavyks. Jie gali prisiartinti iki tam tikro lygio, tačiau ne daugiau. Taigi reikia tiesiog atsipalaiduoti."

„Manau, kad mes gerokai didesnį spaudimą nei mūsų tėvai patiriame, galima sakyti, visur: kad gautume darbą, užsidirbtume pinigų, gerai mokytumės." (Karli, 16 m.)

Buvo įdomu stebėti, kaip sunku paauglėms suvokti, ką patyrė jų tėvai būdami paaugliai, nes jų pasauliai tokie skirtingi. „Mums sunku suprasti, kaip viskas atrodė praeityje, – pasakojo aštuoniolikmetė Alana. – Nežinau, kas pasikeitė, nes manęs tuomet nebuvo." Paauglės suvokia, kad jos paveldės planetą ir nemažą dalį jos problemų. Tai viena iš priežasčių, dėl kurių jos prašo dėmesio. „Nenorime, kad į mus žiūrėtų kaip į mažas, – kalbėjo penkiolikmetė Ešlė. – Norime, kad mus laikytų suaugusiomis, o nebe vaikais. Norime, kad mūsų nuomonė būtų išgirsta. Manau, kad suaugusieji turėtų kreipti dėmesį į paauglius – juk rytoj jie taps suaugę."

Yra tiesos mergaičių žodžiuose. Be abejonės, tėvai turi daugiau gyvenimiškosios patirties, tačiau mūsų mergaitės, reikia pripažinti, turi techninės praktinės patirties. Užuot kovoję dėl

valdžios, turime surasti būdų, kaip įtraukti mergaites ieškant mus užgulusių problemų sprendimų. Atkreipdami mergaičių dėmesį į jų pranašumus, padėsime joms kurti ateitį, kurios visi trokštame. Turime gyvų pavyzdžių: tarkim, dalyvavimas bendruomenės projektuose klimato kaitos poveikiui mažinti. Pripažindami mergaičių pranašumus ir telkdami jas veikti bendram labui, mokome pagarbos, taip pat jos pajunta esančios visuomenės dalis, o to taip trokšta.

Mamos – subtilios patarėjos

Mamų vaidmuo labai svarbus – jos turi padėti mergaitėms surasti savo nišą. Nenorėdamos mamos kartais spaudžia dukras, persistengia skatindamos išnaudoti ankstesnėms moterų kartoms draustas galimybes. Geriausia parama dukroms – padėti suprasti, kokia veikla jos norėtų užsiimti. Nemažai mergaičių turės daugiau tikslų, kurie ilgainiui išsirutulios, nei du ar tris nekintančius siekius. Pagalbą mergaitėms turėtume teikti įvairiais pereinamaisiais laikotarpiais ir padėti joms suvokti, kad nesėkmės yra neišvengiama mokymosi dalis.

Po jų elgsena slepiasi mažos mergaitės, beviltiškai bandančios užaugti.

Mergaitėms reikia patarimų, tačiau man jos teigė, esą tėvai dažnai persistengia. Svarbu, kad jie žinotų, jog paauglės, daug svarbos teikdamos santykiams su bendraamžiais, tikrai nenori tėvų nuvilti. Jei per daug jas spausime, mergaitės dar labiau šliesis prie savo bendraamžių. Ir labiau subrendusios paauglės nepaprastai jautriai reaguoja, kai tema pasisuka apie jų draugus, šeimą, kas jos ir kokie jų planai. Savaime suprantama,

jos ieško bendraamžių draugijos, nes nori kam nors priklausyti ir čia jaučiasi suprastos: jos gvildena tas pačias problemas ir dažnai draugės lengviau pasiekiamos nei tėvai. „Jei sakau, kad „visoms leidžiama eiti pasilinksminti“, o tu teigi: „tu nesi visos“, tuomet turiu kažkaip sietis su visomis, – pasakojo keturiolikmetė Sandi. – Turiu būti tokia pati, turėti tokį patį pasirinkimą.“ Mergaitės nenori likti už borto. Taip pat jos skirtingai suvokia, kas sąžininga, o kas – ne. Geri tėvai negailės laiko ir išklausys bei paaiškins.

Paauglėms rūpi, ką mano jų tėvai

Mergaitės gali atrodyti labai šauniai, tačiau tėvai niekada neturėtų jų vertinti pagal išorę. Po jų elgsena slepiasi mažos mergaitės, beviltiškai bandančios užaugti. Jos nori, kad tėvai jomis didžiuotųsi, ir nusivilia, jei taip nėra. „Tėvai to nesupranta, – aiškino aštuoniolikmetė Vitnė. – Palyginti su mano bendraamžių tėvais, maniškiai yra gerokai konservatyvesni, todėl nusivilia, nes nesielgiame pagal jų gerų manierų standartus. Juk niekada nebus taip pat, nes augome skirtingais laikotarpiais – tai ne šeštasis ar septintasis dešimtmetis.“ Ir mergaitėms, ir tėvams yra sunku surasti viduriuką, tačiau kai tėvai sugebės vertinti dukrų aplinką, geriau suvoks jų viltis ir rūpesčius.

Kadangi mūsų mergaitės turi platų pasirinkimą ir iš jų daug tikimasi, joms labiau nei bet ko kito reikia tėvų paskatinimo – taip stiprės jų individualumas, kuris peržengs paviršutinišką mergaitės įvaizdį žiniasklaidoje. Kai mergaitės pradeda suvokti, kas jos yra ir kokias turi išsiugdyti savybes, tampa lengviau apsispręsti dėl profesijos ir priimti kitokius tinkamus sprendimus.

XIII skyrius

Materialiosios mergaitės

Dainininkės Madonnos sukurta daina „Materialioji mergaitė“ (*Material Girl*) šlovino prabangą, kurios moterys taip ilgai siekė visomis išgalėmis. Dabar, po daugiau kaip dvidešimt penkerių metų, užaugo nauja materialiųjų mergaičių karta, turinti daugiau pinigų ir daiktų nei kuri kita ankstesnė.[1] Paauglės daug galvoja apie pinigus ir apie tai, ką už juos gali įsigyti. Dirbdamos po pamokų ir gaudamos kišenpinigių, šios mergaitės tapo svaria vartotojų dalimi, o kai jų pačių pinigai baigiasi – ne bėda: jos žino, kaip jų dar iškaulyti iš tėvų. Tradiciškai paaugliai berniukai pinigų savoms išlaidoms turėdavo daugiau, tačiau, regis, paauglės juos jau aplenkė.[2] Dėl šios priežasties reklamos kūrėjai stipriai stengiasi patraukti jų dėmesį.

Paauglės lankytis prekybos centruose yra linkusios dažniau nei kurios nors kitos amžiaus grupės atstovės.

Kadangi mergaitėms labai patinka pirkti, prekybos centrai yra mėgstamiausia jų laiko leidimo vieta. Dauguma mano kalbintų mergaičių parduotuvėse lankydavosi kartą per savaitę ir čia dažnai praleisdavo keletą valandų. Tai nėra retas atvejis. Paauglės lankytis prekybos centruose yra linkusios dažniau nei kurios nors kitos amžiaus grupės atstovės ir stengiasi ten praleisti kuo daugiau laiko.[3] Iš to, kaip mergaitės apibūdina prekybos centrą, atrodo, kad tai – svajonių pasaulis, pilnas jų nuolat geidžiamų dalykų. „Kai dairausi po parduotuves, galvoju: „Aš tai kada nors įsigysiu“, nors žinau, kad taip niekada nenutiks, niekada negalėsiu sau leisti visko nusipirkti, nes vieni džinsai kainuoja apie 100 dolerių. Man patinka svajoti, kad aš juos nusipirksiu“, – pasakojo keturiolikmetė Sandi. Mergaitės, klaidžiodamos po parduotuves, atsiduoda pirkimui, pažiūri filmą arba tiesiog mėgaujasi maistu ir nerūpestingais pokalbiais su draugėmis.

Prekybos centras, regis, viena iš retų vietų, kur mergaitės nepatiria spaudimo. „Eiti apsipirkti, pasidairinėti ir sužinoti, kas naujo – atpalaiduojanti pramoga“, – prisipažino šešiolikmetė Peta. Nors šios paauglės negali įsigyti didžiosios daugumos prekių, tai nėra svarbu, jos gali iki soties apžiūrinėti visus trokštamus daiktus. „Man patinka žvalgytis į drabužius, kuriuos, manau, kada nors nusipirksiu, – pasakojo penkiolikmetė Evi. – Tai kažkas, ko gali laukti, nes eidama apsipirkti sakau sau: „Aš tai kada nors dėvėsiu ir labai gražiai atrodysiu“, ar ką nors panašaus.“

„Vienišį, sutrikę, beviltiškai siekiantys populiarumo ir pripažinimo savo aplinkoje paaugliai yra lygiai taip pat pažeidžiami kaip ir ką tik pradėję vaikščioti kūdikiai, tačiau jie jau turi grynųjų savoms išlaidoms. Tai – tikra reklamos kūrėjo svajonė.“ (Jasonas Clarke’as, iš „Minds at Work“)[4]

Prekybos centre galima puikiai praleisti laiką, tad mergaitės nenori eiti niekur kitur. „Man asmeniškai labai patinka juose lankytis. Gali vaikščioti, kalbėtis ir tuo pat metu pirkti, žvalgytis į patinkančius daiktus, – pasakojo šešiolikmetė Džoja. – Ten rasi visko: gali žiūrėti filmus, didelis maisto pasirinkimas ir visa kita. Prekybos centre praleidžiame daug laiko, dvi ar tris valandas kas savaitę – didžiąją savo laisvalaikio dalį. Tai išties populiarus laiko leidimo būdas." Džiugu, kad mergaitės turi kur atsipalaiduoti ir gerai praleisti laisvalaikį, tačiau darosi liūdna, kad parduotuvės tapo tokia neatsiejama jų kasdienybės dalimi. Jei nusprendžia pažiūrėti filmą, prekybos centre laisvai gali praleisti nuo keturių iki penkių valandų.

„Man patinka pirkti. Tiesiog išeiti iš namų ir apžiūrinėti vitrinas. Nereikia apie nieką galvoti, tik klaidžioji ir tiek. Man labai patinka aksesuarai ir kiti dailūs mergaitiški dalykai, su draugėmis mėgstame juos matuotis. Po to visos kartu einame pavalgyti. Kartais taip praleidžiu kiaurą dieną." (Ešlė, 15 m.)

Jaukinantis mergaites

Tarp mergaičių pirkinių pirmąją vietą užima drabužiai, po to seka avalynė, kompaktinės plokštelės ar kiti muzikos įrašai, maistas, nealkoholiniai gėrimai, saldumynai ir žurnalai.[5] Paauglėms skirti žurnalai pateikia gausybę patarimų, ką pirkti: pradedant akiniais nuo saulės, baigiant šampūnu. Vedamieji žurnalų straipsniai – neobjektyvūs. Mergaitės skatinamos „daryti įspūdį apranga", „kelti savo vertę", „būti neklaužadomis ir kietuolėmis". Ištisi puslapiai prikimšti ryškios reklamos.

„Žinai, kokie yra populiariausi daiktai, nes jų visur pilna, – pasakojo šešiolikmetė Džoja. – Bet jie greitai keičiasi, kartais net nekvaršini sau galvos juos sekti, nes supranti, kad labai greitai pasikeis – ypač jei tai brangūs daiktai. Nebesijaudini, nes žinai, kad po keleto mėnesių tai jau nebebus svarbu.“

Kasmet į rinkodaros kampanijas investuojami milijonai, kad įmonės su paauglėmis užmegztų glaudų ryšį, užtikrinantį naujosios kartos ištikimybę firminiams gaminiams. Šiame procese itin svarbus žurnalų vaidmuo. Kai į rankas paimi žurnalą paauglėms, pirmiausia tave sukrečia reklamos gausa. Šie apgalvotai sukurti skelbimai pristatomi kaip naudingi draugių patarimai. Tokio žaidimo pavadinimas – „santykių rinkodara“, nes kuriamas asmeninis ryšys su galimais pirkėjais gali duoti didelį atlygį. Todėl tiek daug skelbimų siūlo reklaminius priedus arba ragina paaugles siųsti savo pastabas ar pasiūlymus trumpąja žinute ar elektroniniu laišku.

Didina pelną

Taigi rinkodaros kūrimas paauglėms nėra lengva užduotis, nes joms visko siūloma labai daug. Tie, kurie sugeba taikliai reklamuoti, susikrauna neblogą turtą. Beveik kiekvienas mergaitės gyvenimo aspektas yra kruopščiai nagrinėjamas, o gal ir parduodamas. Gamintojai pasitelkia įvairius specialistus, pradedant dailininkais animatoriais ir baigiant vaikų psichologais, kad užsitikrintų savo vietą šioje pelningoje rinkoje. Kai kurie tėvai užeiti į savo dukrų miegamuosius leidžia net kultūros antropologams. Jie gerai įsidėmi, kokius plakatus mergaitės pasikabino ant savo kambario sienų, kokią kosmetiką naudoja, ką laiko ant lentynų ir stalčiuose. Vaikams net sumokama pinigų už savo bendraamžių šnipinėjimą apie tai, kas tarp jų madinga ir kas – ne.

„Savo laisvą laiką leidžiu dirbdama. Visi mano bendraamžiai stengiasi susirasti darbą. O dirbti norisi dėl pinigų, kuriuos vėliau galėtum išleisti vakarėliuose. Linksmintis ir pirkti norime už savo pinigus.“ (Evi, 15 m.)

Pokalbių svetainės ir socialinių tinklų rinkodara – tai milijonus dolerių uždirbančio „žaidimo“ dalis. Ypač išaugo mobiliųjų telefonų rinkodara. Vis daugėja atvejų, kai smulkieji prekiautojai tiesiogiai mergaitėms siūlo viską: nuo kuponų iki galimybės dalyvauti žurnalų, televizijos laidų konkursuose. Pažeidžiamos paauglės nesuvokia, kad jomis manipuliuoja „nagingi“ specialistai ar jų sumaniai vykdomos į jas taikliai nukreiptos kampanijos. Entuziastingai trokštanti plėstis paauglių rinkoje mobiliojo ryšio bendrovė „Virgin Mobile“ žurnaluose paaugliams reklamavo iškerpamus telefonus. Mergaitės šią reklamą galėjo panaudoti kaip spaudimą tėvams, kad šie joms nupirktų mobilųjį telefoną. Kampanijos tikslas buvo pasiektas: mergaitės, gavusios tėvų sutikimą, nedvejodamos žinojo, kokį telefoną rinksis.

„Pilna šaunių įvairių prekių ženklų reklaminių skelbimų, kuriuos paprasčiausiai gali išsikirpti ir prisilipinti ant sienos, tai labai puiku.“ (Džoja, 16 m.)

Mergaitės nuolatos verbuojamos pačiais patraukliausiais būdais skatinti firminių prekių plitimą tarp bendraamžių. Kosmetikos produktų serijos „Clean & Clear“ neseniai paleistos reklamos šūkis skambėjo taip: „Norėtum tapti Grožio reportere?“ Laimėjusios mergaitės turėjo galimybę gatvėje kalbinti

bendraamžes apie „odos problemas“, imti interviu iš specialistų ir tapti „Clean & Clear“ reklamos kampanijos „žvaigžde“.[6] Vienas dizainerės Veros Wang reklaminis skelbimas labiau panėšėjo į talentų konkursą, ieškantį „šiuolaikinės princesės“ Veros Wang karūnai dėvėti. Ši reklama taip pat skatino mergaites apsilankyti dizainerės interneto puslapyje ir siūlė nemokamai atsisiųsti kompiuterio ekrano paveikslėlių, „tinkamų princesėms“, didelių *MySpace* šablonų, trumpųjų žinučių piktogramų ir t. t.[7]

„Jie savo reklamoje tau nurodo, kaip turi rengtis ir atrodyti, atkreipia dėmesį į tą ir aną, o paskui sako: „Gerbk žmonių pasirinkimą.“ Gerai, tad ką darome pirmiausia?“ (Kelsė, 16 m.)[8]

Niekas nenori uždaryti mergaičių tarp keturių sienų ar atimti iš jų progų įgyti patirties, tačiau dėl didelio vartotojiškos kultūros kuriamo spaudimo paauglėms kaskart sunkiau išlikti savimi. Kiekvieną kartą, įsijungusios televizorių ar atsivertusios žurnalą, mergaitės susiduria su sumaniai pateikiamais pavyzdžiais, kaip turėtų atrodyti, galvoti ir elgtis. Dabar viskas, ką jos dėvi, ką geria, atskleidžia, kas jos yra. Tai, kas madinga, nuolatos keičiasi, paauglės turi atidžiai sekti šią kaitą, kad neatsiliktų. „Turiu gausybę drabužių, – pasakojo aštuoniolikmetė Čelsė, – bet, pažiūrėjusi į savo spintą, madingų matau mažai, nes viskas greitai keičiasi. Taigi man vis reikia kažko naujo.“

Jei šį žalingą įprotį norime pakeisti, mergaitės turi suvokti, kokį poveikį šis nuolatinis vartojimas daro joms ir visai planetai. Jos taip pat turi suprasti, kad yra ypatingos ir kiek gali prisidėti prie įvairios veiklos namie, mokykloje ir bendruomenėje.

„Mados keičiasi labai greitai. Dabar dėviu aptemptus džinsus, prieš tai niekaip nebūčiau sugalvojusi jų nešioti, bet jie pasirodė visose parduotuvėse ir visi pradėjo aikčioti juos išvydę. Jau negaliu nešioti platėjančių drabužių, nes tai tapo nebemadinga. Esi tarsi įtraukiamas į šį sūkurį, tačiau nesuvoki to, kol pamatai, kad... „Gerai, aš jau lyg ir turiu penkerius aptemptus džinsus", taip nutinka, kai seki, kas yra ant bangos." (Kiera, 17 m.)

Neišsiskirti iš kitų

Paauglėms labai svarbu tai, kokį įspūdį jos daro kitiems. Mano kalbintos mergaitės pasakojo, kaip yra svarbu tinkamai atrodyti, turėti tam tikrą požiūrį, mėgti tas pačias televizijos laidas, klausytis tokios pačios muzikos kaip ir kiti tavo draugai. Viena šešiolikmetė atskleidė, kad jei elgiesi bent kiek kitaip, rizikuoji būti socialiai atstumtas. Nejauku darosi pasaulyje, kai šiandien esi viršūnėje, o ryt jau – nebe. Kai turi nuolatos galvoti apie savo įvaizdį, išvargsti, bet dažnai paauglės nemato kitos išeities. Tokiomis šiltnamio sąlygomis lieka mažai erdvės saviraiškai ar naujiems atradimams, nes jei elgiesi taip pat kaip kitos, tau suteikiama galimybė priklausyti grupei.

„Mergaitės neigiamai vertina save ir savo išvaizdą. Jos mano: „Esu negraži, stora, turiu nuolat naudoti kosmetiką, nes kitaip žmonės pamatys, kaip iš tikrųjų atrodau." Jos derinasi prie kitų, kad tiktų prie kietų mergaičių grupės, nes visi šiomis žavisi." (Lilė, 13 m.)

Mergaitės ne tik tarp savo bendraamžių jaučia spaudimą atrodyti, elgtis ir kalbėti tinkamai. Būdamos kartu su suaugusiaisiais, paauglės stipriai stengiasi sudaryti pasitikinčių savimi įspūdį, nes puikiai žino, kad tėvai ir mokytojai to tikisi. Jos suvokia, kad atėjusios į šį pasaulį turi daug ką nuveikti ir nuolatos stengtis patenkinti lūkesčius.

Nuperkama laimė

Psichologai sunerimę dėl stiprėjančio spaudimo mergaitėms vartoti, nes tai jas skatina manyti, esą jos, jei neturi materialinių gėrybių, yra tuščia vieta. Populiarumo ir laimės už pinigus nenusipirksi, tačiau ši mintis peršama nuolatos. Poreikis vartoti nėra tik žalingas įprotis, jis mergaičių dėmesį atitraukia nuo jų vidinio pasaulio ir atima galimybę spręsti savo problemas.[9] Negalime visados būti dėmesio centre ar kad mus nuolatos lydėtų sėkmė, ir net tuomet, kai taip nutinka, gyvenimas mums pateikia išbandymų, tačiau mergaitės to nėra mokomos. Namuose propaguojamos vertybės taip pat daro įtaką jų savimonei. Jei tėvai nori, kad mergaitės elgtųsi kitaip, turi rodyti joms pavyzdį.

Matydami, kaip mergaitės pasitiki savimi, lengvai galime pamiršti, kad jos savo kelio dar tik ieško. Dėl šios priežasties paauglių žurnaluose spausdinamus tekstus yra linkusios suvokti kaip gyvenimiškus pamokymus, o ne kaip pramogą. Rinkodarininkai žino, kad mergaitės atidžiai peržiūri reklamas. Štai kodėl paauglių žurnalai mirga nuo reklamos, siūlančios premijas, įvairius priedus ir viliojančios kitokiomis pirkti skatinančiomis priemonėmis. Pirmaujančios pasaulyje rinkos tyrimų bendrovės „Mintel“ teigimu, aštuonios iš dešimt paauglių skaito žurnalus.[10] Tikėtina, kad šios mergaitės pirks daugiau maisto ir kitų įvairios paskirties prekių.[11] Juo daugiau

žurnalų paauglės skaitys, tuo labiau įpras išlaidauti. Jaunuoliai reklamos kūrėjams ypač įdomūs, nes jie daro įtaką priimant sprendimus, susijusius su namų apyvokos, ir ypač brangiausių prekių, tokių kaip kompiuteriai ar vaizdo leistuvai, pirkimu. Technologijoms greitai tobulėjant, tėvai vis dažniau prašo paauglių padėti ieškoti produktų internete. Toks didelis išlaidavimui skiriamas dėmesys skatina vartotojišką elgseną. Kitaip tariant, tėvai turi savo atžaloms parodyti, kaip galima gyventi prasmingiau ir linksmiau, sudomindami jas su pirkimu nesusijusia veikla.

„Viskas tik ir sukasi apie tai, kokius drabužius dėvi, kokį mobilųjį telefoną turi, kokios muzikos klausaisi „iPod“ grotuvu – tik tai ir svarbu.“ (Džoja, 16 m.)

Savaime suprantama, neturėtume mergaitėms drausti leisti pinigų, bet turime pasvarstyti, kiek ir kaip jos yra skatinamos išlaidauti. Psichologai, dirbantys prie didelio biudžeto rinkodaros kampanijų, puikiai žino mergaičių silpnąsias vietas bei jų troškimus ir padeda užtikrinti, kad reklaminė informacija pasiektų namus. Visų žurnalų, taip pat ir skirtų paaugliams, tikslas – parduoti įvairius produktus. Neseniai sutikau vieno populiaraus žurnalo paaugliams redaktorę, prisistačiusią kaip žmogų, atliekantį darbą, kurio tikslas – skatinti merginas „pirkti nenaudingą šlamštą“.

Sveikatos specialistus jaudina tai, kad paauglės auga manydamos, jog gyvenimo išbandymai gali būti įveikti tinkamais produktais.[12] „Teiginys „Nesi kompetentinga“ tampa „Nesi pakankamai kieta / plona / graži“, – pasakoja Jasonas Clarke'as iš tyrimų ir analizės įmonės „Minds at Work“. – Pasakymas

„Tu neturi pakankamai“ tampa „Tu neturi pakankamai draugų / drabužių / technologinių naujovių“, o „Visi daug geriau leidžia laiką nei tu“ reiškia, kad niekada tiek nesimylėsi / nesilinksminsi / nešvęsi, nebent įsigytum mūsų produktą.[13]

Mokyklose yra prekiaujama

Ne tik žurnalai ar televizija stengiasi paauglėms ką nors parduoti. Reklama ir įmonės rėmėjos tapo mokyklos gyvenimo dalimi. Taip sukuriama puiki erdvė gamintojams klestėti. Jei jie pristato savo gaminį devynių ar dešimties metų mergaitei ir nuolat primena apie savo produktą, tikėtina, kad, sulaukusi keturiolikos ar penkiolikos metų, ji taps ištikima tos prekės vartotoja.[14] Ištikimybė prekės ženklui turi aukso vertę, nes ištikimi vartotojai noriai moka daugiau, bando įvairius produktus, atsispiria konkurentų siūlomoms prekėms ir rekomenduoja produktus savo draugams.[15] Kadangi mokyklos nėra gausiai finansuojamos, įvairūs rėmėjai tapo patraukliu ar net gyvybiškai svarbiu mokyklų finansavimo šaltiniu, o įvairių prekių reklama paliko pėdsaką paauglių gyvenime. Sunku gauti baigtinį mokyklos rėmėjų sąrašą, bet reikėtų paminėti, kad tarp jų yra anglies kasybos bendrovių ir automobilių gamintojų. Kosmetikos, maisto papildų ir kitų buities produktų gamintoja „Amway“ siūlo moksleiviams įgyti darbo patirties ir skaito paskaitas įvairiomis žemės ūkio, verslo ir kitomis temomis.[16] Kita tarptautinė naftos bendrovė siūlė „prisidėti prie bendruomenės veiklos ir švietimą remti finansiškai“, jei tai bus „susiję su įmonės rinkodaros ir mažmeninio pardavimo strategija“.[17]

Įmonėms, trokštančioms pasiekti paauglių auditoriją, rinkodaros specialistė Lindsay Fadner aiškina: „Mokyklos nėra

užverstos reklama, taigi tikėtina, kad skelbimo idėjinis turinys išsiskirs iš aplinkos. Kur dar gali būti geresnė erdvė „būsimajam vartotojui" formuoti nei šioje gerai pažįstamoje ir patikimoje aplinkoje?"[18] Tačiau tokia partnerystė kainuoja. Per vieną „nemokamų" švietimo knygų kampaniją buvo siūloma knygų mainais už žetonus, rastus ant sausų pusryčių dėžučių viršaus ir javainių batonėlių pakuočių.[19]

Deja, daugelio į mokyklas patenkančių produktų nauda vaikams yra abejotina. Jau keletą metų mokyklose parduodami nealkoholiniai gėrimai, o jų etiketėse nurodoma, kokį pieno ir vandens kiekį suvartoja mergaitės. Neradusi informacijos šalyje, rėmiausi vieno JAV dešimt metų trukusio 9–19 metų amžiaus mergaičių tyrimo duomenimis. Per patį tyrimą mergaičių suvartojamų nealkoholinių gėrimų kiekis išaugo net tris kartus.[20] Mergaitėms, dažniau geriančioms šiuos gėrimus, kyla rizika nutukti, gali atsirasti ėduonis.[21]

JAV per kai kurias matematikos pamokas buvo naudojami saldainiai „M&Ms". Dabar egzistuoja net ir „M&Ms" matematikos mokymo moduliai. Viename uždavinyje vaikai buvo prašomi sukonstruoti „saldainių grafiką, tirpstantį burnoje, o ne ant popieriaus". Vaikai buvo skatinami „skaičiuoti ir suskirstyti „M&Ms" saldainiukus pagal jų spalvą, pažymėti gautus rezultatus lentelėje ir galiausiai juos suvalgyti". Gamintojui tai itin patrauklu.[22] Viena švietimo klausimais konsultuojanti įmonė, skatinanti rinkodarą mokyklose, aktyviai ragino užsakovus pasinaudoti šia proga, nes tai vyksta „kaip tik tuo metu, kai analizuojami kiti rinkodaros metodai".[23] Kol mergaitės kamuojasi ieškodamos savęs ir savo gyvenimo kelio, rinkodaros specialistai yra užsiėmę dar vienos pribloškiančios reklamos kampanijos, išviliosiančios pinigus iš mergaičių kišenių, kūryba. Jei norime, kad visa tai liautųsi, turime užtikrinti tinkamą mūsų mokyklų finansavimą.

Mergaitės parduoda save

Mergaitės iš visų pusių yra skatinamos išlaidauti, tad negalime jų kaltinti už tai, kad jos galvoja apie naują rankinę arba batų porą. Toks daiktų geismas turi neįsivaizduojamų padarinių. Kai kurios paauglės net mylisi už pinigus, kad patenkintų savo brangias užgaidas. Šios mergaitės ne iš tų, kurios bėga iš namų ar vartoja narkotikus, jos – viduriniosios ir aukštesniosios socialinės klasės mokinės, vis dar gyvenančios namuose. Mergaitėms, turinčioms mobilųjį telefoną ar prieigą prie interneto, nėra sudėtinga siūlyti sekso paslaugas.

„Mano kalbinti vaikai apie prabangias firmines „Gucci“, „Chloe“ ir „Burberry“ prekes dažnai kalbėjo taip, tarsi tai būtų jų šeima ir draugai.“ (Alissa Quart, rašytoja)[24]

Profesoriaus iš Tokijo Fukutomi nuomone, mergaitės, besižavinčios „mokamais pasimatymais“ (mokama už laiką, praleistą su vyrais, kuris dažnai baigiasi pasimylėjimu), yra linkusios elgtis impulsyviai, jaučiasi vienišos, joms trūksta santūrumo.[25] Prie šito pridėjus sekso persmelktą kultūrą, didelę svarbą teikiančią išvaizdai bei daiktams, ir kai kurių vyrų norą „susimedžioti jauną grobį“, nekelia nuostabos, jog šis reiškinys klesti Japonijoje, Taivane ir Korėjoje. Profesoriaus Fukutomi atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad su vadinamaisiais mokamais pasimatymais susijusias mergaites stipriai veikė žiniasklaida ir bendraamžiai. Jos gerai suvokė savo vertę.[26] Nekalta moksleivė Japonijoje brangiai kainuoja. Slapti susitikimai suorganizuojami internetu ar mobiliuoju telefonu, o mergaitės savo būsimus klientus renkasi telefono ekrane. Jos mylisi, kur patogu.

Japonijoje yra priimti įstatymai, reikalingi, kad ši problema būtų sprendžiama, tačiau pats reiškinys, deja, dar neišnyko.[27] Paauglių, siūlančių sekso paslaugas, esama ne tik Japonijoje. Pensilvanijos universiteto profesorius Richardas Estesas, trejus metus daręs tyrimą apie paauglių prostituciją JAV, Kanadoje ir Meksikoje, buvo sukrėstas, kad parsiduoda ne tik benamiai ir skurdžiai gyvenantys vaikai. Tyrimas atskleidė štai ką: jaunimas iš pasiturinčių šeimų su suaugusiais klientais už pinigus mylėjosi, kol buvo išvykę jų tėvai, kad galėtų įsigyti dizainerių sukurtų apdarų ir papuošalų. JAV tai greitai tapo madinga, su šia problema daugelyje miestų, kur tik ji tapo itin akivaizdi, net ėmėsi kovoti FTB.[28] Tokia veikla užsiimančioms mergaitėms lytiniai santykiai yra grynai komercinio pobūdžio.[29] Jos sąmoningai renkasi gerai apsirengusius vyrus, nes žino, kad šie joms dosniai atsilygins. Kai ši „operacija" baigiasi, mergaitės grįžta namo ir elgiasi taip, tarsi nieko neįvyko. Net geriausioms draugėms ši paslaptis nėra atskleidžiama.

„Pažįstu mergaitę, kuri analiniu būdu pasimylėjo už „Louis Vuitton" firmos krepšį." (Delė, 18 m.)

Anokia tai laisvė, kai mergaitė prekiauja savo kūnu, kad įsigytų firminių prekių. Leisdami paauglėms manyti, kad be šio sezono drabužių ir madingų aksesuarų jos nieko vertos, stabdome jų individualumo augimą. Jei iš pagrindų norime pakeisti šią žalingai veikiančią tendenciją, paauglės turi kuo daugiau žinoti apie žiniasklaidos veikimo principus. Jos taip pat turi būti informuotos, kad pigiems drabužiams gaminti išnaudojami neturtingi žmonės iš jų šalies ir užsienio. Jei mūsų mergaitės suvoks sąžiningos prekybos praktikos būtinybę, galbūt sumažės ir jų poreikis nuolatos vartoti.

Įprotis pirkti susiformuoja daug anksčiau, nei mergaitės tampa paauglėmis. Dažnai šeimos vizitai į parduotuves ir tai, kiek laiko mergaitės vienos praleidžia pirkdamos, daro įtaką jų požiūriui į vartojimą. Natūralu, kad ieškodamos savęs jos nori eksperimentuoti su drabužiais. Galima mokyti mergaites pasiieškoti senovinių apdarų ir aksesuarų – tai padeda sumažinti rinkodarininkų įtakos poveikį ir skatina perdirbti medžiagas. Įkvepiant mergaites persiūti senamadiškus drabužius, skatinamas jų kūrybingumas ir saviraiška. Politikos „vienas drabužis į namus, kitas – iš namų“ laikymasis drąsina perdirbti medžiagas ir sąmoningai vartoti. Jei mergaitės, kiekvieną kartą pirkdamos naują suknelę ar palaidinę, atsisakytų kokio nors turimo drabužio, geriau suvoktų, ką turi ir ko joms reikia. Kai skatiname mergaites įžvalgiau vertinti mados tendencijas, t. y. siekti individualumo ir priimti ilgalaikius sprendimus dėl naujų drabužių, padedame joms išsilaisvinti iš mados vergijos. Mokėjimas siūti, persiūti ir keisti savo drabužius padeda puikiai su polėkiu atnaujinti turimą garderobą – pavyzdžiui, kitomis sagomis ar karoliukais švarkeliui galima suteikti naujumo, ir tai leidžia mergaitėms atrasti savo stilių. Suaugusieji turėtų būti ne mažiau sumanūs negu reklamos kūrėjai, kad gebėtų pateikti mergaitėms gerą kovos su spaudimu vartoti strategiją. Mergaitės save gali išreikšti labai įvairiai. Svarbu atrasti tinkamų ir įkvepiančių būdų šią informaciją perduoti, kad jos nesusietų savo vertės su suknele ar rankine.

XIV skyrius

Didžiulis potraukis gražintis

Paauglės apie savo išvaizdą dabar galvoja daugiau nei galbūt kada nors per visą žmonijos istoriją. Kiekvieną mielą dieną mergaitės yra apsuptos reklaminių skelbimų, serialų ir informacijos apie įžymybių gyvenimą, kas nuolatos jų akyse stiprina įvaizdžio reikšmę. Spaudimas prisitaikyti prie vis siaurėjančio grožio suvokimo neleidžia mergaitėms savęs vertinti už tai, kas jos yra. „Būti plonai, dėvėti tinkamus rūbus ir panašūs dalykai paauglėms daro didelį spaudimą", – pasakojo šešiolikmetė Džoja. Šešiolikmetė Karli tam pritarė: „Mes viena kitą vertiname kritiškai. Išvaizda išties yra labai svarbi."

„Kiekviena nori atrodyti gražesnė nei iš tiesų yra, turėti vaikiną, dailesnį kūną. Tai susiję su lytiniu brendimu ir panašiai. Nepaprastai trokštame turėti didesnes krūtis, gražesnį kūną ir plaukus." (Lilė, 13 m.)

Kai kurios paauglės, beprotiškai norinčios „puikios figūros", griebiasi ir chirurginių priemonių. Jei trokšti pagražinti savo kūną, pasirinkimas – platus: nuo krūtinės didinimo operacijos, pilvo riebalų išsiurbimo ir skruostų implantų iki nosies mažinimo operacijos ir liposakcijos. Mergaitės neprivalo laukti, kad pasikalbėtų su specialistu apie tai, ar operacija joms naudinga, pačios gali „apsidairyti" internete. Dauguma svetainių šias procedūras pristato labai tiesmukai, galima sakyti, panašiai kaip palaidinę ar naują porą batų. Pagrindinis šių tinklalapių akcentas – kaip pagerės tavo gyvenimas po vienos ar daugiau procedūrų.

Pavyzdžiui, svetainėje *www.mybodypart.com* galima rasti nemokamą kūno gražinimo programą, čia žmonės gali virtualiai keisti savo kūną. Kitos interneto svetainės turi galerijas, kuriose galima susidaryti norimų kūno gražinimo procedūrų sąrašą. Vienoje svetainėje lankytojai buvo skatinami: „atrodyk gražiai, jauskis puikiai", o joje esančios žavios nuotraukos, vaizduojančios krūtingas moteris su dailiais vyrais, pabrėžė operacijos rezultatus. Pirmoji konsultacija šioje klinikoje yra nemokama. Svetainėje būsimieji klientai gali gauti gausybę informacijos, mokėjimo planų, nuotraukų prieš ir po operacijos ir kt.

„Mintis apie ilgalaikį kūno koregavimą, atliekamą žaibo greičiu, žavi paauglius, kurių identitetas vis dar kinta." (Alissa Quart, rašytoja)[1]

Sparčiai populiarėja susietos ir / ar atskiros procedūros, tokios kaip krūtinės implantų įdėjimas ir nosies formos korekcija. Jei mergaitė ryžtasi vienai operacijai, apsispręsti dėl kitos jai jau nėra sunku. Vis daugėja tėvų, gimimo dienos, Kalėdų proga ar net už gerus rezultatus mokykloje dovanojančių savo dukroms krūtinės implantus ir riebalų išsiurbimo operaciją.

Mamos ir dukros ant operacinio stalo

Kai kurios mamos ir dukros plastines operacijas atlikti ryžtasi tuo pat metu. Vienoje svetainėje įžymus plastikos chirurgas kviečia lankytojus pasižvalgyti po mamos / dukros „pasikeitimo nuotraukų galeriją“.[2] Viliojama ne tik nuotraukomis, bet ir žodžiais. Kitoje interneto svetainėje teigiama: „Daug linksmiau operuotis drauge su mylimu žmogumi. Tai leidžia ne tik kartu ištverti operaciją, bet tuo pačiu metu ir sveikti, taip pat švęsti rezultatus.“[3]

Tradicinis mamos vaidmuo buvo maitinti ir saugoti savo dukrą, pratinti ją save vertinti teigiamai, suvokti kaip savarankišką asmenį. Sunku įžvelgti, kaip šį tikslą galima pasiekti kartu ryžtantis plastinės chirurgijos procedūroms. Dažnai mergaičių paauglystė sutampa su mamų lytinio potraukio sumažėjimu. Tai gali būti sunkus etapas abiem. „Kai einame kartu, visi žvilgsniai nukreipti į ją, ir esu tikra, kad manęs niekas nepastebi. Nėra lengva su tuo susitaikyti, – prisipažino 45 metų Džesika. – Noriu ją (savo dukrą) apsaugoti nuo dėmesio, kuriam, mano manymu, ji nėra pasirengusi, o aš jaučiu jo stoką.“[4]

Plastinė chirurgija šiuo metu klesti, paauglės – tai auganti kosmetinių procedūrų rinka. Televizijos realybės šou, tokie kaip „Gulbė“ *(The Swan)* ar „Ekstremalus pokytis“ *(Extreme Makeover)* – puikios reklaminės priemonės, chirurgiją pateikiančios kaip įprastą, nesudėtingą ir nerizikingą procesą. Galbūt labiausiai dėl kosmetinės chirurgijos laidų per televizorių susimąstyti verčiantis dalykas yra užslėpta prasmė, kad geriausias būdas išspręsti kūno problemas – nupjaustyti tai, ko nepageidauji, ir / arba pridurti tai, ko nori. Labai mažai dėmesio skiriama pooperaciniam skausmui ir kitiems nepa-

togumams, pavyzdžiui, psichologiniams padariniams. Regint tiek informacijos apie kosmetinės chirurgijos procedūras, vargu ar galima kaltinti mergaites už tikėjimą, kad po operacijų jos nebebus nuolat susierzinusios, gaus taip trokštamos meilės ir dėmesio.

„Šiandienė nesuvaldomų vartotojų paauglių karta gyveno tik greitojo maisto dideliais kiekiais vartojimo eroje – jie nepažįsta jokios kitos. Todėl negali atskirti normalaus dydžio krūtinių, banko sąskaitų ar kokakolos kiekio.“ (Alissa Quart, rašytoja)[5]

Kai vis daugiau ir daugiau įžymybių griebiasi plastinės chirurgijos, paauglėms nereikia nepaprastų vaizduotės pastangų, kad figūros korekciją sutapatintų su sėkme. Kiekvieną savaitės dieną reklama ir žurnalų straipsniai tokią nuomonę sustiprina. „Kad tau sektųsi, privalai turėti krūtinę“, – atkakliai tvirtino penkiolikmetė Džina Franklin. Ji plačiai per visą pasaulį nuskambėjo, kai paskelbė, kad šešioliktojo gimtadienio proga dovanų norėtų gauti krūtų implantus, nes „kas antrą televizijoje dirbanti mergina juos turi“.[6]

Noriu to, ką turi ji

Dar viena nerimą kelianti tendencija – tai paauglių troškimas atrodyti kaip kas nors kitas. Vienoje žiniasklaidos atliktoje apklausoje „Vaikai dabar“ (*Children Now*) dvi iš trijų mergaičių norėjo būti panašios į kokį nors asmenį, matytą per televizorių. Trečdalis apklaustųjų prisipažino „kažką pakeitusios savo išvaizdoje, kad būtų panašios į kokį nors veikėją“.[7]

Devyniolikmetė Ša, dalyvavusi televizijos realybės šou „Noriu žymaus veido“ *(I want a Famous Face)*, atvirai prisipažino šioje laidoje dalyvavusi, nes norėjusi būti panašesnė į Pamelą Anderson ir tikėjusis galėsianti sekti jos pėdomis kaip *Playboy* zuikutė ir aktorė. Vėliau ji pasakojo: „Buvo verta dalyvauti, nes man patiko gauti tiek daug dėmesio, tai man padėjo jaustis daug geriau.“[8] Jei šią tendenciją norime pakeisti iš pagrindų, turime surasti linksmų ir naujoviškų būdų mergaičių individualumui reikšti spaudoje, internete, namie ir mokykloje. Turime įtikinti žiniasklaidą prisidėti prie turinio gerinimo kampanijų, o ne kovoti su ja.

„Maldaudavau, kad mano papai augtų. Bet paskui pagalvojau: „O kam jaudintis, juk galiu kada tik panorėjusi įsidėti implantus?“ (Džina, 15 m.)[9]

Psichologiniai padariniai

Per žurnalo *Bliss* 10–19 metų mergaičių apklausą daugiau kaip ketvirtadalis keturiolikmečių prisipažino galvojančios apie plastinės chirurgijos operacijas.[10] Dažnai tam pasiryžusios mergaitės tikisi pagerinti savo gyvenimą, tačiau paauglių grožio chirurgija – gana naujas reiškinys, tad per anksti vertinti ilgalaikį šių procedūrų poveikį. Net jei paauglėms prieš operaciją atliekami tam tikri psichologiniai testai, jie šiuo metu nėra visiškai tikslūs, nes paremti suaugusiųjų duomenimis. Vieno ilgalaikio 2000 moterų su krūtinės implantais tyrimo rezultatai nesuteikia didelių vilčių; po plastinės operacijos šios moterys buvo tris kartus labiau linkusios nusižudyti.[11]

„Rūpesčių dėl savo kūno turiu nuo aštuonerių. Tada maniau, kad esu bjauri, ir laiške Kalėdų Seneliui (vienintelis būdas gauti dovanų) prašiau jo padovanoti riebalų išsiurbimo operaciją.“ (Reinė, 16 m.)[12]

Specialistams rūpestį kelia tai, kad paauglės plastinėms operacijoms ryžtasi, kai jų kūnai dar nėra iki galo susiformavę. „Augimo schemos nurodo, kad vidutinio sudėjimo mergaitė tarp 18–21 metų priauga svorio, ir tai dažnai pakeičia jos norą didinti krūtis ir atlikti riebalų išsiurbimo operaciją“, – teigė Diana Zuckerman, Valstybinio moterų ir šeimos tyrimų centro pirmininkė.[13]

Dabartinės paauglės per dieną mato daugiau gražių moterų nei jų mamų kartos moterys regėjo per visus paauglystės metus, ir tokiame kontekste eilinių moterų kūnai atrodo nenormalūs.[14] Net gražuolės ne visuomet pasitiki savimi, kartais priima klaidingus sprendimus ir ilgai ieško sau tinkamo vyro, tačiau paauglės šito nesuvokia.

Jos nori būti nuostabiai gražios, nes mano, kad tai leis pasijusti mylimoms ir dievinamoms. Mergaitės, linkusios akimirksniu ir radikaliai keisti savo kūną, neišmoksta spręsti savigarbos ir kitų problemų. Televizija, žurnalai ir internetas nėra geriausi patarėjai mergaitėms, svarstančioms dėl plastinės chirurgijos procedūrų, tačiau į šias žiniasklaidos priemones jos dažniausiai kreipiasi su savo klausimais.[15]

Gamintojams gali būti nenaudinga, kai skatinama skirtumais grįsta kultūra, tačiau būtent įvairovė ir daro gyvenimą įdomų. Paprastas faktas – dauguma mūsų nepateisiname rinkodarininkų tikslų. Net trumpa apžvalga, kaip suvokiama graži moteris įvairiose kultūrose ir skirtingais istorijos tarpsniais, leistų mergaitėms suprasti grožio apibrėžimo subjektyvumą ir

trumpalaikiškumą. Tokia apžvalga ir kartu pateikiami pavyzdžiai, kodėl neįprastai atrodančios moterys yra gražios, padėtų šią mintį sutvirtinti. Be to, reikėtų rasti pusiausvyrą tarp profesinio švietimo ir asmenybės ugdymo.

Mergaitėms reikia padėti suprasti ir įvertinti mūsų visų skirtumų turtingumą joms priimtina kalba ir vaizdiniais. Turime pasitelkti tas pačias reklamos kūrėjų naudojamas priemones – dėmesį patraukiančius šūkius, skatinančius mergaites į save ir kitus žvelgti naujai. Nėra taip sudėtinga surasti būdų, kaip vienodai vertinti įvairių kūno formų ir dydžių mergaites. Puikus žingsnis į priekį būtų imtis joms skirtų kampanijų, kurios kurtų šias idėjas išreiškiančius reklaminius tekstus. Tiek daug moterų bjaurisi ir neapkenčia savo kūno, tad pačios ir turi kovoti su tokiu mąstymu savo ir mergaičių labui. Galime tai daryti keisdamos požiūrį į savo kūną ir drabužius, kalbėdamos apie save ir kitus, skatindamos mergaites ir vertindamos jas už tai, kas jos yra.

XV skyrius

Tik lieknoms

Ne tik degtuko plonumo modeliai verčia mergaites būti savikritiškas. Negelbsti ir paauglių žurnalai – ištisi puslapiai mirgėte mirga nuo reklamų su žavingomis moterimis, vedamieji straipsniai ir nuotraukos mikroskopiniu tikslumu analizuoja įžymybių plaukus, kosmetiką, drabužius ir svorį. Paauglių žurnalų turinys būtų juokingas, jei ne didžiulis jų daromas poveikis mergaitėms. Viename žurnalo *Girlfriend* leidinyje, kurį redaktorė Sarah Oakes pavadino „Mergaitės gyvenimo vadovu“[1], skaitytojos buvo kviečiamos balsuoti, ar dėvėti vieną kojinę yra „naujausias mados klyksmas“, ar „visiška beskonybė“.[2] Tą patį mėnesį žurnalas *Dolly* atkreipė skaitytojų dėmesį į įžymybių mados „aukas“, kuri iš kurios „vogė“ stiliaus idėjas ir kurios garsenybės turėjo spuogelių.

„Per daug sureikšminamas tobulas kūnas ir tobulas žmogus, ir tai, kas turi būti normalu.“ (Sandi, 14 m.)

Mergaitės ryte ryja šias detales, nes viską nori žinoti iki smulkmenų. „Man labai patinka žurnalai, nes juose pamatai

prastai atrodančių įžymybių ir tai leidžia tau jaustis geriau", – prisipažino septyniolikmetė Kiera. Kalbėdamasi su mergaitėmis, greitai supratau, kad matydamos kruopščiai analizuojamas dievaites nusiramina tik labai trumpam, nes nuolatos stengiasi atrodyti kietos, kad išlaikytų savo draugių meilę ir palaikymą.

„Kalbėti apie žmonių išvaizdą nėra teisinga, tačiau bet kokiame įžeidžiančiame teiginyje visados bus žodis „stora"." (Mendi, 16 m.)

Mergaitės, eidamos į kiną, parduotuves ar į vakarėlį, kruopščiai apgalvoja kiekvieną detalę, nes puikiai žino nesėkmės kainą. Paauglystės metais jos nuolatos patiria tokį spaudimą, jog yra pasirengusios išbandyti viską, kad neatsiliktų nuo kitų. „Jei turėjai už save šiek tiek storesnę ir ne tokią kietą draugę, tai tarsi leisdavo tau atsikvėpti, – prisipažino šešiolikmetė Džoja. – O kartais net stengdavaisi praleisti su ja daugiau laiko, nes tai padėdavo jaustis gerai."

Žurnalų įtaka

Buvo susieti liekni modeliai, pristatomi žurnaluose, ir valgymo sutrikimai. Vieno tyrimo rezultatai parodė, kad paauglės, žiūrėjusios televizijos reklamą su liesais modeliais, mažiau pasitikėjo savimi ir buvo ne tokios patenkintos savo kūnu nei mergaitės, nemačiusios tokios reklamos. Tos, kurios praleido daugiausia laiko itin stengdamosi gerai atrodyti, mažiausiai pasitikėjo savimi.[3] Reklamos pagrindas – išryškinti žmonių išvaizdos skirtumus, kad jie pirktų produktus, žadančius pasijusti geriau. Įdomu tai, kad daugelio valgymo sutriki-

mo klinikų laukiamuosiuose blizgančių žurnalų nerasi, nes jie neigiamai veikia mergaites.

Mergaitės nežino, kiek iš tiesų sveria

Mergaitės kankinasi dėl savo išvaizdos, tačiau net negali tiksliai nustatyti savo svorio. Tyrimai rodo, kad vidutiniškai jos mano sveriančios penkiais kilogramais daugiau, ir tai padėtį tik pablogina.[4] „Visada maniau, kad esu storesnė už savo drauges, nesvarbu, tiesa tai ar ne. Galvodavau: „Esu stambesnė už ją", nors mano svoris būdavo toks pat ar kartais net mažesnis. Jau kurį laiką negaliu pažiūrėti į save veidrodyje. Mano požiūris visiškai iškreiptas", – prisipažino viena mergina savo svetainėje.[5] Labai svarbu, kad mergaitės nustotų save vertinti neigiamai. Jei taip elgsis ir toliau, kils grėsmė atsirasti valgymo sutrikimų, psichologinių problemų ir imti piktnaudžiauti narkotikais bei alkoholiu.[6]

Mergaitės ima stipriai nemėgti savo kūno, o, tarkim, modeliai sveria 23 proc. mažiau nei vidutinio svorio moteris. Tik 7 proc. jaunų 18–34 metų amžiaus moterų bus natūraliai lieknos kaip podiumu vaikštantys modeliai ir tik 1 proc. – tokios plonos kaip supermodelis.[7] „Mus labiausiai jaudina kūnas, – prisipažino aštuoniolikmetė Vitnė. – Populiarioji kultūra primetė jo įvaizdį. Aplink tiek daug jaunuolių, turinčių valgymo sutrikimų, ir tai nutinka labai ankstyvame amžiuje. Net liesos, geros formos mergaitės save vertina neigiamai."

Kai apsėda įkyri mintis atrodyti puikiai, blogiausia, kad nelieka nė vienos patenkintos savo išvaizda. Laimei, vis dėlto

ne visos mergaitės prastai vertina savo kūną, kai kurios turi ir tvirtą požiūrį, susijusį su įvaizdžiu. „Man jau nusibodo sveikiems ir žaviems žmonėms kartoti, kad jie yra ir sveiki, ir žavūs. Man labai įgriso dalyti nosinaites, nes kažkas negali įlįsti į savo drabužius, – skundėsi šešiolikmetė Bėja. – O labiausiai įkyrėjo klausytis apie dar vieną sumautą dietą, kuri, kaip ir praėjusioji, bus neveiksminga ir beprasmė.“

Nuolatinis žurnalų dėmesys, kaip įgauti formą ruošiantis į paplūdimį ir vakarėlius, laukiant būsimos meilės, didina spaudimą būti nuostabiai. Daugelis mano kalbintų mergaičių taip kruopščiai įsisąmoninusios, kaip turėtų atrodyti, kad net savo poreikio būti lieknoms nebetapatino su išoriniu spaudimu. „Pati esi kalta, kad jautiesi blogai, – pasakojo šešiolikmetė Džoja. – Tai ne aplinkiniai tave verčia taip jaustis, tiesiog apsidairai aplinkui, regi kitas mergaites ir pati užsikrauni ant savęs tokią naštą. Matai, kad jos labai lieknos, turi visus tavo geidžiamus drabužius, žiūri į jas ir galvoji, kad tai yra kaip tik tai, ko nori.“ Mergaitės privalo žinoti, iš kur kyla toks spaudimas ir kad pagrindinė tokio spaudimo priežastis – priversti jas pirkti. Žiūrėdamos į reklaminius skelbimus ir straipsnius, jos turi suprasti, kas po jais slypi.

„Pamenu save penkerių metų, stovinčią priešais veidrodį ir galvojančią, kad esu per stambi. Būdama šešerių pradėjau laikytis dietos. Keletą dienų valgydavau tik vaisius ir nieko daugiau, o po to „nusilpdavau“ ir vėl valgydavau. Mano mama tuo metu taip pat sprendė savo mitybos problemas ir manė, kad geriausia išeitis – atsisakyti maisto, turinčio riebalų.“ (Alegra)[8]

Tėvai daro įtaką mergaičių savivertei

Paauglių rūpesčius dėl kūno iš dalies aštrina anoreksiškai atrodantys modeliai ir liesos įžymybės. Tyrimai rodo, kad mergaitėms įtaką daro ir tai, kaip savo kūną vertina jų mamos. *Bliss* žurnalas apklausė 2000 10–19 metų amžiaus mergaičių, turėjusių valgymo sutrikimų. 90 proc. apklaustųjų tvirtino, kad jų mamos buvo nepatenkintos savo išvaizda.[9] Mergaitės įsidėmi nuolatines šnekas apie svorį ir specialias dietas. Moterų požiūrio į kūną specialistė dr. Jenny O'Dea pritaria: „Labai svarbu, kad mama suvoktų, jog jos žodžiai ir veiksmai daro įtaką dukrai – nuo labai ankstyvo – vos šešerių metų amžiaus."[10] Paauglės to gali ir neparodyti, tačiau jos vis dar trokšta mamos meilės ir patvirtinimo.

Nesvarbu, kaip savimi pasitikinčios paauglės atrodo, jos nepaprastai jautriai reaguoja į supantį pasaulį. Labai svarbi ir aplinkinių nuomonė. Taip pat čia labai reikšmingas tėčių vaidmuo. Jei jie nuolatos kalbės apie moterų išvaizdą, dukros ims manyti, kad jas žmonės mylės ir vertins tik dėl jos. „Atkreipk dėmesį į tai, kaip vertini žiniasklaidoje pasirodančias seksualias, lieknas moteris, nes tavo dukra klausosi", – pataria socialinė darbuotoja Carleton Kendrick.[11] Nepaisant daugybės mergaitėms prieinamų galimybių, daugelis iš jų šiomis progomis nepasinaudoja, nes susitelkia tik ties savo išvaizda. Darosi neramu sužinojus, kad mergaitės vis labiau sielvartauja dėl to, kaip atrodo. Nicky Bryant iš Valgymo sutrikimų asociacijos tvirtina, jog smarkiai padaugėjo trylikamečių ir jaunesnių mergaičių skambučių į pagalbos telefonu liniją dėl valgymo sutrikimų. Jos nuomone, to priežastis – žiniasklaidos pabrėžiamas teiginys, kad „gražu yra plona".[12]

Šis susirūpinimas veikia mergaitės gebėjimą mėgautis nauja patirtimi, būti spontaniškai, atsipalaiduoti ir gerai leisti laiką. Vienas „Dove“ bendrovės tyrimas parodė, kad viena iš keturių 10–14 metų amžiaus mergaičių tam tikroje veikloje nenorėjo dalyvauti dėl savo išvaizdos. Kai šioms mergaitėms sukako 15–17 metų, taip manė daugiau kaip trečdalis paauglių.[13] Žurnalų reklamoje vyrauja anoreksiškai atrodantys modeliai, riba tarp fantazijos ir realybės tapo labai miglota. Mergaičių akimis normalūs kūnai yra nenormalūs ir kiekvieną laisvą minutę jos praleidžia dirbdamos su jais ir tikėdamosi, kad atrodys „deramai“.

Svorio problema įsiskverbė ir į kitas mergaičių gyvenimo sferas. Net diena paplūdimyje nebėra tik mėgavimasis saule. Vos atšilus orui, mergaitės pradeda nerimauti dėl to, kaip atrodys paplūdimyje. Kad pasiektų norimą svorį, dažnai beprotiškai daug sportuoja, laikosi griežtų dietų, vartoja vidurių laisvinamuosius vaistus ir griebiasi bet kokių kitų priemonių, kad atsikratytų nepageidaujamo svorio. Kas galėtų jas kaltinti, jei žurnalai prikimšti bikinio dietų, patarimų ir gudrybių, kaip iki vasaros tapti puikių formų?

Jei norime išmokyti mergaites gerai jaustis, turime daug labiau stengtis, kad jos vertintų ir gerbtų tai, kad visi esame skirtingo dydžio ir kūno formų. Tam geriausiai tiktų atsitiktiniai pokalbiai, džiaugiantis savo išlinkimais ar tuo, kad jie menkoki, mažomis ar didelėmis krūtimis ir aiškiai parodant, kad beprasmiai komentarai apie mergaičių išvazdą nėra priimtini nei iš moterų, nei iš merginų, nei iš vyrų lūpų. Kai regime mergaitėms žalingus reklaminius skelbimus, privalome pareikšti savo nuomonę. Visa tai leis susigrąžinti pagrindą, išmuštą reklamos industrijos.

XVI skyrius

Ištroškusios dėmesio

Labai liūdna, kad mitybos sutrikimai tarp mergaičių taip įsigalėję, kad juos jau laikome tarsi neatsiejama paauglių gyvenimo dalimi. Visos mano kalbintos paauglės galėjo papasakoti gausybę istorijų apie drauges ir bendramoksles, turinčias bėdų dėl valgymo. Šie sutrikimai ne tik pasiglemžia gražiausius mergaičių gyvenimo metus, jie net gali baigtis mirtimi. Iš visų psichikos ligų anoreksija pasižymi didžiausiu mirtingumo rodikliu, nes ja sergančios mergaitės yra linkusios į savižudybę.[1]

„Valgymo sutrikimai tapo labai dažnu reiškiniu, ir tu tarsi prie to pripranti – lyg taip ir turi būti.“ (Misė, 15 m.)

Nelengva sugrąžinti į vėžes valgymo sutrikimų turinčias mergaites, nes joms reikalingas didžiulis palaikymas, o sugrįžti į pradinį tašką labai lengva, ypač pirmaisiais metais. Anoreksija ir bulimija sergančioms ligonėms, jau sveikstančioms, grėsmę

gali kelti anoreksiją (*pro–ana*) ir bulimiją (*pro–mia*) skatinančios interneto svetainės, sukurtos kitų mergaičių, kamuojamų šių sutrikimų. Kaip aiškina sveikstanti nuo anoreksijos Elena, tokios interneto svetainės mergaitėms suteikia taip trokštamą pripažinimą, leidžia pasijusti reikalingoms ir susirasti bendraminčių. „Jei reguliariai lankaisi (šiose svetainėse), pradedi jausti, kad priklausai išrinktųjų klubui, ypač kai iš esmės anoreksija yra vienišių sutrikimas. Tai tampa lenktynėmis – kas taps plonesnė? Būti liekniausiai reiškia būti geriausiai, o sergančiosios anoreksija nori būti geriausiomis anoreksikėmis bet kokia kaina.“[2]

Net interneto svetainės, kurios, regis, teikia paramą, sveikstančioms mergaitėms gali būti žalingos, nes pabrėžia problemas, kurias mergaitės sunkiai stengiasi įveikti.[3] Neseniai laikraščio *Stanford Daily* atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad tos, kurios lankosi su valgymo sutrikimais susijusiose svetainėse, sveiksta lėčiau nei tos, kurios šių svetainių nenaršo.[4] Labiausiai tėvus ir psichiatrus jaudina tai, kad internetas pažeidžiamoms mergaitėms suteikia greitą ir asmeninę prieigą prie tarptautinės kenčiančių dėl valgymo sutrikimų mergaičių bendruomenės, kurioje jos savo skausmą, pyktį ir sumišimą išlieja bet kuriam klausytojui. Mergaitės turi reikšti savo jausmus, ypač sunkiuoju laikotarpiu, bet šių interneto forumų neigiama pusė ta, kad juose išsakoma pozicija yra vienašališka.

„Įkvepiam... BŪK NIEKAS!!! Neriebi grybų sriuba ir obuolys. IŠTRINK!!! Dietinės salotos ir liesa varškė. Ir taip toliau, ir panašiai! Mankštinkis = 500 pritūpimų, 200 kojų pakėlimų, 30 min. šokam.“ (*TinyxTinks*)[5]

Kraštutinės emocijos

Interneto svetainės, skatinančios anoreksiją ir bulimiją, mitybos sutrikimus vertina teigiamai, o išsekęs kūnas tampa aukščiausia grožio forma. Šios mergaitės nepageidauja jokio kišimosi. Iš to, kaip toli jos žengia stengdamosi pasiekti ir išlaikyti norimą figūrą, galima spręsti, kaip stipriai jos savimi šlykštisi. Anoreksiją liaupsinančios pokalbininkės savo svetainėse demonstratyviai džiaugiasi netekusios svorio, įkelia „meniškų" išsekusio kūno nuotraukų ir skausmu persunktos poezijos. Emocijos liejasi per kraštus, kai mergaitės atvirai kalba apie tai, kaip jos nekenčia savęs, kaip stipriai pyksta ant tėvų, bandančių jas kontroliuoti, ir kaip labai jos nepatenkintos savo kūnu. „Nekenčiu savęs. VISIŠKAI... Padarysiu bet ką, kad būčiau plona. BET KĄ... " – teigia Amber.[6]

„Jei tau tai nepatinka, išeik. Tai mūsų gyvenimo būdas ir pasirinkimas. Šaukimas ant manęs nieko neišspręs. Bet jei iš tiesų tau reikia šaukti ir būti piktai, apsilankyk pas psichologą ir palik mane ramybėje." (Andželika)[7]

Ligoniukės internete dažnai diskutuoja apie svorio metimo programų vertę, išjuokia populiariąsias dietas, nes šios, jų manymu, nėra rimtos. Anoreksiją ir bulimiją garbinančios mergaitės didžiuojasi savo gebėjimu nevalgyti. Vienos interneto svetainės reklamjuostės turinys buvo toks: „Gerbk save, padėk šakutę į šalį."[8] Kita skambėjo taip: „Pasieksiu savo užsibrėžtą tikslą, nesvarbu, kokie bus to padariniai ir kiek tai kainuos."[9] Dar viena reklamjuostė skelbė: „Alkis žeidžia, o badavimas veikia."[10] Šios mergaitės gyvena ant bedugnės krašto. „Turiu daug valios, manau, kad tikrai galėčiau badauti iki mirties... jei

norėčiau taip toli nueiti, – prisipažino devyniolikmetė Emilė. – Man atsibodo skaityti visokių silpnavalių įrašus. „Tiek *daaug* šiandien valgiau. Esu *toookia* stora". Ar nėra daugiau tokių stiprių kaip aš?"[11]

Laiką leidžia vienos

Svetainėje *Ana's Underground Grotto* galima rasti apdovanojimus „Badauti vardan tobulėjimo" ir anoreksikių išsekimo šventimo apeigas. „Stverk keletą „Dexatrim" ar „Xenadrine" ar kokio kitokio lieknėti skatinančio preparato kapsulių, ištirpink jas pilnoje gryno vandens stiklinėje (visos žinom, kad vanduo yra mūsų geriausias draugas, tiesa?) ir išgerk ją už mus... Jei nesi labai jautri, pasirašyk šį susitarimą krauju."[12]

Vienas iš pagrindinių anoreksija ir bulimija sergančiųjų rūpesčių – kaip atitraukti dėmesį nuo maisto. Kuo mergaitės bus labiau užsiėmusios, tuo mažiau galvos apie maistą. Galima rasti patarimų, kaip reikėtų kovoti, kilus pagundai ko nors užkąsti. „Užsiimk tvarkymu, išvalyk savo kambarį, tualetą, mašiną, išprausk šunį, katę, išsveisk akvariumą, šiukšlių dėžę. Kuo viskas nešvariau, tuo geriau!!! – patarė šešiolikmetė Pipa. – Tikėtina, kad šlykštėsiesi maistu. Po to išsiprausk po dušu, kad būtum švari. Na, o dabar esi per švari, kad susiteptum bjauriu maistu!!!"[13] Su anoreksija susijusiose svetainėse galima rasti dienoraščių, smulkiai aprašytų dienos maisto normų ir sporto pratimų, skausmingai liesų mergaičių nuotraukų ir patarimų, kaip išgyventi tik su keliomis kalorijomis per dieną. „Šiandien pasigaminau „Ovaltine" gėrimo iš vandens (80 cal), raugintо agurko (4 cal) ir iš „Dum Dum" (30 cal), dar šį rytą sukoriau mažiausiai dešimt mylių dviračiu. Daugiau nenoriu nieko valgyti. Na, o jei ir užsimanysiu, suvalgysiu salotų ar ko nors nemaistingo", – teigė *BaltasNagųLakas,* apibūdinusi save taip: „niekada nesu pakankamai gera."

„Persivalgiusi nuo vaisiaus skiltelės jaučiuosi kvaila ir kalta, bet viso to atsikratysiu per kūno kultūros pamoką.“ (*Pink_sparklygurl*)[14]

Šios mergaitės dažnai gerai suvokia savo padėtį ir pačios suranda būdų, kaip išspręsti problemas, su kuriomis susiduria. „Gerai išsiskalauk burną, kai tik išsivemsi. Jei iškart po vėmimo skalauji natrio karbonatu ar sukramtai tabletę rūgštis neutralizuojančio preparato, turėtų šiek tiek padėti“, – pataria šešiolikmetė Pipa. Mergaitės, lankydamosi tokiose svetainėse, sužino naujų būdų anoreksijai ir bulimijai palaikyti, taip pat kaip aplink pirštą apvynioti tėvus ir psichiatrus.[15] Kai kuriose interneto svetainėse galima rasti tobulų modelių nuotraukų galerijų, tačiau niekur nėra kalbama nei apie Aną Caroliną Reston, 21 metų brazilų manekenę, sirgusią anoreksija ir mirusią nuo organų nepakankamumo, nei apie Urugvajaus modelį Luisel Ramos, gyvybės netekusią dėl sutrikusios širdies veiklos.

„Ei, visi... pradedu savaitės trukmės pasninką, prisidėkit!!! Man labai norėtųsi, kad daugiau žmonių tai darytų su manimi... Atsiųskit man žinutę. Tikiuosi išgirsti bent keletą?“ (*Whiteraven* (*Balta varna*)[16]

Kol mergaitės neprabyla, sunku įvertinti, kaip giliai į tamsą jos nugrimzdo. „Anoreksija pavogė iš manęs galimybę išnaudoti gyvenimo teikiamas galimybes. Sugriovė mano santykius su šeima ir draugais, atėmė svajones. Mano gyvenimas tapo juoda nežinomybės ir baimės skyle, neapykanta sau vertė vis giliau grimzti į ligą. Pažinojau tik savo vienišą ir skausmingą gyvenimą“, – pasakojo rašytoja Melinda Hutchings.

„Kokią mankštą tau daryti patinka? Labai nekenčiu sportuoti, bet jei kuri iš jūsų gali pasiūlyti ką nors veiksmingo ir parodyti tenkinantį rezultatą, PRAŠAU PASIDALYTI.“ (*trying2bher* (*bandaubūtija*)[17]

Anoreksija žaloja daugybę mergaičių, intensyviai siekiančių būti tobulomis. Jei tėvai nesupras ir negerbs jų patiriamo spaudimo būti idealiomis, visa tai gali sugadinti gražiausius jų gyvenimo metus. Mergaitės privalo žinoti, kad visi turi trūkumų ir kad jas mylime tokias, kokios jos yra. Ši mintis turi būti aiškiai suformuluota per šeimos pokalbius ir namuose diegiamas vertybes.

Sergančiųjų anoreksija mąstysenoje svarbią vietą užima savitvarda. Paauglystės metais pokyčių patiria visi, o mergaitės, sergančios anoreksija, dažnai mano, kad gali būti atsakingos bent už savo kūną. Kai tėvai tai suvokia, specialistų padedami, gali atsargiai ir konstruktyviai pagelbėti savo dukroms įveikti bejėgiškumo jausmą ir ugdyti savo asmenybę.

Mamos gali padėti

Mamos atlieka pagrindinį vaidmenį, padėdamos mergaitėms ugdyti savigarbą. Penkiolikmetė Bela, dėl gydymo patyrusi antsvorio problemų, jaučia visišką mamos paramą ir save vertina teigiamai. „Man mama – lyg sesuo, su ja galiu kalbėti apie bet ką, ji ne tokia kaip visos mamos, ji labai gera ir padeda man spręsti svorio problemas, – pasakojo penkiolikmetė Bela. – Visą savo gyvenimą sirgau astma, kai man buvo ketveri metai, nustojau kvėpuoti. Ji mane nuvežė į ligoninę, o ten man trejus metus leido steroidus, taigi, savaime suprantama,

priaugau svorio. Bet nuo tada ji mane vedžioja pas dietologą. Kartu bėgioja ir užsiima kitokiomis sporto šakomis. Ji geriausia mano draugė tik dėl to, kaip man padeda, o ne todėl, kad yra mano mama."

Dauguma psichologų mums primena, kad valgymo ir kiti su tuo susiję sutrikimai nėra normalus reiškinys. Tėvai turėtų žinoti, kad drauge su šiais sutrikimais jų dukra gali turėti ir kitokių problemų, tokių kaip nerimas, depresija ar pomėgis piktnaudžiauti įvairiais preparatais. Gera naujiena – valgymo sutrikimai yra išgydomi. Svarbu, kad tėvai laiku kreiptųsi į specialistus, nes šie sutrikimai gali sukelti kitų sveikatos problemų: širdies negalavimus, inkstų nepakankamumą ir kita. Mergaitės, turinčios mitybos sutrikimų, dažnai savo problemas neigia ir gali atsisakyti gydytis, tačiau tėvai privalo prašyti specialistų pagalbos.[18] Paauglystės metai gali būti pilni išbandymų ir atžaloms, ir tėvams. Mergaitėms reikia nuoširdžios pagalbos padėti susidoroti su rūpesčiais joms priimtinais būdais. Svarbiausia yra pagarba ir pasitikėjimas, užtikrinantys lengvesnį ir ramesnį perėjimą į pilnametystę.

XVII skyrius

Pirmasis pjūvis

Stiprėjant mergaičių nepasitenkinimui savimi, daugėja ir būdų, kuriais jos tai išreiškia. Save žalojančių paauglių skaičius taip išaugo, kad pjaustymasis tapo nauja anoreksijos forma. Psichologė Lisa Machoian mergaičių paauglių savižalą skambiai vadina „užkrečiama liga".[1] Kadangi sudėtinga nustatyti tikslų save žalojančių mergaičių skaičių, nes jos tai daro paslapčia, vis dėlto pagal dabartinius skaičiavimus save pjausto viena iš dešimties. Mano surengti pokalbiai šį faktą tik patvirtino. „Klaidingas stereotipinis mąstymas: jei riešai yra sveiki, mergaitė problemų neturi! Mergaitės irgi gali sakyti, esą viskas gerai, o problemos tik išsigalvojamos, bet iš tikrųjų niekada nežinosi", – pasakojo keturiolikmetė Sandi.

„Iki 2000-ųjų niekada neatkreipiau dėmesio, kad pjaustymasis būtų taip plačiai paplitęs. Šia tema žiniasklaidoje pateikiama labai daug informacijos. Tuomet vaikai galvoja: „Na, tai kažkas, ką būtų galima padaryti." (Roza, mokyklos psichologė)

Man mergaitės apie savęs žalojimą pasakojo taip, lyg tai būtų natūrali paauglio gyvenimo dalis. „Anksčiau viena mano gera draugė per pietų pertrauką prie stalo pjaustydavosi su tuno skardinės dangteliu arba žirklėmis, arba kuo nors panašiu, – kalbėjo penkiolikmetė Misė ir pridūrė: – Todėl dabar ji daug laimingesnė; tai lyg vienas iš brandos etapų.“ Penkiolikmetė Evi taip pat papasakojo apie vieną bendraamžę, kuri pjaustydavosi šlaunis – kad to nepastebėtų jos tėvai. Kai keturiolikmetės Sandi paklausiau, kodėl mergaitės taip elgiasi, ji atsakė: „Kai esi tokio amžiaus, norisi save žaloti, norisi anos suknelės, kabančios parduotuvės vitrinoje, norisi to, ką turi kita, norisi poros batų, norisi, kad mama būtų kitokia.“

„Mokykloje turbūt kokie 50 proc. pjaustosi. Ne daug kas tai viešai demonstruoja. Iš tikrųjų labai liūdna. Tiesiog pasiduodama nuotaikų svyravimui. Kai sulauki spaudimo iš šeimos, pykstiesi su draugais, imi manyti, kad tai tik tavo vienos kaltė.“ (Lilė, 13 m.)

Pjaustymasis tapo neišvengiamas

Baisiausia tai, kad kuo priimtinesnis savęs žalojimas, tuo plačiau šis reiškinys įsivyrauja. „Aš niekada nesipjausčiau, bet mano geriausia draugė yra keletą kartų pjausčiusi mane, nes buvo pikta, o aš leidau jai tai daryti – todėl, kad jos kūnas jau ir taip buvo visas randuotas. Tiesiog pamaniau, kad taip bus geriausia“, – prisipažino šešiolikmetė Tanja.

„Randai įdomiose vietose arba turintys įdomią atsiradimo istoriją yra nepalyginamai seksualesni. Reikia gerai pagalvoti prieš sukuriant kokią nors neįtikėtiną randų istoriją. Paskui pamatysi, kas užkibs dėl randų istorijų, o kas – dėl randų.“ (Karia)[2]

Smalsioms mergaitėms nebūtina beatodairiškai rizikuoti luošinant save, nes internete apstu su tuo susijusios informacijos, čia jos gali pasiskaitinėti apie pačias intymiausias įžymybių savęs luošinimo detales, pradedant princese Diana, baigiant Courtney Love. Jei dar nežinojo, jos sužinos, kad Christina Ricci kūną degindavosi cigarete arba kad Angelina Jolie, taip pat mėgusi pjaustytis, per savo vestuves vilkėjo marškinėlius, ant kurių savo krauju buvo užrašiusi savo pirmojo vyro vardą. Prisiregistravusios tokiose interneto svetainėse kaip *www.self–injury.net*, mergaitės gali pamatyti visko: nuo „skausmo galerijos“ iki save žalojančiųjų niūrių dienoraščių, kurių jauniausios autorės pradėjo žalotis tesulaukusios vos ketverių.

„Pjaustymasis svarbus dalykas 13 ir 14 metų mergaitėms. Man ir dabar tai atrodo mažvaikių užsiėmimas. Bet kokiu atveju manau, kad taip norima sulaukti dėmesio. Galbūt joms atrodo, kad nuleidžiant kraujo kartu sumažėja ir problemų.“ (Vitnė, 18 m.)

Mergaitės labiau linkusios žalotis

Berniukai taip pat žalojasi, tačiau daug mažiau. Vienas išsamus tyrimas, atliktas su 15 ir 16 metų mokiniais, parodė, kad

mergaitės žalotis linkusios keturis kartus dažniau.[3] Kai kurios paauglės save kankina pjaustydamosi, kitos griebiasi perdozavimo, deginasi ugnimi ar iki mėlynių save muša, raunasi plaukus ar gnaibo odą, žaizdas, kad šios neužgytų. Kitos laužosi kaulus, ypač rankų pirštų.

Tėvai dažnai net neįsivaizduoja, kad tai vyksta, nes mergaitės elgiasi apdairiai ir žaizdas pridengia. Derėtų susirūpinti, jei karštą dieną jos vilki drabužiais ilgomis rankovėmis ar mūvi ilgas kelnes. „Turiu draugę, kuri pjaustosi, – teigė penkiolikmetė Ešlė. – Ji žiauriai karštą dieną dėvėdavo ilgą palaidinę. Slėpdavo randus, nors šie jau būdavo beveik pranykę. Manau, kad jų atsiradimo priežastis – problemos namie. Jos tėvai tuo metu skyrėsi, o jai tai tiesiog buvo per sunku išgyventi. Mergaitės taip elgiasi, nes joms reikia kažkokių būdų nukreipti mintims nuo to, kas tuo metu vyksta."

Besipjaustančios paauglės griebiasi pačių įvairiausių įrankių: nuo skutimosi peiliukų ir peilių iki žirklių ir stiklo ar bet kokio kito po ranka pasitaikiusio daikto. Jos kruopščiai rengiasi, kad paslėptų suluošintas vietas. Paklaustos, kodėl žalojasi, ima kalbėti taip sumažinančios juntamą skausmą, kuris varijuoja nuo depresijos ir nerimo iki kitokių stiprių neigiamų jausmų. „Aš tai darydavau. Kaip užvesta. Kasnakt prieš eidama miegoti. Ir rankas, ir kojas, ir pilvą. Garsiai užsileisdavau muziką ir tiesiog verkdavau galvodama: „Aš pati kalta, kad esu tokia, kokia esu, todėl turiu save už tai bausti." Tačiau nepajudinau piršto, kad susiklosčiusią padėtį pagerinčiau. Viskas, ką tuo metu dariau, tai tik dauginau bjaurių randų ant savo kūno, dėl kurių atrodžiau kaip psichopatė", – prisipažino septyniolikmetė Mija. „Labai daug mergaičių pjaustosi, – sutinka vaikų psichologė Barbara. – Tai suprantu kaip būdą išsilaisvinti, nevilties išraišką. Gausu mėgdžiojimo atvejų. Kažkada dirbau su jauna mergaite. Jos draugės nuolatos kalbėjo apie pjaustymąsi, todėl ji nusprendė tai išbandyti. Tai lyg garbės vertas ženklas. Jos yra girdėjusios, kad taip jaunuoliai atsikrato nerimo jausmo."

„Šiltos odos plotelis ir smilkstančios cigaretės nuorūka tarp pirštų. Niekuo neypatingas žingsnis. Naujo pojūčio jaudulys, žinojimas, kad gali sau kažką padaryti. Žymė, nuosavybę reiškiantis spaudas. Tai mano kūnas ir čia to įrodymas.“ (*Stand/alone/bitch* (*Stovėk/viena/kale*)[4]

Žalotis dažniausiai pradedama lytinės brandos metais, o mergaitės, priklausančios vidutinei klasei ar aukštuomenei, stokojančios savigarbos, priklauso rizikos grupei. Daugelis yra vidutiniškai ar daugiau kaip vidutiniškai išprususios, ir mažiau nei pusė prisipažįsta patiriančios fizinį ir / arba seksualinį išnaudojimą. Beveik visos tvirtina sunkiai reiškiančios jausmus, ypač liūdesį, širdgėlą ir pyktį.[5] „Kartais aš taip supykstu ar nuliūstu, kad mane užvaldo stiprus gailestis sau“, – prisipažino septyniolikmetė Sasė.

„Save žaloti pradėjau būdama trylikos, bet rimčiau sau kenkti ėmiau daug vėliau. Pjausčiausi, deginausi (karštais daiktais arba chemikalais). Randų turėsiu visą likusį gyvenimą. Nustojau tai daryti, bet retsykiais vis užsimanau vėl ką nors pasidaryti – kai pasidaro labai liūdna ar baisu arba nežinau, kaip turėčiau elgtis.“ (Volfa)[6]

Ryšys su *emo*

Paklaustos, kodėl draugės ir bendraklasės pjaustosi, daugelis mergaičių atsakydavo, kad tai *emo* stiliaus muzikos dainų tekstų įtaka. *Emo* stilius tikriausiai yra labiausiai paveikęs mūsų kar-

tą, tai yra įmantresnė gotų judėjimo versija, daug emocingesnė ir tikrai labai paplitusi. Daugelis *emo* stiliaus sekėjų teigia: „Mano gyvenimas toks sumautas", – pasakojo keturiolikmetė Sandi. Savo pasakojimu jai pritarė ir penkiolikmetė Evi: „Pažinojau vieną mergaitę, kuri buvo *emo* stiliaus muzikos gerbėja, tikros emocinės *emo* muzikos, labai sunkios ir niūrios, o tapusi šios minios (*emo*) dalimi ji pradėjo pjaustytis. Tiek daug mano pažįstamų žmonių tai darė, gal dešimt ar vienuolika vien tik mano bendraamžių, o iš viso 119 mergaičių."

„Be galo daug mūsų kartos žmonių yra nelaimingi. Net vaikinai žalojasi. Manau, tai dėl to, kad jie klausosi sunkios *emo* muzikos, kuri lyg savaime skatina – „pjaustykis", nors anksčiau tokių dalykų nebūdavo. Pjaustymasis – svarbus dalykas." (Evi, 15 m.)

Tikruosius *emo* nėra sunku atskirti, nes šie dėvi raudonus ir juodus drabužius, nešioja išsidraikiusius kirpčiukus, dengiančius vieną veido pusę. *Emo* sekėjai nebijo reikšti savo emocijų ir didžiuojasi galėdami verkti. Sunku nusakyti, kaip smarkiai *emo* muzika ir jos jausmingos dainos skatina paaugles žalotis. Profesorius Grahamas Martinas, Kvynslando universiteto vaikų ir paauglių psichiatrijos skyriaus direktorius, daro prielaidą, kad ryšys tarp *emo* muzikos ir pjaustymosi egzistuoja, nes jauni žmonės yra linkę ieškoti jų vidinę būseną atspindinčios muzikos.[7]

Kad ir kaip yra, mano kalbintos paauglės patvirtino, jog iš tikrųjų tarp *emo* muzikos ir savižalos yra neatsiejamas ryšys. „Be galo daug mūsų kartos žmonių yra nelaimingi. Net vaikinai žalojasi. Manau, tai dėl to, kad jie klausosi sunkios *emo* muzikos, kuri lyg savaime skatina – „pjaustykis", nors

anksčiau tokių dalykų nebūdavo. Pjaustymasis – svarbus dalykas“, – kalbėjo penkiolikmetė Evi. Nesvarbu, ar tai tik viena iš sąlygų, kad mergaitė, visa galva panirusi į *emo* stiliaus kultūrą, atsiribojo nuo savo šeimos, galima daryti prielaidą – ji kovoja su skausmingais išgyvenimais, kuriems spręsti būtų naudinga pasitelkti specialistų pagalbą.

Pjaustydamosi mergaitės jaučia turinčios galios

Savižala pažeidžiamoms mergaitėms leidžia įtikėti, kad jos turi galios. Jos kalba apie neabejotiną poveikį ir kaip tai leidžia jaustis gyvoms. „Aš pjaustausi, nes viduje jaučiu tiek skausmo, kad jam pašalinti reikalingas tam tikras būdas, – pripažino septyniolikmetė Krisi. – Todėl, manau, pjaustymasis ir yra tas skausmą pašalinantis būdas.“ Alicijai, kuriai dabar irgi septyniolika, lemiamą įtaką turėjo bendraamžių spaudimas. „Iš manęs tyčiodavosi, nes buvau gabi. Iš kontrolinių gaudavau geriausius pažymius. Na, ir panašiai. Tai mane alino.“ Alicija, pirmą kartą susipjausčiusi, pajuto staigų palengvėjimą. „Prisimenu, kaip mane užliejo euforija, viskas buvo nuostabu.“

„Kai supykdavau ant savęs, įsibrėždavau. Draskydavausi kojas ir rankas – tik tam, kad sukelčiau sau skausmo. Tiesiog man jį ištverti buvo daug lengviau nei emocinį skausmą. Tai tebuvo bausmė sau pačiai.“ (Seinė, 16 m.)[8]

Sunku ką nors apie savižalą išpešti iš pačių mergaičių, tačiau internete „išpažinčių“ puslapių netrūksta. „Save luošinti

pradėjau penkerių. Tiksliai nepamenu, kaip viskas prasidėjo, bet visus metus nuolatos pešiodavausi blakstienas", – prisipažino šešiolikmetė Kendi. Pjaustytis ji ėmė vos sulaukusi paauglystės metų. „Pradėjau nuo kairio riešo... Siūti nereikėjo, bet teko ilgai nešioti tvarstį... Po to paslaptingai iš mano stalčiaus dingo peilis, todėl ėmiau žaisti su smeigtuku: laivų eskizus ir veidukus braižydavausi ant... rankų."

Nepaisant to, kad į savižalą linkusios paauglės žalojasi nuolatos, jų žaizdos nėra pavojingos gyvybei. Vis dėlto nevaldomo pjaustymosi priežastys yra susijusios su valgymo sutrikimais ir besaikiu narkotikų vartojimu. Dar daug dalykų apie pjaustymąsi nežinoma. Nors besipjaustančios mergaitės nebūtinai linkusios į savižudybę, tai yra jų būdas susidoroti su problemomis. Jos dažniausiai nusiramina jusdamos skausmą ar stebėdamos bėgantį kraują. Kai kurie specialistai teigia, kad palengvėjimas atsiranda dėl suintensyvėjusios endorfinų cirkuliacijos kūne, kurią sukelia pjūvis.

Besipjaustančioms mergaitėms suintensyvėja paaugliškos emocijos, pavyzdžiui, nuotaikų svyravimai, pykčio proveržiai, staigus perėjimas nuo meilės prie neapykantos. Tėvams, ieškantiems sprendimo būdų, patartina kreiptis į gerai su šiomis problemomis susipažinusį specialistą. Su dukra kalbantis apie galimą pagalbą, tėvams vertėtų veikti palengva. Ji tikriausiai jaučiasi sutrikusi, ir pjaustymasis gali būti vienintelė akimirka, kai manosi nors kiek kontroliuojanti savo gyvenimą. Specialistai pataria tėvams pirmiausia pripažinti, kad jų dukra tikriausiai kenčia, ir tai jai yra be galo sunku išgyventi. Sulaukusi profesionalios pagalbos, mergaitė kartu gaus ir patarimų, kaip turėtų atsikratyti noro pjaustytis. Svarbu žinoti teigiamų būdų, kaip susidoroti su polinkiu žalotis. Viena mergaitė stengdavosi būti tarp žmonių, kai jausdavosi pažeidžiama, kad būtų tikra, jog negalės savęs pjaustyti. Kita, kai užeidavo sunkus metas, tiesiog atsisėsdavo ir imdavo savo jausmus piešti.

„Pastaruosius penkerius metus su nerimu stebėjau įsivyraujančią savižalą, kuri daugiausia pasireiškia iš anksto apgalvotu pjaustymusi (dažniausiai dilbio srityje, nors gali būti bet kur), žalojamasi aštriu įrankiu, tai gali būti peilis, skutimosi peiliukas, netgi popieriaus sąvaržėlės smailusis galas, – pasakojo socialinis darbuotojas Janas Sellsas. – Praeitą pavasarį kalbėjausi su psichologe, dirbančia su paaugliais... ir ji man pritarė, kad toks problemos mastas verčia sunerimti. Šį pavasarį tai tapo lyg epidemija. Tikiuosi, kad tėvai ir mokytojai pradės apžiūrinėti mokinių rankas.“[9] Suteikdami pagalbą mergaitėms, kurios pjaustosi, privalome išsiaiškinti, kodėl turėdamos tiek galimybių jos nuolatos save žaloja ir jų tiek daug. Svarbu, kad mergaitės įsisąmonintų, kad niekam nepavyksta su viskuo susidoroti savarankiškai ir kad jos nėra vienos.

XVIII skyrius

Kuo svarbus draugių vaidmuo

Tėvai dažnai jaučiasi atsidūrę beviltiškoje padėtyje, stengdamiesi padėti savo dukroms, nes visais klausimais mergaitėms svarbiausia draugių nuomonė. Draugės paauglių gyvenime užima bene svarbiausią vietą, nes jos priklauso tai pačiai kartai. Jei draugystės ryšiai tvirti, mergaitėms tai tampa ramsčiu ir paauglystės metais, ir toliau žengiant gyvenimo keliu. Būdamos kartu su draugėmis, paauglės jaučiasi išklausytos ir suprastos. Kartu jos gali svajoti, nepaisyti nustatytų normų, atsipalaiduoti. Viena priežasčių, kodėl mergaitės savo bendraamžėmis pasikliauja labiau nei tėvais, yra ta, kad joms pavyksta geriau vienai kitą užjausti ir įsigilinti į viena kitos problemas. Labai dažnai iškilus problemai draugės būna lengviau pasiekiamos nei tėvai.

„Myliu savo drauges, – teigė septyniolikmetė Kiera, – ir iš jų nuolat be jokio teisimo sulaukiu paramos. Jos padeda išgyventi užgriuvusius sunkumus ir visa kita – viską, ko berniukai nesugebėtų padaryti. Gali joms paskambinti bet kuriuo metu ir pasakyti: „Noriu išsikalbėti.“ Jai pritaria penkiolikmetė Misė: „Turiu gal aštuonias labai artimas ir geras drauges.

Su jomis taip smagu. Mano geriausia draugė ir aš taip dažnai susimaunam. Aš jas tikrai myliu, o jos visada yra pasiruošusios padėti." Trylikametei Lilei draugės padeda pasitikėti savimi: „Draugės iš tikrųjų labai svarbios, nes mokyklos metai patys bjauriausi. Jos tave palaiko ir neleidžia liūdėti."

„Draugės išklauso. Jos mane supranta geriau nei mama. Mama žino, kas man geriausia, bet tik draugės mane supranta." (Sara, 18 m.)

Tai nereiškia, kad tėvai nereikalingi, bet mergaitės turi pačios ugdyti savo individualumą. Joms ramu žinant, kad yra kažkieno dalis, ypač tuomet, kai vyksta intensyvus savęs pažinimo procesas. Jei tėvai tai supranta, jiems daug paprasčiau susitaikyti su stipriu vaikų atsidavimu draugams. Vis dėlto jie turi išlikti budrūs: mergaitės, labai vertindamos draugystės ryšius, dėl jų gali pasiryžti daug kam.

Neleisti draugėms liūdėti

Mergaitės draugauja atskiromis, savitą stilių propaguojančiomis grupelėmis, turinčiomis mėgstamą muzikos ir aprangos stilių, savitą kalbą, besilaikančiomis vienodų vertybių. Būtų galima išskirti šias paauglių grupes: *emo*, gotai, riedutininkai, blondinės, pankai, „apkiautėliai" ir moksliukai, „populiariųjų" grupelė, sportininkai ir nevykėliai. Buvimas grupelėse mergaitėms suteikia bendrumo jausmą, bet kartu tai gali kelti ir nerimą, nes labai dažnai nustatomos griežtos taisyklės, kaip reikia atrodyti ar elgtis.

„Daugiausia dėmesio skiriama tavo aprangos stiliui, kokį mobilųjį telefoną turi, kokios muzikos klausaisi per savo „iPod“ – tik tai ir svarbu.“ (Džoja, 16 m.)

Labai intensyvus mergaičių lytinis brendimas atsispindi iš jų komplikuotų santykių. „Lankiau mokyklą, kurioje mokėsi tik mergaitės, – pasakojo aštuoniolikmetė Alana. – Joje nuolatos būdavo tyčiojamasi. Daug uždarų grupelių, pavyzdžiui, menininkių, sportininkių ir panašių nesąmonių.“ Jai pasakojant apie šiuos praeities įvykius, balse dar buvo juntama įtampa. „Priklausyti grupei reiškė būti tokiai, kaip visos kitos. Tačiau jei kažkuo neatitikai grupės stiliaus, buvai pajuokos objektas ir iš tavęs buvo tyčiojamasi. Tai labai nemaloni patirtis. Negelbėdavo net tai, kad turi artimų draugių, nes likdavai viena.“ Jei mergaitės patiria patyčias, jos nemano galinčios ką nors pakeisti. „Gal yra kokie 210 žmonių, kurių galėjo apskritai nebūti mano gyvenime, bet su kuriais praleisdavau penkias dienas per savaitę, beveik visas savaites visus penkerius metus“, – vienoje paauglių interneto pokalbių svetainėje prisipažino *Air*.[1] Dažnai manoma, kad paauglės patiria spaudimą ir jaučia būtinybę gerai atrodyti bei vilkėti tinkamus drabužius tik dėl to, kad sulauktų dėmesio iš vaikinų, tačiau didžiajai mergaičių daliai labiausiai rūpi draugių nuomonė apie jas. „Manau, daugumai atrodo, kad mergaitėms svarbu, ką apie jas mano berniukai, bet mane jaudina kitų mergaičių nuomonė apie mane, ir esu įsitikinusi, kad daugelis mergaičių dėl to jaudinasi labiausiai, – teigė penkiolikmetė Evi. – Mergaitės iškart viena kitą įvertina pagal išvaizdą. Negali mėgti mistinės muzikos ar sunkiojo metalo, jei nori priklausyti kuriai nors grupei, o jei mėgsti tokį stilių, turi ir priklausyti to stiliaus garbintojų kompanijai. Niekada nerasi grupelės, kurioje būtų skirtingus pomėgius turinčių mergaičių.“

„Patiri didžiulį kitų mergaičių spaudimą. Ir tu nori pritapti. Nenori būti atsiskyrėlė. Labai svarbu, kaip tu rengiesi ir kaip atrodai – negali pernelyg išsiskirti.“ (Vitnė, 18 m.)

Ne kartą mergaitės pasakojo apie tai, kaip draugių buvo atstumtos dėl kokių nors menkų detalių. „Yra „Bičių motinėlė“ ir yra nevykėlė, – paaiškino keturiolikmetė Sandi. – Veikiama nuteisiant, tylint – kad ir kokia gera ar užjaučianti asmenybė būtum, jei avi ne tokius batus ar dėvi ne tokią kepurę, jos tave apdovanos pačiais šykščiausiais žodžiais.“ Toks spaudimas – nuolatinis ir jis paveikia beveik visas mergaitės gyvenimo sritis. „Mergaitės iš tikrųjų labai nori pritapti. Jei kas nors užsimena, kad jos yra storos, šios ims mažiau valgyti, – kalbėjo trylikametė Lilė. – Jei kažkam nepatiko plaukai, jos pakeis šukuoseną. Jei pasakoma, kad per daug plepa, pradės mažiau kalbėti. Jos net kitaip elgsis, kad tik būtų kuo arčiau idealo.“

Sunku įsivaizduoti, kiek daug streso mergaitėms tenka patirti, kad kiekviena smulkmena būtų tobula. Viena mergaitė prisipažino žiūrėdavusi kiekvieną nekenčiamo filmo „Po Kalifornijos saule“ seriją, kad pritaptų prie grupės. Ji nedrįsdavo kalbėti apie kitas matytas televizijos laidas, nes draugės jų žiūrėjimui nepritarė. Tėvai, perpratę tokių draugysčių slaptus užmojus, nesunkiai pamatys, kas mergaites skatina taip skrupulingai rūpintis savo išvaizda ir ką su kuo jos veikia.

Atitolimas nuo tėvų

Mergaitėms, visas mintis ir dėmesį sutelkusioms į tai, ko tikisi draugės, labai mažai laiko lieka kažkam kitam. Akivaiz-

du, kad kai kurios draugės to ir siekia. Dauguma mergaičių prisipažino, kad nuo keturiolikos ėmė vengti leisti laiką su tėvais, nes nerimavo, ką apie tai pasakys jų draugės. „Esi verčiama nebūti tokia artima savo tėvams, – pasakojo šešiolikmetė Džoja. – Jei tavo ryšys su tėvais yra labai tvirtas, mielai su jais leidi laiką ir jei pasakai, kad „Vienai dienai buvau išvažiavusi kartu su šeima“, kitos gali tave sukritikuoti: „Kaip nenormalu, laiką turėtum leisti su savo draugais.“ Toks nuolatinis galvojimas, ką pamanys ar pasakys draugai, palieka mažai laiko pačių apmąstymams ir neleidžia būti savimi.

„Daug mergaičių tyčiodavosi. Buvo visokių uždarų grupelių, pavyzdžiui, menininkių ar sportininkių. Būreliai buvo susiformavę pagal tai, kas visoms narėms bendra. Jei kažkuo neatitikai grupės stiliaus, buvai pajuokos objektas ir iš tavęs buvo tyčiojamasi. Tai labai nemaloni patirtis, net jei ir turi artimų draugių.“ (Alana, 18 m.)

Dažnai iš grupės pašalintos mergaitės nesuvokia, kuo „neįtikusios“. Jos puikiai žino, kad yra siaubinga būti atstumtąja. Psichoterapeutė Judith Asner pabrėžia, jog dėl pašalinimo mergaitės gali tapti labiau pažeidžiamos ir psichologiškai, ir fiziškai.[2] Tyrimai rodo, kad terorizuotos mergaitės dėl to išgyvena labiau nei berniukai.[3] Svarbu, kad kuo geriau tai suprastume, kad galėtume įvertinti, kaip skaudu būti bendraamžių atstumtai, ir sugebėtume paremti paaugles sunkiomis akimirkomis.

Mergaitėms gali būti nemalonu regėti, kaip kitos grupelės narės pašalinamos, o šios lieka joje. Gal jos tam ir nepritaria, bet vargu ar paprieštaraus, nes lygiai tas pats gali nutikti

ir pačioms. Pašalinimas – tai puikiai iliustruotas perspėjimas likusioms, kad šios privalo veikti pagal galiojančias taisykles. Net ir nepašalintos mergaitės negali atsipalaiduoti. Jos privalo toliau stengtis, kad pateisintų lūkesčius, todėl daugumai gyvenimas tampa ilga kova, siekiant išlikti populiarioms.

Žurnaluose formuojamas iškreiptas mąstymas

Bjaurus elgesys, paplitęs tarp merginų, atspindi kandžius komentarus, spausdinamus paauglių žurnaluose, kuriuose ištisi puslapiai skirti įžymybėms kritikuoti. Viename žurnalo *Dolly* numeryje aptariamos „naujausios sensacijos, nesėkmės ir nemalonumai įžymybių pasaulyje". To paties žurnalo straipsnyje „Dollywood Gossip" po kaulelį išnarstoma Beyoncé's, Kimberley Stewart ir kitų įžymybių išvaizda šokių aikštelėje. Nicole Ritchie ir Mary-Kate pasmerkiamos dėl „susivėlusių plaukų", retai kada pasirodančios be „masyvių saulės akinių" ir „gydymosi reabilitacijos klinikoje".[4] Šiame numeryje paauglės gali paskaityti ir apie kilniaširdišką Jessicos Simpson raštelį, skirtą Christinai Aguilerai. Ši bulvarinio lygio žinutė užbaigiama taip: „Gal Jess ir po jos durimis galėtų pakišti raštelį su patarimais, kaip IŠVENGTI skyrybų."[5]

„Viena mano draugė labai liesa, bet jai atrodo, kad yra stora, nes anksčiau draugavo su populiariosiomis mergaitėmis, kurios ją visiškai sugniuždė, ir dėl to ši nustojo valgyti." (Evi, 15 m.)

Visiškai vienos

Paauglystėje nuolat bandoma atitrūkti nuo tėvų. Augantis bendraamžių ir populiarios kultūros spaudimas skubina šį procesą, ir saugumas, užtikrinamas tinkamo auklėjimo šeimoje, lieka paskutinėje vietoje. Norint neatsilikti nuo draugių, mergaitėms labai svarbu nuolatos palaikyti ryšį internetu arba mobiliuoju telefonu. Toks nenutrūkstamas bendravimas šiandienos paauglėms nepalieka galimybės laisvai judėti. Kol nebuvo mobiliųjų telefonų, mergaitės bent galėdavo atsiriboti nuo mokyklos ir draugių, nes nebuvo priverstos kaskart atsiliepti namų telefonu, jei to nenorėdavo. Dabar jos yra pasiekiamos bet kurią akimirką, dėl ko sumažėja šansų pasinaudoti galimybėmis.

Kadangi puikiai žino apie visuomenėje slypinčius ir kasdien sutinkamus pavojus, mergaitės įtemptai rūpinasi savo išvaizda, drabužiais ir aksesuarais, kad „viskas atitiktų reikalavimus“. Pasaulis painus, nes nė vienas iš tikrųjų nėra tas, kuo apsimeta. „Mergaitės teisia viena kitą pagal tai, kaip jos atrodo, – pasakojo septyniolikmetė Kiera. – Tarkim, nueini į vakarėlį, kur nepažįsti beveik nė vienos mergaitės, ir dažniausiai nė viena su tavimi nesikalbės. Tai tarsi mergaičių kandaus elgesio išraiška, todėl turi trykšti entuziazmu, kad jos nepagalvotų, jog kėsiniesi į jų teritoriją ar panašiai.“

Teigiamos draugių nuotaikos palaikymas kone prilygsta visos darbo dienos darbui. „Turi rengtis taip pat kaip ir kitos draugės, ir negali niekuo nuo jų išsiskirti. Dėl to kyla toks didelis spaudimas, – aiškina aštuoniolikmetė Vitnė. – Jei esi drovi, jos ims klausinėti: „Kodėl tu tokia drovi?“, o jei esi pašėlusi, jos klaus: „Kodėl tu tokia pašėlusi?“ Mergaitės nuolatos užsimindavo ir kalbėdavo šia tema. Aštuoniolikmetė Alana netekusi vilties pasakojo: „Net jei ir pasikeiti, iš tavęs vis tiek

tyčiosis, nes tu sėkmingai padarei tai, ką jos liepė, ir taip aiškiai parodei esanti silpna."

„Visas šis domėjimasis ekstremaliai aukštais rezultatais mokykloje ar siekis įgyti vakarėlių liūtės vardą tėra dar vienas būdas mergaitėms žeminti kitus, jei jie kitokie." (Džordžija, 20 m.)

Paauglės gyvena sudėtingame nepastovių sąjungų pasaulyje, čia naudojamasi artumu ir draugyste, norint išlikti saugiai ar judėti pirmyn. Kelios mano kalbintos mergaitės gana atvirai pripažino, kad tapo aukomis ir patyčių objektais. Dauguma stengėsi užsidėti kaukes ir apsimesti drąsiomis, o kai kurioms tai pasirodė per daug skausminga. Baisiausia tai, kad net ir patyrusios patyčias daugelis paauglių vis vien beviltiškai trokšta būti skriaudikių draugėmis. Didžiuma mergaičių palaiko draugystę, nors išlieka nemažai šansų ir vėl būti įskaudintoms. Jos giliai išgyvena išdavystę ar atstūmimą. Tai gali visiškai sužlugdyti net mažiausią jų pasitikėjimo savimi jausmą. Nemažai jų, net ir suaugusios, šias nuoskaudas tebelaiko širdyje. Kai kalbuosi su suaugusiomis draugėmis apie paauglystės metais patirtas patyčias, matau, kad pažeminimas vis dar giliai įsirėžęs į jų atmintį.

Viena kitą skaudinančios mergaitės

Nemalonu leistis į detalesnę tamsiosios mergaičių gyvenimo pusės apžvalgą, ypač susijusią su viena kitos skaudinimu, – juk mes trokštame tiesiog džiaugtis jų potencialu ir tuo,

kas joms puikiai sekasi, tačiau neigimas paauglėms nepadeda liautis elgusis pragaištingai. Mergaitėms teks nueiti varginamai ilgą kelią pripažinimo link, tačiau ar jos turi pasirinkimą, kai gresia socialinis atstūmis. „Tai – didelė problema, – aiškino penkiolikmetė Evi, – todėl, kad aš savo mokykloje pakeičiau penkias grupes, nors ten tesimokiau trejus metus. Taip nutikdavo dėl to, kad vadovaujantieji grupelei tiesiog ima ir ką nors iš jos išstumia.“

„Manau, vaikai viską supranta priešingai. Jie tiesiog vienas kitą žemina. Negalima taip paprastai leistis užgauliojamam ir būti išnaudojamam kitų, bet jie taip elgiasi.“ (Roza, mokyklos psichologė)

Mergaitėms daug paprasčiau susitaikyti su patiriamais draugystės pakilimais ir nuosmukiais tada, kai tėvai joms padeda suprasti save ir suvokti tai, kas joms geriausia. Kuo stipresnė mergaitės asmenybė, tuo mažesnė tikimybė, kad ja bus manipuliuojama ar ji bus pernelyg stipriai priklausoma nuo draugių. Žinoma, išmokti pasitikėti savimi užtrunka ir kartais tenka patirti nemažai nuoskaudų. Mergaitėms gali būti geras pavyzdys, kaip tėvai sprendžia iškilusias problemas. Klaidos taip pat gali būti neįkainojamos, nes mergaitės suvokia, kad niekas jų neišvengia. Tėvai atlieka didžiulį žygdarbį padėdami savo dukroms į klaidas žvelgti per šią prizmę.

Kadangi tema, ką ir su kuo veikia draugės, mergaitėms yra jautri, tėvai gali padėti dukroms tinkamais pavyzdžiais, kaip joms laviruoti draugystės labirinte, kad kuo mažiau nuviltų drauges, kai nenori ko nors daryti. Mokyti jas pavyzdžiais, kaip išlikti kilniaširdiškoms susidūrus su kitų žmonių sėkmėmis ir nesėkmėmis, yra viena iš neįkainojamų gyvenimo pamokų. Tėvai, kalbėdami apie savo pačių asmenines santykių

problemas, mergaitėms leidžia suprasti, kad būnant tarp žmonių visada tenka išgyventi ir malonių, ir sunkių akimirkų.

Skatinant mergaites laikytis tam tikrų nuostatų, sumažės tikimybė, kad jos pateks į keblias situacijas, o į jas patekusios – sugebės pačios išsikapstyti. Šiuo teiginiu neskatinu tėvų visai nesikišti, kai iš jų dukros tyčiojamasi. Jie daug daugiau padarytų skatindami savo dukterį geriau pažinti save, o ne intensyviai reguliuodami jų gyvenimą ar tikėdamiesi, kad viskas tiesiog ims ir savaime išsispręs.

Mergaitėms vis labiau tampant nepriklausomoms, kai kurie tėvai gali patirti didesnį susirūpinimą, apmaudą ar jaustis palikti nuošaly. Vienas būdų išlaikyti dukrą šalia yra leisti jai kviestis draugus į namus, šiltai juos priimti ir stengtis juos pažinti. Taip dukra nėra verčiama rinktis arba draugų, arba tėvų. Suprantama, jei draugai užgaulioja ar elgiasi netinkamai, tuomet tėvai privalo įsikišti.

Tėvai turi teisę pareikalauti, kad dukros laiko skirtų ne tik savo draugėms, bet ir šeimai. Kai šis klausimas sprendžiamas ramiai ir apgalvotai, labai tikėtina, kad mergaitės pačios norės būti šeimos dalimi. Jei jos prašo skirti šiek tiek laiko, labai svarbu, jog tėvai taip ir darytų, nesvarbu, kad yra labai užsiėmę. Jei tėvai nesugeba laiku sureaguoti į dukrų prašymą, šios gali pamanyti, kad jiems tai nerūpi, todėl nematys tikslo į juos kreiptis kada nors vėliau. Vienas iš būdų tėvams priartėti prie dukterų – bendra veikla, įdomi ir tėvams, ir mergaitėms: mėgautis kavos gėrimu drauge, vaikščioti po parduotuves, apžiūrinėti plakatus specializuotoje krautuvėlėje, tapyti ant keramikos dirbinių – visa tai galima paversti malonumo teikiančiu bendru užsiėmimu. Nesvarbu, kad nekalbama svarbiomis ar aktualiomis temomis, nes visų svarbiausia dalytis džiugiomis akimirkomis, mėgautis vieniems kitų draugija. Tėvams labai padėtų, jei jie žinotų, kada ir kaip jų dukros geriausiai atsipalaiduoja. Viena draugė, supratusi, kad jos dukra ima plepėti

automobilyje, ėmė kviesti ją važiuoti drauge tiesiog be jokio konkretaus tikslo ir pastebėjo, jog tai puikiai veikia.

Mergaitės turi būti tarp savo bendraamžių, tačiau patirties jos pasisemia ir būdamos tarp suaugusių žmonių, ir ne vien tarp savo šeimos narių. Tai gali būti tolimesni giminaičiai, kaimynai ar šeimos draugai. Augdamos aplinkoje, kurioje nuolatos yra suaugusių žmonių, visada pasirengusių išklausyti, kartu išgyventi problemas ar padrąsinti, mergaitės gauna paramą ir gali šviesiau žvelgti į ateitį. Taip pat labai svarbu mokyti mergaites suprasti, kad reikia vertinti savo asmenybę, o buvimas kitokiomis nei draugės dar nereiškia nesutarimo. Žinoma, mūsų mergaitėms reikia stipresnio priklausomybės ir savęs vertinimo jausmo. Joms reikalinga įtraukianti ir draugiška (ne vien bendraamžių) bendruomenė, pasirengusi bet kada padėti.

XIX skyrius
Patyčios

Didėjant bendraamžių spaudimui, daugėja ir patyčių. Nepaisant kelių puikių iniciatyvos pavyzdžių mokyklose, ilgainiui patyčios įgauna vis naujų formų. Viena mano kalbinta psichologė mano, kad tiesioginę įtaką tam, kad daugėja patyčių, daro per televiziją rodomi realybės šou. Ji teigia: „Per televizorių rodoma, kaip žudomi veikėjai, atsikratoma žmonėmis. Mergaitės panašiai elgiasi trumposiomis žinutėmis ar kitokiomis priemonėmis. Tai bjaurus ir niekšingas reiškinys, bet televizijos laidose tai vaizduojama kaip priimtinas dalykas." Tokie realybės šou kaip „Išlikimas" (*Survivor*), „Didysis nevykėlis" (*The Biggest Loser*), „Didysis brolis" (*Big Brother*) ar „Popdievaitis" (*Pop Idol*) menkina dalyvius kaip žmones: jų gyvenimas yra rodomas viešai nieko neslepiant, todėl tai galima įvardyti tiesioginiu pažeminimu. Šis varginantis ir psichologiškai žiaurus procesas verčia dalyvius kovoti vienus su kitais. Kartais tai, ar dalyvis pašalinamas, ar paliekamas, lemia teisėjų arba žiūrovų sprendimas. Tačiau kartais tai nusprendžia patys dalyviai. Draugystė, ištikimybė, dalijimasis ar gerumas šiame pasaulyje neegzistuoja, nes visų svarbiausia išlikti pačiam ir laimėti. Tokioje aplinkoje dalyviai dažnai elgiasi pasibaisėtinai. Buvo atvejis, kai viena iš „Didžiojo brolio" dalyvių, Emma Cornell,

pasilikusi šou įrengtame name, net neįtarė, kad mirė jos tėvas ir buvo palaidotas be jos. Pateikiama informacija, esą toks buvo šeimos noras. Paauglės, žiūrėdamos panašias laidas, gali pamanyti, jog toks elgesys yra toleruotinas ir realiame gyvenime.

Žiauraus elgesio kultūra

Kalbant apie tai, kaip mergaitės elgiasi viena su kita, nereikėtų pamiršti, kad kai kurios savo elgsena išreiškia poreikį visada būti viršesnės už kitas. Suaugusieji gali nepastebėti patyčių, nes mergaičių keliamas spaudimas viena kitai yra gudriai slepiamas. Priešingai nei berniukai, mergaitės nėra linkusios muštis klasėje, todėl apie patyčias neįmanoma spręsti iš pralieto kraujo ar sulaužytų kaulų. Dažniausiai į chuliganizmą linkusi mergaitė gudriai apsimeta idealia drauge ir mokine, gerai sutaria su mokytojais bei suaugusiaisiais.

Visai kitokia patyčias patiriančių mergaičių padėtis. Jos aiškiai žino, ką ir kada „Bičių motinėlė“ galvoja ar jaučia. Neteko bendrauti nė su viena mergaite, kuri nebūtų išreiškusi susirūpinimo tokiu žiauriu elgesiu. „Manau, mergaitės yra žiaurios chuliganės, – teigė penkiolikmetė Ešlė. – Deja, toks jų elgesys niekada nebūna pastebėtas.“ Mano kalbinta šešiolikmetė Peta tiksliai papasakojo apie savo patirtį, kai iš jos buvo tyčiojamasi. „Tai – ne fizinis smurtas. Tai – psichologinis žalojimas, – prisimena ji. – Siekiama palaužti psichologiškai, žaidžiant jausmais. Veikiant sistemingai tikrai pavyksta žmones palaužti ir juos sugniuždyti.“ Aštuoniolikmetės Alanos žodžiais, mergaitės dažnai pasijunta patekusios į padėtį be išeities: „Net jei ir pasikeiti, iš tavęs vis tiek tyčiosis, nes tu padarei tai, ką jos liepė, parodei esanti silpna.“ Dažnai mergaitės nusileidžia, nes pristinga pasitikėjimo savimi ir nesugalvoja, kaip galėtų pasipriešinti, deja, taip jos tik sustiprina peštukių galią.

Emocinis skausmas

Vieną iš pačių skausmingiausių pasakojimų apie tai, kaip žiauru būti atstumtam bendraamžių, internete papasakojo paauglė *BreeZ33*: „Pirmą kartą, kai mane išmetė iš grupės, labai susikrimtau, bet ištvėriau. Paskui ir vėl buvau išmesta ir dėl to susirgau depresija, dabar turiu gerti vaistus, kad geriau jausčiausi, ir retai kada išeinu iš namų. Galima pamanyti, kad tai tik sudrumstė ramybę, bet iš tikrųjų labai skaudu žinoti, jog buvai pašalinta iš kažkieno gyvenimo. Neseniai ir vėl mane išmetė, net nesupratau kodėl, bet labai skaudėjo. Žmonės gyvena toliau, bet niekada nieko nepamiršta, ir aš nepamiršiu. Dėl depresijos lankiausi pas psichoterapeutą, susipažinau su naujais žmonėmis, o kai atrodė, kad jau viskas susitvarkė, viena iš mano naujų draugių bandė nusižudyti dėl to, kad niekas nenorėjo su ja draugauti.“[1]

Nors suprantame, kad patyčios yra dalis paauglių gyvenimo, suaugusiesiems kartais yra sunku prisiminti, koks siaubingas jausmas apima kenčiant bendraamžių patyčias. Ilga diena darbe arba rūpinimasis senais tėvais gali atrodyti daug svarbiau nei tai, ką vaikas patyrė mokykloje. Tačiau bendraamžių užgauliojimai yra tiek pat skausmingi kaip ir bet kokia kitokia forma pasireiškiantis šiurkštus elgesys.[2] Tai, nors ir reikalauja pastangų, tėvams padeda įvertinti, ką jų žeminama dukra patiria.

Linlė internete dalijosi tokia savo patirtimi: „Tiesą sakant, dabar esu prislėgta. Pirmą kartą mane ėmė užsipuldinėti jau darželyje. Niekas manęs nemėgo ir vis dar nemėgsta. Žinoma, turiu draugų, bet man liūdna ir gaila jų, nes iš jų taip pat tyčiojamasi. Taip buvo senojoje mokykloje, o praeitais metais, pradėjus lankyti „kitą“ mokyklą, mokiniai taip pat ėmė puldinėti ir fiziškai priekabiauti, bet ne seksualiai. Šioje mokykloje neturėjau draugų, todėl visą laiką buvau tiesiog tylenė ir tam, kad mane mėgtų, apsimetinėdavau esanti kitokia. Šiuo metu lankau naują mokyklą ir turiu tikrų draugų. Deja, čia taip pat niekam

nepatinku, todėl iš manęs vėl tyčiojamasi, ir tai labai skaudu. Kaskart pradėdama eiti į naują mokyklą, vis tikėdavausi, kad bus kitaip, tačiau veltui. Nekenčiu savo gyvenimo."

Čerės padėtis taip pat nedaug kuo skiriasi: „Turėjau dvi drauges, kurios su manimi elgėsi kaip su ŠIUKŠLE! NIEKADA jų nelaikiau savo draugėmis, man jos buvo demonės. Kiekvieną dieną nerimaudavau, kas šiandien man gali nutikti. Ką jos gali padaryti? Jos IR VĖL mane SUDRASKYS į gabalus. Po pamokų kiekvieną vakarą verkdavau dėl tokio bjauraus jų elgesio su manimi. Net negalėdavau valgyti, nes pavalgius supykindavo. Buvau siaubingai susikrimtusi! Būdama kartu su jomis imdavau drebėti! Bandžiau pasakyti, kad jos su manimi elgiasi negražiai. Pažadėdavo daugiau taip nebesielgti, bet ELGĖSI! Trejus metus."[3]

Mergaitėms iš tikrųjų reikia išmokti būdų, kaip susidoroti su sunkumais, nes vėliau gyvenime tai pravers, tačiau to per vieną naktį neišmoksi. Priešingai nei suaugusieji, dauguma mergaičių jaučiasi priklausomos viena nuo kitos. Jos gyvena viena kitos džiaugsmais, skausmais ir troškimais. Išvaryta ar išmesta iš grupės juk ne kiekviena gali su tuo susitaikyti. Gali tekti nueiti ilgą, bet kartu ir neišvengiamai būtiną kelią mokantis pasitikėti savimi ar bandant atremti patyčias. Dėl to itin svarbu, kad tėvai nuo pat mažų dienų mokytų dukrą ugdyti savigarbą.

Nauji žiaurumo lygmenys

Su patyčiomis tenka susidurti kiekvienai mergaičių kartai, tačiau ilgainiui šis reiškinys įgauna vis naujesnes fizinio ir psichologinio žiaurumo formas. Tėvams ir mokytojams gana sudėtinga sustabdyti pašaliečio akimis sunkiai pastebimą patyčių procesą. Internetas ir mobilieji telefonai chuliganėms suteikia galimybę tyčiotis iš savo aukų jų nematant. Jos gali sukurti įžeidžiantį interneto puslapį, bendraklasiams ar net visam pasauliui

siuntinėti bjaurius elektroninius laiškus ar žeminančias trumpąsias tekstines žinutes, nebijodamos, kad bus atskleista jų tapatybė. Mergaitėms labai paprasta įdėti ar nuskaityti nuotraukas tų, kurių jos nemėgsta, keisti jas ir galiausiai įkelti į internetą. Šiuo atveju jų veiksmus riboja tik įgūdžių trūkumas ir vaizduotės stygius. JAV atlikti moksliniai tyrimai, susiję su internete naršančiais paaugliais, parodė, kad trečdalis jų yra susidūrę su patyčiomis internetu. Daugiau kaip pusė visų patyčių pasirodė pokalbių svetainėse. Kitas būdas – greitos žiauraus turinio trumposios žinutės. Tik vos daugiau kaip viena iš keturių paauglių prisipažino, jog iš jų buvo tyčiojamasi elektroniniais laiškais.[4]

„Mergaitėms svarbesnė ne berniukų, o kitų mergaičių nuomonė apie jas. Nesvarbu, ką mano vaikinai. Žinoma, galvoji apie juos, bet tau jie nėra labai svarbūs. Svarbiausia, ką apie tave pagalvos kita mergaitė. Mergaitėms svarbi ir vieno žmogaus, ir daugumos nuomonė.“ (Evi, 15 m.)

Dabar mergaitėms nemažai galimybių šantažuoti suteikia „ne toks“ elgesys. Supykus joms labai paprasta išsilieti ir visiems paskelbti apie tai, kaip kažkas „blogai elgėsi“ vakarėlyje. Viena mokyklos psichologė teigė: „Mokykloje pastebima gana daug su patyčiomis susijusių atvejų. Destruktyviu elgesiu mergaitėms paprasčiau išsiaiškinti santykius – tai akivaizdu kiekvienai. Tačiau tokiems specialistams kaip aš sudėtinga padėtį kontroliuoti ir sumažinti patyčių padarytą žalą.“

Skaudina viena kitą

Dažniausiai patyčios išreiškiamos žodžiais, tačiau neretai jos būna skausmingos ir fiziškai. „Mergaitės dažnai viešai pa-

reiškia ką nors žiauriai sumušiančios, ir daug kas ateina pasižiūrėti šio reginio, – teigė viena mokytoja. – Moralės normos negalioja svarstant, ar teisinga, ar ne ką nors skaudinti ir žeminti, o vėliau visą įrašytą medžiagą įdėti į internetą. Nesijaudinama dėl to, ką išgyvena kiti. Manau, taip yra dėl to, kad šios mergaitės nevertina savęs." Per pokalbius apie patyčias kai kurios mergaitės užsiminė apie akistatą su smurto protrūkiais, kurie priimami kaip įprastas reiškinys.

Esama ne tik fizinio smurto, naujų užgauliojimo formų galima aptikti internete. Vienas itin šokiruojančių patyčių internetu atvejų neseniai buvo užfiksuotas mažoje Naujosios Zelandijos bendruomenėje. Keturiolikmetės Sofijos mama sunerimo dėl savo dukters, kai ši tapo lyg nesava. Sofija galiausiai prisipažino, kad Benas, berniukas, su kuriuo ji susipažino internetu, pasirinko mirtį nuo perdozavimo. Prieš savižudybę Beną vis labiau slėgė niūrios mintys dėl prieš kelis mėnesius pasikorusios merginos.

Prieš savižudybę Benas trumposiomis žinutėmis Sofijos prašė, kad ši prižiūrėtų kartu su ja toje pačioje mokykloje besimokančią jo draugę Nensę. Nensė turėjo problemų, dėl kurių prieš tam tikrą laiką buvo prarijusi skustuvo peiliukų. Sofija beviltiškai bandė laiku susisiekti su Benu. Negavusi iš jo jokio atsakymo, nesėkmingai stengėsi susisiekti ir su Nense.

Po Beno savižudybės Sofija užsidarė savyje ir su niekuo nebendravo, tik nuolatos susirašinėdavo su Nense, nes ši užsiminė apie savižudybę ir buvo rimtai apsisprendusi tai įgyvendinti. Dėl to Nensė prarado ryšį su savo šeima. Apimta sielvarto ir kaltės jausmo, Sofija galiausiai perdozavo tablečių bei baliklio ir buvo skubiai nuvežta į ligoninę. Laimei, ji išgyveno, o Nensė ją aplankė su gėlių puokšte.

Ketinimas nusižudyti Sofiją dar labiau suartino su Nense. Dabar jų susirašinėjimai trumposiomis žinutėmis trukdavo iki vėlumos. Kaip tik tuo metu, kai mergaitės planavo vykti į

paplūdimį, kur nusižudė Benas, Sofijos mama sulaukė Nensės mamos skambučio: ši papasakojo apie išgalvotą Beno egzistavimą, o Nensė, nepaisant to, kad vieną kartą prieš metus bandė save žaloti, pasirodo, buvo visai sveika. Sofija patyrė siaubingą sielvartą ir tai tik dėl įsivaizduojamo berniuko, išgalvoto Nensės ir dar vienos jos draugės. Jos netgi sukūrė Beno interneto tinklalapį, o vėliau ir svetainę Benui atminti.[5]

„Interneto vartotojams išties būtina orientacija. Interneto platybėse gali rasti bet ko, kas susiję su žmogaus veikla, čia aukštos moralės informacija „sugyvena" su šiurpą keliančiais dalykais, kiekvienas pažįstamas kaip nuluptas, nesvarbu, iš kur beprisijungtų." (Anne Collier, *BlogSafety.com*)[6]

Visai neseniai buvo apgautos dvi penkiolikmetės aistruolių kapitonės iš Oklando: jos buvo įtikintos, kad užmezgė romantiškus santykius su internete sutiktais vaikinais. Jų stulbinamai gražūs garbintojai pasirodė esantys paprasčiausia apgaulė. Viena mergaitė iš tos pačios mokyklos tiesiog nukopijavo vyrų modelių nuotraukas iš žurnalų puslapių ir įdėjo jas į internetą. Ši gerai užslėpta klasta prasidėjo MSN pokalbių svetainėje. Mergaitės, nuolatos bendraudamos su vaikinais, neturėjo jokio pagrindo netikėti, kad jie realiai neegzistuoja. Per kelis mėnesius jos sulaukė įvairiausių dovanų: pradedant meškučiais, baigiant marškinėliais. Galiausiai mergaitės buvo prikalbintos prisidėti prie susitarimo visiems tuo pačiu metu nusižudyti.

Jos iš savo „vaikinų" sulaukė išsamių elektroninių laiškų, kuriuose buvo parašyta, kada ir kaip turėtų susipjaustyti sau riešus. Jei vienos iš mergaičių mama po čiužiniu nebūtų radusi skalpelio ir laiško, paruošto palikti prieš savižudybę, jos galėjo iki galo įvykdyti šį mirtinai pavojingą susitarimą. Be to, prieš

palikdama mokyklą, kaltininkė bendraklasiams apsiskelbė, kaip šiai pavyko apkvailinti aistruolių kapitones, įtikinant jas, kad susirado vaikinus internetu, tačiau ji nė žodžiu neužsiminė apie tai, jog inicijavo bendros savižudybės scenarijų.[7]

Beveik visos mano kalbintos mergaitės teigė nemanančios, kad tėvai galėtų padėti spręsti dėl patyčių kilusias problemas. „Jei nori, kad tave gerbtų peštukės, privalai su viskuo susidoroti pati. Jei įsikiša kas nors kitas, sumenkina tavo autoritetą", – teigė šešiolikmetė Peta. Tėvai ir pedagogai į šią situaciją turėtų pažvelgti iš kitos pusės. Kai kurios mokyklos tėvams išsiunčia perspėjamuosius laiškus apie internete ir realiame gyvenime vykstančias patyčias, kuriuose jie taip pat yra prašomi daugiau dėmesio skirti namie augančių paauglių problemoms. Reikia pripažinti, jog tai puikus pirmasis žingsnis.

Ką gali tėvai

Patyčių mergaitės kartais griebiasi, kad būtų populiarios ar jaustųsi viršesnės už kitas, ar net todėl, kad savo aplinkoje pastebėjo lengvai pažeidžiamą mergaitę. Aukos dažniausiai vengia kam nors prasitarti, nes gėdijasi to, kas joms nutiko. Jei mergaitė tampa nevalgi, nebenori eiti į mokyklą, išeiti su savo draugėmis arba turi kokių nors kitokių rūpesčių, galima daryti prielaidą, jog viso to priežastis – patyčios. Paklausta, ar kas nutiko, ji gali atsakyti, kad nieko, nes jaučiasi pažeminta dėl patiriamų užgaliojimų, o jei apie tai sužinos tėvai, padėtis gali tik dar labiau pablogėti. Tačiau jei tėvai nujaučia, jog iš dukros tyčiojamasi, labai svarbu, kad jie atsargiai padrąsintų ją išsipasakoti. Broliai ar seserys irgi gali pradėti bendrai kalbėtis šia tema, taip pat padėtų ir tėvai, pasakodami apie jaunystėje patirtas patyčias. Jiems vertėtų su dukterimis kalbėtis apie tai, kad patyčios yra plačiai paplitusios ir kad mergaitės po

kiekvieno žeminimo neturėtų jaustis nugalėtos. Specialistai pataria tėvams neparodyti, kad yra sukrėsti, bet ragina susitelkti į dukters auklėjimą ir stengtis suprasti, ką ji išgyvena, kad mergaitė imtų lengviau pasitikėti savimi.

Tėvams būtina įsikišti, jei padėtis itin rimta, tačiau tik kraštutiniu atveju, nes mergaitės turi išmokti kovoti už save, net jei padariniai iš pradžių gali pasirodyti šiek tiek per sunkūs. Tėvai mergaitėms gali padėti ne viską už jas spręsdami, bet kartu su šeimoje esančiais broliais ar seserimis siūlydami aiškių strategijų, kaip susidoroti su patyčiomis, ir skatindami jas pritaikyti gyvenime. Tėvai, prieš imdamiesi veiksmų ir kreipdamiesi į dukters mokytojus ar mokyklos psichologą, privalo būti susipažinę su padėtimi.

Mergaitėms reikia žinoti, kad jos turi teisę bet kada pasikalbėti apie tai, kas įvyko, ir reikalauti atsiteisti. Peštukės vengia priekabiauti prie tų, kurios akivaizdžiai gerbia save, todėl labai svarbu padėti mergaitėms susigrąžinti savigarbą, kad ateityje jos jaustųsi stiprios ir pasitikėtų savimi. Kad save padrąsintų, turėtų sau kartoti tokią frazę: „Nesvarbu, ką sako ar daro kiti, aš vis tiek esu nepakartojama." Reikėtų suprasti, kad geriausia būti kartu su tikrais draugais, vengti neaiškių grupelių ir nekreipti dėmesio ar stengtis nesusidurti su peštukėmis. Galima iš anksto sugalvoti protingų atsakymų, praversiančių impulsyviais momentais. Daug išmintingiau pirmai užsiminti apie geriausią peštukės savybę nei laidyti įžeidžiamus žodžius. Tai galėtų skambėti taip: „Kaip liūdna: tu tokia talentinga, bet ir tokia žiauri. Kai nebebūsi tokia žiauri, niekas tavęs už akių nebevadins pikčiurna ir pastebės tik tavo talentą."

Dauguma mergaičių paauglystėje vienaip ar kitaip susiduria su patyčiomis. Tėvai nuo to savo dukteris gali apsaugoti, patys diegdami joms tikrąsias vertybes. Tos šeimos, kuriose pripažįstama, jog visi yra skirtingi, ir su kitais elgiamasi kilniaširdiškai, mergaitėms daro daug teigiamesnę įtaką nei tos, kuriose priim-

tinos apkalbos, varžymasis su draugais ir kitų žmonių žeminimas. Tėvai atlieka svarbų vaidmenį padėdami dukroms suprasti savo pačių poreikius ir ribas, taip pat mokydami jas gerbti kitų žmonių jausmus. Vienas iš vertingiausių pagirtino auklėjimo būdų yra gebėjimas išmokyti mergaites užtikrintai kalbėti apie savo poreikius ir troškimus nieko tuo nežeminant. Reikia skatinti jaunuoles keisti požiūrį ir neskirstyti žmonių į „mes ir jie", taip pat rinktis draugiškus ir atvirus santykius ir su artimais, ir su nepažįstamais bendraamžiais, nes tai pravers ateityje. Tos, kurios yra atviros įvairioms pažintims su skirtingais žmonėmis, įgauna daug daugiau patirties ir išgyvena mažiau baimių.

Mergaitės turėtų žinoti, kad tėvai tikisi jas atsiprašysiant išjuokto žmogaus ir daugiau taip nebesielgsiant. Bausmę reikia traktuoti ne kaip priemonę, o kaip paskatinimą ir tikėjimąsi, jog tai leis joms tapti viską gerai apgalvojančiomis asmenybėmis. Sulaukusios pagalbos keblioje situacijoje, mergaitės tarsi gauna galimybę judėti į priekį. Jei jos tampa patyčių dalyvėmis, tėvams būtina išsiaiškinti, kokie siekiai ir elgesys jas paskatino žengti tokį žingsnį. Dažniausiai mergaitės užgauliodamos nori pasirodyti, siekia populiarumo ar bijo būti atstumtos kaip nepakankamai žiaurios. Gilinantis į šią dilemą, svarbu su mergaitėmis kalbėtis, joms padėti priimti kuo tinkamesnius sprendimus. Taip jos įsigilins į kiekvieną situaciją ir suvoks, kas verčia jas taip elgtis. Tinkamai atlikusios šią užduotį, ilgainiui mergaitės įgaus pasitikėjimo ir žinių, kaip skatinti savo drauges mažiau šaipytis.

Įdomu pastebėti tai, kad kalbintos mergaitės, paauglystės metais patyrusios mažiausiai patyčių, lankė mokyklas, kuriose buvo pabrėžiamas individualumas. Šios mergaitės taip pat lankė meninius užsiėmimus ir nevalstybines mokyklas, kurios aiškiai skatino jas būti savimi. Jos šiose mokyklose dirbančius mokytojus apibūdino kaip draugus ir nuolat kalbėjo apie tai, kad vertina jų palaikymą, kad tikisi ir baigusios mokyklą toliau bendrauti.

XX skyrius

Seksualios mergaitės sekso persmelktoje visuomenėje

Vienas pagrindinių išbandymų, su kuriuo tenka susidurti paauglėms, tai gimstantis jų seksualumas. Šis laikotarpis jas ir gąsdina, ir jaudina, ir sukelia abejonių. Norėdamos sužinoti, koks vaidmuo joms priklauso šiuo gyvenimo tarpsniu ir kas yra lytinis gyvenimas, jos stengiasi surinkti kuo daugiau informacijos iš įvairių šaltinių. Anksčiau buvo manoma, kad mergaitėms nebūtina žinoti, kaip keičiasi jų kūnas ar ką reiškia pasimylėti, tad dėl informacijos trūkumo jos tapdavo pažeidžiamos. Šiandien padėtis kitokia. Tarp bendraamžių pasirodyti nieko neišmanančiai ir nepatyrusiai, vadinasi, „nebūti kietai“, būti „užsispaudusiai“ ar nepritapėlei. Remdamasi savo atliktu tyrimu galiu drąsiai teigti, kad bendraamžių spaudimas yra viena iš priežasčių, kodėl mergaitės peržengia seksualinio gyvenimo ribą. Vienos mokyklos psichologės žodžiais, „dabar mergaitę pavadinti nekalta tolygu ją pažeminti“.

„Normalu būdavo tai pradėti sulaukus 18, 19 ar panašiai, bet dabar tai daroma teturint 12, 13 ar 14 metų. Tėvai net neįtaria. Mes mokame saugoti paslaptis.“ (Peta, 16 m.)

Žinios apie lytinį gyvenimą

Šiuolaikinės mergaitės informacijos apie lytinį gyvenimą gauna iš įvairių žurnalų, televizijos ir filmų. Nėra pateikiama konkrečių skaičių, bet, Kanados pediatrų draugijos leidinio duomenimis, dvi iš trijų mergaičių pasikliauja populiariąja žiniasklaida, iš kur ir gauna norimos informacijos apie lytinį gyvenimą.[1] Šis šaltinis nėra rekomenduotinas, nes žiniasklaidoje lytiniai santykiai dažnai vaizduojami kaip greitas, jaudinantis, atsitiktinis ir nepavojingas aktas, kai retai kada pastojama ar užsikrečiama lytiniu būdu plintančiomis ligomis. Vaikų psichologė Rina Guptha teigia, kad ypač dabar visuomenės informavimo priemonėse išplito „gerokai atviresni, sudėtingesni ir painesni“ seksualūs vaizdiniai.

Iš žiniasklaidos mergaitės beveik nieko nesužino apie tai, kokia trapi riba skiria gašlumą nuo seksualumo, kaip yra suprantamas ir išreiškiamas geismas, kokia intymumo reikšmė ir jo ribos ir kad gyvenimas susideda ne tik iš greito pasitenkinimo. Mergaitės, norinčios užpildyti informacijos spragas, gali pasinaudoti internetu, filmais, serialais ir žurnalais, tačiau dažniausiai ši informacija toli gražu neatitinka tikrovės. Neretai rūpesčiai ir pažeidžiamumas nėra aptariami mergaitėms stiprybės ir paramą teikiančiu būdu, todėl jos tiesiog toliau tęsia savarankišką kovą. Kaip pavyzdį galima pateikti šią ištrauką iš vieno paauglių pokalbio internete:

„Kai vaikinas patenkina mane ranka, po kelių valandų tą dieną man prasideda mėnesinės“, – *don't_know* (*Nežinau*).

„O tu tikra, kad mėnesinės? Gal dėl to, kad jis tave tenkino ranka?“ – *Lea.*

„Jei jis būna šiurkštus, tai gali būti ir dėl to. Tu vis dar nekalta, ar ne??? Labiausiai tikėtina, kad dėl to, bet tai ne mėnesinės“, – *Perfect_Wings* (*Nuostabūs sparnai*).

„Taip, aš vis dar nekalta, ir ne – tai nėra tik šiaip kraujavimas. Tai tikros mėnesinės, ir dabar aš jam nebeleidžiu taip dažnai to daryti, na, aš su juo susitikdavau kiekvieną savaitgalį, mėnesinės būdavo ką tik pasibaigusios, o paskui jos vėl prasidėdavo, o Dieve, ar tai rimtai nenormalu???“– *don't_know* (*Nežinau*).

„Žinau, aš tai darydavau visai iškart po jos mėnesinių ir vis tiek man ant rankos likdavo nemažai pėdsakų, fui“, – *young gun* (*jaunasis banditas*).[2]

Nepaisant to, kad *don't_know* teiravosi labai svarbios informacijos, susijusios su procesais, vykstančiais jos kūne, forume buvo tik iš dalies gvildenama jos problema. Daugiau nerimą keliančių dalykų, slypinčių po šiuo klausimu, nagrinėta nebuvo. Mokytojai, mokyklos psichologai nuolatos reiškė savo susirūpinimą, kad mergaitės pagalbos ir informacijos semiasi ne iš pačių geriausių šaltinių.

Lytinis švietimas

Sunku nuspręsti, kada ir ką pasakoti mergaitėms apie lytinį gyvenimą. Bendraudama su paauglėmis išsiaiškinau, kad joms nebuvo priimtina, kaip lytinis švietimas dėstomas, ypač mokykloje: jų akimis, mokytojai buvę „seni“ ir „atsilikę“. „Jie persistengė bandydami būti šiuolaikiški. Atrodė labai dirbtinai, – pasakojo dvidešimtmetė Džordžija, prisiminusi mokyklos laikus. – Bjauru, kai metų metus mokytojai nuolatos kar-

toja, jog turime susitaikyti su savo kūno pokyčiais. Tai tolygu pataikavimui.“

Nepaisant žymios pažangos, lytinis švietimas yra sutelktas į technines lytinių santykių detales ir mergaičių pažeidžiamumą, esą jos gali būti išprievartautos arba esą joms yra didelė tikimybė pastoti, bet nesigilinama į tai, kad jos patenka į tam tikras situacijas ar patiria spaudimą. Dabartinių paauglių gyvenimas daug kuo skiriasi nuo to, koks jis buvo prieš dešimtmetį, ką jau kalbėti apie tuos laikus, kai jų tėvai dar buvo jauni. Joms svarbu žinoti, kokiais būdais galima išreikšti savo troškimus, jausti ribas, atremti bendraamžių spaudimą ir išsaugoti pastovius santykius. Lytinio švietimo mokytojai privalo suprasti, kad šiais laikais daug sudėtingiau negu anksčiau valdyti seksualumą. Beprasmiška patarinėti joms gerbti save, kai visuomenėje neliko savigarbos ar santūrumo pavyzdžių. Mokytojai turi stengtis labiau įsigilinti į tai, ką iš tikrųjų patiria mergaitės, kad sugebėtų atvirai kalbėtis ir joms padėti iš esmės.

Ne visos mergaitės nepaiso ribų, bet net ir tos, kurios neužsimena apie patiriamą didžiulį spaudimą, vis dėlto su juo susiduria. Nesvarbu, ar jos mylisi, ar ne, vis tiek yra pasmerkiamos. Viena mokyklos psichologė tam pritaria: ;„Daugelis vaikų elgiasi normaliai, tačiau tenka užklupti vieną kitą jauną mergaitę, besiropščiančią pro langą, kad susitiktų su berniuku. Tuomet pereinama į kitokį lygmenį. Jos yra prašomos nedaryti to, ko išties nenori. Tačiau vaikinai nepaiso merginų norų, o vėliau jas išvadina pasileidėlėmis. Apie tai sužino kitos panelės, todėl kartais šioms mergaitėms nelieka nieko kita, kaip tik rinktis berniukų draugiją.“

Viena didžiausių šiandienos problemų yra ta, kad visi viską aptarinėja atvirai ir giriasi. Todėl net jei mergaitės nėra įsitraukusios į pavojingus lytinius santykius, jos gerai žino, kas, ką

ir su kuo daro, ir dažnai su visomis vaizdingomis smulkmenomis. Vėl paauglių pokalbių svetainės internete yra puikus pavyzdys, kokios temos yra aktualios mergaitėms.

„Mūsų mokykloje yra labai daug ištvirkėlių, – vienoje pokalbių svetainėje aiškino šešiolikmetė Anabelė. – Jie vieni kitus autobuse ar klasėje tenkina rankomis. Viena keleriais metais už mane vyresnė mergaitė stebėjimo kamerų buvo nufilmuota tame pačiame sandėliuke besimylinti su 4 skirtingais vaikinais. Be to, ji turėjo vaikiną ir pastojo nuo to, kuris nebuvo jos draugas.“ Šio pokalbio dalyviai greitai pridėjo savų istorijų. Viena jų – Suzi: „Žinau daug merginų, kurios / kurias tenkino ranka per pamokas, bet ne iki tokio lygio. O vietiniame boulingo klube tualetuose buvo įrengtos papildomos stebėjimo kameros, nes kelios keturiolikmetės už kelis „žalius“ tenkino burna.“

Nemažai pokalbių šiose svetainėse peržengia ribas, bet kartais pasitaiko ir padorių. Visuomet yra merginų, tokių kaip šešiolikmetė Halė, turinčių tvirtą nuomonę: „Nesuprantu tų paauglių, kurios ne tik geria / vartoja narkotikus /mylisi / paleistuvauja, bet po to dar APIE TAI IR GIRIASI. Ar jos kvailos? Kam gali būti įdomu klausytis apie jų lovos nuotykius su futbolo komandos kapitonu?“

„Viską, apie ką yra tekę galvoti ar jausti, galima rasti internete.“ (Ebė, 17 m.)

Sužavėtos šiurkščių lytinių santykių

Nerimą kelia tai, kad temos, atvirai aptarinėjamos internete, mergaitėms sužadina susidomėjimą žiaurumu, o šiurkštūs

ir prievarta paremti lytiniai santykiai atrodo priimtini. Auga pirmoji mergaičių karta, internete galėjusi atvirai pasiekti bet kokią informaciją, tik didžiumai tos medžiagos jaunuolės nebuvo pasirengusios. Septyniolikmetė Ebė teigia, kad „viską, apie ką yra tekę galvoti ar jausti, galima rasti internete".

Visi mokytojai ir psichologai, su kuriais man teko bendrauti, buvo sunerimę dėl per greito jaunų mergaičių įsitraukimo į seksualinį gyvenimą. Mergaitės iš prigimties smalsauja apie lytinius santykius ir lengvai susižavi detalesnę informaciją teikiančia medžiaga. „Neaiškios" literatūros populiarumas pažeidžia mergaitės teisę pačiai savarankiškai rinktis, nes ji jaučia būtinybę būti geriausia ir pasirengusia lytiniams santykiams. Susidomėjimą kelia tai, jog internete naršant po paauglių svetaines dažnai tenka pastebėti, kad paauglės nuolat ragina viena kitą peržengti ribą. Pateikiu ištrauką iš sukurto pasakojimo, kurį radau vienoje interneto svetainėje. Pasakojimai pradedami fraze ar sakiniu, vėliau vis kas nors prirašo savo paties sugalvotą istorijos tęsinį:

„Esu susijaudinusi, man reikia tavęs..." – *cynthia12.*

„...tada jis nuslinko ja žemyn ir siurbė ją 5 minutes. Ji dejavo iš malonumo, o jis... " – ***steph**.*

„...nuleido jai į burną... " – *White Raven* (*Baltasis varnas*).

„...bet jis valgė maistą iš „McDonaldo", tada..." – *dimSUM.*

„...išbarstė traškučius jai ant krūtų", – *White Raven* (*Balta varna*).

„...jis jau beveik baigė, bet jam prireikė kečupo, tada jis..." – *coolgirl91.*

„...nuvažiavo pas tavo močiutę ir pasiėmė kečupo, likusio nuo jos mėnesinių. Tada jis..." – *dimSUM.*

„...galės valgyti traškučius nuo savo panos krūtinės. Ji tik gulėjo lovoj purvina patalyne, laukdama jo sugrįžtant. Tada jai šovė mintis... " – *Holly.*[3]

Gyvenant seksualumo persmelktame pasaulyje

Taigi, kur daugiau, išskyrus internetą, galima rasti su lytiniais santykiais susijusių dalykų? Jau įsitikinome, kad seksualios tampa itin jaunos mergaitės. Atidžiau pažvelgus į paauglių pasaulį, greitai krinta į akis, kokių neribotų prieigos prie informacijos, susijusios su seksu, galimybių jos turi. Per vieną tyrimą, atliktą su 8–18 metų vaikais, buvo pastebėta, kad jie stulbinamai daug laiko – nuo šešių iki devynių valandų per dieną – praleidžia naršydami po įvairias žiniasklaidos priemones, ir tai dažniausiai daro savo kambaryje.[4] Penkiolikmetė Evi pasakojo: „Pirmą vietą žurnaluose užima mados naujienos. Po jų seka su seksu susiję straipsniai, kuriuos skaito visi. Žmonės gali sakyti, kad tai „fui", bet jie skaito. Merginos, kurios sako, jog niekada neskaitytų tokių straipsnių, iš tikrųjų skaito. Tai naujas požiūris į seksą ar kažkas panašaus." Taip pat mergaitės kasdien gali pasiskaityti apie paauglių dievaites ir matyti jas besimaivančias per televizorių bei realiame gyvenime. Jų pasaulyje svarbiausia demonstruoti spenelius, padidintas krūtis, užpakalio kraštelį ir džinsus žemu juosmeniu. Kadangi toks įvaizdis nuolat visur publikuojamas, jis ne tik kad gali padaryti įtaką mergaičių elgesiui ir išvaizdai, bet ir tikrai tai daro.

Mergaitės gali kasdien pasiskaityti apie paauglių dievaites ir matyti jas besimaivančias per televizorių bei realiame gyvenime. Jų pasaulyje svarbiausia demonstruoti spenelius, padidintas krūtis, užpakalio kraštelį ir džinsus žemu juosmeniu.

Dauguma merginų tapo nejautrios su seksu susijusiems dalykams ir nebesupranta, kokį įspūdį kuria dėvėdamos vos kūną dengiančius drabužėlius ar atitinkamai elgdamosi. Jos privalo suprasti, kokius ženklus tokiu elgesiu siunčia. Lygiai taip pat ir vaikinams turi būti aišku, koks elgesys yra priimtinas. Tėvų vaidmuo vėlgi itin svarbus. Viena mokytoja man papasakojo, kad mokyklos direktorius dieną, kai mokiniams leidžiama ateiti be uniformų, kelias mergaites išsiuntė namo padoriau apsirengti, nes į mokyklą jos atėjo su trumpais sijonais ir palaidinukėmis, labiau primenančiais liemenėles. Daug kas pamanytų, kad tėvai už tai atsidėkos. Tačiau kai direktorius paskambino vienai mamai, ši jį išvadino iškrypėliu – taigi dienos be uniformos buvo atsisakyta. Dvidešimtmetė mokytoja pasakojo apie varginančią kovą stengiantis tėvus įtikinti skirti daugiau dėmesio šioms problemoms spręsti. Jie arba pritarė savo vaikams, esą šie atrodo madingai, arba jiems tai iš viso kėlė juoką.

Ne kažin kas tepasikeitė... o gal pasikeitė?

Kyla įtarimas, kad tėvams susitarti dėl to, kas daro įtaką jų dukroms, trukdo tai, kad jie įsivaizduoja, jog šiuolaikinė paauglystė mažai kuo skiriasi nuo jų pačių išgyventos, – gal tik dabar truputį pavojingiau. Kiti taip įsitraukę į savo darbus, paskolų grąžinimą ir visus kitus reikalus, kad net nesusimąsto apie dukrų rūpesčius. Tai gniuždo ir tėvus, ir jų dukras. Mokytojai taip pat jaučiasi palaužti stengdamiesi suvaldyti mokines, nes gauna mažai paramos iš tėvų ar bendruomenės. Tėvams vertėtų žinoti, kad negalima lyginti jų laikų paauglystės su šiandienos mergaičių gyvenimu.

Tėvai įsivaizduoja, kad šių laikų paauglystė mažai kuo skiriasi nuo jų pačių išgyventos, – gal tik dabar truputį pavojingiau.

Nesvarbu, ar tėvai stengiasi, ar ne suspėti su tuo, kas dedasi šiuo metu, mergaitėms vis tiek tenka pačioms dorotis su kasdien kylančiais rūpesčiais. Klaidinga tikėtis, kad jos susidoros be jokio patikimo palaikymo – tokiu atveju gyvenimas joms taptų be galo sunkus. Įdomu tai, kad visos mergaitės mano, jog padėtis turėtų būti kitokia. Viena jauna mokytoja, dirbanti su rizikos grupei priklausančiomis mergaitėmis, man pasakojo jų paklaususi, ar šios leistų savo vaikams elgtis taip, kaip dabar elgiasi pačios. Visos vienareikšmiškai atsakė, jog ne. „Tėvams reikia atsargiai teisti savo vaikus ir daryti tai jų labui, bet ne todėl, kad kiti tėvai taip elgiasi, – tvirtino aštuoniolikmetė Čelsė. – Vaikai bręsta per greitai. Buvo metas, kai nekenčiau savo mamos, nes mane kontroliuodavo, bet dabar jai esu už tai dėkinga." Kiekviena mano kalbinta mergaitė teigė tą patį.

Jauni mokytojai, su kuriais man teko bendrauti, taip pat buvo šokiruoti kai kurių mokinių seksualinio elgesio, nes matė, kad mergaitės nuklydusios į tokius dalykus, kurie jų amžiaus žmonėms dar neturėtų rūpėti. Viena mokytoja pasakojo apie keturiolikmetės mergaitės klausimą, kodėl filme lytinis aktas trunka taip ilgai, o jos patirtasis realiame gyvenime buvo toks trumpas. Mokytoja taip pat kalbėjosi su kitomis keturiolikmetėmis, kurios jau buvo turėjusios dvidešimt partnerių, net po kelis per vieną naktį. Jai skaudu dėl to – juk šios mergaitės dar tokios jaunos.

Viena mokytoja man pasakojo apie keturiolikmetės mergaitės klausimą, kodėl filme lytinis aktas trunka taip ilgai, o jos patirtasis realiame gyvenime buvo toks trumpas.

Seksualinio gyvenimo ribos vis dar plečiasi. Lytinio švietimo mokytojai teigia, kad dabar tarp mergaičių madinga laikytis drauge, bučiuotis ir vienai kitą liesti, kad sudomintų berniukus. Kartu su šia pramanyta lesbietiškos pakraipos banga mokytojai taip pat pastebi paauglių susidomėjimą mylėjimusi trise. „Mergaitės pasakoja, kad berniukai esą drąsiai klausia: „Ar galėčiau pasimylėti su tavim ir tavo drauge? – teigė viena mokytoja. – Atsisakyti būtų pernelyg drovu."

Sekso reklamuotojai

Įžymybės, reklama, žurnalai, serialai, filmai ir televizijos realybės šou mergaitėms daro didelę įtaką. Jos yra draskomos troškimo būti viso to dalimi, nuolatos didžiulį dėmesį skiria savo dievaičiams. Mato, kaip plačiai spaudoje buvo aprašoma Britney, nes nemūvėjo apatinių kelnaičių, arba kaip Paris Hilton populiarumas išaugo po internete pasirodžiusio vaizdo įrašo, kuriame užfiksuota, kaip ji mylisi su buvusiu vaikinu Ricku Solomonu. Jos puikiai žino, koks buvo kilęs susidomėjimas, kai Lindsay Lohan „visa" susižalojo per šokio aplink stulpą treniruotę, ruošdamasi vaidmeniui filme „Žinau, kas mane nužudė" *(I Know Who Killed Me)*.[5] Spauda lygiai taip pat išpūtė Christinos Aguileros pasirodymą su mažute mokykline uniforma ir laižančią ledinuką. Paauglės gali būti ir santūrios mergaitės, tačiau supranta: kuo labiau provokuojančiai elgsis, tuo daugiau dėmesio sulauks.

Mergaitės mato, kaip plačiai spaudoje buvo aprašoma Britney, nes nemūvėjo apatinių kelnaičių, arba kaip Paris Hilton populiarumas išaugo po internete pasirodžiusio vaizdo įrašo, kuriame užfiksuota, kaip ji mylisi su buvusiu vaikinu Ricku Solomonu.

Kas kažkada buvo laikoma išsišokimu, dabar tapo vyraujančia tendencija. Mergaitės nesureikšmina to, kad pavadinamos „prostitutėmis" ar „pasileidėlėmis", o kai kurios tuo net didžiuojasi. Užliūliuotoms muzikos ir užhipnotizuotoms vaizdinių, transliuojamų per MTV kanalą, mergaitėms dažnai nepavyksta įsiklausyti į repo muzikos dainų tekstus, pavyzdžiui, kad ten žeminama moteris ar net skatinama pakelti prieš ją ranką. *Ninja Dude* svetainėje su prierašu „Pribloškiančios paskalos apie įžymybes" paauglių dievaičių grupė „The Pussycat Dolls" išaukštinta kaip „labiausiai pasileidusi muzikos grupė". Lankytojai čia susipažįsta su grupės narėmis ir ten pat turi galimybę peržiūrėti tris Ashley Roberts nuotraukas per visą ekraną – čia matomas nuogas jos tarpkojis. Šiame puslapyje Ashley įvardijama tik kaip „išsiskėtusi paukštytė".[6]

„Daugybė taip elgiasi. Jau ima atrodyti, kad visi tuo užsiima... Spaudimas išties labai didelis, nes jo gausu mūsų skaitomuose žurnaluose. Spaudoje, televizijoje ir visoje žiniasklaidoje." (Kiera, 17 m.)

Sąvadautojai ir pornografijos žvaigždės

Paauglių įžymybės ir bestselerio *Kaip pasimylėti lyg pornožvaigždei* (*How to Make Love Like a Porn Star*) autorės Jennos Jameson figūra yra viena naujausių vaškinių Madam Tiuso (*Madame Tussaud's*) figūrų muziejuje. Tereikia apsilankyti „vyrams skirtose" interneto svetainėse – čia jie negaili ovacijų Jennai, *www.Askmen.com* interneto svetainėje ji liaupsinama: „Na, ji yra pornožvaigždė ir ji karšta. Tačiau labiausiai Jenn mums patinka už tai, kad turbūt vienintelė kalčiausia dėl por-

nografijos populiarumo.“[7] Ji taip pat turi vieną populiariausių interneto svetainių *MySpace* socialiniame tinkle, todėl yra lengvai pasiekiama paauglių gerbėjų.

Kai seksualumą kuriančios detalės tampa nebe tokios intymios, lieka vis mažiau apribojimų, apsaugančių augančias mergaites. Tai padeda paaiškinti, kodėl pusė dvylikamečių paauglių, su kuriomis Joan Sauers atliko tyrimą rašydama knygą apie paauglių seksualinį gyvenimą, buvo mačiusios vienokios ar kitokios pornografijos.[8] Mergaitės supranta, kad kuo daugiau aplink „netinkamo“ elgesio, tuo daugiau tikimasi „sulaukti“ iš jų. Aštuoniolikmetė Vitnė pasakojo: „Seksas suvokiamas taip, kaip jis pateikiamas pornografiniuose filmuose. Todėl vaikinai labai daug tikisi. Manau, dėl to ir prievarta bei seksualinis priekabiavimas tapo įprastais reiškiniais. Pornografiniuose filmuose moterys vaizduojamos labai skirtingai. Negaliu pakęsti, kai jos taip nešvankiai prisistato.“

„Labiausiai Jenna (Jameson) mums patinka už tai, kad turbūt vienintelė kalčiausia dėl pornografijos populiarumo.“ (*www.Askmen.com*)[9]

Dar vienas paauglių susižavėjimo objektas yra hiphopo / repo žvaigždė *Snoop Dogg*, kuris išpopuliarėjo tiesiog išleidęs „Rolling Stone“ plokštelės kopiją su antrašte ant viršelio: „Myliamiausi Amerikos sąvadautojai“. Tiesiog gniaužia kvapą, kaip *Snoop Dogg*, kaip ir dauguma to paties žanro atlikėjų, menkina moterį, bet mažai kas viešai piktinasi tokiu jo elgesiu ar požiūriu. „Su merginomis, kurias buvau parsivertęs, niekada nesielgiau kaip iškrypęs sąvadautojas“, – teisinosi žvaigždė. Anot *Snoop Dogg*, jis paprasčiausiai pasiūlęs paslaugą: „Suteikiau galimybę, nes žinau daugybę *močkr**ių*, kuriems patinka tai pirkti.“[10]

Aš taip pat noriu būti seksuali

Jei seksualumas reiškia populiarumą, tuomet mergaitės sieks tapti seksualios. Tai žinodami reklamos kūrėjai įvairiais būdais joms bruka idėją, kad būtina atrodyti seksualiai, – taip jie užsitikrina patrauksiantys jų dėmesį. Vėliau mergaitės taip save ir įsivaizduoja. Įtaka daroma jų mąstysenai, taip pat ir tam, kokius gaminius jos renkasi. Tai iliustruoja viename interneto dienoraštyje aptiktas paauglės pasakojimas apie apsipirkimą su draugėmis. „Nusipirkau buteliuką kvepalų, jį išsirinko ir mano draugė, nes jis prašyte prašėsi: „Paimk mane, murrr.“ Taigi ji ir paėmė, paskui mes geras dvidešimt minučių kikenom. Pasirodo, kvepalai *tikraaaaiii* nuostabiai kvepia. Jie vadinasi „Seksualūs maži dalykėliai“ ir, o siaube, jie sukelia orgazmą.“

Toks domėjimasis seksualumu gali pasirodyti visai nekaltas, jei ne faktas, kad mergaičių seksualizacija daro didelę žalą. „Sunerimti mane verčia tai, kad mergaitės jaučiasi beteisės, – teigė viena jauna mokytoja. – Atrodo, kad jos nori būti geismo objektais.“ Ji papasakojo apie vieną keturiolikmetę mokinę, kuri su savo drauge sutiko važiuoti automobiliu su grupe vaikinų, vėliau jie įkalbėjo ją nusirengti iki pusės. Mergaitė nenorėjo, bet sutiko, nes bijojo atrodyti „kvailai“. Berniukai ją fotografavo mobiliaisiais telefonais ir nuotraukas siuntinėjo kitiems jaunuoliams. Kai mokytoja paaiškino, jog taip ši buvo prievartaujama, mergaitė ėmė išgyventi dalyvavusi tokiame įvykyje, ji net neįsivaizdavo, kad buvo pažeidžiamos jos, kaip žmogaus, teisės. „Mergaitės bijo būti atstumtos ar kitų akyse nepasirodyti šaunuolėmis, – aiškino mokytoja. – Nukentėjusioji save matė ten buvusių vaikinų akimis.“

„Manau, kad tėvai menkai nutuokia, kas vyksta iš tikrųjų. Jie galvoja: „Kai buvau jauna, gėriau alkoholį, lankiausi vakarėliuose, turėjau vaikiną, taigi nieko čia tokio." Deja, viskas pasikeitė. Mergaitės mylisi su daugybe vaikinų. Prisigėrusios jos vemia ir praranda sąmonę." (Džeinė, mokytoja, 28 m.)

Toks įžūlus seksualumas pateikiamas beveik visose žiniasklaidos priemonėse, kurios yra prieinamos paauglėms. Paskutiniame *Dolly* žurnalo, skaitomo 10–15 metų mergaičių, puslapyje pateikiama trumpųjų žinučių skelbimų, tarp jų – „Laisvi karšti gražuoliai". Tik trumpąja SMS žinute galima „pakabinti karštą pupytę". Sunku pasakyti, kokios naudos gauna paaugliai iš žinučių „Saugu, linksma ir koketiška" ar galimybės prisidėti prie „Nevaržomų pokalbių vaizdo skambučiu". Gal tai paaiškintų, kodėl net trys iš dešimties paauglių mergaičių, dalyvavusių Joan Sauers tyrime, prisipažino užsiėmusios seksu telefonu.[11]

XXI skyrius

Lytinis paauglių mergaičių gyvenimas

Paauglystė – smalsumo ir eksperimentų metas. Mergaitės griebia bet kokią gaunamą informaciją. Labai dažnai jos atsiduria tarp dviejų skirtingų požiūrių į lytinius santykius: tėvų, kurie nesugeba pripažinti besiskleidžiančio dukterų seksualumo, ir masinės kultūros, kuri sureikšmina prostitutės ir nusikaltėlio išvaizdą, o atrodyti kaip striptizo šokėjai yra madinga. Jei mergaitės neturi progų prasmingai su tėvais pasikalbėti apie lytinius santykius, vėliau joms sunku aiškiai suvokti, kur baigiasi padorumo ribos. Tuomet poelgių ribas nustato bendraamžiai. „Matau, kaip nemažai mergaičių gailisi patekusios, nors to ir nenorėjo, į situacijas, kai buvo seksualiai išnaudojamos, – pasakojo viena mokyklos psichologė. – Dažniausiai jos beviltiškai trokšta būti priimtos į būrelį. Berniukai pasako: „Turi mums duoti savo galvą, kad būtum priimta“, taigi jos sutinka ir taip gauna tariamą apsaugą.“ Tai – dažna istorija. Daug mokytojų ir mokyklų psichologų man pasakojo apie

„pirmadienio ryto sindromą“ – mergaitės į mokyklą atvyksta visiškai sugniuždytos to, ką savaitgalį patyrė su bendraamžiais, dažniausiai tai būna seksualinė patirtis.

Mergaitėms, fiziškai subrendusioms anksčiau už bendraamžes, dvigubai sudėtingiau, nes jos kartais atrodo ar elgiasi lyg subrendę žmonės ir įsimaišo tarp vyresnių. Tačiau labai dažnai jos patraukia ir nepageidaujamą dėmesį. „Nuo vienuolikos metų šešiasdešimtmečiai vyrai ėmė spiginti į mane akis, – skundėsi keturiolikmetė Melisa. – Aš nekalta, kad subrendau daug anksčiau nei dauguma mergaičių. Man nusibodo kitų akyse būti ne asmenybe, o tik daiktu. Negaliu pakęsti, kai vyrai mane laiko daiktu, o mergaitės už tai nekenčia. Noriu, kad manyje matytų protingą mergaitę, kokia ir esu.“

Stengiantis suteikti prasmės besiskleidžiančiam seksualumui, mergaitės yra viliojamos žurnaluose spausdinamais seksualinio pobūdžio straipsniais, filmais ir televizijos laidomis, seksualinio turinio dainomis. Tikėtina, kad ankstyvos brandos mergaitės, interpretuodamos žiniasklaidos pateikiamą informaciją, mano, jog paaugliams normalu lytiškai santykiauti. Amerikos mokslininkų atliktas tyrimas verčia sunerimti, nes anksti bręstančioms mergaitėms žiniasklaida tarsi tampa „gera patarėja“, o labiau suaugusiesiems tinkančio seksualumo demonstravimas gali turėti panašų efektą, kaip buvimas su vyresniais seksualiai aktyviais vaikinais ir merginomis.[1]

„Nemažai 13–14 metų mergaičių puikiai viską supranta apie seksą. Jos susitikinėja su vyresniais berniukais – 15, 16 ar 17 metų.“ (Roza, mokyklos psichologė)

Neturime pamiršti, kad paauglių televizija ir žurnalai iš viso to pelnosi, o temos apie seksą tik didina apyvartą ir kelia

reitingus. Anksčiau žurnalai ir televizijos programos buvo labiau apgalvotos, nes baimintasi neigiamos tėvų reakcijos. Dabar tėvai yra pervargę ir išsiblaškę, dažnai nė nenumano, kokio turinio laidas ir žurnalus žiūri ir skaito paauglės. Jei tėvai garsiai reikštų savo susirūpinimą, visa tai imtų keistis, nes žurnalai nenori neigiamų viešų atsiliepimų ir smukdančių publikacijų. Tėvams tiesiog būtina reikšti nepasitenkinimą.

Paauglės turi rizikuoti, kad mokytųsi ir augtų. Teigiama patirtis mergaitėms suteikia galimybę geriau pažinti save ir suvokti, kuriuo keliu pasukti. Tačiau paauglių psichiatrė Lynna Ponton perspėja, kad žiniasklaidoje rizika paverčiama žavinga ir smagia atrakcija, panaikinančia ribą tarp „įprasto, paremto tyrinėjimu" ir pragaištingo elgesio.[2] Mėginimas pakreipti mergaites teigiamų bandymų linkme toli gražu neprilygtų įdedamoms protingų, savanaudiškais tikslais dirbančių juodųjų rinkodarininkų pastangoms, kurie iš viso to siekia tik pasipelnyti. Geriausias būdas mergaites išmokyti pamatyti, kas slypi už joms seksualiai pateikiamų idėjų, nuolatos apie tai kalbėti mokykloje.

Moterų vaidmuo

Mergaičių išnaudojimu vis bandomi kaltinti vyrai ir berniukai, tačiau dauguma paauglių žurnalų darbuotojų yra moterys. Atrodo, kad niekas nesustabdys tokios daugybės moterų, dirbančių agentūrose ir prekybos srityje. Kai Betsy Frank, MTV kanalo direktoriaus vyriausioji pavaduotoja, atsakinga už tyrimus, sulaukė priekaištų dėl savo darbo – žiniasklaidos priemonių telkimo į paauglių auditoriją, pareiškė neįžvelgianti čia jokios problemos. „Niekas nepaneigs, kad vaikai yra veikiami įvairių žiniasklaidos priemonių. Kitaip tariant, jie neapsaugoti nuo nieko, ir, sprendžiant iš to, ką mums teko matyti,

jie puikiai tokioje aplinkoje auga", – pareiškė ji.[3] Kodėl tokia jos pozicija nieko nestebina?

Žiniasklaida nesuinteresuota atsisakyti tokio turinio medžiagos, nebent tai būtina, norint patenkinti visuomenės poreikius. Vadinasi, tėvai ir lobistai privalo išlikti budrūs: stebėti, kokias televizijos laidas žiūri jų dukros ir kokius žurnalus jos skaito. Jiems taip pat reikėtų žinoti, kad jaunos paauglės trokšta atrodyti vyresnės nei yra iš tikrųjų. Gavusios progą, dauguma nustumtų į šalį žurnalus, skirtus jų amžiaus mergaitėms, ir iškart imtų vartyti *Cosmo* ar *Cleo*, ypač jei turi vyresnių seserų. Iš tokių žurnalų sužinosi beveik viską: kaip stimuliuoti klitorį, kaip elgtis su vibratoriumi, kas yra penio žiedas ir analinis seksas.

Visos kaltės nereikėtų suversti abejotino turinio žurnalams. Retas kuris iš tėvų supranta nešvankius ir dažnai prievartą skatinančius repo stiliaus dainų žodžius ar gana atvirai rodomus seksualius judesius MTV muzikiniuose klipuose, kurie beveik nepalieka vietos vaizduotei. Kad suvoktum, kaip viskas „akiplėšiškai" brukama, net nereikia ilgai žiūrėti MTV laidų.

Oralinis seksas – ne seksas

Prieiga prie šios informacijos tikrai turi savų padarinių. Paauglių sveikatos specialistai reiškia susirūpinimą paauglių mergaičių dalyvavimu įvairiausio pobūdžio seksualiniuose žaidimuose, nepamirštamas ir oralinis bei analinis seksas – specialistai susiduria su fiziniais ir psichologiniais to padariniais. Daugelyje gyvenimo sričių, kurios daro įtaką mergaitėms, viskas nenumaldomai kinta. Dvidešimtmetė Džordžija pastebėjo, kaip stipriai skiriasi jos ir sesers, kuri yra vos trejais metais už ją jaunesnė, paauglystė, nes dabar ji ir jos draugės kaip tik gilinasi į seksualinius klausimus. Akivaizdu, kad ribos įgaunant

patirties, galiojusios ankstesnėms mergaičių kartoms, dabar nubrėžtos kur kas toliau. „Labai daug tikimasi iš santykių, ypač jaunesniame amžiuje, – pasakojo viena mokyklos psichologė. – Tenka bendrauti su daugybe dvylikos metų vaikų, kuriems leidžiama dalyvauti vakarėliuose, kur geriami alkoholiniai gėrimai. Kai prarandama savikontrolė, nutinka įvairių dalykų, o pirmadienio rytą matome nemalonias to pasekmes."

Mergaitės su savo vaikinais santykiauja oraliniu ir analiniu būdu, kad vis dar galėtų teigti esančios nekaltos. „Atrodo, kad oralinis seksas daugeliui mergaičių yra labai priimtinas būdas pradėti lytinį gyvenimą, nes tai nėra įvardijama kaip tikri lytiniai santykiai, – pastebėjo vienas detektyvas. – Akivaizdu, kad didesnių lūkesčių turi vaikinai. Jei mergaitės atmeta tariamai egzistuojančią normą, tuomet apie tai sužino visi, ir mergina praranda gerą reputaciją. Ironiška, argi ne? Aš, kaip tėvas, manyčiau priešingai: atsisakymas tai daryti laikytinas gerbtinu poelgiu!" Mergaitės dažnai net dalyvauja „vaivorykštės vakarėliuose", kuriuose pakaitomis tenkinama oraliniu būdu. Merginos pasidažo lūpas skirtingų spalvų lūpdažiais ar lūpų blizgiais. Ant oraliniu būdu patenkintų vaikinų penių lieka „vaivorykštę" primenančios dažų žymės. Skirtingos spalvos leidžia atspėti, kas su kuo tą kartą buvo.

Seksas tarp paauglių vis dažniau tampa nerūpestingas ir atsitiktinis. Anksti pradėti vartoti narkotikai ir alkoholis panaikino suvaržymus, kuriuos mergaitės paprastai jaučia prieš pradėdamos lytinius santykius. Patekusios į šią laisvamanišką aplinką, jos susiranda „draugą su privalumais" arba draugužį *pasi****ti,* t.y. vaikiną, kuris patinka tik kaip draugas, su kuriuo be įsipareigojimų kada tik užsinori gali pasimylėti. Kitos labiau žavisi aštresnėmis situacijomis, „atsitiktinumais": vos pirmą kartą išvydusios patrauklų vaikiną nueina tiesiausiu keliu – iš karto pasiūlo tiesiog pasimylėti.

Nepaisant tų, kurie ginčija, kad taip mergaitės siekia nepriklausomybės, kitokia padėtis išryškėja pasikalbėjus su mokyklų psichologais, susiduriančiais su panašių įvykių pasekmėmis. Mergaitės dažnai įtraukiamos į įvairaus pobūdžio seksualinius užsiėmimus – čia patekusios šoko gal ir nepatiria, bet jaučiasi tikrai nejaukiai, nes paprasčiausiai bijo pasirodyti susikausčiusios. Spaudimą dėl lytinių santykių paauglės patiria ne tik iš berniukų; draugės taip pat gali daryti stiprią įtaką.

Tik vaikinams nėra dėl ko skųstis. „Vaivorykštės bučinys" yra oralinio sekso vakarėlių žaidimas, – aiškina *Slight* internete. – Visos mergaitės pasidažo skirtingų atspalvių lūpdažiais ir vakaro pabaigoje vaikinas, kurio penis spalvingiausias, laimi gėrimą ar šiaip ką nors."[4] Deja, mergaitės nieko nelaimi, be to, dar gali užsikrėsti lytiniu būdu plintančiomis ligomis. Užtenka tik panaršyti paauglių pokalbių svetainėse, kad susidarytum vaizdą apie tai, kuo jos domisi ir kaip jaučiasi. Tai galima suprasti iš šio pokalbio:

„Ok. Šiandien pirmą kartą savo ir jo gyvenime jam čiulpiau... kol tai dariau, jaučiausi gerai ir viskas rodėsi neblogai. Bet po to jaučiausi labai kalta, lyg kažką būtume padarę negero... ar kažką, ko neturėjome daryti... Nežinau, gal tai nieko svarbaus... ar kas nors jautėsi panašiai??? Ar tai reiškia, kad nebuvau tam pasiruošusi, ar tai normalu", – *Xxthatshotxx*.

„Normalu taip jaustis. Džiaugiuosi, kad buvo smagu", – *samiam*.

„Iš tikrųjų manau, kad tai klausimas, į kurį turi atsakyti pati", – *greatescape11*.

„Gal tau liūdna, nes nepasiteisino tavo lūkesčiai?" – *Meghank91*.

„Jei atvirai, jausmas po pirmo karto, kai tai dariau, buvo lyg skrandyje būtų atsivėrusi skylė. Per daug apie tai negalvok", – *princesshortyluv*.

„O dabar visiems rūpimas klausimas – ar nurijai?“ – *Meep123.*[5]

Didėjanti tikimybė užsikrėsti venerinėmis ligomis

Tokie užsiėmimai rizikingi. Pagal 1995–2005 metais ištirtų atvejų rezultatus nustatyta, kad chlamidioze užsikrėtusiųjų padaugėjo keturiskart. Didžiausias skaičius pastebėtas tarp paauglių ir jaunesnio amžiaus pilnamečių.[6] Panaši padėtis daugelyje Vakarų pasaulio šalių. Šiurpą kelia tai, kad chlamidiozės nešiotojos ne visada žino, jog yra užsikrėtusios, nes sergant šia liga retai kada pasireiškia simptomai. Negydoma ji gali tapti nevaisingumo priežastimi. Staigus perėjimas prie oralinio sekso irgi turi savų padarinių. Paauglių sveikatos specialisto Davido Bennetto teigimu, dabartinės mergaičių kartos nevaisingumo problema yra didžiausia per visą istoriją.[7]

Chlamidiozės nešiotojos ne visada žino, jog yra užsikrėtusios, nes sergant šia liga retai kada pasireiškia simptomai.

Naujausiais tyrimais nustatyta, kad gali būti ryšys tarp oralinio sekso ir burnos vėžio. Sveikatos specialistai sutrikę dėl pastebimai padaugėjusių burnos vėžio atvejų tarp jaunų žmonių, ypač stebino tai, kad jie nerūkė ir negėrė. Johnso Hopkinso Kimmelio vėžio ligų centro (*John Hopkins Kimmel Cancer Centre*) mokslininkai ištyrė, kad užsikrėtusieji žmogaus papilomos viruso (ŽPV) infekcija per nesaugų oralinį seksą turi 32

kartus didesnę tikimybę susirgti burnos vėžiu nei neužsikrėtusieji. Tyrimas taip pat parodė, kad, nepaisant to, ar žmogus yra užsikrėtęs ŽPV infekcija, ar ne, jei turėjo ne daugiau kaip penkis oralinio sekso partnerius, tikimybė susirgti burnos vėžiu padidėja 3,8 proc., o daugiau kaip šeši sekso partneriai vėžio riziką padidina 8,6 proc.[8] Jei ši tendencija tęsis, manoma, su ŽPV susijusio vėžio atvejų gali būti daug daugiau nei sukeltų tabako ir alkoholio.[9]

„Šiandienos mergaičių karta susiduria su didžiausia per visą istoriją nevaisingumo problema.“ (Prof. Davidas Bennettas, paauglių sveikatos specialistas)[10]

Seksualiai agresyvios mergaitės

Galima įtarti, kad iš dalies šių dienų paauglių sunkumai, susiję su seksualiniu gyvenimu, kyla dėl pasenusių stereotipų, jog „tik vaikinai nori mylėtis“, o „mergaitėms reikia tik tyros meilės“. Tačiau ne visi berniukai atkakliai siekia seksualinių santykių, pirmą žingsnį vis dažniau žengia mergaitės. Atlikdama tyrimus knygai *Apie ką nekalba vyrai* (*What Men Don't Talk About*), bendravau su berniukais, kurių daugelis pasakojo apie seksualiai agresyvias mergaites ir išreiškė norą, kad santykiai būtų daug nuoširdesni. Jie taip pat pasakojo, kad dažnai jų nuoširdūs gestai būna nepastebėti, nes paauglės pasidarė „Britney mėgdžiotojos“. Tikrai neteigiu, kad nėra berniukų, norinčių pasinaudoti mergaitėmis, bet taip pat nėra teisinga visą kaltę suversti tik jiems. Mergaitėms irgi priklauso dalis atsakomybės.

„Situaciją jos gali vertinti dvejopai – yra arba šliundros, arba baisios suaugėlės, teigiančios: „Žinau, ką darau." Po „pirmojo" merginos nori turėti vis daugiau partnerių. Į viską imama žvelgti daug atlaidžiau, moralės normos nustumiamos į šalį, nes jau esi tai dariusi; koks dabar skirtumas." (Karli, 16 m.)

Ką mergaitės gali padaryti?

Kadangi viskas susipainioję, mergaitėms ir berniukams daug sudėtingiau pasirinkti tinkamą kelią. „Viena paauglė man pasakojo, kad jai patiko tokio paties amžiaus vaikinas, bet nenorėjusi su juo susitikinėti, nes nejutusi noro su juo mylėtis, – pasakojo jauna mokytoja. – Šiandien daugelis mergaičių neturi jokio supratimo, kiek toli gali rutuliotis santykiai; tai negirdėtas dalykas." Galiojant vos keletui ribojančių nuostatų, plinta iškreiptas požiūris, kuris menkai apsaugo ar kaip nors pagerina mergaitės gyvenimą.

„Mes su Luku buvome išdraugavę šešis mėnesius, kol jis bent akies krašteliu pamatė mano krūtis, – pasakojo Lola paauglių pokalbių svetainėje. – Bet tai nutiko tik todėl, kad buvau ligoninėje be sąmonės, o visi mano apvemti drabužiai mėtėsi priešais jį (tai nutiko prieš metus ir dabar jis jas mato reguliariai). *Nė vienas*, su kuriuo esu miegojusi prieš jį, nematė mano nuogų krūtų."[11]

Mergaitės, nežinančios aiškių elgesio ribų, yra lengvai pažeidžiamos seksualinių maniakų. Labai dažnai piktnaudžiaujama tuo, kad jos nesuvokia savo, kaip žmogaus, teisių. Viena paauglė jaunai mokytojai labai atvirai papasakojo apie tai, kad namie yra tvirkinama. „Viena mano mokinių, kuriai tėra

keturiolika, pasakė, kad jos mamos draugas su ja mylėjosi, – pasakojo mokytoja. – Būtent taip ji ir įvardijo – ne kad buvo išprievartauta, o kad mylėjosi.“

Dauguma mergaičių nenori lytinių santykių, tačiau neprieštarauja užsiimti oraliniu seksu. Nėra pateikiama konkrečių skaičių, tačiau vienas išsamus tyrimas, atliktas 2002 metais JAV ligų kontrolės ir prevencijos centre, nustatė, kad daugiau kaip pusė 15–19 metų mergaičių buvo tenkinamos oraliniu būdu arba pačios ką nors tenkino. Taip pat 38 proc. 15–17 metų mergaičių buvo tenkintos orališkai, o 30 proc. tokiu būdu tenkino partnerius.[12] Tyrėjai nustatė, kad mergaitės tokio būdo griebiasi, nes žino tik jį arba mano, kad oralinis seksas nėra lytinė sueitis. O galbūt taip jos savo partneriui nori suteikti malonumo be lytinės sueities. Per mažai mergaičių suvokia, kad nesaugus oralinis seksas yra rizikingas. Jos nežino, jog daugiausia venerinėmis ligomis užsikrečia žmonės nuo15 iki 24 metų, o be chlamidiozės, jos dar gali užsikrėsti lyties takų pūsleline (*Herpes*), sifiliu, gonorėja arba ŽIV.[13]

Kad pokalbiai su dukterimis būtų prasmingi, tėvai privalo suprasti, kokioje aplinkoje jos gyvena. Niekam nepadeda perdėtos pastangos būti šauniam. Tėvams tai gal ir gali padėti pasijusti gerai, tačiau paauglius trikdo. Pagirtinas pirmasis žingsnis mokyti mergaites vertinti ir gerbti save. Taip pat joms reikia prasmingos informacijos. Svarbu iš anksto pasiruošti pokalbiui apie tokius dalykus, tai iš pradžių gali būti keblu, juk teks aiškinti, kodėl svarbu jausti ribas ir kodėl skubus pasitenkinimas bei lytiniai santykiai tik patenkinant kitą mergaitei nieko neduoda mainais. Jos taip pat turi jausti, kad tėvai gerbia jas ir pasitiki jų sprendimais. Kai galima bet kada kreiptis į tėvus ir sulaukti jų palaikymo, mergaitės daug dažniau su jais kalbasi apie tai, ką padarė, apgailestauja arba abejoja dėl padarinių.

XXII skyrius

Tapatybės praradimas

Seksualizuojamos mergaitės savo dėmesį nukreipia nuo minčių apie tai, kas jos yra ir ko tikisi iš gyvenimo, ir susitelkia ties tuo, kaip patenkinti savo partnerius ir sulaukti kuo daugiau dėmesio. Kuo mergaitė seksualesnė, tuo ji mažiau vertinama kaip asmenybė, turinti jausmus, poreikius, ir yra pažeidžiama. Tiesiog ji yra dar vienas aistros objektas. „Kalbant apie šį oralinio sekso garbinimo amžių, labiausiai nerimą kelia ne tai, kuo mergaitės gali užsikrėsti, – mąsto žurnalistė Caitlin Flanagan, – bet tai, ką jos iš tikrųjų praranda, t. y. sveiką emocinį ryšį su savo seksualumu ir savo pačių troškimus.“[1]

Viena mano kalbinta mokytoja garsiai įvardijo tai, dėl ko dauguma nerimauja: „Mergaitės, kalbėdamos apie seksą, nemini, kad mylėjosi dėl malonumo ar dėl to, kad draugauja su ypatingu vaikinu. Joms tai tik prieš berniuką pražergtos kojos. Tai pastebima tarp vis jaunesnio amžiaus paauglių. Kai pradėjau mokytojauti 2000 metais, buvo pastebimas troškimas atrodyti seksualioms, bet nebuvo įprasta mylėtis esant 12 metų, dažniausiai tai įvykdavo 14-os. Tačiau šiandien mylėtis

sulaukus vos 12-os jau normalu. Matyt, tuo metu jos nori būti geidžiamos bei mylimos, ir gana."

Didžiausia sekso ir vartotojų kultūros problema yra ta, kad jau nuo pat mažų dienų mergaitės įpranta viską gauti čia ir dabar. Gyvendamos greito pasitenkinimo pasaulyje, jos netenka progos patirti stipraus laukimo džiaugsmo ir susijaudinimo. Naujausi potyriai greitai pabosta ir baigiasi nusivylimu. Privalome dėti daug daugiau pastangų, kad suteiktume mergaitėms galimybę gerai jaustis tampant moterimis – jos turi žvelgti daug giliau nei rūpestis dėl botulino toksino injekcijų ir didelių krūtų.

„Kalbant apie šį oralinio sekso garbinimo amžių, labiausiai nerimą kelia ne tai, kuo mergaitės gali užsikrėsti, bet tai, ką jos iš tikrųjų praranda, t. y. sveiką emocinį ryšį su savo seksualumu ir savo pačių troškimus." (Caitlin Flanagan, žurnalistė)[2]

Susidūrimas su netikėtais padariniais

Kai mergaitė tapatinasi su seksualizuotu įvaizdžiu, ji, žinoma, mano, kad nuostabu atrodyti ir jaustis seksualiai. Tyrimai rodo, kad toks susitapatinimas nedaro teigiamos įtakos, priešingai, verčia nerimauti ir gėdytis savo kūno ar net sukelia depresiją bei valgymo sutrikimų.[3] Susitapatinusios su tokiu įvaizdžiu, mergaitės tampa pažeidžiamesnės ir seksualiniame gyvenime. Įsitikinimas, kad privalo bet kada ir bet kur būti pasiruošusios seksualiniams santykiams, gali trukdyti joms atvirai išsakyti, kas verčia jaustis nejaukiai.[4] Jei mergaitė priversta būti seksuali, nes tai vienintelis būdas sulaukti meilės ir pripažinimo, labai tikėtina, kad ji pasirinks abejotinus sekso partnerius ir toleruos šiurkštų jų elgesį.[5]

Svarbiausia būti seksualiai

Kai mergaitėms būti seksualioms tampa svarbiausiu dalyku gyvenime, susiaurėja jų pasirinkimo įvairovė, o kiti jas ima vertinti tik pagal vieną kriterijų. Kur tik pažvelgsi, seksas vaizduojamas kaip smagus ir linksmas užsiėmimas, tačiau tai tik dalis tiesos. Nėra garantijų, kad seksuali mergaitė būtinai patirs taip visų paauglių trokštamą meilę, tvirtą ryšį ir pripažinimą. Būtina žinoti, kad seksualios mergaitės įvaizdis įkalina ir sumenkina, nes į ją žvelgiama ne kaip į asmenybę, o kaip į prekę. Viena liūdniausių šiandien žinomų gyvenimo istorijų susijusi su buvusia *Playboy* zuikute Anna Nicole Smith: ją dar visai mažą paliko tėvas, o sulaukusi septyniolikos ji ištekėjo ir tapo mama. Palikta vyro stengėsi sudurti galą su galu, todėl dirbo striptizo baruose. Stengdamasi ką nors pakeisti, griebėsi plastinės operacijos ir implantais pasididino abi krūtis. Anna Nicole išnaudojo kiekvieną savo seksualumo milimetrą, kad prisiviliotų taip trokštamą meilę ir dėmesį.

Apmaudu, tačiau žmonės ją prisimena tik dėl jos provokuojamos elgsenos ir pasisakymų, santuokos su šešiasdešimčia metų vyresniu naftos magnatu, Našvilio mieste šmėsčiojusios jos krūtinės bei kelnaičių ir per MTV Australijos muzikos apdovanojimų atidarymo ceremoniją vis žemyn timpčiotos suknelės. Vos tik buvo pranešta apie jos tragišką mirtį, atsirado buvę meilužiai, norintys gauti dalį jos milijoninio turto. Ir tai dar ne pabaiga: jos sūnus Danielis mirė tesulaukęs dvidešimties, o duktė Dannielynn atsidūrė viešai eskaluojamų ginčų dėl tėvystės centre.

Žurnalo *Girlfriend* atliktos apklausos rezultatai rodo, kad 28 proc. joje dalyvavusių mergaičių buvo užsikrėtusios lytiniu būdu plintančiomis ligomis, o pribloškia tai, kad net 58 proc. gailėjosi dėl savo pastarųjų lytinių santykių.[6]

O kur liko intymumas?

Šiandien mergaitės apie lytinius santykius žino išties labai daug, tačiau liūdna, kad labai mažai kalbama apie intymumą, kuris santykiuose yra lyg nežinomasis. Intymumas sustiprina santykius ir padeda jiems augti. Psichoterapeutas Rogeris Horrocksas dirbo su daugybe suaugusių pacientų, kurie buvo patenkinti savo seksualiniu gyvenimu, bet vis tiek ieškojo psichoterapeutų pagalbos. Jis tai įvardija kaip „gilų neužbaigtumo jausmą arba vidinį trūkumą". „Jie nestokoja pasitenkinimo gyvenimu, – teigia jis, – bet vis tiek kenčia dėl ankstyvuoju laikotarpiu trūkusio palaikymo, per didelės laisvės, prasto maisto, tai kenkia jų, kaip suaugusių žmonių, intymumui ir pasitenkinimui."[7] Tai labai svarbus pastebėjimas – jo nereikėtų pamiršti nei tėvams, nei lytinio švietimo mokytojams. Nors lytiniai santykiai ir yra ypatingi, jie tėra mūsų gyvenimo dalis. Laikydami juos pačiu svarbiausiu dalyku gyvenime, tiesiog visus apgaudinėjame.

Šiame naujame bebaimiame įžūlaus seksualumo pasaulyje mergaitėms nesuteikiama žadamo džiaugsmo. Žurnalas *Girlfriend*, kurio skaitytojų auditorijos amžius nuo šešerių iki paauglystės vidurio, atliko apklausą internetu apie mergaites ir seksualinius santykius. Paaiškėjo, kad viena iš keturių apklausos dalyvių lytinių santykių turėjo dar nesulaukusi keturiolikos. Iš jų 28 proc. užsikrėtė lytiniu būdu plintančiomis ligomis, o pribloškė tai, kad net 58 proc. gailėjosi dėl savo pastarųjų lytinių santykių.[8]

Psichologas Michaelas Carr-Greggas, kurio specializacija – psichinė paauglių sveikata, susirūpinęs dėl to, kad dauguma mergaičių labai greitai pereina nuo „žaisliukų prie berniukų", ir jis turi pagrindą nerimauti.[9] Mergaitėms pirmiau reikia pažinti save, kad suprastų, kas yra intymumas. Joms vertėtų suvokti, kas *jas* sužadina ir intriguoja, kas *joms* sukelia tikrą džiaugsmą.

Dauguma mūsų paauglių neturi tokios galimybės. Būtinybė nuolatos atrodyti seksualioms jas atitraukia nuo minčių apie save. Padedant mergaitėms suprasti, kas yra intymumas, vėl labai svarbus tėvų vaidmuo, atitinkama namų aplinka, o auklėjant svarbu gerbti bręstančių dukrų besikeičiančių poreikių sudėtingumą ir įsijausti į tai. Bendravimo niekada nebus per daug.

Ne visos mergaitės pasiduoda įvairaus pobūdžio spaudimui, tačiau dėl bendraamžių, reklamos, televizijos, žurnalų ir filmų spaudimo joms sunku išlikti pačioms savimi. Iš mano kalbintų mergaičių geriausiai ir tvirčiausiai jautėsi tos, kurios aktyviai dalyvavo vietinės bažnyčios jaunimo veikloje arba turėjo patikimų draugių grupelę, kurios puikiai žinojo, ką per vakarėlius leistų sau daryti ir ko ne. Tai, kaip jos kalbėjo apie bendraamžių linksmybes, skambėjo lyg pasakojimas apie karo zoną. Esą merginos „buvo greta viena kitos“, „akylai stebėjo viena kitą“, „atvykdavo ir išvykdavo visos kartu“, ir tai įrodo, koks stiprus patiriamas spaudimas vakarėliuose ar kitokiuose susibūrimuose. Gerų draugių buvimas greta tokiose situacijose leido išlikti savimi.

Mergaitėms smagu priklausyti veiklaus jaunimo grupėms, nes čia jos gali aptarti *savo pačių* rūpesčius. „Aš įgaunu daugiau pasitikėjimo savimi. Žinau, kas esu, ir žinau, kad man nebūtina keistis pagal kitų įgeidžius, – sakė septyniolikmetė Kiera. – Galiu būti savimi, o jei kam nors tai nepatinka, nesvarbu.“ Viena priežasčių, kodėl mano kalbintos mergaitės gavo naudos iš šių programų, buvo tai, jog jos laiką leisdavo tarp savo amžiaus vaikų, o jų sudėtingos problemos buvo atvirai nagrinėjamos su vos keleriais metais vyresniais grupės vadovais. Mergaitės jautė, kad grupės vadovai suprato jų rūpesčius ir todėl davė vertingų patarimų. Garsiai įvardijus savo problemas, paaiškėdavo keblių klausimų sprendimo būdai. Mergaitės, lankiusios nevalstybines ir scenos meno užsiėmimo mokyklas, irgi turėjo panašią galimybę būti savimi, nes indi-

vidualybė čia buvo itin vertinama. Neseniai atlikti tyrimai tik patvirtina, jog mergaitėms būtina parama kuriant gerus socialinio gyvenimo pagrindus – kad sugebėtų pasipriešinti realiai patiriamam bendraamžių spaudimui.[10]

> **„Tai – neabejotina parama. Aplinkui tave žmonės, kurių įsitikinimai ir lūkesčiai panašūs: nesitampyti be tikslo, neprisigerti iki žemės graibymo ir nemiegoti kur tik pakliuvo. Turi grupę žmonių, su kuriais gali artimai bendrauti.“** (Džoja, 16 m.)

Tokie vertingi atsiliepimai sufleruoja keletą veiksmingų idėjų, pavyzdžiui, mokyklose skatinti diskusijas apie lytinį gyvenimą. Manau, šią užduotį būtų galima patikėti gerai parengtiems jauniems mokytojams, kad būtų panaikinti kartų pažiūrų skirtumai – taip mergaitės drąsiau kels seksualinius klausimus ir sulauks joms taip reikalingo tinkamai suteikto ir naudingo palaikymo.

Patikimų vyrų užtikrintas saugumas

Kad priimtų teigiamus sprendimus, susijusius su lytiniu gyvenimu, mergaitėms būtina turėti tinkamų vyrų pavyzdžių. Neturint tokio pavyzdžio, sudėtinga išsiaiškinti, ko galima tikėtis iš vyrų ir berniukų. Du ilgalaikiai tyrimai, atlikti JAV ir Naujojoje Zelandijoje, parodė, kad intensyviausiai paauglystėje lytinį gyvenimą gyvenančių mergaičių tėvai šeimą paliko joms tesulaukus šešerių. Po jų seka grupė mergaičių, kurių tėvai jas paliko vyresnes, ir trečioje vietoje liko paauglės iš pilnų šeimų. Mergaitės, augusios be tėvo, regėjo, kaip motinos vargsta

bandydamos užmegzti santykius, todėl tikėtina, kad, be to, jog praradusios tėvą netenka pastovumo, jos dar paskatinamos „megzti ankstyvus ir nepastovius santykius su vyrais".[11] Sunku tikėtis, kad vienišos motinos sugebės vienos tinkamai auginti dukras. Mergaitės gali skaudžiai kentėti dėl „troškimo turėti tėvą". Jei greta jo nėra, svarbų vaidmenį – suteikti naudingų žinių apie vyrus ir berniukus – gali atlikti patikimi vyriškos giminės atstovai ar giminaičiai, bendraudami ir kalbėdami šeimos susibūrimuose.

Viena mano kalbinta mokytoja teigė, kad daugelis rizikos grupei priskiriamų mergaičių, su kuriomis jai tenka dirbti, stokoja tvirtų santykių su tėvu. Jei tėvas mergaitės gyvenime nefigūruoja, tuomet svarbu, kad greta visada būtų koks nors vyriškos lyties atstovas, su kuriuo ji galėtų bendrauti. Jei tokios paramos stinga, mergaitės tampa pažeidžiamos, nes nė nenumano, kaip turėtų elgtis su vyrais. Remiantis tos pačios mokytojos pastebėjimais, „kai kurios mokinės tvirtai įsikabina mokytojų vyrų. Arba ima su jais flirtuoti, nes nežino, kaip turėtų tinkamai elgtis".

Žinodamos tik tai, kas yra seksas, bet nieko neišmanydamos apie intymumą, mergaitės dažnai patiria tik bejausmius santykius, suteikiančius labai mažai džiaugsmo, arba jaučia pagarbos stygių. Paauglėms svarbu suprasti, kad jos gali pasiūlyti daug daugiau nei tik seksualumą. Nėra tikslo bandyti atsukti laiką atgal ar apsimesti, kad visagalė žiniasklaida neegzistuoja. Mergaitėms turime pasiūlyti galimybę rinktis geresnę žiniasklaidos priemonę – naujovišką, informatyvią ir įdomią. „Žiniasklaidos projektas" (*Media Project*), pelno nesiekianti konsultacinė grupė, jau du dešimtmečius dirba su žiniasklaida, kad teiktų patikimą seksualinio pobūdžio šviečiamąją informaciją, skirtą televizijos laidoms. Tai itin naudingas pirmas žingsnis, nes labai daug paauglių pirmiausia dėmesį atkreipia į pramoginio pobūdžio programų pateikiamą informaciją apie lytiškumą ir lytinę sveikatą.[12]

XXIII skyrius

Pakilimai ir nuosmukiai

Paauglių pasaulis keičiasi taip pat greitai kaip ir jos pačios. Dalykai, kurie joms buvo įdomūs prieš trejus ar ketverius metus, nebėra tokie svarbūs. Beveik kiekvieną dieną mergaičių laukia kažkas naujo. Nors ši besikeičianti aplinka daugelį paauglių įkvepia, ne visoms lengva prie jos prisitaikyti. Nuolat daugėja narkotikais ir alkoholiu piktnaudžiaujančių, taip pat depresija sergančių paauglių.

Mergaitės ne tik pradeda gerti anksčiau ir geria kur kas daugiau nei jų mamos ar močiutės, jos alkoholį vartoja nesaikingai ir kartais net lenkia berniukus.[1] Didelės išgertuvės tapo „mergaitišku" dalyku. „Žiniasklaidoje pateikiama informacija apie alkoholį nėra išpūsta", – pasakojo aštuoniolikmetė Vitnė. „Normalu prisigerti kiekvieną savaitgalį. Viskas puiku, jei nevairuoji ir nieko nesužaloji, – pritarė penkiolikmetė Ešlė. – Aplink daug geriama ir kvaišinamasi. Tai darai tiesiog dėl malonumo. Taip elgdamosi negalvojame apie savo ateitį ar kitus dalykus. Kai susiburiam į krūvą, būna puiku, nes taip elgiasi visi."

„Taip nebūna, kad tiesiog imtum vieną dieną parėjęs namo ir nuspręstum: „šiandien aš prarysiu tabletę“ arba „gersiu“. Prie šios minties prieinama pamažu. Pamenu, prieš dvejus metus maniau, kad niekada negersiu, nerūkysiu cigarečių ar dar ko nors, nesusidėsiu su taip besielgiančiais žmonėmis. Nuo to negali pabėgti, tokia aplinka.“ (Reičelė, 14 m.)

Geriant patiriama naujų išbandymų. Pastebėta, kad daug geriančioms paauglėms gresia keturis kartus didesnis pavojus nei jų bendraamžėms būti išžagintoms, patirti smurtą ar norą nusižudyti, taip pat yra penkis kartus didesnė tikimybė, kad gerianti mergaitė lytiškai santykiavo su vienu ar daugiau partnerių ir vartojo narkotikus.[2] Nesaikingai girtauti pradedama kritiniu paauglių raidos laikotarpiu, kai formuojasi smegenys, ir tai gali paveikti atmintį bei gebėjimą mokytis. „Mergaitės, anksti pradedančios vartoti alkoholį, viena koja jau narkotikų pasaulyje, – teigė vienas detektyvas. – Alkoholio jos paprastai gauna iš vyresnių brolių ar seserų, ar iš savo vaikinų, kurie dažnai būna gerokai už jas vyresni, ir jau yra turėję vienokių ar kitokių bėdų. Panašu, kad bendravimas su „blogais berniukais“ jas traukia.“ Detektyvas dar pasakojo, kad per koncertus ar kitus susibūrimus nuo grindų rinkti apsvaigusias mergaites, jas vežti į namus ar ligoninę jau tapo įprastu policijos darbu. „Vieninteliai žmonės, kurie tokiose situacijose lieka šokiruoti, yra paauglių tėvai – jie net nenutuokė, ką veikia jų dukros“, – pasakojo jis.

Tą patį patiria ir taksi vairuotojai, kuriems savaitgaliais tenka susidurti su girtomis mergaitėmis. Dalis vairuotojų prisipažino nenoriai naktį vežantys jaunas mergaites, nes jos yra pernelyg apsvaigusios ir dažnai apsivemia. Vairuotojams tuomet

tenka nepavydėtina užduotis išvalyti ir išvėdinti mašiną, kad vėl galėtų grįžti į darbą. Be kita ko, taksi vairuotojai gali turėti ir savų užmačių. Išgėrusiai paauglei taksi ne visuomet gali būti taip saugu, kaip jai atrodo.

„Manau, kad tėvai neįsivaizduoja, kas vyksta. Jie galvoja: „Kai buvau jauna, vartojau alkoholį, ėjau į vakarėlius, turėjau vaikiną, taigi nieko čia tokio.“ Bet dabar viskas kitaip.“ (Natali, 7 metus dirbanti mokytoja)

Medikai piešia dar tamsesnėmis spalvomis. Jie sunerimę dėl apsvaigusių mergaičių skaičiaus greitosios medicinos pagalbos priimamuosiuose. Šiais laikais viena iš 20 mokyklinio amžiaus mergaičių išgeria 50 vienetų alkoholinių gėrimų per mėnesį. Kai kurios būna tokios girtos, kad joms net sutrinka kvėpavimas. Tokios mergaitės turi būti atidžiai stebimos, nes atsilošusios ar pradėjusios vemti gali užspringti ir mirti. Dažniausiai tai būna 12–14 metų paauglės. „Jautiesi toks bejėgis, – teigė viena greitosios pagalbos seselė. – Labai liūdna.“ Ji dar priminė, kaip lengvai tokiu atveju galima tapti prievartautojų aukomis. Kartais tėvai net nenutuokia, kad jų dukters nebuvo namie.

Šiai seselei teko stebėti nemažai tikrai pribloškiančių atsitikimų. Kartą jau sutemus parke buvo rasta mergaitė. Ji buvo kiaurai permirkusi, neturėjo jokio asmens dokumento, jos kalba buvo sunkiai suprantama. Kai darbuotojai nurengė šlapius drabužius, kad ją sušildytų, pastebėjo, jog ji be kelnaičių. Sudėliojus faktus tapo aišku, kad ji buvo išprievartauta. Mergaitė nieko neatsiminė. „Daug mergaičių teigia, kad į jų gėrimus buvo įpilta stipraus alkoholio, – pasakojo seselė. – Kartais taip ir būna, bet tyrimai rodo, kad dažniausiai taip atsitinka dėl jų

išgerto alkoholio kiekio. Dažnai mergaitės po trijų taurių pamiršta, kiek išgėrė."

Dar seselė papasakojo apie kai kuriuos baisius atvejus, kai girtos mergaitės patyrė rimtų galvos ir kitokių traumų. Labiau tikėtina ir tai, kad girtos paauglės sėsis į mašiną su apsvaigusiais draugais. Po išgertuvių daug paauglių kreipiasi dėl skubiosios kontracepcijos. Tokie pavyzdžiai šokiruoja, bet jie yra tikri ir taip atsitinka kiekvieną savaitę. Tėvai su savo dukromis privalo šnekėtis apie konkrečius pavojus, susijusius su gėrimu. Elgdamiesi atvirai, ramiai, neparodydami pykčio ar sielvarto, mes padrąsiname mergaites atsiverti. Geriausias būdas yra dialogo forma pasakoti istorijas apie kitas jaunas mergaites. Labai svarbu parodyti supratimą ir susidomėjimą paauglių kultūra. Taip mergaitės nejaus nepagarbos savo kartai.

Alkoholis ir atsitiktinis seksas

Išgeriančios mergaitės dažniau patiria neplanuotus lytinius santykius ar pamiršta naudoti prezervatyvus, ir tai kelia nerimą. Kai kurios paauglės net nepamena, su kuo ar kur mylėjosi, ir taip tampa tolesnio išnaudojimo taikiniu. Tyrimas, atliktas su 14–21 metų neplanuotai pastojusiomis mergaitėmis, atskleidė, kad trečdalis šių paauglių mylėjosi apsvaigusios. Devynios iš dešimties neplanavo lytiškai santykiauti.[3] Septyniolikmetė Džordžina, šiuo metu atliekanti reabilitaciją, gerti pradėjo būdama trylikos. Neilgai trukus ji jau išgerdavo po dvylika alkoholinių kokteilių per naktį, po truputį ragavo ir degtinės bei viskio. Merginai dažnai aptemdavo sąmonė. „Daug kartų vaikinai manimi naudojosi. Ir tai buvo labai baisu, nes kartais aš atsibusdavau per patį aktą, – prisimena ji. – Suprasdavau,

kas vyksta. Man būdavo baisu ir liūdna. Kartais vaikinus pažinodavau, o kartais – ne."[4]

Džordžinos istorija ne vienintelė. Visai neseniai netoli manęs gyvenančią septyniolikmetę bendraamžiai nugirdė sąmoningai, o kai visi ją prievartavo, buvo filmuojama mobiliuoju telefonu. Viską baigę „draugai" merginą paliko prie jos namų durų be apatinių ir vos gyvą. Mergaitė šio įvykio visiškai neatsiminė ir niekada nebūtų apie tai sužinojusi, jei nebūtų prasitaręs vienas vaikinas. O įrašas sparčiai plito tarp mokyklos draugų.[5] Tokios istorijos mergaitėms žalingos dėl daugelio priežasčių. Tai jas sukrečia, o traumos poveikis išlieka ilgai.

„Mergaitės pradeda gerti per anksti, vos penkiolikos. Kiekvieną savaitgalį jos geria iki apsivėmimo." (Alana, 18 m.)

Manau, kad tėvai net neįsivaizduoja, kas vyksta. Jie mano: „Vartojau alkoholį, dalyvaudavau vakarėliuose, taip pat turėjau vaikiną, kai buvau jauna. Bet juk čia nieko tokio." Tačiau viskas pasikeitė. Mergaitės lytiškai santykiauja su daugybe vaikinų, taip pat kartu su kitomis merginomis dalyvauja įvairiuose lytiniuose aktuose, kad patrauktų vaikinų dėmesį. „Po išgertuvių mergaitės vemia ir alpsta", – pasakojo viena mokytoja.

Visos kalbintos mergaitės prisiminė istorijų, susijusių su alkoholiu. „Mergaitės geria, – teigė septyniolikmetė Ebė. – Pusė mano vienmečių tai daro. Jau nuo šešiolikos metų. Didžioji dalis turi netikrus asmens dokumentus ar pasiskolina juos iš savo seserų. Jos pramogauja kiekvieną savaitgalį ir prisigeria iki žemės graibymo. Dažniausiai taip elgiamasi dėl prastų pažymių ar nenoro eiti į mokyklą. Gėrimas laikomas būdu išsigelbėti, pabėgti. Mergaitės dažniausiai geria kartu ir prižiūri viena kitą."

Jei paauglės pradėjo gerti dar nesulaukusios penkiolikos, keturis kartus didesnė tikimybė, kad ateityje taps priklausomos nuo alkoholio.[6]

Stipriai geriančių mergaičių skaičius auga. Kalbintos paauglės atvirai pasakojo nuolat matančios vemiančias ar merdėjančias merginas, turinčias vykti į ligoninę plauti skrandžio. „Aš nedalyvavau vakarėliuose iki šešiolikos, išskyrus nakvynes pas drauges su picomis ir saldumynais. Jau pačiame pirmame vakarėlyje teko matyti vemiančių“, – patirtimi dalijosi aštuoniolikmetė Sara. Toks elgesys tapo įprastas, tačiau kai kurioms merginoms vis dar sunku stebėti tokius vaizdus. „Tai atrodo klaikiai, ypač tada, kai tu pati taip nesielgi – išties sukrečia“, – prisipažino penkiolikmetė Ešlė. Aštuoniolikmetė Alana pritarė: „Tokie dalykai man tikrai nepatinka. Nenoriu būti to dalis.“

Geriančios mergaitės tampa pažeidžiamesnės

Pajėgti išgerti tiek pat kiek vaikinai gali pasirodyti kaip puiki merginų jėgos išraiška, bet realybė, deja, kitokia. Nedaugelis merginų suvokia, kad gerdamos jos tampa pažeidžiamos. Johnas Toumbourou iš Merdoko vaikų tyrimų instituto (*Murdoch Childrens' Research Institute*) atliko išsamią jaunimo iš JAV ir Viktorijos (Australija) apžvalgą. Per tyrimą paaiškėjo, kad 12–13 metų paaugliai, per metus išgeriantys daugiau kaip tris stiklines alkoholio, jau 15–16 metų gali tapti reguliariais alkoholio vartotojais.[7] Kiti tyrimai parodė, kad paaugliams, pradėjusiems gerti neturint nė penkiolikos metų, tikimybė tapti alkoholikais yra didesnė keturis kartus.[8] Didelė dalis vy-

resnių paauglių buvo smarkiai susirūpinusios dėl geriančių mergaičių ir alkoholio vartojimo padarinių.

Dažnai paauglystėje susilpnėja mergaičių pasitikėjimas savimi, o gėrimas tampa vienu iš būdų nerimui sumažinti. „Dažniausiai tai tiesiog būdas labiau pasitikėti savimi būnant kompanijoje, – teigė aštuoniolikmetė Vitnė. – Mane alkoholis atpalaiduoja.“ O dėl lytinių santykių, tai mergaitės dažnai nenori pasakyti „ne“, bijodamos sulaukti bendraamžių kritikos. „Jei kas nors taip pasielgia, kitos yra skatinamos elgtis taip pat, – paaiškino penkiolikmetė Ešlė. – Tai tiesiog „prisitaikymo“ reikalas. Juntamas spaudimas, nerimas: „Ar taip nesielgdama kažką darau blogai?“ Jei paauglė geria, kad įveiktų įtampą ir nerimą, didesnė tikimybė, kad suaugusi ji taip pat vartos alkoholį, kai jaus spaudimą ar bus prislėgta.

Nakvynė pas drauges yra puikus būdas nuslėpti tikruosius ketinimus. Mergaitės tai puikiai žino ir naudojasi tuo, kad darytų, ką nori.

Merginos ne tik daugiau geria, bet ir puikiai moka tai slėpti. „Daugelis jaunuolių (mergaičių) geria nuo 13–14 metų. Didžioji dalis tėvų net nežino, kad jų vaikai gėrė“, – pasakojo šešiolikmetė Džoja. Toks komentaras ne vienintelis. Beveik kiekviena kalbinta mergaitė minėjo tą patį. „Tėvai nežino. Dažnai mergaitės išvengia tėvų priežiūros. Iki tol, kol reikės grįžti namo, jos išsiblaivo ar kaip kitaip išsisuka. Tai labai paprasta“, – pasakojo penkiolikmetė Evi.

Nakvynė pas drauges yra puikus būdas slėpti tikruosius ketinimus. Mergaitės tai puikiai žino ir naudojasi tuo, kad darytų, ką nori. Vienas iš būdų, kaip tėvai gali valdyti padėtį, yra užtikrinti, kad jų dukros nakvotų namie arba tik pas tas drauges, kurių tėvai akylai jas prižiūrėtų. Nors ir nėra patogu

važiuoti naktį parsivežti dukters, tačiau taip užtikrinamas jos saugumas. Sumanūs tėvai turės dukters draugų ir jų tėvų telefonų numerių sąrašą ir imsis iniciatyvos su jais susipažinti.

Geria, kad pasigertų

Gėrimo kultūra pasikeitė. Dabar vis daugiau merginų geria, kad pasigertų. Net Europoje, kur alkoholis daugelį amžių yra neatsiejama pietų dalis, paaugliai jį laiko nuotaiką gerinančia priemone, o ne gėrimu. Tokios šalys kaip Skandinavija, Italija ar Portugalija taip pat kovoja su jaunimo girtuokliavimo problemomis. Paauglių, atvežtų į ligonines, Ispanijoje per pastaruosius dešimt metų padvigubėjo. Nuo 2000 iki 2003 metų Vokietijos greitosios pagalbos skyriuose paauglių, kuriuos nuo besaikio gėrimo ištiko koma, skaičius išaugo 26 proc. Pusė iš jų buvo paauglės mergaitės.[9] Tokio masto gėrimo pasekmės rimtos ir ilgai išliekančios. Gydytojai vis labiau nerimauja matydami paauglius, sergančius kepenų ligomis, kurios būdingesnės suaugusiesiems, nesaikingai vartojantiems alkoholį.[10]

„Daugybė žmonių vartoja narkotikus ir alkoholį. Tėvai nieko nežino, nes vaikai jiems ir nesakytų, o per žinias rodomi tik patys kraštutiniausi atvejai, todėl tėvai mano, kad tu tik truputį paragauji.“ (Karli, 16 m.)

Mergaitės pavojuje

Geriančioms mergaitėms kyla įvairiopas pavojus. Jų kūno riebalų ir vandens santykis yra didesnis, tad organizmas alkoholį perdirba blogiau nei vaikinų, dėl šios priežasties į mer-

gaičių kraują patenka gerokai didesnis kiekis alkoholio nei į berniukų, išgėrusių tiek pat. Tyrimas taip pat parodė, kad mergaitės organizmas alkoholį skaido prasčiau, nes tam reikalingų fermentų kiekis skrandyje kitoks nei berniuko. Kuo daugiau mergaitės išgeria, tuo labiau rizikuoja savo sveikata.[11] Galima sakyti, kad vienas mergaitės išgertas gėrimas prilygsta dviem išgertiems vaikino. Medicinos specialistai neturi tikslių duomenų apie alkoholio žalą reguliariai geriančių mergaičių sveikatai. Bet jie yra įsitikinę, kad tai stabdo jų augimą bei lytinę brandą.[12] Mergaitės tai turi suvokti padedamos tėvų ir mokytojų.

„Mergaitės, prisigeriančios kiekvieną šeštadienį ir sekmadienį, atėjusios į mokyklą negali prisiminti, ką veikė savaitgalį, ir juokauja, kiek alkoholio išgėrė ar kokių narkotikų bandė.“ (Peta, 16 m.)

Kartais tėvai ragina savo nepilnametes dukras išgerti namie, kad išmokytų atsakingai vartoti alkoholį. Deja, dažniausiai tai turi priešingą poveikį. Jau susipažinusios su gėrimu, mergaitės prisideda prie bendraamžių grupių, kuriose gausiai gerti yra norma. Tyrimai parodė, kad kuo anksčiau mergaitė pradeda ragauti, tuo didesnė tikimybė, kad ji problemų dėl alkoholio vartojimo turės ateityje.[13]

Tai tik lengvas kokteilis

Didelį susirūpinimą kelia lengvi alkoholiniai kokteiliai, įvaizdžiu ir skoniu primenantys gaiviuosius gėrimus, tačiau dažnai juose alkoholio yra daugiau nei didžiojoje dalyje rūšių alaus. Šiuo metu rinkoje yra daugybė alkoholinių kokteilių.

Tėvai, tokius gėrimus ramiai perkantys savo nepilnametėms dukterims, pažeidžia įstatymus ir taip nesielgtų, jei žinotų, koks jų poveikis. Šiuo metu atsirado dar stipresnių kokteilių rūšių – alkoholio kiekis juose vidutiniškai siekia 5 proc.[14]

„Mergaitėms patinka alkoholiniai kokteiliai, tokie kaip „Smirnoff Ice Double Black". Mes juos net buvome praminę „skerdynėmis", nes nuo jų labai greitai pasigeri. Mergaitėms jie patrauklūs dėl malonaus skonio, tačiau yra labai pavojingi. Atrodo, kad tai tik lengvas kokteilis, toks labai nekaltas, tačiau taip nėra." (Džordžija, 20 m.)

Medikai nėra patenkinti tuo, kad vartojami alkoholiniai kokteiliai, nes jie skatina mergaites pradėti gerti ir po truputį vartoti kitokius stipriuosius gėrimus. Kitaip mano bendrovės, gaminančios alkoholį. Didžioji paauglių dalis nemėgsta vyno ar alaus, tačiau jiems patinka kokteiliai. Kaip kokteilių pagrindas pasitelkiami tokie alkoholiniai gėrimai kaip degtinė ar baltasis romas, nes jie priimtinesni paauglių skoniui, o saldūs priedai padeda užmaskuoti stiprų alkoholio skonį.

Kokteilių kaina paaugliams taip pat patraukli. Už keleto gėrimų kainą bare mergaitės gali nusipirkti jau paruoštų kokteilių pakuotę, kurios užteks visai nakčiai.

Galima rinktis patrauklų ir, rodos, nekenksmingą skonį, tarkim, obuolių, persikų, aviečių ar žaliųjų citrinų. „Archers Aqua", įvardijamas kaip pirmasis „jau paruoštas kokteilis", skirtas moterims, siūlo produktus, tokius kaip „Frutini", kurio sudėtyje yra laukinių vyšnių, obuolių ir bananų sulčių.[15] Jums

būtų galima atleisti, jei perskaitę kai kurias reklamas pagalvotumėte, kad mergaitės tiesiog geria vaisinius gėrimus. Kokteilių kaina paaugliams taip pat patraukli. Už keleto gėrimų kainą bare mergaitės gali nusipirkti jau paruoštų kokteilių pakuotę, kurios užteks visai nakčiai.

Kodėl mergaitėms patinka gerti

Jaunos mergaitės vis daugiau geria dėl daugybės priežasčių. Kadangi nuolat mato apsvaigusias garsenybes, tai ima laikyti norma. Jei mergaitė turi vyresnį geriantį brolį ar seserį, jos išgeriamo alkoholio kiekis gali padvigubėti.[16] Net ir toms, kurios gerti nenori, savarankiškai sprendimus priimti tampa daug sunkiau. „Spaudimas yra didelis, – prisipažino penkiolikmetė Misė. – Pažįstu tokių draugių, kurios eina į vakarėlius, visą naktį iš rankų nepaleidžia „Bacardi Breezer“ ar kokio kitokio kokteilio, bet jo negeria. Tai daro tam, kad atrodytų, esą geria.“

Paaugliai yra nauja, auganti rinka alkoholio gamintojams. Australijos rinkoje yra daugiau kaip keturi šimtai lengvų alkoholinių kokteilių rūšių ir vien tik 2006 metais jų buvo pagaminta 16 mln. litrų. Iš anksto sumaišytų gėrimų pardavimas, palyginti su praėjusiais metais, išaugo 9 proc., o alaus ir vyno pardavimas per tą patį laikotarpį šoktelėjo tik 1 proc.[17] Naujas pranešimas, pavadintas „Pasiruošę gerti?“ ir parengtas bendrosios praktikos gydytojams, konstatavo, kad paaugliai dabar alkoholio išgeria „labai daug, o tai daro didelę žalą sveikatai ir visuomenei“.[18]

Pagrindinį vaidmenį skatinant mergaites gerti alkoholį vaidina reklama. Viena neseniai Valstybinio narkotikų ir tyrimų

centro *(National Drug and Research Center)* atlikta apklausa parodė, kad tik šiek tiek mažiau nei trys ketvirtadaliai keturiolikmečių ir penkiolikmečių mano, jog kokteiliai „Bacardi Breezers" buvo taikomi jų rinkai.[19] Tikimybė, kad mergaitė gers ir kiek ji išgers, didėja nuo matytų alkoholio reklamų kiekio.[20] Paauglėms žalą daro ne vien tik tai, kiek reklamų jos mato savo aplinkoje, bet ir jų turinys. Beveik visi alkoholio reklamos skelbimai vaizduoja moteris, puikiai leidžiančias laiką, gėrimas siejamas su linksmybėmis, seksualumu, leidžiama suprasti, kad šios merginos įsilieja į linksmybių sūkurį ir patraukia geidžiamiausių vaikinų dėmesį. Tai paskatina mergaites gerti, kad įrodytų jau esančios suaugusios. Jei mergaitė nervinasi dėl to, kad turi elgtis pagal primestas normas, tuomet keletas gėrimų padeda jai atsipalaiduoti, tačiau kartu paverčia ją galimų išnaudotojų masalu.

Taigi geriausia išeitis tėvams – atvirai bendrauti su mergaitėmis, tiesiai pasakyti, ką jie mano apie paauglių gėrimą, pripažinti, kad mergaitės patiria spaudimą iš draugų ar bendraamžių. Taip pat svarbu skatinti vyresniuosius brolius ir seseris būti sumanius kalbant ir elgiantis paauglių akivaizdoje. Kuo daugiau mergaičių alkoholio reklamoje įžvelgs tikrą tiesą, tuo daugiau, tikėtina, priims tinkamesnius sprendimus. Pasitikėjimas savimi šiuo atveju taip pat yra svarbus. Kuo labiau mergaitė pasitikės savimi, tuo geriau ji jausis galėdama rinktis, gerti ar ne.

XXIV skyrius

Gyvena pašėlusiai

Mergaitės vartoja ne tik alkoholį. Vartojančiųjų narkotikus skaičius taip pat auga. Vienoje mergaitėms skirtoje interneto svetainėje teigiama: penkiolika kartų didesnė tikimybė, kad, palyginti su savo motinomis, sulaukusios penkiolikos mergaitės pradės vartoti nelegalius narkotikus.[1] „Niekur nuo to nepabėgsi, narkotikų pilna visur. Visi mano, kad tai šaunu", – prisipažino keturiolikmetė Sandi. Tą patį kartojo ir kitos kalbintos mergaitės. Ankstesnių kartų tėvų nerimas dėl rūkančių mergaičių dabar atrodo beveik juokingas, palyginti su tuo, kad šiuo metu sparčiai rinkoje plinta narkotikai. Per mažai tėvų suvokia, kad kvaišalai tapo paauglių gyvenimo dalimi ir kad kai kurios mergaitės stipriai stengiasi tai slėpti.

Tėvams vertėtų žinoti ne tik apie nelegalius narkotikus, bet ir apie receptinių vaistų vartojimą. Kadangi daugėja medikamentais gydomų mergaičių, rašyti receptus tapo įprasta. Receptinius vaistus, pvz., ritaliną, vartojančioms mergaitėms nėra sunku dalytis savo ar šeimos narių vaistais (pradedant preparatais nuo kosulio, baigiant nuskausminamaisiais) ar parduoti jų savo draugams, kad šie galėtų svaigintis. Tokie mergaičių poelgiai lieka nepastebėti, nes tėvai net nenutuokia,

kad tai įmanoma. Internete galima rasti daug informacijos bet kokia tema, taip pat ir patarimų, kaip išlaikyti narkotikų testus, kokius vaistus sumaišyti norint išgauti naujų svaiginimosi būdų. Internetas mergaitėms tapo idealia priemone tiesiogiai užsisakyti receptinių vaistų.

Iš pokalbių su mergaitėmis tapo aišku, kad jos retai, jei apskritai kada nors, tėvams sakė apie tai, kaip dažnai jaučia spaudimą dėl narkotikų vartojimo. „Kvaišalai ties kiekvienu kampu, – pasakojo penkiolikmetė Evi. – Man tiek daug kartų siūlė narkotikų, net nebejuokinga." Lilės patirtis tokia pati. Jai – trylika metų. „Mokyklose narkotikų suvartojama gerokai daugiau, nei įsivaizduoja tėvai, – pasakojo ji. – Narkotikai gali paliesti kiekvieną. Taip mes praradome vieną iš savo draugių: ji rūkė „žolę", apleido draugus, vaikiną, tapo labai keista, nustojo lankyti mokyklą. Ji lyg susidvejino, būna labai nepastovios nuotaikos. Jai – penkiolika metų."

Skatiname mergaites entuziastingai pasinaudoti viskuo, ką siūlo gyvenimas, ir tai būtų puiku, jei ne keletas susirūpinimą keliančių dalykų. Tyrimai rodo, kad mergaitės nelegalių narkotikų suvartoja tiek pat kiek ir vaikinai, o surūkytų cigarečių skaičiumi ir receptinių vaistų suvartojimu vaikinus net lenkia.[2] Taip jos elgiasi tuo metu, kai jų kūnai ir smegenys vis dar vystosi. Paauglės žino apie galimą riziką, tačiau to neužtenka teisingiems sprendimams priimti.[3] Mergaitės pasakoja, kad per vakarėlius kartais visiškai pasigeria apie 40–60 proc. paauglių.

Vienas detektyvas paaiškino, kaip narkotikų vartojimas taip sparčiai plinta – dėl vyresnių draugų įtakos. „Pradedama nuo alkoholio, paskui pereinama prie kanapių, metilamfetamino ar ekstazio, – pasakojo jis. – Kitos merginų grupės pradeda vartoti amfetaminus. Populiarus ir „priimtinas" narkotikas yra ekstazis; regis, kad mergaitės net nesupranta, ką iš tiesų vartoja. Jeigu žinotų, galbūt ir apsigalvotų. Vartodamas ekstazį gali gerti tik vandenį, taigi nereikia gerti alkoholinių gėrimų (daugybė jų tu-

kina). Taip jaunos mergaitės išvengia antsvorio, kurio priaugtų nuo alkoholio, tad mieliau geria vandenį ir vieną ar dvi tabletes ekstazio – jis suteikia energijos, leidžiančios šokti visą naktį."

„Einu į vakarėlius, kur rūkoma „žolė" ir geriama, o dalyvaujančiųjų tėvai visiškai nieko nenutuokia. Kai kurie jaunuoliai marihuaną augina savo tėvų kieme, ir kartais tėvai tai žino. Jie šėlsta ir nesuvokia, kada sustoti, nes dar nėra pakankamai suaugę. Turbūt 40 proc. ar net daugiau mergaičių vakarėliuose praranda savikontrolę." (Kiera, 17 m.)

Psichologai, dirbantys su žmonėmis, turinčiais bėdų dėl narkotikų, taip pat mokyklų ir vaikų psichologai, kurie dirba su vartojančiaisiais kvaišalus, mano, kad didžioji dalis jaunimo į narkotikus įninka per draugus ir pažįstamus. Kai kurios mergaitės pabando iš smalsumo ar veikiamos bendraamžių. Kitoms tai padeda atsikratyti nerimo. Kad ir kokia būtų to priežastis, mergaitėms reikia priminti, kad jos rizikuoja savo fizine ir psichine sveikata, ypač kai narkotikai ir alkoholis yra vartojami kartu. Kaip ir dėl kitokių išbandymų, svarbu, kad tėvai su savo dukromis kalbėtųsi apie narkotikus ir nebijotų ieškoti pagalbos, jei tai jau problema. Tėvams gali būti gėda dėl to, kad jų dukrą ištiko tokia bėda, tačiau jei jie nesikreips pagalbos į specialistus, vargu ar kas pasikeis. Tėvai taip pat turėtų įvertinti, kodėl jų vaikas nuėjo šiuo keliu, ir padėti jai susidoroti su didesnėmis problemomis, su kuriomis ji galbūt kovoja.

Narkotikai kelią į mergaičių gyvenimą randa tariamai nepavojingais būdais. „Mano draugė savo narkotikus laiko mažuose „Ekstra"* pakeliuose, o aš vieną dieną norėjau pasivaišinti

* „Ekstra" – kramtomoji guma.

guma. Dabar truputį prisibijau. Tai išties labai populiaru mokykloje“, – pasakojo šešiolikmetė Peta. Daugeliui mūsų nepatinka, kad narkotikai yra lengvai prieinami mokykloje, gatvėje, vakarėliuose. Tėvams ir specialistams sunku nustatyti šios problemos mastą. Esama daugybė būdų, kaip mergaitės gali veikti nepastebėtos. Net rimtų problemų turinčias paaugles sunku atpažinti ir joms padėti. Per vieną tyrimą gydytojai tik vienam iš dešimties pacientų sugebėjo tiksliai nustatyti, ar buvo piktnaudžiauta narkotinėmis medžiagomis, o priklausomybės nesugebėjo nustatyti nė vienam iš jų.[4]

Mergaitės nori daryti tai, kas patinka

Alkoholio ir narkotikų iniciatyvinės grupės nebuvo itin veiksmingos, nes nenagrinėjo tikrųjų priežasčių, kodėl piktnaudžiaujama įvairiomis narkotinėmis medžiagomis. Todėl tėvų ir mokytojų pamokymai ir toliau nepasiekia tikslo. Ši karta nori *pati* atrasti, kas yra kas. „Per televiziją transliuojamos bauginančios reklamos prieš rūkymą jaunimo nepasiekė, nes jaunuoliai vis dar mano, kad „man tai niekada nenutiks“ – nebent po trisdešimties ar keturiasdešimties metų rūkymo. Tai darysiu tik tol, kol tai bus „kieta“, o tada mesiu. Manau, kad laikomasi požiūrio „aš niekada nemirsiu“, – pasakojo šešiolikmetė Peta. Šešiolikmetė Morgan tam pritarė: „Man darosi bloga nuo visų raginimų „būti savimi“ ir „nevartoti narkotikų“. Žinau, kad jie mano padedantys, tačiau nė vienas rimtai pasiruošęs vartoti narkotikus ar tvirtai nusprendęs laikytis normos nepakeis požiūrio dėl keleto reklamų, greičiausiai vėliau iš jų tik pasijuoks.“

„Taip, paaugliams alkoholis ir narkotikai atrodo labai patrauklūs. Mes norime būti suaugę ir daryti viską, ką daro dvidešimtmečiai – trokštame būti veiksmo dalimi. Kai taip elgiuosi, jaučiuosi suaugusi. Tai tarsi: „Aš esu vakarėlyje ir geriu, kitas rūko, o dar kitas vartoja narkotikus." (Karli, 16 m.)

„Alkoholis visada buvo vakarėlių dalis, tačiau pastaruoju metu įsigalėjo narkotikai. Tėvai mums aiškina, kad negalima jų vartoti, bet nežino, kokį poveikį jie realiai turi, tad kaip gali mums sakyti, kaip elgtis – juk patys niekada nėra jų išbandę? Mes tai turime patirti savo kailiu, privalome žinoti, kaip tai veikia", – atkakliai tvirtino šešiolikmetė Peta. Kai paauglėms reikia patarimo apie narkotines medžiagas, didžioji dalis kreipiasi į savo drauges, nes šios susiduria su tokiomis pat problemomis ir visada yra pasiruošusios padėti.[5]

Įtampos valdymas

Paauglystės metais mergaitės pradeda gyventi labai sudėtingą socialinį gyvenimą. Kaip pastebėjome anksčiau, populiarumas ir priklausymas grupei daug pasako apie tai, ką mergaitės veikia, nes joms draugių požiūris, vertybės ir lūkesčiai yra labai svarbūs. Tyrimų duomenimis, bendraamžių spaudimas daug labiau pažeidžia mergaites nei berniukus.[6] Kai santykiai yra tokie svarbūs, nieko nuostabaus, kad merginos griebiasi alkoholio ir / ar narkotikų, kad labiau pasitikėtų savimi ir atsipalaiduotų.[7] „Mano labai artimą draugę pražudė narkotikai. Ji juos vartoja dažnai; nebeįmanoma su ja susišnekėti, nes didelę laiko dalį ji būna „lyg nesava, kaip iš kito pasaulio, – pasakojo

penkiolikmetė Evi. – Ji jaudinasi dėl to, ką apie ją mano kiti – todėl ir toliau turi juos vartoti.“

Įtampa – tai dar viena priežastis, kodėl mergaitės geria, rūko ir vartoja narkotikus.[8] Mano pokalbiai su mergaitėmis tai tik patvirtino. „Visi jaunuoliai, užuot išsipasakoję apie savo rūpesčius, geria, norėdami juos pamiršti. Jiems geriau prisigerti ir užsimiršti“, – teigė šešiolikmetė Džoja. Svarbiausia mergaitėms atsikratyti nerimo. „Vartodamas narkotikus ir alkoholį jautiesi gerai, – paaiškino šešiolikmetė Karli. – Niekas tavęs nebekamuoja.“ Tai mums primena, kad mergaitės patiria didelę įtampą ir kiek mažai yra vietų, kur jos galėtų atsipalaiduoti ir pailsėti nuo draugų, mobiliųjų telefonų, interneto bei prekybos centrų. Turime labai stengtis sumažinti įtampą mergaičių gyvenime, kad jų paauglystės metai būtų ramesni.

Parduotuvių vagilės

Paauglystėje dažnas susigundo ką nors pavogti iš parduotuvės. Kai kurios mergaitės prisipažino vagiančios dėl patiriamo jaudulio. JAV trys iš keturių vagiliaujančių parduotuvėse paauglių yra mergaitės.[9] Vagystės iš parduotuvių populiarios, nes tai „nuostabus“ būdas įrodyti, kad jos yra išties drąsios. Būtent taip Treisi užsitarnauja beprotiškosios Evi draugystę filme „Trylika“. Po daugybės vagysčių Treisi savo „karjerą“ užbaigia pavogusi moters piniginę.

„Vogti iš parduotuvių tikrai populiaru, – prisipažino keturiolikmetė Sandi. – Tau atrodo, kad esi labai kieta, nes už prekę nemoki. Mano draugės pasiimdavo paklodžių, nesvarbu, ar joms jų reikėjo, ar ne. Pavogtas nereikalingas paklodes vėliau grąžindavo. O sugrįžusios pasiimdavo kompiuterinį žaidimą. Visai nesvarbu, ką pavogti, net jei daiktas kainuoja tik du dolerius.“

„Turėjau draugę. Ji nuolat ką nors pavogdavo, nes jos tėvai vis sakydavo: „Ne, ne, tau šito daikto nereikia." Ji vogdavo „Billabong" ir „RipCurl" drabužius ir kitus daiktus. Žinojo, kaip nuimti etiketes, nes į jas nededama dažų, per daug rizikinga daiktus sugadinti." (Džordžija, 20 m.)

Merginos parduotuvėse vagiliauja dėl daugybės priežasčių. Kai kurios tiesiog beviltiškai nori turėti vieną ar kitą daiktą. Kitos tai daro, kad įsiteiktų draugams ar numalšintų skausmą, nuobodulį arba neviltį.[10] Kuo labiau mergaitės pasineria į vartotojišką pasaulį, tuo daugiau jos nori. Kai ko nors užsigeidžia ir negali įsigyti, vagia. „Dažniausiai mergaitės vagia rūbus, – pasakojo viena. – Jos vagia viena iš kitos, pavyzdžiui, mokykloje, ar pinigus iš tėvų." Ne visada vagiama tik todėl, kad neišgalima susimokėti už tuos daiktus. Rizikuodamos jos gauna adrenalino, nuo kurio tarsi tampa priklausomos. Specialistai taip pat mini, kad mergaitės, kažką gaudamos veltui, jaučiasi pakiliai, o vagystė gali atrodyti kaip atlygis.[11] Jei mergaitė vagia, tėvai turi pasistengti suprasti, kas vyksta jos galvoje, ir tai, kad jai gali prireikti profesionalios pagalbos. Tai gali būti tik kvaila klaida, bet gal po tuo slepiasi ir rimtesnės problemos, kurias reikia analizuoti ir spręsti.

Paauglystėje mergaitės daug rizikuoja. Tai – natūrali brendimo dalis, tačiau jos nesuvokia, kad jei peržengia ribą, tampa labai pažeidžiamos. Vos ne kiekviename filme, kurį žiūri mergaitės, rizikingas elgesys yra vaizduojamas kaip malonus ar jaudinantis. Rizikuodamos mergaitės jaučiasi suaugesnės, veiklios. Kai kurie tėvai skatina tokį elgesį, nes tai juos sugrąžina į jų pačių paauglystėje patirtą jaudulį. Tėvams tai gal ir paskatinimas, tačiau mergaitėms iš to menka nauda.

Tėvai paveikti savo dukrų elgesį gali tiesiog kalbėdami su jomis apie jų rūpesčius. Viena kalbinta mergaitė atsispyrė pagundai vogti su draugais, nes su tėvais aptarė šią temą šeimoje. Jie pabrėžė, kad būtų galima suprasti, jei maistą vogtų badaujantis žmogus, tačiau kai taip elgiasi šeimos narys, gėda, nes jie juk neskursta.

Girkime mergaites už gerus jų poelgius

Kai tėvai baiminasi, jog dukra gali išgėrinėti, vogti ar vartoti narkotikus, jie dėmesį telkia tik į tai, ką ji daro blogai, ir neatsižvelgia į problemų esmę. Kalbintoms mergaitėms neatrodė, kad tėvai supranta jų padėtį ar pakankamai įvertina gerus jų sprendimus. Savo mergaites turime girti už gerą elgesį, nes, kaip pastebėjo Džoja: „Kartais galbūt tėvai nėra pakankamai dėkingi, jei jų vaikas eina teisingu keliu, ar nesupranta, kaip sunku yra išsilaikyti teisingame kelyje.“ Net jei jos ir elgiasi taip, lyg niekas jų nejaudintų, trokšta būti pripažintos ir gerbiamos.

Mergaitėms reikia daugiau palaikymo, tiesiogiai susijusio su *jų* gyvenimu ir rūpesčiais. Elgesio ribas joms taip pat reikia nustatyti ne tik dėl to, kad apsaugotume, bet ir kad išmokytume tinkamai elgtis. Tyrimai rodo: tėvų nubrėžti tikslūs rėmai padeda vystytis vaiko smegenų daliai, atsakingai už elgesio ribų suvokimą. Taip jų dukros mokysis priimti tinkamus savarankiškus sprendimus. Daugelis mergaičių iš visų jėgų stengiasi įtikti savo tėvams ir draugėms, užaugti lieknos ir gražios, būti populiarios ir pasiturinčios bei deramu laiku pradėti lytinį gyvenimą. Jų patirtis galėtų būti iš esmės kitokia, jei nebūtų tiek įtampos ir jos gautų daugiau palaikymo.

XXV skyrius

Depresija

Nenuostabu, kad dėl patiriamos įtampos paauglės suserga depresija. Viename pranešime teigiama, kad daugiau kaip 15 proc. mokyklinio amžiaus mergaičių jaučiasi nelaimingos, o viena iš penkių patiria labai didelį psichologinį spaudimą, su kuriuo negali susidoroti.[1] Kito tyrimo rezultatai parodė, kad šiek tiek mažiau nei šešios iš dešimties mergaičių „visą laiką" arba „kartais" jautė įtampą. Jaudinimasis dėl antsvorio ir išvaizdos buvo pagrindinės jų įtampos priežastys.[2] Kai žvelgiame į tai, kas darosi paauglėms, turime grįžti prie perdėto skatinimo. Mergaitės maudosi informacijos ir joms skirtų pramogų jūroje: muzikiniai vaizdo įrašai, „iPod", žurnalai, situacijų komedijos, filmai, mobilieji telefonai ir internetas. Prie to prisideda spaudimas gerai mokytis, išbandymai, susiję su karu, klimato kaita ir įsidarbinimo perspektyvomis. Todėl nėra sunku suprasti, kodėl paauglių gyvenimas ne visada atrodo toks rožinis.

„Praeitą vasarą buvau labai prislėgta ir nežinojau kodėl. Vienu metu jaučiausi tokia nusiminusi, kad pradėjau pjaustytis. Buvo labai gera išleisti pyktį. Randus nuo savo mamos bandžiau slėpti, bet ji

juos pastebėjo, ir mes abi stipriai susipykom. Aš net planavau nusižudyti. Buvau nusprendusi pasikarti, bet to taip ir nepadariau, nes mama, pamačiusi randus, užrašė mane pas psichologą. Nekenčiau jos, tačiau dėl jos likau gyva.“ (*blondebrat*)[3]

Itin užsiėmę

Turime pakalbėti ir apie gyvenimo būdą. Paauglės yra linkusios gyventi pašėlusiu tempu. Veiklos kupina jų diena dažnai atspindi itin užsiėmusių tėvų gyvenimo ritmą, suteikia mažai laiko atsikvėpti. Mes, kaip ir visa visuomenė, veiksmą prilyginome motyvacijai. Pažvelgus paviršutiniškai, daugybė mergaičių įsipareigojimų verčia manyti, kad jos gyvenime tvarkosi gerai. Mes jas giriame už tai, kad yra iniciatyvios ir sugeba prisitaikyti. Pakalbėjęs su mergaitėmis, greitai suvoki, kad dažnai toks gyvenimo būdas neteikia daug pasitenkinimo.

Vien tik todėl, kad šių dienų mergaitės gyvena aktyvų socialinį gyvenimą, atrodo pasitikinčios savimi ir valdo padėtį, nereiškia, kad joms tai teikia didelį pasitenkinimą ar kad jos jau yra pakankamai subrendusios. „Mes tikrai nepasitikime savimi ir esame drovios, per daug svarstome“, – pripažino aštuoniolikmetė Vitnė. Šių dienų paaugliams pasitikėjimo savimi, atrodo, nestinga, jie yra labiau patyrę, tačiau dažnai menkai turi gyvenimiškos patirties. Jei nėra užrakinti savo kambariuose, laiką leidžia su draugais, kurie domisi tuo pačiu, bendrauja su tais pačiais žmonėmis, žiūri tokias pačias televizijos laidas ir filmus, skaito tuos pačius žurnalus. Paauglėms reikia savų draugysčių ir saviraiškos formų, bet vien šios veiklos nepakanka, kad jos pasiruoštų gyvenimo išbandymams. Galimybė artimai bendrauti su mylimiausia teta ar šeimos draugu, kurio

vertybės tokios pačios kaip ir jūsų ir kuriuo jūsų dukra pasitiki, gali būti neįkainojama, padedanti praplėsti akiratį ir pranokti bedraamžių ar tėvų lūkesčius.

Trapus pasitikėjimas savimi

Nemažai mokyklų psichologų kalbėjo apie šių dienų paauglių nesugebėjimą susidoroti su nesėkmėmis ir sielvartu, kuris paprastai patiriamas iširus artimai draugystei. Jie pastebėjo, kad tokiais atvejais mergaitės dažnai reaguodavo perdėtai, ypač palyginti su ankstesnių kartų atstovėmis. „Tenka susidurti su daug depresijos ir nerimo atvejų, – pasakojo viena psichologė. – Mergaitės patiria didelį spaudimą. Nėra pasirengusios susidoroti su iškilusiais sunkumais. Šis trapumas priklauso ne tik nuo jų pačių. Mergaitėms sunku augti neturint pamatinių dalykų, ypač jei jų tėvai yra išsiskyrę arba daug dirba ir nuolatos keliauja. Spaudimą gali kurti ambicingi tėvai ar tie, kuriems nepavyko tinkamai nustatyti tikslių ribų ir jie pradėjo per daug kontroliuoti."

Vieno naujo tyrimo rezultatai atskleidė, kad prislėgti žmonės yra daug jautresni kitų žmonių jausmams nei gerai besijaučiantis žmogus.

Už išorinio pasitikėjimo savimi mergaitės slepia didelį nerimą dėl daugelio problemų, su kuriomis susiduria: nuo to, kaip jas supranta bendraamžiai, iki to, kas jų laukia ateityje. Neseniai pokalbių svetainėje buvo kalbėta apie vienatvę, Šani pasakojo: „Mokykloje nepakeliamai sunku dėl įvairių paskalų, kivirčų, dažnai jaučiuosi draugų nesuprasta ir nusimenu gavusi prastus pažymius. Kiekvienas mano priimtas sprendimas atrodo

klaidingas. Neturiu žmonių, su kuriais galėčiau pasišnekėti bet kokia tema. Visi yra arba per daug užsiėmę, arba tuo metu tiesiog nenori kalbėti (tarp jų – ir visi mano draugai). Jie visada sutrinka, kai pasakau, kad gyvenimas šiuo metu yra tiesiog nepakeliamas. Jaučiuosi labai vieniša."[4]

Mūsų mergaitės patiria įvairių rūšių spaudimą, ir mes tai privalome įvertinti, kad galėtume padėti pagerinti jų gebėjimą su tuo susidoroti. Kai daugybę valandų užtrunka namų darbų ruoša, kai tenka atlikti įvairių užduočių, gali tapti nepakeliama ir nelikti laiko atsipalaiduoti. Jos turi suvokti, kad kartais visi jaučiamės nelaimingi ir įsitempę – gal tai padėtų kitaip pažvelgti į save ir įsitikinti, ar neužsikrauna per daug veiklos ir ar daro tai, kas joms patinka, gerai išsimiega ir t. t. Padeda, kai tėvai nuoširdžiai kalba apie savo trūkumus ir puikiai supranta, kaip nesmagu būti liūdnam ar įsitempusiam. Gyvename apsupti įvairių pavojų, į tai taip pat reikėtų atsižvelgti. Nuo suaugusiųjų reakcijos į problemas, tokias kaip terorizmas ar klimato atšilimas, priklausys, kaip mergaitės suvoks pasaulį. Pokalbiai tik niūriomis temomis nepadrąsina atžalų mąstyti pozityviai. Savaime suprantama, jei mergaitė nesiliauja sirgusi depresija, geriausia išeitis būtų ieškoti profesionalios pagalbos. Nuo 2005 iki 2006 metų JAV 10–19 metų amžiaus mergaičių, vartojančių antidepresantus, padaugėjo 9 proc., o, tarkim, berniukų skaičius išaugo mažiau nei 1 proc. Per tą patį laikotarpį mergaičių, geriančių receptinius vaistus nuo nemigos, padaugėjo 12 proc.[5]

Jautrios kitų žmonių jausmams

Nors ir galime daryti prielaidą, kad mergaitės, kurios yra nutolusios nuo tėvų ir bendraamžių, gali būti labiau prislėg-

tos, tyrimų rezultatai rodo, jog sergantieji depresija yra labai jautrūs kitų žmonių emocijoms ir nesugeba jų apdoroti, ir tai apsunkina išeities paieškas.[6] Šio amžiaus mergaitės dažnai jaučia atsakomybę už kitų žmonių jausmus, ypač už savo tėvų, tai gali dar pagilinti jų depresiją. Paauglių baimės dažnai sutampa su tėvų baimėmis – būti atleistam iš darbo, sveikatos problemos, pasitikėjimo ir energijos mažėjimas senstant, pagyvenusių tėvų priežiūra. Kad nesijaustų dėl visko kaltos, mergaitės turi suprasti, jog gali būti ir kitų dalykų, sukeliančių įtampą šeimoje. Tai mergaitėms padeda suprasti suaugusiųjų gyvenimo sudėtingumą ir pasirinkti geriausią tų problemų sprendimo būdą.

Jei mergaitė negali atsigauti po netikėto ją sutrikdžiusio įvykio, tai tėvams gali būti ženklas, kad kažkas ne taip ir kad jai gali prireikti pagalbos. Kito tyrimo rezultatai rodo, kad ir užgauliojantys paaugliai, ir užgauliojamieji priklauso didesnės depresijos ir savižudybės rizikos grupei.[7] Tarp paauglių patyčios suvokiamos skirtingai, ir tai rodo, kaip svarbu yra geriau suprasti, ką patiria aukos bei kaltininkai.

Tėvams gali būti sunku susigaudyti, kaip geriausia palaikyti dukras, nes sergančios depresija ir į savižudybę linkusios mergaitės dažniausiai pagalbos kreipiasi į draugus, ieško atsakymų internete ar žiniasklaidoje ir taip nusisuka nuo geriausių pagalbos šaltinių. Mergaitėms reikia tėvų ir kitų suaugusiųjų, kad jos žinotų nesančios vienos ir galinčios gauti profesionalią pagalbą.

Kaip teigia depresijos specialistas profesorius Ianas Hickie, didžiulis populiariosios kultūros dėmesys asmenybei taip pat prisideda prie paauglių izoliacijos, nes tai atima bendruomeniškumo jausmą, tai yra žinojimą, kad yra žmonių, galinčių pagelbėti esant reikalui.[8] Ši izoliacija didėja stiprėjant kartų skirtumams tarp tėvų ir paauglių, tai verčia jas manyti, kad suaugusieji negali niekuo padėti ar kad tiesiog jiems tai nerūpi.

„Nė vienas mokytojas neprieis ir nepasiteiraus „Kaip sekasi? Kaip laikaisi? Kas nutiko?“, tik paklaus: „Ar padarei namų darbus?“, ir tai išties nuvilia, atrodo, kad jiems tai tik ir terūpi“, – pasakojo keturiolikmetė Sandi.

„Kartais padeda, kai apie tai išsišneki, o kartais kalbėdamas tik dar giliau nugrimzti.“ (Džoja, 16 m.)

Piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis

Nustatyta, kad išgėrinėjimas ir depresija yra susiję. Nagrinėjant suaugusiųjų gėrimo elgesį, paaiškėjo, kad daug geriančios moterys yra labiau linkusios į depresiją nei vyrai.[9] Nėra jokio pagrindo manyti, kad mergaitėms būtų kitaip. Ne tik kūno cheminių savybių pokyčiai gali paskatinti depresiją daug geriančioms mergaitėms. Alkoholis jas atpalaiduoja, skatina elgtis taip, kaip jos nesielgtų blaivios. Kai tik mergaitės išsiblaivo, jos susiduria su padariniais, kurie dar labiau slegia. Jei jos nesulauks palaikymo ir galimybės apgalvoti savo poelgius, šios klaidos gali pasirodyti nepataisomos.

Narkotikų rinka tapo daug sudėtingesnė. Rinkoje atsiranda vis naujesnių narkotikų, o „senieji“, pavyzdžiui, marihuana, nebėra tokie nekalti, kaip kažkada atrodė. Marihuana – pagrindinis septintojo dešimtmečio narkotikas, auginamas hidroponiniu* būdu tapo toli gražu ne pačiu lengviausiu kvaišalu. Taip auginamos marihuanos viena pagrindinių aktyviųjų dalių – delta-9-tetrahydrokanabinolis *(THC)* – yra didesnės koncentraci-

* Hidroponika (iš graikiškų žodžių – *hydro* (vanduo) ir *ponos* (darbas) – tai augalų auginimas be dirvožemio, dažniausiai – vandens terpėje.

jos. Manoma, kad augimą skatinantys chemikalai ir trąšos yra žalingi vartotojams. Vis daugiau jaunų žmonių, kad ir trumpai vartojusių šį kvaišalą, praneša apie psichikos sutrikimus, nes marihuana daro įtaką smegenų veiklai. Kuo jaunesnė mergaitė pradeda rūkyti, tuo didesnė tikimybė, kad poveikis bus gerokai stipresnis. Rūkant marihuaną paauglystėje, gali išsivystyti depresija, šizofrenija, kilti minčių apie savižudybę, o vėliau gresia tapti priklausomam ir turėti psichinės sveikatos bėdų.

Tarp paauglių populiarus ekstazis taip pat turi rizikos veiksnių. Ilgai vartojant šią narkotinę medžiagą pablogėja mąstymas ir atmintis.[10] Šis kvaišalas skatina sirgti depresija, nes išeikvoja smegenų seratoniną, leidžiantį mums jaustis laimingiems.[11] Vieno tyrimo rezultatai atskleidė, kad trečdalis narkotikus vartojančių mergaičių per pastarąsias dvi savaites pagalvojo apie savižudybę. Kiti 3 proc. pritarė teiginiui: „Aš noriu nusižudyti.“[12]

Stengiantis suprasti, kas vyksta, svarbu paklausti, kiek mergaitės yra subrendusios. Mokyklos psichologė Barbara pažymi: „Dažnai jaučiu, kad mergaičių gaunama informacija ir visuomenė, kurioje jos gyvena, spaudžia jas suaugti labai greitai, nors jos vis dar mažos.“ Barbara pastebėjo, kad dažnai šios mergaitės negauna reikiamos tėvų paramos, nes jie yra sutrikę ir nežino, ką daryti. Arba tėvai nesuvokia, kokia pažeidžiama yra jų dukra.

Tėvai turi suprasti, su kokiu spaudimu gerti ir vartoti narkotikus jų dukros susiduria. Pripažįstamas spaudimas ir kalbėjimasis apie tai, kas gali atsitikti, kai nužengs per toli, padeda mergaitėms įvertinti savo elgesį. Tėvai turi pasistengti kuo daugiau suprasti ir žinoti apie narkotikus, kad jų dukros nemanytų, esą jie nuo visko atitrūkę ir nesugeba joms padėti. Gerai auklėti reiškia mergaites apsaugoti, o ne būti populiariems. Jei šiomis temomis nekalbama namie ar mokykloje, mergaitės informacijos ieškos kitur. Štai pokalbio ištrauka iš vieno forumo, kuriame dalyvis klausia, ar verta rūkyti marihuaną:

„Šiuo metu aš esu apsvaigęs, taigi, manau, mano atsakymas yra aiškus", – *MourningAir.*

„Aš vartoju, bet *tau* to daryti nerekomenduoju", – *Branflakes.*

„Aš myliu žolę... atsiprašau. Bet myliu", – *XxredcutsxX.*

„Žolė yra nerealu. Dabar norėčiau būti apsvaigęs", – *Derailedjet.*

„Jei galvoji apie narkotikus, rūkyk žolę, nuo jos pasijunti tikrai gerai, ji neturi tokio šalutinio poveikio kaip kiti narkotikai ir netampi labai priklausomas. Niekada neteks reabilituotis, nes ten niekada nepamatysi nė vieno priklausomo nuo žolės. Žolė geriausia!!!" – *Chyk4nv.*[13]

Bendraujant su depresija sergančiomis mergaitėmis, labai svarbu būti jautriam. Tai, kas suaugusiajam galėtų atrodyti kaip dėmesio nevertas nutikimas, kai kurias mergaites gali pastūmėti į sunkią depresiją. Jei mergaitę palieka vaikinas, ji blogai parašo kontrolinį darbą ar pasako kažką, dėl ko po to labai apgailestauja, gali pulti į neviltį. Į depresiją linkusios mergaitės yra trapios būtybės. Jos gyvena ties išprotėjimo riba. Jas gali sužlugdyti vienintelė nesėkmė ar nusivylimas. Kai tėvai supranta, kokios trapios gali būti jų dukros, tai gerokai palengvina padėtį – jie tiesiog geriau suvokia, kaip į tai reaguoti.

XXVI skyrius

Linkusios žudytis

Kai depresija pagilėja, kai kurios mergaitės pradeda manyti, kad savižudybė yra vienintelė išeitis. 2007 metų balandžio mėnesio pabaigoje dvi šešiolikmetės – Stephanie Gestler ir Jodie Gater – buvo rastos kabančios ant medžio Dandenongo kalnuose. Šios dvi jaunos mergaitės sirgo depresija, buvo vienišos ir nesugebėjo šviesiai žvelgti į ateitį, tad galiausiai nusižudė.

Policija, išnagrinėjusi jų interneto svetaines, atskleidė, kad keli mėnesiai iki mirties Jodie savo *MySpace* puslapyje įdėjo tris eilėraščius apie savižudybę ir, prieš ją įvykdydama, parašė: „Tebūnie man ir Steph laisvė." Savo paskutiniame interneto dienoraščio įraše Stephanie pripažino, kad jai reikia žmogaus, su kuriuo galėtų pasikalbėti. Apibūdinta kaip rami mergaitė, mėgusi klausytis muzikos ir naršyti po internetą, Stephanie atrodė kaip eilinė paauglė, kovojanti su įprastomis problemomis.

Mergaičių gyvenimas ne visada buvo tik juodomis spalvomis dažytas. Stephanie mėgo laiką leisti su savo draugais. Bet kai susidomėjo *emo* kultūra ir drabužiais, ją paliko draugai ir prasidėjo patyčios. Iš visų atsiliepimų aišku, kad ji buvo dažnai užgauliojama, o nežinojo, kaip su tuo susidoroti. Jodie taip pat turėjo sunkumų. Likus nedaug laiko iki savižudybės, ji pakeitė

mokyklą ir persikraustė gyventi pas tėtį ir jo naują draugę. Ji lankėsi pas psichologę. Kai mergaitės dingo, visi buvo susirūpinę jų saugumu, bet niekas neįtarė, kad jos gali nusižudyti.

Ši istorija tragiška dėl daugelio dalykų. Daug prisidėjo domėjimasis *emo* muzika ir kultūra, bet šis atvejis gerokai sudėtingesnis. Niekas nepastebėjo, kaip beviltiškai jautėsi mergaitės, o jos keletą kartų šaukėsi pagalbos. Tragedija iš dalies slypi jų pasirinktoje priemonėje savo baimėms išreikšti. Natūralu, kad Jodie ir Stephanie, šios kartos vaikai, savo jausmams išlieti ir pranešti pasauliui, kaip jaučiasi, pasirinko internetą – taip elgiasi jų amžiaus mergaitės. Deja, tėvai nelenda į kibernetinę erdvę, kad išsiaiškintų, kas vyksta jų dukrų gyvenime.

Šis atvejis dar kartą pabrėžia stiprėjantį bendravimo trūkumą tarp kartų. Kaip jau pastebėjome, paauglės puikiai jaučia šį atotrūkį. Manau, kad mergaitės šią spragą užčiuopia daug stipriau nei berniukai, nes joms labiau rūpi, ką kiti žmonės galvoja ir jaučia. Be to, kibernetinė erdvė nėra tas dalykas, kuriam suaugusieji skirtų savo laisvalaikį. Dauguma neturi jokio supratimo apie *emo* kultūrą ar kitas mergaites viliojančias subkultūras. Net pačios elementariausios žinios apie tai padėtų tėvams suprasti, su kuo kovoja ar ką bando išreikšti jų dukros.

Internetas pateikia daug puikių galimybių bendrauti, sužinoti ir susipažinti. Kai paauglės nustoja draugauti su savo bendraamžiais, internetas dažnai tampa beviltiškai vieniša erdve. Kai tėvai, regis, nieko nesuvokia apie jų pasaulį, problemas, nesunku suprasti, kodėl mergaitės gali pradėti manyti, kad joms čionai nebėra ką veikti. Tai nereiškia, kad dėl Stephanie ir Jodie savižudybės kalti jų tėvai. Kaip ir daugelis tėvų, be abejo, jie buvo pasimetę tarp didžiulių pokyčių paauglių gyvenime, technologijų ir populiarios kultūros. Suaugusiesiems sunku suprasti, kas vyksta paauglių gyvenime, nes jaunimas gyvena kitaip nei jų tėvai. Jei tėvai būtų daugiau išmanę apie paauglių subkultūras ir kokie svarbūs, kaip saviraiškos būdas,

jiems yra tinklalapiai bei interneto dienoraščiai, galbūt Stephanie ir Jodie likimas būtų buvęs kitoks.

Pagalbos šauksmas

Neseniai apsilankiau vienoje pokalbių svetainėje ir negaliu nesistebėti, kiek daug paauglių ieško atsakymų į iškilusius klausimus. Kai paauglės atsiduria sudėtingoje situacijoje, užjaučiančių kibernetinių draugų nebeužtenka. Apmaudu ir tai, kaip mergaitės gilina viena kitos krizes, kad sumažintų savo emocinį sielvartą, štai to pavyzdys:

„Pastaruoju metu buvau labai susikrimtusi dėl visko, – apie savižudybę svarstė Moli. – Vienintelis žmogus, su kuriuo iš tikrųjų galiu pasišnekėti, yra mano geriausia draugė. Ji man padėjo išspręsti visas didesnes problemas. Bet su šia niekaip negaliu susitvarkyti. Nekenčiu savo kūno ir beveik visko savo gyvenime. Jaučiuosi lyg eikvočiau savo gyvenimą ir nieko dėl to nedarau."

Daug mergaičių ją užjautė, tada įsiterpė Lana, aiškiai susijaudinusi dėl Moli: „Prašau, nepradėk galvoti apie savižudybę! Prašau! Tikrai, nepažįstu tavęs, bet maldauju!!! Prašau, nesižudyk! Nejuokauju! Rimtai! Tavo gyvenimas yra nėįkainojamas dalykas ir TURI prasmę! Tu nieko neeikvoji! Kiekviena minutė yra kažko verta ir negali leisti, kad laikas beprasmiškai išslystų iš tavo gyvenimo, sekundė po sekundės, valanda po valandos, savaitė po savaitės ir t. t.! Maldauju, net negalvok apie savižudybę! Man plyšta širdis, kai žmonės taip sako! Tavo gyvenimas DAUG vertesnis, nei tu manai!"[1]

Laikas suprasti, kad mūsų populiarioji kultūra tapo priklausoma nuo skausmo, o paaugliai yra labai lengvai paveikiami. Nors ir svarbu, kad žmonės kalbėtų apie savo skausmą, tačiau mažai naudos, kai save laikome nuoskaudų maišais. Toks susirūpinimas sielvartu yra akivaizdus daugelyje niūrių ir

keliančių nerimą paauglių interneto svetainių. Tai matoma iš paauglių naudojamos grafikos, vartotojų vardų, jų parašų, pasitelkiamų elektroniniuose laiškuose. „Aš pasakoju, ir niekas manęs negirdi, atsistoju, ir niekas nežiūri, kalbu, bet niekas nesiklauso, paaiškinu, bet niekas nesupranta", – taip skamba vienas intarpas. „Ilgiuosi dienų, kai buvau laiminga, o dabar mano dienos pilnos tamsos. Nėra jokio šviesulio, padedančio man judėti į priekį", – rašoma kitame. „Ar iš tikrųjų verta gyventi?" – klausiama dar viename.

Mergaitės, kurios persistengia

Esame linkę manyti, kad mergaitės, kurios linkusios atimti sau gyvybę, yra užsidariusios savyje ar nesugeba kontroliuoti savęs, tačiau dažnai jos gyvena visavertį gyvenimą. Jos labai stengiasi būti pripažintos, sutarti su savo bendraamžiais, daug pasiekti. Apie savižudybę ima galvoti, kai jaučia nerimą ir yra nesaugios. Kadangi labai daug iš savęs tikisi, nuolat nepatenkina savo lūkesčių. Kai prie to prisideda dar ir tėvų, mokytojų bei visuomenės troškimai, pasidaro aišku, kodėl kai kurioms mergaitėms spaudimas tampa per didelis.

Vakarų šalyse, palyginti su kitais pasaulio kraštais, įprasta didžiuotis materialiais dalykais ir manyti, kad tai reiškia psichinę sveikatą. Svarbu ir tai, kad tyrimai rodo, jog daugiau savižudybių atvejų yra emociškai susiskaldžiusiose visuomenėse nei vargingose.[2] Kai augama iširusiose šeimose, nedalyvaujama bendruomenės veikloje ir nejaučiama jos palaikymo, daugeliu atvejų išties tampa sunku.

Teigiama, kad kiekviena paauglių savižudybė prilygsta daugiau kaip šimtui nepavykusių bandymų nusižudyti. Tai išties

didelis skaičius. Būtina labiau stengtis dėl savo mergaičių psichinės sveikatos – ugdyti jų savąjį aš. Tai sunku padaryti „sekso ir vartojimo“ kultūroje. Net neabejoju, kad toks tuščias gyvenimo būdas mergaičių laimei kelia pavojų. Jei mergaitė nutolsta nuo šeimos ir draugų, nebesirūpina savo išvaizda, atrodo apimta nevilties ar kaltės jausmo, pakeičia valgymo ir miegojimo įpročius, atiduoda savo mėgstamiausius daiktus ar netikėtai tampa laiminga, tėvai turi ieškoti skubios profesionalios pagalbos. O jei jie intuityviai nujaučia, kad jų dukrai kažkas negerai, daug svarbiau imtis veiksmų iškart nei laukti, kol kas nors atsitiks.

Savižudybė paveikia ne vien tik tas mergaites, kurios pabando atimti sau gyvybę, tai sukrečia visus paauglius. Kai kuriais atvejais bendraamžio savižudybė gali reikšti paskatinimą tiems, kuriuos vilioja toks pat kelias. Kadangi dažnai paaugliai yra linkę mėgdžioti, mokyklos ir sveikatos specialistai jau supranta, kokie lengvai paveikiami jie yra. Daugybė tyrimų rodo, kaip pavojinga žiniasklaidoje skelbti apie savižudybes – tai sumažina su tuo susijusius tabu.[3] Taigi, jei mergaitės draugė nusižudė, labai svarbu, kad tėvai būtų šalia: taip jie galės įvertinti, kaip laikosi jų dukra.

Dabar paauglių savižudybės žiniasklaidoje yra traktuojamos itin atsargiai, kad neįvyktų pamėgdžiojimo ar grupinės savižudybės. Pranešėjai vengia plačiai kalbėti apie savižudybes ar pristatyti jas sensacingai ir stengiasi nepateikti detalių.[4] Tačiau su internete plintančia informacija policijai kovoti išties sudėtinga. Specialistai susirūpinę dėl to, kad savižudybe galima lengvai „užsikrėsti“ – to priežastis jau išanalizavome. Tačiau galima teigti, kad internetas gali daryti ir teigiamą poveikį. Jau 1500 *MySpace* vartotojų savo puslapyje dabar turi nuorodą į psichologinės pagalbos telefono liniją, kad padrąsintų prislėgtuosius ieškoti pagalbos. Tai būtent tas kelias, kuriuo mums ir reikia eiti.[5]

XXVII skyrius
Žiaurios mergaitės

Mergaičių pasaulis keičiasi. Kai galvoje turime paauglių smurtą, dažnai nusprendžiame, kad tai susiję su berniukais. Tačiau vis agresyvesnės dabar tampa ir merginos. Kai penkiolikmetė atsisakė duoti pinigų žaidimų aikštelėje Berlyne, ją užpuolė grupelė mergaičių, jos kumščiais daužė jai veidą, parbloškė ant žemės, tada cigarete degino rankas ir žandus. Užpuolikių amžius svyravo tarp 13–15 metų.[1] Brukline devynmetė negyvai subadė vienuolikmetę, kai šios susikivirčijo dėl rožinio guminio kamuolio.[2] Netoli Perto, Australijoje, dvi šešiolikmetės pasmaugė savo draugę garsiakalbio laidu, o tada negiliai užkasė prie jos namų: „Sekmadienio rytą mes atsikėlėme, kalbėjomės ir tiesiog be aiškios priežasties nusprendėme ją nužudyti“, – prisipažino viena iš mergaičių.“[3]

„Manau, kad tam didelės įtakos turi hiphopo muzika. Mergaitės laikosi požiūrio: „nejuokauk su manim, arba aš tau užvošiu“, „visai nesvarbu, kad aš mergaitė, vis tiek galiu tave prikulti.“
(Amanda, 18 m.)[4]

Septyniolikmetė musulmonė paauglė iš Aukso Kranto* buvo apkaltinta mirtinai užbadžiusi savo mamą ir sunkiai sužeidusi tėtį dėl kilusių nesutarimų, susijusių su jos vaikinu ne musulmonu.[5] Po mėnesio keturiolikmetė, apkaltinta vagianti gaiviuosius gėrimus, nudūrė dvidešimt vienerių metų vaikiną.[6] O kai policija rado penkiasdešimtmetį Sidnėjaus taksi vairuotoją Youbertą Hormozi, jo sužeidimai buvo tokie sunkūs, jog atrodė, kad jį pervažiavo mašina. Bet jį užpuolė ir apvogė keturiolikmetės, apsiginklavusios peiliu. Jos tiesiog norėjo jo mobiliojo telefono.

Keturiolikmetė Chelsea O'Mahoney iš Londono su grupe berniukų mėgo eiti mušti narkomanų, benamių ar bet ko, kas pasitaikydavo kelyje. Šie atsitiktiniai puldinėjimai, kuriuos jie vadino „linksmu pliaukštelėjimu", peraugo į tai, kad per valandą buvo užpulti aštuoni vyrai, tarp jų ir trisdešimt septynerių metų vadybininkas Davidas Morley. Vyro sužalojimai buvo tokie sunkūs, kad jis atrodė kaip po automobilio avarijos. Jo draugas Alastairis Whiteside'as, taip pat užpultas paauglių, bejėgiškai stebėjo, kaip Davidas buvo talžomas. Chelsea muštynes nufilmavo mobiliuoju telefonu. Filmuotą medžiagą ji planavo įdėti į internetą.[7]

Mergaitės tampa vis žiauresnės

Skirtumas tarp mergaičių ir berniukų žiaurumo mažėja. Per pastarąjį dešimtmetį smurtaujančių 15–17 metų paauglių skaičius išaugo 32 proc.[8] Kai kurie tėvai, patiriantys smurtą namie, buvo priversti informuoti policiją ir prašyti pagalbos.

* Aukso Krantas (*Gold Coast*) – miestas rytinėje Australijos pakrantėje.

2005 metais daugiau kaip trečdalis 10–14 metų vaikų, atlikusių bausmę Naujajame Pietų Velse, buvo mergaitės. Daugiau kaip trečdalis 15–17 metų smurtaujančių prieš tėvus paauglių, įtrauktų į policijos sąrašus, taip pat buvo mergaitės.[9] „14–20 metų merginos tapo agresyvesnės, – pasakojo vienas detektyvas. – Jos nebijo kautis fiziškai. Mušasi dėl vaikinų, apkalbų, nes dėl narkotikų poveikio tampa paranojiškos.“

„Mažai agresyvių mergaičių nėra to dariusios. Jos veliasi į tarpusavio kivirčus, grasina viena kitai. Tai gali būti labai pavojinga.“ (Roza, mokyklos psichologė)

Harvardo profesorės Deborah Prothrow-Stith nuomone, suvienodėjo būdai, kaip mergaitės ir berniukai išreiškia pyktį. Ji mano, kad padidėjęs mergaičių žiaurumas yra susijęs su nerealiu moters įvazdžiu žiniasklaidos priemonėse.[10] „Dabar jau žinome, kokiais atvejais tikėtinas agresyvus jų elgesys, – paaiškina ji. – Dominuoja požiūris, kad mergaitėms reikia būti tokioms kaip berniukai – viską daryti kaip jie“.[11]

Smurto mergaitės griebiasi, nes bijo arba tiesiog nežino, kaip kitaip išsipainioti iš sudėtingų situacijų. Mergaičių smurtas tiesiogiai susijęs su jų smegenų veikla. Kai mūsų smegenys vystosi, išmokstame kontroliuoti primityviąją pusę, kuri staiga pasirodo ar sunyksta kraštutinėse situacijose. Kai šis vystymasis sutrinka, mergaitės toliau elgiasi pagal išlikimo modelį – gindamosi „naikina“ kitus. Tėvai šiuo atveju vaidina pagrindinį vaidmenį. Mergaitės, augusios aplinkoje, kurioje smurtas buvo vertinamas neigiamai, paprastai jo nesigriebia.

Kai atkaklumas tampa smurtu

Brendimo laikotarpiu svarbu išmokti pakovoti už save. Mes drąsiname mergaites reikštis, atvirai kalbėti, bet svarbu, kad jos suprastų, jog užsispyrimas ir argresyvus ar žiaurus elgesys nėra tas pats. Tai nereiškia, kad žinojimas, kaip apsiginti, mergaitėms neduos naudos. Nemažai jų naudos gauna iš kovos menų pamokų ir jomis mėgaujasi. Čia išmokstama apsiginti be smurto ir agresijos prieš kitus. Teiginys, kad jei smurtauja berniukai, tai ir mergaitės turi tam teisę, nepateisinamas. Pagaliau smurtas niekam nėra naudingas.

„Galima rasti programų, skirtų mergaitėms mokytis atkaklumo, pasitikėjimo savimi... Nuostabu, jei tai daroma tinkamai. Tačiau kai kurios šeimos nemato skirtumo tarp agresijos ir užsispyrimo.“ (Marlene Moretti, Lyčių ir agresijos projektas (*The Gender and Aggression Project*)[12]

Ar mergaičių valdžia gali pateisinti žiaurų elgesį?

Žiaurumas nesuteikia galios ir yra nepriimtinas nė vienu atveju, nepaisant to, ar tu esi berniukas, ar mergaitė. Svarbu, kad tėvai šią nuostatą patvirtintų savo požiūriu ir elgesiu, taip pat mokytų mergaites, kaip spręsti sudėtingas problemas jų nepabloginant. Iš esmės tai yra emocinio intelekto lavinimas:

kad jos nepratrūktų ar netinkamai nesielgtų tuo metu, kai atsiduria naujos ar grėsmingos situacijos akivaizdoje.

Problema ta, kad šiurkštus elgesys tapo mergaičių galios simboliu ir taip dar labiau nutrynė priimtino ir nepriimtino elgesio ribas. Turime padėti joms suprasti, kad jėga nėra valdžios ženklas. Mokyklų ataskaitos rodo, kad mergaitės nebenaudoja tradicinių muštynių būdų, tokių kaip draskymas, tąsymas už plaukų ar kumščiavimas, jos griebiasi žiauresnių priemonių.

„Kartais atrodo, kad kovoja katės, – pasakojo trylikametė Lilė. – Jei mušasi dvi mergaitės, visi kaip magneto traukiami atsiduria peštynių vietoje. Sunku jas išskirti. Viena mergaitė yra valdovė. Ji pradėjo kovą ir gavo smūgį į veidą. Net greitosios pagalbos prireikė, nes abi buvo sužeistos ir kraujavo." Lilė dar pridėjo, kad kai tik gaunama žinutė, jog bus muštynės, susirenka visi. Mokytojai, su kuriais kalbėjau, tai patvirtino.

Vėl matome ryšį tarp narkotikų ir smurto. „Mergaitės, kurios pradeda vartoti metilamfetaminą, su kitais elgiasi labai agresyviai, ypač su kitomis mergaitėmis ir policija, – pasakojo vienas detektyvas. – Kiek man žinoma, jos mažiau linkusios įsilaužti į namus, bet vagia parduotuvėse, gvelbia rankines – tiesiog nuo kėdės ar iš parduotuvės vežimėlio, bet iš žmogaus neplėšia."

Atlikusi išsamų tyrimą apie smurtaujančias mergaites, psichologijos profesorė Marlene Moretti teigia, jog mergaitės spaudimą jaučia nuo pat paauglystės pradžios. Ji pastebi, kad agresija stiprėja susidūrus su didesniais sunkumais. „Jos konkuruoja dėl socialinio statuso ir buvimo patraukliomis. Norėdamos jaustis grupės dalimi, dedasi į būrelius, kuriuose gali varžytis. Dažnai tai lemia agresyvų tarpusavio bendravimą."[13]

„Manau, kad tai gan linksma, tarsi būdas pasirodyti. Pasitelki visas savo jėgas ir ką nors nugriauni." (Dolores, 16 m.)[14]

Žiaurios herojės

Be žiaurių filmų, kurie daro įtaką mergaitėms, prisideda ir stipri vujaristinė kultūra, pateikiama realybės šou, svetainėse *Xanga*, *MySpace*, *YouTube* ir interneto dienoraščiuose. Savo žiaurų elgesį mergaitės gali demonstruoti ir internete. Didžioji dalis net nesusimąsto prieš mobiliuoju telefonu filmuodamos savo smurto proveržius ir vaizdo įrašus platinančios tarp draugų ar tiesiog paskelbiančios juos internete. Kompiuteriniai žaidimai irgi ne paskutinėje vietoje, nes žudymo scenose dažnai būna detaliai nurodytos mirtinos kūno vietos, o tie, kurie nužudo daugiausia priešininkų, yra apdovanojami.

Kiekvieną dieną paaugliams pasiūloma vis vaizdingesnių ir tikroviškesnių scenarijų, o tėčiams ir mamoms vis sunkiau juose susigaudyti. Kaip pavyzdį paimkime naują mobiliojo telefono žaidimą: „Pasivaikščiokite grįstomis gatvėmis, tiesiogiai iš savo telefono išbandykite šaudymą kulkosvaidžiu ir ugninius kardus. Pajuskite asteroidus, atsitrenkiančius į jūsų žvaigždėlaivį ir nuo jo atšokančius, ir kovos dėl valdžios skonį artėjant prie šviesos greičio." Anksčiau žaidimai būdavo nuobodūs – tik grafika ir garsas. Dabar veiksmą pajusite, net ir kai garsas yra išjungtas."[15]

Pediatrijos profesorius dr. Howardas Spivacas net neabejoja, kad smurto gausa žiniasklaidoje skatina mergaites smurtauti ir moko jas, kad „kova yra tinkamas ir priimtinas būdas skausmui, sielvartui, pykčiui nugalėti ar konfliktui išspręsti".[16] Rizikos grupei priklausančioms mergaitėms herojės iš filmų „Čarlio Angelai" ir „Mergina, verta milijono" tampa elgesio modeliais. Mergaites traukia tos herojės, kurios sugeba susidoroti su sunkumais. Ir jomis žavisi ne tik gležnos būtybės, jos pakeri daugelį žmonių. Kai kurios iš šių moterų, tokios kaip Uma Thurman iš filmo „Nužudyk Bilą", yra labai blogos mergaitės – ir tai jų didžiulio patrauklumo dalis. Nors

tokie filmai įtaką daro ne visoms mergaitėms, trūkstant gero auklėjimo ir daugiau teigiamų pavyzdžių, rizikos grupei priklausančioms paauglėms tampa daug sunkiau atskirti realybę nuo fantazijos. Kai ištiktos sunkumų jos neturi į ką tvirtai atsiremti, pratrūksta.

„Jei nieko nesiimsim, kad sumažintume smurto, pamatysim, kaip mergaitės nueina tuo pačiu keliu, kuriuo pastaraisiais dešimtmečiais nuėjo vyrai ir berniukai.“ (Dr. Howardas Spivacas, pediatrijos profesorius)[17]

Dėl žiauraus mergaičių elgesio iš dalies galime kaltinti žiniasklaidą, tačiau tam įtaką daro ir priežiūros stoka bei užgauliojimas namie. Vėsią 1997 metų lapkričio naktį keturiolikmetė Reena Virk iš Manitobos buvo kelis kartus primušta ir deginta cigarete, tada priversta nusirengti švarkelį ir nusiauti batus. Paskui dar kartą sumušta ir galiausiai paskandinta. Šioje siaubingoje egzekucijoje dalyvavo septynios mergaitės ir vienas berniukas. Kai premiją laimėjusi kanadietė rašytoja Rebecca Godfrey tyrinėjo šį šiurpų įvykį, išsiaiškino, kad didžioji dalyvavusių mergaičių dalis buvo iš šeimų, kuriose mėgta smurtauti. Dviejų mergaičių tėvai buvo nužudyti.

Rebeccą labiausiai sukrėtė mergaičių padėtis. „Nebuvo nieko, kas – ar socialinis darbuotojas, ar kokia nors programa – joms padėtų“, – sakė rašytoja. Negavusios tinkamų patarimų mergaitės pačios ieškojo kelio ir, kaip daugelis, pavyzdžių sėmėsi iš žiniasklaidos. „Populiarioji kultūra, kuria jos žavėjosi, liaupsina smurtą – jis ir formavo jų supratimą apie tai, kas žavu ir galinga“, – pasakojo Rebecca Godfrey.[18]

„Mergaitės neišmoksta įsipareigoti. Jos nuvertina savo pačių jėgas. Smurtauti grupėje yra drąsiau ir dažnai nueinama per toli.“ (Patricia Pearson, tyrinėtoja)[19]

Jei rizikos grupei priklausančios mergaitės buvo išnaudojamos ar niekas jomis per daug nesirūpino, tikėtina, kad jos bus linkusios smurtauti. Smurtas tampa problemų sprendimo ir pagarbos tarp bendraamžių užsitarnavimo būdu. O formą jam suteikia žiniasklaida. Kai šios mergaitės puola, nori įskaudinti. Kai kurios yra tokios emociškai uždaros, kad net retai gailisi dėl to, ką padarė. Jos mano, kad jų aukos to nusipelnė.

„Tos pačios mergaitės panašiai buvo užpuolusios ne tik Reeną Virk, bet ir kitą mergaitę – prieš keletą savaičių padegė jai plaukus. Viena šio užpuolimo dalyvė buvo kikboksininkė. To nebūtų atsitikę prieš dvidešimt metų.“ (Rebecca Godfrey)[20]

Viena kalbinta mokytoja taip pat patvirtino, kad mergaitės tampa vis žiauresnės. Ji papasakojo apie peštynes, kurios vos nesibaigė tragiškai. „Įtakinga ir populiari mergaitė surinko grupę, kad palauktų vienos nemėgstamos mergaitės, grįžtančios į namus, – pasakojo mokytoja. – Ją sulaikė ir stipriai sumušė. Iš paskos važiavęs vienas tėvas susirūpino pamatęs, kas vyksta, iššoko iš automobilio ir įsitempė mergaitę vidun. Kai jie atsidūrė automobilyje, mokinės apsupo mašiną ir ėmė ją siūbuoti. Stengiantis pabėgti iš įvykio vietos nebebuvo kitos išeities, kaip tik rizikuoti užvažiuoti ant kurios nors iš mergaičių. Tuomet jos pradėjo į automobilį mėtyti akmenis.“ Paaiškėjo, kad

pagrindinė iniciatorė daug metų buvo tvirkinama savo tėvo. „Mergaičių muštynės nėra lygiavertė kova, kaip įprasta tarp berniukų – vienas prieš vieną. Tai tik jėgos demonstravimas ir siekis pažeminti“, – pasakojo mokytoja.

Žiaurios mergaitės ir prievarta

Viena dramatiškiausių tyrimo išvadų apie mergaites, patekusias į teisėsaugos akiratį, yra ta, kad didelė jų dalis daug prievartos patyrė vaikystėje. Vienas tyrimas parodė, kad vienokią ar kitokią prievartą teko iškęsti daugiau kaip septynioms mergaitėms iš dešimties. Dar labiau šokiravo faktas, kad daugelis šių prievartą patyrusių mergaičių kentė potrauminius streso sutrikimus.[21] Disfunkcinės šeimos ir už nusikaltimus teisti tėvai taip pat turėjo didelę įtaką, kad mergaitės smurtautų.[22] Taip pat manoma, kad mergaitės daug jautriau reaguoja į tarpusavio santykius, ypač į artimus, ir jeigu jie nutrūksta, tai jas gali paveikti dar stipriau.[23]

Kitas tyrimas parodė, kad suimtos mergaitės daug rizikuoja ir nepaiso tvarkos. O vienos apklausos rezultatai atskleidė, kad 30 proc. mergaičių patyrė stiprų ar net labai stiprų psichologinį stresą. Tik daugiau kaip viena iš keturių niekada nenaudojo prezervatyvų ar naudojo rečiau nei per pusę turėtų lytinių santykių. Daugiau kaip pusė šių jaunų moterų per pastaruosius dvylika mėnesių iki suimamos leidosi narkotikus, ir tik šiek tiek mažiau nei viena iš keturių rimtai ketino nusižudyti.[24]

Stiprėjanti agresija tarp mergaičių parodo, kad daugėja smurto visuomenėje. Spėjama, jog sulaukęs aštuoniolikos metų paauglys bus matęs apie 200 000 smurto scenų. Sukrečia tai, kad į šį skaičių įeina net 40 000 žmogžudysčių, matytų per

žinias ir filmus.[25] Smurtas yra išmokstamas elgesys, o sustiprinamas jis nuolat žiūrint žiaurius filmus ir žaidžiant kompiuterinius žaidimus, kuriuose vaizduojamos merginos yra seksualios ir itin žiaurios. Dalis jų seksualumo priklauso nuo gebėjimo sutramdyti kitus. Lara Kroft ir kitos panašios herojės nieko neįkalina ir dėl to yra mėgstamos.

Kadangi toliau yra šeimos ir bendruomenės struktūra, nenuostabu, kad mergaitės nesijaučia saugios, o tai taip reikalinga joms augant, ir tampa šio proceso aukomis. Theo Padnos mokė literatūros paauglius, nuteistus už įvairius nusikaltimus, iš jų – ir už žmogžudystes. Jis pastebėjo, kad šiuos paauglius žavi ir smurto prikimšti filmai, ir pats smurtas. Nors jis dirbo su berniukais, šie pastebėjimai puikiai tiktų ir žiauraus elgesio mergaitėms. Jo mokiniai buvo labai stipriai atitrūkę nuo šeimos ir bendruomenės, jie jau nebetikėjo ateitimi. Kai kuriais atvejais jų smurtas buvo lyg kova su beprasmiu gyvenimu. Tai buvo vienintelis būdas atsikirsti visuomenei, kuriai jie, atrodo, neberūpėjo. Per žiaurumą jie atrado pasaulio, kuriame jautėsi užmiršti, ignoruojami, nesvarbūs, prasmę.[26]

Kovojant su smurtu pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į šeimų ir bendruomenių irimą. Kaip teigia rašytojas ir žurnalistas Ronas Powersas, laimėjęs Pulitzerio premiją: „Vaikai geidžia būti įvertinti. Šis jų noras be vargo būtų išpildytas, jei mūsų jaunimas vėl būtų integruotas į jaukų šeimos ratą ir bendruomenę.“[27] Ir vėl grįžtame prie ypatingos priklausymo bendruomenei ir pripažinimo svarbos. Mergaitėms taip pat reikia daugiau globos. Be šeimos, joms dar reikalinga ir bendruomenė – kad plačiau suvoktų bendrystę ir jaustų paramą. Kai nesugebame to suteikti, kenčia mūsų mergaitės.

XXVIII skyrius

Slapti gyvenimai

Menkstant šeimos ir visuomenės paramai, kai kurios mergaitės yra priverstos kurti savo atskirą gyvenimą. Dėl to jos gali tapti itin pažeidžiamos. Šią tendenciją sustiprina populiarioji kultūra, mergaitėms patraukli savo aktualumu ir malonumais. Tačiau ji gali riboti jų žvilgsnį į pasaulį. Didžiuma paauglių nežino, kad popkultūra yra milžiniškas verslas, kuriamas suaugusiųjų, kurie tą jų nerimą didina, daro įtaką troškimams, kad tik būtų kuo daugiau vartojama. Populiarioji kultūra mergaites taip pat atveda į sudėtingą pasirinkimo aplinką – čia tėvai negali jų apsaugoti ar daryti joms įtaką. Mergaitėms patinka popkultūra, nes ji suteikia bendrumo jausmą. Iš dalies ji net skatina jas būti savarankiškas, nes kai tėvai negali įsikišti, daug paprasčiau ką nors įbrukti.

„Esame apsupti populiariosios kultūros, TV, muzikos ir t. t. Ji užvaldė mūsų gyvenimą. Tai vienintelis dalykas, kurį mes iš tikrųjų išmanome.“
(Vitnė, 18 m.)

Mergaitėms patinka paslaptys, popkultūra joms padeda turėti savo slaptą kalbą, kuri užtikrina bendravimo privatumą. Pavyzdžiui: „Gk? Mntnt. Vtp. tkd. Rgbib. Od tl. Irr tpvtpl. Em. Gda." Šio teksto dauguma suaugusiųjų gali visiškai nesuprasti, tačiau mūsų paaugliai puikiai žino, ką jis reiškia: „Gali kalbėti? Mano nuomone, tai nieko tokio. Vis tas pats, tik kita diena. Ramiai, galėtų būti ir blogiau. O Dieve, turiu lėkti. Iki ryt ryto, toje pačioje vietoje, tuo pačiu laiku. Einu miegoti. Geriausios draugės amžinai."

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad iš esmės tai nieko nereiškia. Tačiau šie pokalbiai nėra tokie nekalti kaip atrodo. Jau sukurta šimtai santrumpų ir naujų žodžių, kurie mergaitėms leidžia slaptai bendrauti su bendraamžiais, ir toks gyvenimas užgožia kitus paaugliams reikšmingus dalykus. Esama naudingų akronimų, pavyzdžiui, *tm* (*tėvai mato*) ir *tun* (*tėvai už nugaros*). Jei merginos kalba apie pornografiją, rašo „prono", ir tėvai net nemirkteli. Jų gautas skambutis gali būti tiesiog sekso pasiūlymas ar „53X"*. Jeigu jos labai girtos ar „beprotiškai girtos", yra „bep[...]rirtos" ar *%*)*, taigi daugelis tėvų nesupras, apie ką kalbama. „Plaukiojantis" paauglių žargonu gali reikšti „prisigėręs" arba tiesiog ėjimą į baseiną ar paplūdimį. Jeigu planuojama „susibėgti", mergina galvoje gali turėti seksą, o ne bendravimą. Jei ją traukia nesaugus seksas, ji gali planuoti seksą su keliais partneriais. Slapta paauglių kalba tokia, kad suaugusieji net neįtaria, kas vyksta jiems po nosimi – tiesiog nežino, ko ieškoti. Apsilankius interneto svetainėje *www.urbandictionary.com*, galima pamatyti, kiek ten yra daug žodžių ir santrumpų. Šis žodynas nuolat plečiamas.

Mergaitės paslaptimis dalijasi subtiliai, pasirenka tam tikrą vartotojo vardą ar interneto svetainės dizainą. Nereikia būti labai išmintingam, kad suprastum, jog mergaitė, internete

* *53x* – anglakalbio jaunimo žargonu tai reiškia seksą: 5 – s, 3 – e ir x – x.

pasivadinusi *XxraudonipjūviaixX*, greičiausiai pjaustosi, arba ta, kurios interneto svetainė dekoruota tabletėmis, vartoja receptinius vaistus. Dažnai tėvai nieko nesupranta, nes į pasaulį žvelgia iš kitos perspektyvos, o to ir siekia rizikos grupei priklausantys paaugliai. Mobiliųjų telefonų ekranų paveikslėliai vėlgi nėra jokia išimtis. Paveikslėliai, skirti mergaitėms, nėra tik minkštų žaisliukų ir šiaip gražūs vaizdeliai. Vis daugiau nerimo tėvams kelia interneto svetainės. Gudrios mergaitės, internete norinčios turėti „tikrąją" informaciją, susikuria „titulinį" puslapį, sudeda į jį viską, ką tėvai norėtų jame matyti, ir taip užsitikrina, kad jie toliau nebenaršys.

„Nuo to laiko, kai man buvo dvylika, pagrindinis pasikeitęs dalykas – internetas. Turi priklausyti socialinių tinklų svetainėms – ypač *MySpace* ir nuo visai neseniai – *Facebook*. (Klara, 16 m.)

Galimybė turėti slaptą gyvenimą, neprieinamą tėvams ir kitiems autoritetingiems asmenims, yra būtent tai, ko trokšta didžioji dalis paauglių. Mergaitės, pasitelkdamos savo slaptą kalbą, žinutes ir signalus, ieško savęs. Uždrausdami joms bendrauti su bendraamžiais, nieko nelaimėsime, tačiau kalbėdami su jomis aktualiomis temomis padėsime realiau įvertinti tai, kas siūloma. Modernios technologijos gali kelti savų pavojų, tačiau atlieka svarbų vaidmenį paauglių gyvenime. Kai tik tėvai supras jų ribotumą, padės mergaitėms užpildyti spragas.

Dr. Joe Tucci, Australijos vaikų fondo generalinis direktorius, pareiškė susirūpinimą, kad naujosios technologijos atitraukė paauglius nuo tėvų ir susiejo su bendraamžiais, o tai reiškia, kad dažnai mergaitėms trūko informacijos, kaip spręsti savo problemas. Kai tėvai supranta, su kokiais išban-

dymais susiduria mergaitės, be atvirų šeimos pokalbių, atranda ir kitų gerų prieinamų informacijos šaltinių. Interneto svetainė *NetSmartz.org* turi puikios medžiagos paaugliams ir jų tėvams, susijusios su internetu, taip pat ir paauglių vaizdo įrašų, kuriuose šie kalba apie nemalonią patirtį internete. Jaunuoliai yra skatinami papasakoti savo istorijas ir ieškoti patarimų. Svetainėje *NSTeens.org* taip pat nagrinėjamos interneto problemos, jos pateikiamos linksmai ir šiuolaikiškai. Tėvai, ieškantys naujausios informacijos, sunkiai apsieis be *www.NetFamilyNews.org.*

Socialiniai verpetai

Kadangi paauglių pasaulis nuolat keičiasi, jis reikalauja nuolatinio mergaičių dėmesio. Tai iš dalies paaiškina, kodėl mergaitės tiek daug bendrauja ir kodėl būdamos namie nuolat rašo trumpąsias žinutes, plepa internete ar skaito žurnalus ir žiūri televizorių. Daugelį tėvų iš proto veda tokia nesibaigianti veikla, tačiau tik kai kuriems pavyksta mergaites pristabdyti. „Mano mama nesupranta tokio bendravimo esmės, – skundėsi aštuoniolikmetė Alana. – Mums tai labai svarbus dalykas ir tam skiriame daug laisvalaikio. Laikai pasikeitė. Tai sukelia trintį tarp mamos ir manęs, nes ji nesuvokia, kad man reikia lankytis vakarėliuose, net jeigu jie yra gana dažni."

Bendraamžių įtaka mūsų mergaitėms yra didelė ir nuolatinė. Štai kodėl būtina nuolat priklausyti įtakingų paauglių grupei. Jeigu tik pajuntama, kad reputacija pavojuje, bus padaryta bet kas, kad tik nenukentėtų padėtis. Kai Debra nusprendė, kad šeimai reikėtų atsisakyti televizoriaus, buvo nustebinta: jos mažoji dukra, ką tik įžengusi į paauglystę, skaitė televizijos programą, kad žinotų, kas įvyko draugių žiūrimose laidose.

Kuo mažiau mergaitės pasitiki savimi, tuo labiau pasiduoda bendraamžių įtakai. Kai tėvai perpranta dukterų bėdas, mažėja tikimybė, kad bandymas pasikalbėti baigsis riksmais. Taip pat turi būti sumanesnių būdų, kaip gilesnį bendrumo jausmą perteikti per visuomeninę veiklą, žadinančią mergaičių susidomėjimą, iniciatyvesnes interneto svetaines ir platesnį literatūros pasirinkimą – visa tai jas turi sudominti. Gilesnį bendruomeniškumo jausmą mergaitėms formuoja įvairūs bendruomenės užsiėmimai, žadinantys jų užsidegimą, gero turinio interneto svetainės, skirtos mergaitėms, ir gera literatūra.

„Mama gali būti nuostabi, bet ji palauks – tai juk ne tas pats, kaip naujienomis dalytis su ta ypatingąja drauge.“ (Mobilieji telefonai, turintys vibruojančias melodijas (*VibeTonz–Enabled Mobile Phones*)[1]

Staigus naujųjų technologijų protrūkis palengvino mergaitėms gyventi dvilypį gyvenimą. Jos trokšta šių populiarių modernių prekių, nes protingi pardavėjai žino, kaip užtikrinti, kad produktai pasiektų taikinį. „Mes nuolat viskuo domimės. Visada turime naujausią telefoną, naują „iPod“ , – teigė aštuoniolikmetė Vitnė. – Esame puiki rinka šiems dalykams platinti. Prekės pateikiamos linksmai ir patraukliai.“ Tokie daikčiukai ne vien tik uždirba daug pinigų, bet yra ir puikus būdas reklamos kūrėjams tiesiogiai pasiekti mergaites ir taip padidinti pirkimo galimybes.

Sumanūs pardavėjai, puikiai žinantys, jog mergaitės nori būti nepriklausomos, iš jų poreikio turėti paslapčių susižeria nemažus pinigus. Pavyzdys galėtų būti mobiliųjų telefonų bendrovė, mergaites skatinanti: „Aktyviai naudok mobiliųjų telefonų melodijas. Atverk savyje slypinčius muzikinius gabumus ir suderink muziką su vibruojančiais signalais. Telefo-

nų skambučių melodijas gali susieti su kiekvieno savo draugo skambučiu. Tai – tarsi slaptas rankos paspaudimas."[2]

Moderniųjų technologijų pasaulis

Vis daugėja priemonių, suteikiančių galimybę mergaitėms įsilieti į popkultūrą: nešiojamieji kompiuteriai, mobilieji telefonai, „iPod", MP3 grotuvai ir t. t. Vien internete yra begalė virtualiųjų pasaulių ir forumų, skirtų paaugliams, tereikia čia užsiregistruoti ir atsivers gausybė socialinio bendravimo galimybių: nuo *MySpace*, *Xanga* ir *Facebook*, iki *CyWorld*, *Tagged*, *Flickr* ir *Friendster* – ir tai tik keletas iš jų. *YouTube* mergaitės gali žiūrėti filmus, televizijos laidas, muzikos įrašus ir klipus.

Visos šios galimybės paaiškina, kodėl jos tokios užsiėmusios. Internetas lengvai atima keletą valandų per dieną. *Hotmail* gali gauti žinutes iš draugų, – paaiškino trylikmetė Lilė. – Per MSN gali susitikti su draugais iš viso pasaulio. *Bebo* sukurtas anksčiau nei *MySpace*. *MySpace* svetainėje gali sudėti informaciją apie save ir įgyti naujų draugų, įkelti savo ir draugų nuotraukų. Tai išties puiku!"

Manoma, kad dauguma jaunuolių, būdami paaugliai, prie televizoriaus praleido apie 15 000 valandų. Dažnai tai daugiau laiko, nei jie praleidžia su tėvais ar draugais.[3]

Kai mergaitės užsiregistruoja paauglių puslapiuose, pokalbių svetainėse ir forumuose, sujungia juos su savo elektroniniu

paštu, *MySpace*, MSN ir kitais tinklais, todėl joms nebereikia prisijungti ar atsijungti, kad susirašinėtų su draugais. „Vienu metu galiu atsidaryti iki aštuonių puslapių", – pasakojo septyniolikmetė Ebi. Kaip ir daugelis kalbintų mergaičių, ji labai mėgsta leisti laiką internete, net jeigu tai ir atima valandas, skirtas kitokiai veiklai. „Ruošdamasi pamokai, internete pradedu ieškoti kokios nors informacijos, bet dėmesį dažnai atitraukia šalutiniai dalykai", – pripažino ji.

Dėl šių naujų priemonių mergaičių atskirtis įgauna naujas formas ir naują lygį. Taip pat negalima nuvertinti ir televizijos įtakos. Manoma, kad dauguma jaunuolių, būdami paaugliai, apie 15 000 valandų praleido prie televizoriaus. Dažnai tai daugiau laiko, nei jie praleidžia su tėvais ar draugais.[4]

Mergaitėms svarbu būti labiau nepriklausomoms, tačiau rūpestį kelia tai, jog tėvai mažai žino, ką jos patiria ar kas joms daro įtaką. Didžioji dalis kalbintų mergaičių pasakojo istorijas, kaip puikiai galima veikti nepastebimoms. Mobilieji telefonai ir internetas gerokai palengvina rengti slaptus pasimatymus su vaikinu ar vakarėlius vietiniame parkelyje. Palaikydamos ryšį mobiliuoju telefonu, mergaitės lengvai įtikina tėvus, kad viskas yra gerai, nors iš tikrųjų padėtis gali būti visiškai kitokia.

„Negalima duoti vaikui prietaiso, nežinant, kokios yra to prietaiso galimybės. Telefonai (mobilieji) yra puikus pavyzdys. Ateityje daug problemų kels prie interneto prijungtos filmavimo kameros, esančios mobiliuosiuose telefonuose, kuriuos turi beveik visi paaugliai. Tėvai privalo atvirai su savo vaikais kalbėtis apie galimą riziką internete sudominti suaugusiuosius, turinčius seksualinių ketinimų, nukreiptų į jų atžalas."
(Detektyvas Frankas Dannahey)

Kada mergaitės peržengia ribą?

Bręstančioms mergaitėms reikia laisvės, bet, socialinio analitiko Richardo Eckersley nuomone, ji tik tuomet prasminga, kai mergaitės turi struktūriškai apibrėžtą pagrindą. Toms, kurios augo be jokių apribojimų, laisvė nėra tokia reikšminga, nes jos, atsidūrusios keblioje padėtyje, negali įvertinti ar atsitraukti.[5] Daugybė mokytojų ir mokyklų psichologų apgailestavo, kad kai kurie tėvai savo mergaitėms suteikė visišką laisvę iki keturiolikos ar penkiolikos metų, ir tada jau tampa per vėlu ką nors pakeisti.

Nepaisant to, kad visada bus mergaičių, mėgstančių rizikuoti, milžiniškas realybės šou populiarumas ir nuolatinis beprotiško paauglių „žvaigždžių" gyvenimo būdo demonstravimas lėmė tai, kad per keletą metų nepriimtinas ir provokuojamas elgesys tapo beveik norma. Aštuoniolikmetė Alana taikliai pabrėžė: „Dabar yra madinga elgtis kvailai. Nėra paslapčių. Viskas demonstruojama viešai. Tai priimtina. Tai tarsi norma. Taip daugmaž viskas ir vyksta." Prie to prisideda naujųjų technologijų įtaka ir tėvų neišmanymas, ką paaugliai gali padaryti, turėdami šiuos prietaisus, ir staiga pamatome, kad mergaitės yra daug pažeidžiamesnės. Augančioms paauglėms reikia globos ir žinoti, į ką kreiptis gerų patarimų.

Net ir geriausiems tėvams gali iš po kojų išslysti pagrindas. Neseniai viena draugė aptiko, kad jos dvylikametė dukra pusnuogė fotografavosi mobiliuoju telefonu, tada nuotraukas siuntė netoliese gyvenančiam berniukui. Mano draugė, kaip ir daugelis tėvų, net neįsivaizdavo, kad jos dukra gali taip elgtis. Pirkdami mergaitei mobilųjį telefoną, tėvai savęs turi paklausti, ar jai reikia telefono su vaizdo kamera. Jeigu taip, tuomet dukrai turi paaiškinti, kas gali nutikti, jei ji darys „kvailas" nuotraukas.

Puikiai nusimanantis apie internete naršančius ištvirkėlius ir kibernetinėje erdvėje pažeidžiamas normas, detektyvas Frankas Dannahey mums primena, kad tėvai paprastai susipažįsta tik su jiems reikalingomis keliomis funkcijomis, o paaugliai kaip tik išanalizuoja kiekvieną prietaiso funkciją. Dažnai tėvai nenumato galimų problemų, nes jie nežino, kokius veiksmus galima atlikti mobiliaisiais telefonais ar kompiuteriais. Jie neįsivaizduoja, kaip atsisiųsti nuotrauką iš kieno nors interneto svetainės ar kaip pasidalyti šia nuotrauka su kitais vos paspaudus pelės mygtuką. „Per savo interneto saugumo paskaitas tėvams visuomet sakau, kad paaugliai naująsias technologijas įvaldo ir dažnai jas naudoja pavojingais būdais, – pasakojo detektyvas Frankas Dannahey. – Kai tėvai nebesugeba tinkamai susipažinti su technologijomis, jie leidžia paaugliams internete elgtis taip, kaip šiems patinka.“[6]

Mergaitės turi žinoti, kokios jos tampa pažeidžiamos, kai lieka visiškai vienos. Kartais jos nenoriai šnekasi su tėvais apie rūpesčius, nes bijo sulaukti perdėtos reakcijos. Bet kai šeima ar bendruomenė palaiko, atsiranda daugiau galimybių tuo pasinaudoti. Kai tėvai sugeba priimti paauglių gyvenimo iššūkius, mažėja skirtumų tarp kartų.

Priklausomybė

Tėvai ne visada suvokia, kaip lengvai jaunuoliai tampa priklausomi nuo naujųjų technologijų. Šių dienų paauglės užaugo tikėdamosi būti linksminamos kiaurą parą ir visos šios priemonės padeda tokį norą patenkinti. Vieno tyrimo rezultatai parodė, kad aštuoni iš dešimties paauglių prisipažino negalėję atsiplėšti nuo įvairių žiniasklaidos priemonių, ypač kompiuterinių žaidimų, televizijos ir pokalbių svetainių. Tai patvirtino ir mano pokalbiai su mergaitėmis. „Aš daug laiko praleidžiu

internete. Esu prisiregistravusi daugybėje interneto svetainių, tokių kaip *MySpace*, *Facebook*, muzikos tinklalapių, turiu elektroninį paštą, bet MSN savo sąskaitą panaikinau, nes iššvaistydavau per daug laiko. Naršymas internete taip pat užima daug laisvalaikio“, – pasakojo septyniolikmetė Ebė. Trylikametė Lilė pritarė: „Taip, prie to greitai priprantama, tačiau tai suteikia galimybę greitai siųsti žinutes draugams.“ Psichologai šį reiškinį vadina priklausomybe nuo interneto.

„Aš prie kompiuterio praleidžiu daug laiko: šnekuosi su draugais, naršau internete, ieškau naujos muzikos. Internete praleidžiu bent porą valandų beveik kiekvieną vakarą. Ir visa tai miego sąskaita. Sėdžiu iki vėlumos ir kalbuosi su draugais.“
(Ešlė, 15 m.)

Dauguma mergaičių minėjo, kad laikas, praleistas prie interneto, dažnai reiškia, jog jos mažai miegojo ir po to būdavo sunku ruošti namų darbus ar tvarkytis namie. „MSN naudojuosi gana dažnai, – prisipažino aštuoniolikmetė Sara. – Kartais jame praleidžiu net visą naktį – tai beprotiška.“

Ne vien internetas atima daug laiko. Mergaitės gali būti pasiekiamos kiaurą parą, nes per naktį palieka įjungtus mobiliuosius telefonus. Joms labai svarbu į visus skambučius atsiliepti, nepaisoma net paros meto. „Į mokyklą jos ateina pavargusios, nes trečią nakties suskambo telefonas, – pasakojo viena mokyklos psichologė. – Mergaitės mano, kad turi būti pasiekiamos bet kuriuo metu. Jos bijo ką nors praleisti.“

Mergaitės man atvirai tai prisipažino. „Negalėčiau gyventi be savo telefono, nes labai mėgstu bendrauti, – paaiškino aštuoniolikmetė Sara. – Man nerealiai patinka, kad galiu susisiekti su žmonėmis ir kad kiti gali mane pasiekti.“ Ji jaučiasi

nerami, jei netyčia pamiršta telefoną namie, tokiais atvejais sugrįžta jo pasiimti. „Aš visuomet laikau telefoną įjungtą, tai galbūt nėra gerai, tačiau mėgstu būti pasiekiama. Kartą kažkas paskambino vidury nakties, apie pusę keturių ar ketvirtą ryto, paklausti, ar sėkmingai grįžau namo, o aš tuo metu jau kietai miegojau, taigi skambinusįjį apšaukiau, bet taip nutiko tik todėl, kad buvau giliai įmigusi." Šis poreikis būti pasiekiamai bet kuriuo metu prisideda prie anksčiau nagrinėtos miego trūkumo problemos.

Tėvai galėtų blokuoti internetą tam tikromis valandomis arba po tam tikro valandų, praleistų internete, skaičiaus. Kitas geras sprendimas – kad mergaitės, prieš eidamos miegoti, savo mobilųjį telefoną paliktų bendroje namų patalpoje, tai padėtų užtikrinti ramų miegą. Joms vertėtų priminti apie sveikatos problemas, atsirandančias dėl miego trūkumo, pavyzdžiui, diabetą, antsvorį, sunkumus sutelkti dėmesį, depresiją, su kuria lengvai nesusidorosi – tai turėtų padėti suprasti, kodėl tėvai tokiais būdais nori jas apsaugoti. Pabrėždami, kiek daug mums reiškia dukra ir kaip vertiname jos gebėjimą priimti teisingus sprendimus, ugdysime jos savarankiškumą ir pasitikėjimą savimi.

Miegamojo kultūra

Ne visos mergaitės pasuka blogu keliu, bet gyvena labai skirtingai ir dažnai turi mažai patirties, kaip geriausiai apsisaugoti patekus į bėdą. Kai vienos jaunos paauglės paklausiau, kas jos amžiaus mergaites labiausiai baugina, ji atsakė, kad eiti į tas vietas, kur neturi leidimo, ir leisti laiką su netinkamais žmonėmis. Jai patinka tokių užsiėmimų keliamas jaudulys, be to, sunku atsakyti draugams. Tokį gyvenimo būdą skatina nuolatinė prieiga prie interneto ir mobiliųjų telefonų.

Stebėdami paauglių kambarių kultūrą, matome, kokiose menkai apsaugotose situacijose atsiduria daugelis mergaičių. Būdamos namuose, mergaitės didžiąją laiko dalį praleidžia savo kambariuose, kur dažnai gali laisvai pasiekti įvairiausias skaitmenines technologijas ir informaciją. Vienas amerikiečių atliktas dešimtmečių–septyniolikmečių tyrimas atskleidė, kad vien pernai daugiau kaip trečdalis besinaudojančiųjų internetu pasakojo, jog į jų akiratį pateko pornografinės medžiagos. Po to namuose buvo įdiegta geresnė filtruojančioji programinė įranga.[7] Nerimą kelia ir tai, kaip dažnai mergaitės pasakoja apie visiškai nepažįstamus žmones, sutiktus internete, lyg jie būtų artimi draugai. Visa tai vyksta be tėvų žinios ir globos ir, kaip toliau pamatysime, noras gyventi slaptą gyvenimą mergaites gali nuvesti į ganėtinai neaiškias vietas.

Randantis vis naujoms technologijoms, tėvams svarbu išlaikyti tokį patį ritmą. Reikia skatinti mergaites parodyti naujas kompiuterių ir mobiliųjų telefonų funkcijas, tai tėvams padės stiprinti domėjimąsi savo dukters gyvenimu ir parodyti, kad jie nėra tokie atsilikę, kaip gali pasirodyti. Spragas užpildyti padės skaitymas ir dalyvavimas tėvų forumuose internete. Prisijungti prie interneto tik bendroje erdvėje namuose ir leisti tik namų vartotojams prieiti prie tam tikrų nustatymų, pokalbių svetainių, žaidimų ir balso perdavimo internetu protokolų (VoIP) yra puikios priemonės papildomai apsaugoti mergaites.

Nepaisant to, kad mergaitės bręsta vis sparčiau, joms reikia palaikymo. Vieno tyrimo rezultatai rodo: dėl besikeičiančių hormonų paauglio smegenys vis dar vystosi, todėl tokio amžiaus žmonėms sunku teisingai įvertinti padėtį ir atitinkamai reaguoti. Galimybė dalyvauti vertinguose paauglių forumuose, konstruktyviuose pokalbiuose šeimoje ir gauti daugiau įvairiapusio ugdymo mokykloje ir už jos ribų padeda mergaitėms įveikti kliūtis. Taip lengviau laisvai siekti savo troškimų ir ateitį kurti tokią, apie kokią svajojama.

XXIX skyrius

Be priežiūros kibernetinėje erdvėje

Kadangi kompiuteriai ir internetas tapo neatsiejama mūsų gyvenimo dalimi, lengva imti manyti, kad visada taip ir buvo. Bet prieš penkerius ar šešerius metus paaugliai internete nenaršė. Vyresni paaugliai tai puikiai prisimena. „Atsiradus internetui ir *Google*, viskas pasikeitė, – kalbėjo aštuoniolikmetė Alana. – Kai man buvo devyneri, nieko panašaus nebuvo, arba aš nepamenu.“ Tai paminėjo daugelis mergaičių. „Kai buvau dvylikos, truputį keista atrodė reguliariai naudotis internetu ir turėti savo elektroninį paštą, – atsimena šešiolikmetė Aleksė. – Negaliu patikėti, kad tai buvo tik prieš ketverius metus.“

Kadangi internetas atrodo saugus ir anonimiškas, suteikia mergaitėms pasitikėjimo kalbėti ir elgtis taip, kaip jos paprastai nesielgtų.

Kibernetinė erdvė tokia didele mergaičių gyvenimo dalimi tapo dėl daugelio priežasčių. Vienoms tai puikus būdas nugalėti vienatvę, drovumą ar įrodyti, kokios jos šaunios ir drąsios. Kadangi internetas atrodo saugus ir anonimiškas, suteikia mergaitėms pasitikėjimo kalbėti ir elgtis taip, kaip jos paprastai nesielgtų. „Mes daugiau bendraujame internetu nei tiesiogiai. Bendravimas su draugais internetu yra visiškai kitoks, – man pasakojo Ešlė. – Nėra tiesioginio emocinio ryšio, negali žinoti, ką žmogus jaučia. Lengviau pasisakyti kompiuteriu nei tikrame gyvenime."

Taip manė dauguma kalbintų mergaičių. Kartais sunku bendrauti su žmonėmis realiame gyvenime, – sakė septyniolikmetė Ebė. – Pavyzdžiui, ir *YouTube* galima rasti patikimų žmonių, būti populiariai, priklausyti kokiai nors grupei. Gali turėti draugų, esančių už milijono mylių ir apie tave žinančių daugiau nei mokyklos draugai." Aštuoniolikmetė Alana mano taip pat. „Man patinka MSN, – paaiškino ji. – Tai – puikus būdas kalbėtis su 50 milijardų žmonių vienu metu. Manau, esant mūsų amžiaus, labai lengva pasinerti visa galva. Nebūtina matyti žmonių. Nereikia būti tame pačiame kambaryje. Prieš atsakydama turi laiko pagalvoti, priešingai nei bendraujant tiesiogiai."

Besikeičianti draugystės sąvoka

Specialistai spėlioja, ar šis naujas įprotis su draugais bendrauti internetu nepakeis draugystės iš esmės ir bendravimo būdų suaugus. Internete mergaitėms daug lengviau kontroliuoti santykius nei realiame gyvenime. Jos gali prisijungti ir atsijungti kada tik užsigeidžia. Žmonės turi laukti, kol bus

pakviesti į pokalbių svetaines, ir gali būti akimirksniu blokuojami. Kibernetinėje erdvėje nereikia kantrybės ar derybų, ar laikytis kažkieno kito nuomonės. Galima judėti toliau, tereikia tik paspausti pelę. Mergaitės, kurios labiau supranta apie technologijas, tokiose svetainėse kaip MSN, *MySpace* ar *YouTube* gali užblokuoti žmones jiems to nepastebint. Nerimą kelia tai, kad, leisdamos laiką prie kompiuterio, mergaitės neugdo svarbiausių bendravimo įgūdžių, ir tai gali griauti jų pasitikėjimą savimi bendraujant gyvai – jos paprasčiausiai nežino, kaip elgtis.

„Nors esama greitų būdų susipažinti, mergaitės jaučiasi labai vienišos. Jos prisijungusios dieną ir naktį, tačiau emocinis ryšys jų su niekuo nesieja.“ (Mokyklos psichologė Barbara)

Internete lieka mažai vietos išgyvenimams ar poreikiui spręsti problemas, ir tai daro įtaką asmenybės raidai. Mergaitės vis mažiau reiškia empatiją, tai neramina mano kalbintus mokytojus ir mokyklų psichologus. Jei mergaitės bendrauja tik paviršutiniškai, jos nelavina emocinio intelekto. Joms tampa sunku suprasti kitų žmonių poreikius, trapumą, lūkesčius – tai apsunkina veiksmingą bendravimą su aplinkiniais.

Mokyklos psichologė Barbara sakė: „Tai ironiška. Nors esama greitų būdų susipažinti, mergaitės jaučiasi labai vienišos. Jos prisijungusios dieną ir naktį, tačiau emocinis ryšys jų su niekuo nesieja.“ Dr. Joe Tucci pritaria: „Nors turi daugiau įtakos paveikti santykius kibernetinėje erdvėje, tai nėra tikras gyvenimas. Tai nepadeda formuoti įgūdžių, reikalingų sprendžiant konfliktus ir ieškant sprendimų, ir kurie itin svarbūs kuriant prasmingus santykius suaugus. Kadangi virtualiojoje erdvėje bendraujama netiesiogiai, kyla didesnė

rizika, kad mergaitės tinkamai įvertins realias gyvenimiškas situacijas."[1]

Visoms jaunoms pašnekovėms patiko turėti kibernetinių draugų ir tai, kad šie „draugai" buvo iš viso pasaulio. Mergaitės gyvena kultūroje, kurioje svarbiausia – populiarumas, tad nieko keista, kad draugų skaičius itin svarbus. Jos gali turėti visą krūvą draugų internete, tačiau dažnai yra labai nutolusios nuo tikros draugystės. Gal kai kurie interneto draugai ir domisi tavimi, bet jų nėra šalia, kad suteiktų tai, ką gali tikri draugai – žmogišką šilumą, ištikimybę ir paramą varguose bei džiaugsmuose. Galiausiai šios „draugystės" gali imti dar labiau versti mergaites jaustis izoliuotas ir vienišas.

Būk kas tik nori

Internetas patrauklus ir dėl to, kad jame tu gali būti bet kas. Tai gali labai patikti mergaitėms, besistengiančioms pažinti save. Apsimesdamos kitu žmogumi, jos greičiausiai mažiau stengsis ieškoti savo vietos realiame gyvenime – nagrinėti savo galimybes, galvoti, kokiomis moterimis norėtų tapti. Pasižiūrėjus į kai kuriuos mergaičių internete pasitelkiamus pseudonimus, piešinius, matyti jų didelis noras būti suaugusioms ir įtakingoms. Užtenka trumpos paieškos, kad pamatytum, kaip seksualiai mergaitės prisistato. Kuo mažiau mergaitė tiki savo asmenybe, tuo daugiau ji ieškos kitokio veido.

„Kai pasinėriau į MSN ir labai ilgą laiką kalbėjausi su nepažįstamaisiais, perėjau daugybę tarpsnių. Nemiegodavau iki vidurnakčio, kartais ir ilgiau, bet tik kartais, nes kitaip jau būčiau mirusi." (Alana, 18 m.)

Internetas tapo vienu iš daugelio būdų, kaip mergaitės gali plėsti savo ribas. „Tai – vienas iš tų dalykų, dėl kurių ginčijuosi; tai – jaudinanti erdvė, kurioje gali įgyvendinti svajones ir eksperimentuoti su savimi, – teigia Masačusetso technologijos instituto profesorė Sherry Turkle, naujųjų technologijų poveikio specialistė. – Bet tai taip pat reiškia, kad žmonės, sutikti internete, nebūtinai yra tokie, kokiais dedasi esą."[2]

Jei turi vos keletą draugų, tuomet galimybė susitapatinti su kuo nors kitu pokalbių svetainėse, virtualiojoje erdvėje ar savo interneto puslapyje gali suteikti daug žavesio. Čia tapsi visoks, koks nesi realiame gyvenime – piktas, bebaimis, valdingas. Internetas mergaitėms suteikia galimybę iš esmės pasikeisti: naujas kūnas, naujas vardas, nauja tapatybė. Internete jos gali būti subrendusios, protingos, seksualios, „modernios" ir kokios tik nori. Drauge su kuria nors nauja tapatybe daugelis mergaičių pradeda gyventi antrą gyvenimą, kuris joms atrodo realesnis už jų kasdienybę. „Jos (paauglės) mažiau bendrauja tiesiogiai, telefonu, rečiau žaidžia lauke nei bet kurios kitos kartos merginos, todėl internetas joms atrodo tikras, – teigia interneto teisininkė Perry Aftab. – Bet rizikos jos neįžvelgia."[3]

Internetas suteikia mergaitėms galimybę pasikeisti iš esmės: naujas kūnas, naujas vardas, nauja tapatybė.

Ne tokios jau slaptos išpažintys

Noras turėti privatų gyvenimą – ne naujiena. To mergaitės troško visada. Ankstesnių kartų atstovės savo paslaptis išliedavo dienoraščiuose, kuriuos slėpdavo nuo tėvų ir kitų šeimos narių. Dabar savo troškimus ir rūpesčius jos išsako *MySpace*,

Facebook ir *YouTube* ar savo interneto dienoraščiuose ir net nenutuokia, kam atsiveria. Tai nebūtų nieko bloga, jei ne pasirinktos temos ar situacijos, į kurias jos kartais patenka.

Nepažįstamų žmonių keliama grėsmė

Tyrimai rodo, kad dažnai paauglės su malonumu teikia asmeninę informaciją visiškai nepažįstamiems žmonėms, nes mano, kad nėra svarbu žinoti, su kuo iš tiesų bendrauja. Jos taip pat elgiasi ir internete, kur yra labiausiai neapsaugotos nuo netinkamos prievartą ir seksą skatinančios medžiagos.[4] Apsilankius pokalbių svetainėse ar paauglių forumuose matyti, kaip lengvai mergaitėmis manipuliuojama, jos patenka į situacijas, kurioms dar gali būti nepasiruošusios arba kokių jos nesitikėjo. Šis pokalbis iš vieno paauglių forumo leidžia suprasti, kokioje padėtyje mergaitės gali atsidurti. Šiame forume dalyvavo keletas žmonių. Sutrumpinau pokalbį ir pateikiu tik pagrindinių pokalbio dalyvių – dviejų vaikinų ir merginos, kibusios už „masalo“ – žodžius:

„Ei, merginos, pasirodykite. Sudėkite nuotraukas, kuriose aiškiai matytųsi jūsų iškirptė, visiems susijaudinusiems čia esantiems vaikinams. Pasiūlymas: užsivilk palaidinę didele iškirpte, suspausk krūtis rankomis ar plaštakomis, ar bet kuo (leisk kam nors kitam tave nufotografuoti, jei įmanoma). Padaryk taip, kad jos atrodytų didelės. Nenoriu girdėti jokio „š...“, kad „jos per mažos“. Rodyk tai, ką turi! Nusiskundimų nebus, nebent jie yra gėjai ar tiesiog atsilikę protiškai“, – *Meilužis* (*Phuck buddy*).

„Susigundžiau, raitausi iš juoko“, – *Omfgidc*.

„Nori pasakyti, kad nesidžiaugtum, jei čia būtų keletas merginų, siūlančių savo iškirptės nuotraukas...? Hmmmmm? Tiesiog įsitaisyk patogiai. Šššššš... ir stebėk šou“, – *Phuck buddy.*

„Būtų nuostabu, jei galėtume sulaukti bent trupučio moteriškosios lyties dalyvavimo. Ei, merginos, išlįskit“, – Vanas, 18 m.

„Garsiai juokiuosi iš žmonių, kalbančių apie mano papus. Aš neapsisprendžiu, ar esu pamišusi, ar pagirta. Taip. Raitausi iš juoko“, – *Omfgidc.*

„Pasistenk jaustis pamaloninta, tai padės tau miegoti naktimis, ypač jei nuspręsi dalyvauti“, – Vanas, 18 m.

„Aš jau prisidalyvavau daugybėje kitų forumų, susijusių su papais“, – *Omfgidc* pasitraukia iš pokalbio.

Kai internetas tampa pavojingas

Patiklios mergaitės gali nesuvokti, kad yra kruopščiai rengiamos elgtis taip, kaip pačios net neketino elgtis, kai užsimezgė jų kibernetinės draugystės. Užtenka, kad vienintelis pokalbis pasiektų kitą lygmenį, ir mergaitė tampa pažeidžiama. Kai kurios žino turinčios skubiai atsitraukti. Ne tokios nuovokios nesupranta. Apie dvylikametę Shevaun Pennington iš Lautono (Anglija) rašė pasaulio laikraščiai: ji pradingo su savo amerikiečiu vaikinu, buvusiu jūrų pėstininku, trisdešimt trejų Toby Studabakeriu, kuris į policijos akiratį jau buvo patekęs dėl ankstesnių incidentų su nepilnametėmis. Shevaun, prieš dingdama, daug laiko praleido namie prie interneto. Kadangi viskas atrodė normaliai, tėvai nematė reikalo jaudintis. Po keleto įtemptų dienų ir policijos tarptautinių paieškų ji buvo rasta sveika ir saugioje vietoje, nors ir ne savo

šalyje. T. Studabakeris buvo apkaltintas pagrobimu ir kurstymu šiurkščiai nusižengti moralės normoms.[5] Tik laikas parodys, kaip tai atsilieps šiai jaunai moteriai.

O trylikametei Kacy Woody nepasisekė. Kadangi ji gyveno kaime, telefono skambučiai buvo brangūs, todėl Kacy su draugais bendraudavo internetu. 2002 metų vasarą ji susipažino su Dave'u Faganu, nuostabiai gražiu aštuoniolikmečiu, gyvenančiu kitoje šalies dalyje. Tuomet jie bendravo krikščioniškoje *Yahoo* pokalbių svetainėje. Dave'as nebuvo pirmasis jos virtualusis vaikinas. Kaip ir daugelis paauglių, susipažinusi su žmonėmis Kacy būdavo drovi.[6] Neilgai trukus iki mergaitės pagrobimo, netoli gyvenančią Dave'o tetą ištiko koma. Dave'as atvyko pas ją pagyventi iki jos mirties. Tą vakarą, kai vaikinas paskambino pasakyti, kad jo tetai darosi vis blogiau, Kacy buvo pas savo draugę. Per pokalbį mergaitės išgirdo kažką lauke judant ir užsibarikadavo miegamajame.

Po keleto dienų Kacy pradingo. Policija sugebėjo atsekti Davidą Fullerį, užsiregistravusį užmiesčio motelyje. Fulleris patraukė į save dėmesį, kai dingo interneto ryšys. Telefono įrašai parodė, kad jis palaikė ryšį su mergaite. Kacy buvo surasta jau mirusi. Ji buvo seksualiai išnaudota, o tada nušauta į galvą. Kacy niekada neišeidavo nepasakiusi, kur eina. Tragiška ir tai, kad tą naktį, kai Fulleris ją pagrobė, jos tėčio policininko nebuvo namie, taip pat ir jos brolio.[7] Tai yra kraštutiniai atvejai, tačiau mergaitės turi žinoti, kaip stipriai rizikuoja bendraudamos su nepažįstamaisiais internete. Net ir trumpai apsilankę interneto svetainėje *www.mycrimespace.com* ar *www.netsmartz.org*, tėvai bent truputį ims suprasti, kas vyksta virtualiojoje erdvėje.

Kartais mergaitės gali tapti aukomis net nesistengdamos patraukti dėmesio. Kai vidurinės mokyklos šuolių su kartimi čempionei Allison Stokke paskambino draugai ir pasakė, kad jos nuotrauka buvo išplatinta internete, ji buvo šokiruota.

Kažkas nufotografavo Allison per mačą ir įdėjo nuotrauką į internetą. Trumpas Allison vaizdo įrašas iš kito jos mačo buvo įkeltas į *YouTube* ir sulaukė tūkstančių išpuolių. Tada populiarus tinklaraštis *WithLeather.com* žengė dar toliau: įdėjo dar vieną nuotrauką ir tokią įžangą: „Susipažink – šuolininkė su kartimi Allison Stokke. O-lia-lia ir kitokie niurnesiai.“[8] Dabar Allison sulaukia lavinos šiurkščių ir baimę keliančių skambučių. Tapo beveik neįmanoma išeiti iš namų nepastebėtai. Liūdina tai, kad Allison nedarė nieko, tik mėgavosi sportu. Dėl to, kad buvo jauna ir patraukli, tapo auka.

Ar tai būtų draugų, ar nepažįstamųjų priekabiavimas, mergaitės privalo suprasti, kokios atsargios turi būti, kai kalba ar teikia asmeninę informaciją, taip pat kaip ir kokiose svetainėse naršo, nes internete nieko nėra slapto. Jei tėvai yra susirūpinę, ką jų dukros veikia prie kompiuterio, jiems reikia atsiversti lankytų puslapių istoriją įrankių juostoje. Čia jie pamatys, kur dukra buvo per pastarąsias keletą dienų. Pasižiūrėjus į jų mėgstamų puslapių sąrašą, taps aiškiau, kaip ji leidžia laiką. Jeigu dukra daugybę valandų naršo internete, o lankytų puslapių istorija yra tuščia, gali tekti sunerimti – tie puslapiai tiesiog yra ištrinti.

Tuomet tėvams teks nutarti, kaip į tai reaguoti. Svarbiausia – supratingumas. Kuo atviresni ir supratingesni bus pokalbiai su tėvais, tuo mažiau paslapčių laikys mergaitės. Žinoma, joms reikia ir savarankiškumo. Skatinimas rašyti dienoraštį ar kurti iškarpų albumą iš savo asmeninio gyvenimo ir nutikimų yra saugesnis bei kūrybiškesnis būdas.

XXX skyrius

Įsitraukimas į pornografiją

Svarbu, kad tėvai pripažintų, kad ne viskas, ką dukros veikia internete, yra nekalta. Kai kurios mergaitės jau nuo ankstyvos paauglystės aktyviai naršo, ieškodamos pornografijos puslapių. Kiek daug paauglių prieina prie pornografijos, sunku įvertinti. Mes tikrai žinome tik tai, kad vis daugiau mergaičių lankosi pornografijos puslapiuose ir / ar pasidairo po pornografinius DVD draugų tėvų kolekcijose. Kai kurios taip elgiasi iš smalsumo. Kitos nori sužinoti, kaip vilioti vaikinus ar kaip išlaikyti jų susidomėjimą. „Internetas atveria daug galimybių, – pasakojo viena mokytoja. – Lytinio švietimo pamokose mergaitės kartais klausia: „Tamsta mokytoja, ar tai susiję su pornografija?“ Internetas prikimštas seksualios kalbos ir grafikos, taip nepadorus elgesys tarsi paverčiamas norma, dėl to ir pornografija atrodo nekalta. Rinkos tyrimų įmonė „NielsenNetRatings“ užsimena, jog viena iš penkių 12–16 metų Jungtinės Karalystės mergaičių internete pornografinius tinklalapius žiūri bent kartą per mėnesį.[1] Technologijoms tobulėjant, pornografija vaikams prieinama ir mobiliaisiais telefonais.

Kai mergaitės nuolat reklamose mato seksualius vaizdus ir meilės scenas kine bei per televiziorių, nenuostabu, kad kai kurioms jų pornografija yra kitas natūralus žingsnis. Vis daugėja mergaičių, manančių, kad kalbėti apie pornografiją su savo bendraamžiais yra įdomu ir labai madinga. Kitos, vos užmetusios akį į keletą puslapių ir pamačiusios, kad tai nuobodu, keliauja toliau. „Manau, seksui esame nebe tokie jautrūs dėl to, kad beveik visuose filmuose yra pornografijos, – pasakojo viena mergaitė. – Iš tikrųjų manęs nedomina žiūrėti į „tai" darančius bjaurius senius – tai tiesiog nuobodu. "Net jeigu mergaitės ir nežino, kaip prieiti prie pornografijos svetainių ar kaip paslėpti pėdsakus, nėra sunku išsiaiškinti, ką slepia šis virtualusis pokalbis:

„Norėčiau sužinoti, ar gali mano tėvai pamatyti, kad naršau po pornografinius puslapius internete? Ir kur tai galėčiau rasti?" – *anonimas*.

„Gali", – *maghank91*.

„Ištrink puslapių istoriją ir būk atsargus – jie niekada nesužinos", – *Biskitz*.

„Taip, jie gali patikrinti istoriją", – *playboyfreak*.

„Jiems nebūtų sunku išsiaiškinti, taigi reikia būti atsargiam. Ir aš dėl tos pačios priežasties nenoriu sakyti, kur tau ieškoti", – *princesshortyluv*.[2]

Pornografijos svetainės ir žurnalai vyrams

Yra tikinančiųjų, kad lankymasis pornografijos svetainėse niekuo nesiskiria nuo žurnalų vyrams skaitymo. Tačiau sunku daryti tokias išvadas matant, kokia yra pasiūla. Pornografinė medžiaga internete yra daug vaizdingesnė nei daugumoje

vyrų žurnalų ir dažnai gyvai vaizduoja lytinius aktus. Viename pranešime, nagrinėjančiame paauglių pornografiją internete, teigiama: „Šiais laikais nėra sunku rasti ne tik nuogų žmonių nuotraukų, bet ir grafiškai pavaizduotų heteroseksualių ir homoseksualių žmonių lytinių santykių (taip pat – ir skverbimosi), oralinio sekso, kunilingo, masturbacijos, zoofilijos, vaikų pornografijos, sadomazochizmo, prievartos, kraujomaišos ir t. t. atvejų.“[3] Tai nėra tiesiog pastiprinta versija to, ką galima pamatyti filmuose. Čia seksas rodomas su visomis įsivaizduojamomis detalėmis. Nieko, visiškai nieko nepaliekama vaizduotei.

Nors tikrąjį pornografijos poveikį mergaitėms pamatysime vėliau, tačiau tyrimai apie pornografijos įtaką suaugusiesiems rodo, kad ši medžiaga gali sumažinti jautrumą ir sukelti priklausomybę. Suaugusiesiems, priklausomiems nuo pornografijos, yra sunku palaikyti „normalius“ santykius, nes jie atrodo nuobodūs. Tėvams ir mokykloms būtina dirbti kartu, aktyviai priešinantis realiai pornografijos žalai, nes taip mergaitės ims manyti, kad žiaurus seksas yra normalu ir, kas svarbiausia, kad negalima ištarti „ne“. Kalbinti mokytojai išreiškė rūpestį dėl pornografijos, dabar tampančios tendencija. Jiems nerimą kėlė, kad tai gali skatinti mergaites susitelkti ties tuo, kas patrauklu jų būsimiems partneriams, o ne joms pačioms.

Rinkos tyrimų įmonė „NielsenNetRatings“ užsimena, jog viena iš penkių 12–16 metų mergaičių Jungtinėje Karalystėje pornografiją internete žiūri bent kartą per mėnesį.[4]

Nerimą kelia ne vien tai, kad mergaitės domisi pornografija. Jos mažiau varžosi ir dėdamos ką nors į internetą. „Paauglės nepadorias nuotraukas viešina lyg norėdamos pasakyti:

„Ei, pažiūrėk į mane", – pasakojo detektyvas Frankas Dannahey. – Jei nori internete sulaukti dėmesio, ypač vyrų, įkelk nepadorią nuotrauką ar vaizdo įrašą ir turėsi daugybę draugų. Galėčiau lažintis, kad pažiūrėję į paaugles mergaites, turinčias daugiausia draugų *MySpace* svetainėje, pamatysime, kad jos atrodo provokuojamai." Paauglės tai žino ir joms tai reiškia galimybę greitai išpopuliarėti.

„*MySpace.com* yra pats populiariausias socialinis tinklas. Turime galimybę parodyti žmonėms unikalų ir vienintelį būdą, kas iš tikrųjų yra mūsų „industrija" ir gyvenimo stilius, ir mes tai padarysime." *MONSTAR, „suaugusiųjų" žurnalistas.*[5]

Technologijų specialistas Andrew Kantoras pritaria: „Dabar kiekvienas gali tapti pornografijos žvaigžde ar bent jau ja pasijusti neišeidamas (-a) iš savo namų. Tai – paauglių „modelių" pasaulis. Ir jis labai populiarus. Mergaitės, turinčios svetaines, tarkim, pavadintas *somethingmodel.com* (*kažkoksmodelis.com*) ar *teenssomething.com* (*paaugliaikažkas.com*), dar mokosi vidurinėje mokykloje, kai kurios net jaunesnės, o pozuoja kaip suaugusios. Tik skirtumas tas, kad šios dažniausiai būna apsirengusios." Trokšdamos būti populiarios ir užsitikrinti, kad bus pastebėtos, daug mergaičių yra linkusios pasinaudoti galimybe. „Jos surado nišą ir tuo puikiai naudojasi, – pažymi Andrew Kantoras. – Nė vienas žurnalas, net ir pornografijos, ir bet kuris kitas, nespausdintų 15–16 metų mergaičių nuotraukų, ką jau kalbėti apie dešimtmetes ar vienuolikmetes, kurios taip pat turi tokias svetaines, nors gal ir neparodo visų savo grožybių. Mergaitėms nereikia leidėjo, nes šiais laikais juo tampa *bet kas*."[6]

„Dabar kiekvienas gali būti pornografijos žvaigždė ar bent jau ja pasijusti, neišeidamas (-a) iš savo namų. Tai – paauglių „modelių“ pasaulis. Ir jis labai populiarus.“ (Andrew Kantoras, technologijų specialistas)[7]

Seksualios mergaitės kibernetinėje erdvėje

„Įsivaizduokite mergaitę, kuri nėra populiari mokykloje. Internete per labai trumpą laiką ji gali įgyti tūkstančius draugų, jei tik yra pasiryžusi paaukoti dalį savo moralinių vertybių, – teigė detektyvas Frankas Dannahey. – Kitas veiksnys – jaunos paauglės beviltiškai nori būti panašios į vyresnes paaugles. Kas gali būti geriau už vyresniųjų rizikingo elgesio kopijavimą? Atvirai kalbant, esu šokiruotas to, ką pažįstamos paauglės deda į internetą.“

„Jauniausių mergaičių, dėjusių nepadorias nuotraukas į internetą, amžius – 11–12 metų. Šio amžiaus grupės nuotraukose mergaitės pozuoja su apatiniais ar nepadoriai liečia kitas mažametes. Itin jaudina tai, jog mažamečiai ar paaugliai dažnai net nenutuokia, kad šios „kvailos“ nuotraukos ar vaizdo įrašai draugo bus įdėti į internetą, dažniausiai be leidimo. O didžiausą nerimą kelia nauja mada, plintanti tarp jaunų paauglių, – tiesiogiai per vaizdo kameras visiems transliuoti save.“[8] Nereikia ilgai vargti, kad pamatytum, kas siūloma.

„Jeigu tėvai pamatytų, kas užpildo (lytinio švietimo) spragas, būtų šokiruoti.“ (Catherine Harper, „Škotės prieš pornografiją“ (*Scottish Women Against Pornography*)[9]

Liaujasi varžytis

Šių dienų mergaitės nori tapti ir būti žvaigždėmis visą laiką. Jos mano, kad jei nesielgs kaip dauguma, liausis egzistuoti. Noras būti garbinamai yra lengvai išpildomas internete. Atradusios drąsos pasidalyti kai kuriais savo gyvenimo poelgiais, merginos turi galimybę greitai išpopuliarėti. Kuo didesnė auditorija, tuo geriau. Gudruolės žengia dar toliau: ragina žiūrovus reikšti savo įvertinimą dovanomis iš interneto parduotuvių.

Internete vyrauja didžiulė konkurencija, tad, norėdamos būti pastebėtos, turi būti pasiruošusios peržengti ribas. Per keletą trumpų dešimtmečių nuėjome nuo to, kad tėvams tekdavo rūpintis dėl kaimynystėje gyvenančių iškrypėlių, spoksančių pro dukrų langus, iki to, kad mergaitės pačios kviečia daugybę nepažįstamųjų stebėti jas pozuojant ar vaikštinėjant po kambarį tik su apatiniais ar visiškai nuogas. Neseniai pasirodžiusi antraštė „Stebėta, bet neprižiūrėta“ (apie Lindsay Lohan) apibendrina padėtį, kurioje atsiduria daug paauglių ir jaunesnių mergaičių.

Mažute, tu valdai

Gali labai svaiginti supratimas, kokį poveikį darai vyrams ir berniukams. Daugeliui mergaičių atrodo įdomu, truputį baisoka ir malonu gauti tiek daug dėmesio. Skatinamos šių pojūčių mergaitės internete atsipalaiduoja ir taip tampa pažeidžiamos. Net jei jos aiškiai reiškia mintis ir pasitiki savimi, didžioji dalis yra nepaprastai naivios ir nenutuokia, kas dairinėjasi internete ir kodėl.

Trylikametės Bridžitos mama Anetė kaltina žiniasklaidą. „Mergaitės automatiškai neapsaugotos nuo seksualinių vaizdų, pradedant televizija ir MTV kanalu, baigiant *Facebook*. Nuotraukas į internetą deda taip pat, kaip jau buvo mačiusios žiniasklaidoje“, – su dideliu susirūpinimu kalbėjo ji. Labai dažnai mergaitės nesupranta, kokia daugybė suaugusiųjų kibernetinėje erdvėje yra pasirengę persekioti ar jas „prižiūrėti“. Visuomenės analitiko Richardo Eckersley žodžiais, visas šis nusirenginėjimas ir masturbavimasis prieš kameras rodo, kad paauglės nejaučia pagrindo po kojomis, jei negyvena virtualiojo gyvenimo.[10]

„Radau vienos pusnuogės paauglės, mokinės iš mūsų mokyklos, nuotraukų. Ji pozavo savo dabar jau buvusiam vaikinui. Mergaitė net nenutuokė, kad jos vaikinas, kai jie išsiskyrė, pasiliko skaitmeninę nuotrauką ir persiuntė keliems savo draugams. Deja, tokios istorijos kaip ši dažnos visame pasaulyje.“ (Detektyvas Frankas Dannahey)[11]

Tėvų nuojautos, kad jų dukra gali žiūrėti pornografinę medžiagą, įtampą tik padidina. Anksti su mergaitėmis ėmę kalbėtis apie pornografiją, tėvai padeda joms priimti teisingus sprendimus. Svarbu, jog tėvai paaiškintų, kad pornografiniuose filmuose lytiniai santykiai dažnai yra žiaurūs, o merginos taip elgiasi, nes buvo lytiškai išnaudojamos, gyveno gatvėje ar yra pratusios tai daryti, ir kad šie filmai įamžina jų išnaudojimą. Tėvai duterims turėtų priminti, kad per tikrus lytinius santykius elgiamasi atidžiai ir žmogus nelaikomas daiktu. Mergaitės taip pat turi suprasti, kad žmonėms, „užsikabinusiems“ už pornografinių filmų, sunku reikšti šiltus ir gražius jausmus, dėl kurių santykiai tampa ypatingi.

Jei mergaitės žinos, kad kai kurios pornografijos svetainės jas gali automatiškai įtraukti į savo adresų sąrašą ir tuomet bus sunku to atsikratyti, gal bus mažiau linkusios lįsti į tokias vietas. Labai svarbu, kad jos suprastų, jog kai kurios panašios svetainės naudoja programinę įrangą, kuri šeimos serverį pakeičia esančiuoju užsienyje ir taip sukaupia šimtus dolerių už telefono skambučius. Be abejo, yra programų, galinčių blokuoti tokias svetaines, tačiau kai jų tokia galybė, ryžtingoms mergaitėms nesunku pasiekti pornografinį turinį. Tėvams mergaites su slypinčiais pavojais vertėtų supažindinti dar iki tada, kai jos pasuks šiuo keliu, arba ieškoti profesionalios pagalbos, jei tai jau yra daugiau nei trumpalaikis smalsumas.

XXXI skyrius

Populiarumas per *YouTube*

Įdomu žvilgtelėti į Tasmanijos gyventojos, interneto svetainės *YouTube* žvaigždės, vienos populiariausių interneto įrašų mergaitės Emalinos istoriją. Ši paauglė savo asmeninių dienoraščių vaizdo įrašų skaičiumi internete sumušė visus rekordus: juose ji kalba apie viską – pradedant savo augintine jūrų kiaulyte ir baigiant joga. Vos po trijų mėnesių Emalina turėjo didžiausią registruotų įrašų sąrašą *YouTube*. Apie tai buvo nušviesta tarptautinėje žiniasklaidoje.

Nepaisant to, kad Emalina internete prisistatė slapyvardžiu, kompiuterių chuliganas netrukus įsilaužė į jos kompiuterį, priėjo prie asmeninių failų ir juos paviešino internete. Po to kažkas kitas išsiaiškino, kas ji tokia, ir internete paskelbė jos tikrąją tapatybę. Emalina nebuvo pasirengusi tokiam įsibrovimui, neapykantos pilnų elektroninių laiškų lavinai ir gašlių pagyvenusių vyrų dėmesiui. Taip užgauta ji iš interneto pasitraukė.

Mergaitei, pamėgusiai tokį dėmesį, gyvenimas be jo, deja, gali pasirodyti ganėtinai nuobodus. Vėliau Emalina sugrįžo

kaip viena *YouTube* žvaigždžių kartu su *Lisanova, LucyinLa* ir *Nohogirls*. „Aš keistoka dėmesio norinti kekšė, – prisipažįsta ji. – Man patinka dėmesys, mėgstu internetą ir technologijas, todėl esu čia, *YouTube*. Esu jūsų paprasta paukštytė be jokių ypatingų pretenzijų tapti populiari, bet žavi dėl mažumėlę psichiškai nesveiko būdo.“[1]

Tūkstančiai lankytojų vis dar registruojasi Emalinos asmeninių dienoraščių vaizdo įrašų tinklalapyje. Ji pajuto sėkmės skonį, o dabar yra pasirengusi peržengti bet kokias ribas, kad tik išliktų dėmesio centre. Šiuo metu diskusijos apie jūros kiaulytes virtusios tokiomis pokalbių temomis kaip „Nešvankybės ir vulgarumas“ muzikos grupėje „Deux Dancin'“ ir „Purvinos interneto mergšės“. Atsirastų nedaug internautų paauglių, nežinančių Emalinos istorijos, kuo ji užsiima, ar netrokštančių gauti tiek pat dėmesio kaip ir ji.

„Rizika jaudina. Turbūt turėčiau atskleisti, kad Lukas ir aš vis dar esame kartu ir aš jį labai myliu, nesvarbu, kad jis netvarkingas! Mes KARTU planavome seksualinį nuotykį su mergina. Man patinka merginos.“ (Emalina, 19 m.)[2]

Mažamečiai irgi įsitraukia

MySpace, *Xanga* ir *YouTube* galima pastebėti daugybę jaunų mergaičių, kurios tiesiogine prasme transliuoja save visam pasauliui. Stebina tai, kad kai kurios jų labai mažos. Netgi paviršutiniškai panaršęs *YouTube*, randi tokių įrašų: pavyzdžiui, mergaitė *Ledinukas* (*Lolipop*), ir ji atrodo vos aštuonerių. Vaizdo filmuke ji lėtai rausvinasi gundomai sučiauptas lūpas.[3] Toliau kita mergaitė, pasivadinusi *Fuzzyblur*, kuriai ne daugiau

kaip dešimt metų, prieš kamerą sukasi su „Stitches“ pirkinių krepšiu priešais save. Mažai tikėtina, kad šios mergaitės nors kiek numano, kokį poveikį toks jų elgesys gali turėti kai kuriems suaugusiesiems, naršantiems internete. Menka tikimybė, kad ir jų tėvai nors kiek apie tai supranta.

„Sakyčiau, šiuo metu tie interneto vartotojai, kuriems patinka vaikai ar paaugliai, ploja rankomis, nes nerizikuoja būti sučiupti viliojantys mažamečius viešinti nederamus vaizdus ir / arba įrašus. Vaikai tai atlieka už juos.“ (Detektyvas Frankas Dannahey)[4]

Ištvirkėlio svajonė

Tokie išraiškos būdai internete dar tik įsibėgėja. Tačiau turime paklausti, kur link tai veda, nes plinta tai žaibo greičiu. „Esu regėjęs daug daugiau nuotraukų (nepadorių) nei norėčiau, ir tokio turinio niekur netrūksta, – kalbėjo detektyvas Frankas Dannahey. – Kažkada internete atlikau slaptą tyrimą ir mačiau, kad mergaites pozuoti ar viešinti savo ar draugių nuotraukas sugundydavo virtualūs seksualiniai ištvirkėliai. Dabar tai jau praeitis. Paauglės pačios mielai viešina nederamą medžiagą, kurią bet kas lengvai randa internete. Sakyčiau, šiuo metu tie interneto vartotojai, kuriems patinka vaikai ar paaugliai, ploja rankomis, nes nerizikuoja būti sučiupti viliojantys vaikus viešinti nederamus vaizdus ir / arba įrašus. Vaikai tai atlieka už juos, dažniausiai nė nežinodami, kad kažkas, būtent suaugęs žmogus, jų nuotraukomis naudojasi seksualiniais tikslais.“[5]

Vienas iš atvejų, kurį jis paminėjo, susijęs su trylikamete mergaite, kuri daugybę „į vaikų pornografiją panašių nuotraukų“

davė savo šešiolikmečiam draugui. Šios galiausiai atsidūrė visiems žinomoje interneto svetainėje, kurioje buvo minimas ir jos vaikinas. Trylikametė mobiliuoju telefonu padarė provokuojančių savo genitalijų nuotraukų, kurias nusiuntė į savo vaikino elektroninį paštą. Peržiūrėjęs jis jų neištrynė. Jo draugas, įlindęs į elektroninį paštą, pašniukštinėjęs šias nuotraukas rado ir parsisiuntė, kad parodytų savo bičiuliams. Kitas berniukas, nemėgęs mergaitės draugo, nuotraukas nukopijavo, sukūrė interneto puslapį, kuriame paskelbė mergaitės draugo vardą, ir ten įkėlė jos nuotraukas. Detektyvo Dannahey apklausiama priblokšta trylikametė pasiteiravo, ar kas nors matė šias nuotraukas ir ar galėjo būti, kad kažkas jas nusikopijavo ar pasiliko. Jis, žinoma, negalėjo jai nieko garantuoti.[6]

> **„Mergaitės ieško berniukų dėmesio, o interneto svetainė *MySpace* tam puiki erdvė.“** (Candice M. Kelsey, *Slapti kibernetiniai paauglių gyvenimai*)[7]

Mano erdvė (*MySpace*)... visų erdvė

Apskaičiuota, kad daugiau kaip pusė šiandienos 13–17 metų paauglių yra pateikę išsamią informaciją apie save tokiuose socialiniuose tinkluose kaip *MySpace*, kurį yra pamėgę apie 50 mln. vartotojų visame pasaulyje. Mergaitės dažnai ten publikuoja savo nuotraukas. Taip daugybė pasaulio mergaičių atranda galimybę pasiekti gausybę informacijos, jų tėvams to nė nežinant. Tai puiki priemonė prievartautojams, pedofilams ir visiems kitiems, kurie nori suvilioti jaunas aukas. Per vieną apklausą 45 proc. paauglių prisipažino, kad nepažįstamieji yra prašę jų asmeninės informacijos. Vos daugiau kaip trečdalis

svarstė galimybę susitikti su asmenimis, su kuriais yra bendravę tik internetu. Daugiau kaip viena iš dešimties iš tikrųjų gyvai su kažkuo susitiko, nors anksčiau jie buvo bendravę tik virtualiojoje erdvėje.[8]

Paauglėms būtina daugiau žinoti apie tai, ką jos pasirenka viešinti kibernetinėje erdvėje ir kaip naudotis ten esančia medžiaga. Padariniai, paviešinus nepadoraus turinio nuotraukas ar informaciją, juntami labai ilgai. Dažnai tokia medžiaga išlieka ir mergaitės santykiams gali kelti pavojų. Netgi gali sugrįžti ir imti persekioti ją jau sukūrusią šeimą ir padariusią karjerą, versti nesmagiai jaustis tarp kolegų ar tuo priblokšti savo vaikus. Tokia medžiaga gali pakenkti galimybei tapti valstybės tarnautoja ar būti paaukštintai, nors dėl to ji ir būtų labai sunkiai dirbusi. Tėvai ir mokytojai mergaitėms turi išaiškinti, jog neįmanoma suvaldyti to, kas publikuojama. Vienas būdų padėti mergaitėms šiuo gyvenimo etapu – pateikti joms išmintingesnių ir tinkamesnių pasiūlymų, kad jos pasijustų pripažintos, kažkam priklausančios ir be dviprasmiškų nuotraukų internete. Taip vėl grįžtame prie bendruomenės reikšmės ir galimybių joms įsitraukti į kokią nors įdomią veiklą ar gilintis į savo pomėgius.

„Mūsų tyrimas parodė, kad dauguma mergaičių nesupranta, kokie pavojai tyko bendraujant su vyresniais vyrais internetu, be to, jos tiki, kad taip galima užmegzti nuoširdžius santykius.“ (Peggy Conlon, Reklamos tarybos generalinė direktorė)[9]

Interneto svetainės *NetFamilyNews.org* atstovė Anne Collier, paklausta, kodėl, jos manymu, mokinukės ir paauglės į sistemą kelia savo intymias nuotraukas, atsakė, kad tai „iš dalies yra Paris Hilton mėgdžiojimas (mažos mergaitės svajoja

tapti supermodeliais), iš dalies – bendraamžių spaudimas (juk visi taip daro), iš dalies tai vyksta dėl spontaniško, šiek tiek rizikingo, „kieto“ (žvelgiant paauglių akimis), su paauglyste neatsiejamo elgesio, kuriuo siekiama patvirtinimo“. Ji iškart pabrėžia, kad „naujienos apie įžymybes, realybės šou ir kitokio pobūdžio priemonės nuleido kartelę tam, kas yra laikoma priimtina“.[10]

Ką gali tėvai

Taigi, ką turėtų daryti tėvai, kad geriau apsaugotų savo dukteris? Vos supratus apie realius pavojus, mergaičių tykančius internete, jiems kyla noras uždrausti juo naudotis. Specialistai tėvams pataria išlikti ramiems ir nenustoti bendrauti su mergaitėmis, kad padėtis netaptų dar keblesnė nei yra iš tikrųjų. „Paauglės žino tiek daug sistemos „apėjimo“ būdų (taisykles, filtrus ir t. t.), yra tiek daug socialinių tinklų ir rinkmenų mainų interneto svetainių, besitelkiančių įvairiose šalyse, o internetas dėl daugybės prietaisų yra taip lengvai prieinamas ir pagaunamas atokesnėse vietovėse bei belaidžio interneto „taškuose“, kad jos nesunkiai gali „sulįsti į pogrindį“, ir mes joms turėsime kur kas mažiau įtakos, o pavojai bus dar didesni, – įspėja Anne Collier. – Daug geriau, tarkim, mums žinoti, kokiomis socialinių tinklų interneto svetainėmis jos naudojasi (tikėkimės, jie pagrįsti bendra atsakomybe ir verčia laikytis naudojimosi sąlygų) ir su jomis kalbėtis apie tai, kaip jos tai daro.“[11]

Detektyvas Frankas Dannahey pritaria ir pabrėžia, kaip svarbu tėvams žinoti apie savo vaikų į internetą dedamą informaciją. Jis primygtinai ragina išsiaiškinti, ar dukra naudojasi *MySpace* arba *Facebook*, ir žvilgtelėti į šiuos puslapius. „Būti tėvu – tai užtikrinti savo vaikui saugumą visais aspektais, tarp

jų – ir gyvenimą internete, – aiškina jis. – Vaikai naudosis internetu, patinka jums tai ar ne. Tėvai nebent gali kontroliuoti jų elgesį jame, jei į visa tai pažvelgs supratingai ir išreikš nuoširdų rūpestį. Vaikai paiso taisyklių, jei jiems aišku, kad tai daroma jų labui.“[12]

Ne visos mergaitės internete užsiima nerimta veikla. Dauguma tiesiog smagiai leidžia laiką su draugais. Pasak Anne Collier, mergaitės, kurios patenka į rizikingas situacijas internete, jau ir taip priskirtinos prie rizikos grupės. „Jos yra nesuvaldomos, ieško nuotykių, tai vaikai iš konfliktuojančių ar nepilnų šeimų, vaikai, kurie įvardijami kaip „ieškantys problemų“. Technologijos joms iš tikrųjų suteikia didesnį pasirinkimą ir daugiau progų patekti į nemalonumus, bet jos nesukuria naujų pavojų.“[13]

Taip sparčiai plėtojantis naujoms technologijoms, bus geriau, jei turėsim kuo daugiau žinių. Neseniai atliktas tyrimas parodė, kad ne asmeninė mergaičių pateikiama informacija internete paverčia jas tokiomis pažeidžiamomis, o dalyvavimas nederamoje veikloje, pavyzdžiui, erotinio turinio pokalbiuose.[14] Kitas tyrimas atskleidė, kad dažniausiai seksualinio priekabiavimo internete mergaitės sulaukia iš pažįstamų žmonių, ypač iš bendraamžių, o tai ir dažnas priekabiavimo atvejis realiame gyvenime.[15] Mergaitėms reikėtų apie tai žinoti. Joms taip pat reikalingas vertingas patarimas, kaip elgtis netikėtai susidūrus su pavojingu elgesiu arba nemalonaus turinio informacija. Kai tėvai pripažįsta, kad visi daro klaidų, mergaitėms lengviau būti atviresnėms, kalbant apie savo trūkumus. Kad būtų galima saugiai judėti į priekį, nereikia apsimesti, jog internetas neegzistuoja, svarbu perspėti apie jame tykančius pavojus ir suteikti naudojimosi įgūdžių, kurie leistų išradingai pažvelgti į save iš daug platesnės perspektyvos.

XXXII skyrius

Dirbančios mergaitės

Daug mergaičių yra linkusios pasinaudoti galimybėmis, kurių tiek daug siūlo dirbančiųjų pasaulis. Daugelis su darbu jau ir pažįstamos, nes dirba ne visą darbo dieną ir džiaugiasi nepriklausomybe bei galimybe užsidirbti savų pinigų. Šešiolikmetė Peta teigė: „Darbas manęs visai negąsdina. Dirbu nuo penkiolikos metų. Man sekasi dirbti su žmonėmis. Kuo puikiausiai." Nesvarbu, ar mano kalbintos mergaitės dirba ne visą darbo vietą, ar daugiau, jos visos nori turėti daugiau pinigų išlaidoms. „Šiuo metu į darbą žiūriu kaip į būdą užsidirbti pinigų, kurių man reikia", – nė nedvejodama įvardijo šešiolikmetė Karli.

Žvelgiant į moteris karjeristes, ne vienai mergaitei karjeros perspektyvos nebeatrodo tokios viliojančios. Daugumos manymu, šios moterys per daug vienišos, išsekusios ir nuolatos skubančios. „Jos praranda gyvenimo džiaugsmą, nes tik dirba nuo devynių iki penkių ir stengiasi kopti karjeros laiptais", – pasakojo septyniolikmetė Kiera. Jai pritarė šešiolikmetė Karli: „Jos išeina pasilinksminti ir dauguma stipriai prisigeria; taip

gyvena šių dienų jauna moteris. Man regis, kad joms tarsi trūksta tikresnio gyvenimo, kuriame slypi laimė."

„Nenorėčiau dirbti tiek daug valandų, dėl to ir renkuosi mokytojos profesiją. Noriu sugebėti rūpintis ir šeima, ir vyru – vienu metu ir atskirai. Kad ir vaikai, ir vyras sulauktų mano meilės, ja dalytųsi ir panašiai." (Kiera, 17 m.)

Tačiau visa tai užgožia tokios įžymybės kaip Lindsay, Paris ar Beyoncé. Žvelgdamos į jas, mergaitės regi jaunas moteris, ne vyresnes nei jos pačios, kurioms sekasi, kurios yra populiarios ir pakankamai turtingos, kad galėtų sau leisti bet ką, ko tik trokšta, ir daryti ką tik užsimaniusios. Štai tokiomis moterimis jos trokšta būti, mergaitėmis, kurios žino, kaip padaryti, kad visi šoktų pagal jų dūdelę.

Ar lūkesčiai išsipildys?

Nors mano kalbintos mergaitės tikėjosi padarysiančios karjerą, beveik visos nerimavo dėl to, ko iš jų tikimasi. Aštuoniolikmetė Alana sako: „Stengiuosi negalvoti apie tai, kas bus artimiausioje ateityje, nes ta nežinia gąsdina. Aš vis dar neįsivaizduoju, kur link pasukti." Kadangi moters karjeros galimybės taip sureikšminamos, visai suprantama, jog baiminamasi nesėkmės. „Turėsiu pradėti dirbti kiekvieną savo gyvenimo dieną ir tai mane baugina. Aš tam nepasiruošusi. Tai nežmoniškas krūvis", – teigė šešiolikmetė Karli. Taip pat jautėsi ir penkiolikmetė Ešlė. „Be abejo, dirbsiu, bet nežinau ką. Visiškai nenoriu dabar pradėti apie tai galvoti, nes tai gąsdina. Bijau suklysti ir neturėti galimybės nieko pakeisti."

Noriu dirbti pagal *savo* sąlygas

Bendraudama su mergaitėmis, susidariau nuomonę, kad nors dauguma jų norėjo siekti karjeros, nė viena netroško į darbą pasinerti visa galva. „Manau, nyku, kai darbas užima svarbiausią vietą gyvenime. Man atrodo, kad verslininkės, kasdien dirbančios dvidešimt keturias valandas per parą, vienaip ar kitaip nuskriaudžia pačios save, nes tiek daug gali nuveikti, jei nesiaukoji tik darbui", – prisipažino šešiolikmetė Karli.

„Dirbti taip pat smagu, nes gali būti tuo, kuo nori būti. Ne visiems tai pavyksta pasiekti, bet aš pabandysiu." (Ešlė, 15 m.)

Mergaitės jau pateikė keletą idėjų, kaip skirtingai jos žvelgs į darbą. „Reikėtų nusiraminti, labiau atsipalaiduoti, – teigė septyniolikmetė Kiera. – Priimkit gyvenimą tokį, koks jis yra, ir viską darykite žingsnis po žingsnio, o ne šuoliuodamos milžinišku greičiu, nes vėliau, nesugebėjus visko sėkmingai atlikti, teks susidurti su pasekmėmis. Tiesiog darykite viską savu laiku, kad nesukristų viskas į vieną vietą." Septyniolikmetė Sara tam pritaria. Ją žavi karjera kokioje nors bendrovėje, bet čia ji įžvelgia ir minusų. „Man patinka ši mintis, bet nenoriu neštis darbo į namus ir panašiai", – pasakojo ji.

Nė viena mano kalbinta mergaitė neįsivaizdavo savęs visą gyvenimą skiriančios tik karjerai. Jos turi susikūrusios kur kas visavertiškesnio gyvenimo vaizdą, kalbėjo apie laiką, kai pasitraukiama iš darbo, kad būtų galima pakeliauti, susilaukti vaikų, mokytis. „Labai svarbu susiplanuoti darbą, taip pat rasti laiko vaikams ir viskam kitkam", – teigė aštuoniolikmetė

Vitnė. Jų planuose išskirtinai aukštą poziciją užėmė meilė tam, ką daro. „Norėčiau dirbti daug pastangų reikalaujantį darbą. Norėčiau daryti tai, ką iš tikrųjų mėgstu“, – pripažino keturiolikmetė Sandi. Lygiai taip pat jautėsi ir penkiolikmetė Evi. „Norėčiau dirbti interjero dizainere, todėl man patinka dalykai, kurie pravers to siekiant, negaliu pakęsti gamtos mokslų, nes tai man visiškai neaktualu. Todėl, manau, reikia stengtis dėl tų dalykų, kurie patinka.“

„Žiūri į trisdešimtmetes karjeristes ir galvoji, kaip bus, kai mes sulauksime trisdešimties. Būsime dar „kietesnės“. Ir, atrodo, pačios moterys mus ten stumia. Jei joms tai nerūpi, neturi galimybės keliauti, slampinėja, nesirūpina darbu ir mokykla.“ (Karli 16 m.)

Susižavėjusios vadovių pareigomis

Nepaisydamos savo baimių, daug mergaičių žavisi valdžia, kurią suteikia vadovės pareigos. Joms patinka nelengvas kelias ir gyvenimo būdas, kurį suteikia geras darbas. „Norėčiau save matyti didelėje, gerai žinomoje bendrovėje arba įkurti savo pačios verslą, jei tai būtų įmanoma. Tai lyg ir mano tikslas, kurio siekiu; tiesiog noriu, kad man sektųsi. Žinau, pinigai nesuteikia laimės ar kitokių džiaugsmų, bet noriu turėti jų tiek, kad būčiau nepriklausoma“, – pasakojo penkiolikmetė Misė.

„Man patinka valdingos moterys, – teigia aštuoniolikmetė Sara. – Patinka, kai galima nurodyti žmonėms, ką daryti. Darbas moteriai suteikia valdžios. Kartu ir seksualumo, juk jos tokios valdingos. Žiūriu į visas tas moteris mieste, vilkinčias

kostiumėlius, ir atrodo, kad jos taip puikiai tvarkosi savo gyvenimus ir nėra atitrūkusios nuo to, kas vyksta pasaulyje." Aštuoniolikmetei Vitnei tai taip pat atrodo patrauklu. „Man patinka mintis apie ambicingą karjeros moterį; tai – nuostabu. Labai įkvepia visos žinomos ir sėkmę pasiekusios moterys."

Drąsina tai, jog mergaitės žavisi daug pastangų reikalaujančiais vaidmenimis. Kad gerai jas tam paruoštų, tėvai ir mokytojai turi stipriai dirbti ir įsitikinti jas suvokiant, kas yra sėkmė, nes tikroji sėkmė yra kur kas daugiau nei talentas, kostiumėlis ir uždarbis. Kad pasiektum tikrą sėkmę, reikia nuovokumo, sąžiningumo, pavyzdinių vadovavimo įgūdžių, būti lanksčiai, kilnios dvasios, sugebėti aiškiai formuluoti strategiją ir turėti viziją. Skubėdami parengti mergaites jų profesiniam gyvenimui, turėtume paisyti šių esminių įgūdžių – jie padės joms išmokti emocinio supratingumo, praversiančio daug lengviau varijuoti nuolat besikeičiančioje darbo rinkoje.

Kitaip nei mama

Buvo įdomu pastebėti, kokią įtaką mergaičių karjeros siekiui turi jų mamos ir kiti suaugusieji. Penkiolikmetė Saša manė, kad jos nuolatos namie būnanti mama nieko realiai gyvenime nepasiekė, nes nedirbo. „Aš labai noriu būti ambicinga ir daryti viską, ką galiu, – teigė Saša. – Juk gyvenam tik vieną kartą, todėl tikrai noriu būti nepriklausoma ir pati užsidirbti pinigų, be to, visai netrokštu ištekėti už turčiaus ar panašiai. Noriu to siekti pati." Saros pasirinkimas siekti karjeros iš dalies yra reakcija į mamos gyvenimo būdą. „Mano mama labiau susijusi su žeme, aplinka ir kažkokiom fėjom, – sakė ji. – Ji ir jos draugės gyvena kitokiame pasaulyje. Jos bando kažką keisti, bet nesugeba. Dalykiškos moterys gana paviršutiniškos, bet jos turi galių ką nors pakeisti."

Nors aštuoniolikmetės Dani aistra – muzika, ji mąsto apie garantijų suteikiantį darbą kokioje nors įmonėje. „Noriu groti orkestre, tačiau mane įtikinėja būti dalykiška verslo moterimi, – ji paaiškino. – Mano gyvenimas buvo ganėtinai meniškos pakraipos. Jis padėjo pažinti laisvę ir nepastovumą. Stebėjau savo mokytoją, kuris taip pat yra atlikėjas. Jo pasirodymai atsitiktiniai, tad kaip apmokėti sąskaitas ir sudurti galą su galu? Profesija man garantuos pastovias pajamas ir suteiks tam tikrą struktūrą." Penkiolikmetės Evi dėmesį traukia verslo kostiumėlius vilkinčios jaunos moterys, kurias ji kasdien mato pakeliui į mokyklą. „Jos išties atrodo prašmatniai ir šauniai; tokia ir aš noriu būti", – kalbėjo ji.

Nepaisant išsilavinimo ir kitokių sunkumų, kuriuos joms tenka patirti ieškant savojo kelio, mane labiausiai sužavėjo kalbintų mergaičių pasiryžimas rodyti iniciatyvą ir veikti. Jos tikrai drąsios ir už tai nusipelno pagarbos. Nors ir bijo, kad gali nepasisekti, iš tikrųjų trokšta būti reikšmingos, bet kartu nori nepulti į kraštutinumą. Jos tikisi įsilieti į dirbančiųjų gretas, bet ne laisvalaikio, kelionių ir santykių sąskaita.

Tobulindami palaikymo būdus, privalome nepamiršti, kaip svarbu mergaites skatinti į bet kokią veiklą dėti visas pastangas. Privalome pastebėti, kam mergaitės turi gabumų, kas joms suteikia džiaugsmo ir pasitenkinimo, ir kaip mes patys apibūdiname sėkmę.

Iš tikrųjų išsilaisviname, kai mamą namų šeimininkę imame gerbti taip pat, kaip ir vadovę, ir kai sugebame įvertinti didžiulį mokytojų bei auklėtojų indėlį, kaip ir tų, kurios dirba mokyklos administracijoje. Mūsų asmenybės auga visą laiką, taip pat kinta ir mūsų profesinis gyvenimas. Ne kiekviena iš karto suranda savo pašaukimą. Dauguma mergaičių per savo gyvenimą dirbs ne viename darbe. Joms reikalingi naudingi gyvenimiški įgūdžiai ir palaikymas, kad išgyventų ir susidorotų su šiais pokyčiais, kad ateityje būtų lankstesnės ir turėtų mažiau baimių.

XXXIII skyrius

Santuoka

Vestuvės grįžta į madą, nuotakoms skirti žurnalai klesti, o vestuvių planuotojai nusivarę nuo kojų stengdamiesi padėti jaunavedžiams surengti tobulas vestuves. Ši tendencija verčia žmones svarstyti: gal grįžtame į šeštąjį dešimtmetį. Žinoma, kiekviena mano kalbinta paauglė, taip pat ir jaunesnės mergaitės troško ištekėti. „Santuoka reiškia, kad yra kažkas, kas gali tave paguosti ir myli“, – teigė dešimtmetė Melani. Paauglės santuoka žavisi ne tik dėl romantikos ar tik pačios vestuvių dienos. „Žinau, kad tai nėra tik rožėmis klotas kelias, bet svajoju apie išties laimingą šeimą, kuri dažnai skiriasi nuo realybės“, – kalbėjo šešiolikmetė Džoja.

Tiksintis biologinis laikrodis

Šios mergaitės norėjo ištekėti tarp dvidešimt penkerių ir trisdešimties arba iškart suėjus trisdešimčiai. Jos labai konkrečiai svarstė apie tai, kad geriau tekėti jaunesnėms nei sulaukus

vyresnio amžiaus, nes yra skaičiusios apie vyresnių moterų pastangas pastoti ir nenori pačios su tuo vėliau susidurti. „Šios kartos žmonės tuokiasi tikrai vėlai, labai vėlai. Taip pat ir vaikų gimimą per daug atideda, kol galiausiai ima kaip reikiant tiksėti biologinis laikrodis", – pasakojo septyniolikmetė Kiera.

Kitoms mergaitėms santuoka buvo svarbi dėl jų pačių ir vaikų darnos. „Noriu pelnyti sėkmę. O trisdešimties norėčiau turėti vaikų, – kalbėjo aštuoniolikmetė Vitnė. – Noriu būti jauna mama. Šiuolaikiška ir nuostabi mama." Primygtinai klausiama ji patikslino, kad ankstyvi vaikai sukelia tėvų ir vaikų tarpusavio supratimo problemų. Mama jos nesuprasdavo, ir ji nekentė to atstumo, kuris buvo tarp jųdviejų atsiradęs. Ji aiškiai žino, kad elgsis kitaip: „Noriu suprasti, ką reiškia turėti vaikų."

„Noriu ištekėti maždaug 27-erių ir būti apkeliavusi beveik visą pasaulį – štai, ko aš tikiuosi." (Evi, 15 m.)

Aštuoniolikmetei Sarai kartų pažiūrų skirtumai taip pat atrodo svarbūs. „Noriu ištekėti ir susilaukti vaikučių, – pasakojo ji man. – Mama vėlai susilaukė manęs ir mano brolio. Dėl to norėčiau gimdyti anksčiau, pavyzdžiui, dvidešimt septynerių. Mama gailisi, kad mus pagimdė vėlai. Manau, tai šiek tiek turi įtakos mūsų santykiams, nes laikai pasikeitė. Ji bus daug vyresnė, kai aš susilauksiu vaikų, todėl nebegalės man labai padėti. Tai lyg ir kartų problema."

Meilės troškimas

Mano kalbintoms mergaitėms santuoka buvo svarbi ne dėl poreikio savo gyvenime turėti vyrą, bet dėl jų asmeninę erdvę

šildančio žmogaus, kuriam jos rūpėtų. Iš mergaičių pasakojimų galima spręsti, kad daugelis jų trokšta susikurti patikimą erdvę ir ją vadinti sava. Joms santuoka iš dalies yra ir prieglobstis nuo gyvenimo realybės. Tačiau tai ir įsipareigojimas. O santuokos ceremonija, jų manymu, yra reikšmingas įsipareigojimų įtvirtinimas. „Man gera jausti ryšį, siejantį mane ir mano vyrą, o šiomis apeigomis tarsi atšvenčiama tai, kas tarp mūsų yra“, – teigė aštuoniolikmetė Sara.

„Ištekėti norėčiau iki dvidešimt penkerių. Nenoriu susilaukti vaikų iki trisdešimties. Tas faktas, kad galiu pasakyti esanti ištekėjusi, reiškia, jog esu mylima ir elgiuosi teisingai.“ (Karli, 16 m.)

Buvau sužavėta stebėdama, kaip švelnėja jų kūno kalba ir balso tonas kalbant apie santuoką. Apibūdindamos namus, kuriuos jos norėtų susikurti sau ir savo mylimiesiems, dažnai jos susikibdavo už rankų. Taip elgėsi ir mergaitės iš tvirtų šeimų, ir iš vienišų tėvų arba išsiskyrusių tėvų šeimų. Jos nėra naivios. Supranta, kad šeima nėra tik naminiai pyragai ir besišypsantys kūdikiai, bet jos yra pasiryžusios įdėti daug pastangų, kad to pasiektų.

Mergaitės nori ištekėti ir turėti šeimą, nes trokšta, kad jų, jau suaugusių, santykiai būtų tvirtesni ir reikšmingesni nei tie, kuriuos regi aplinkui save. „Mano tėvai vis dar kartu, tačiau pažįstu daug išsiskyrusių žmonių, – pasakojo šešiolikmetė Karli. – Stengsiuosi, kad taip neatsitiktų, nes nenoriu to patirti, todėl trokštu pabandyti viską pradėti kuo anksčiau.“ Keturiolikmetė Sandi, kurios tėvai jau nebe kartu, santuoka žavėjosi štai dėl ko: tuomet „turi žmogų, į kurį gali atsiremti“.

„Būtų neblogai grįžti namo pas kažką, kam esi reikalinga, nes kitiems žmonėms tavęs nereikia.“ (Ešlė, 15 m.)

Rasti tą, kuriam tu rūpi

Kalbėdamos apie ateitį, dauguma mergaičių sakė, kad viena iš priežasčių, kodėl santuoka jos nori susikurti saugią ir meilės kupiną aplinką, ta, jog daugeliui suaugusiųjų jos tiesiog nerūpi. „Būtų neblogai grįžti namo pas kažką, kam esi reikalinga, nes kitiems žmonėms tavęs nereikia“, – teigė penkiolikmetė Ešlė. Nemažai mergaičių regi, kokie suaugusieji įsitempę, kiek daug dirba ir kaip galiausiai suyra jų gyvenimas. „Manau, kad žmonės, apsisprendę siekti karjeros, negalvoja apie meilę, o ją suradę ima skubėti, užuot kasdien dėl jos stengęsi ir ją brandinę, – svarstė septyniolikmetė Kiera. – Atrodo, kad jei jau kas nepasisekė, paprasčiausiai nėra prasmės dėl to daugiau sukti galvos; viskas tuo ir baigiasi. Jie neskiria tam tiek laiko, kiek vertėtų.“

„Nenoriu tik tobulo vyro, noriu savo tobulo vyro, tik nemanau, kad apskritai tokių yra; yra Barbė ir Kenas, bet nė vienas iš mūsų nesam nei Barbė, nei Kenas.“ (Sandi, 14 m.)

Daugiau santuokų, didesnės šeimos

Rinkos konsultantė Liz Nickles spėja, kad padaugės paauglių santuokų ir šeimos bus didesnės. Tai nereiškia, kad

mergaitės nori atsisakyti minties siekti karjeros, tačiau panašu, kad namai vis labiau įsitvirtina pirmoje vietoje. „Šių jaunų moterų širdys, – teigia ji, – priklauso namams.“[1] Santykiai paauglėms iš tiesų reikšmingi. Kai augi aplinkoje, kurioje daug suirusių šeimų, šeima tampa kur kas vertingesnė. Laiminga santuoka – joms ženklas, kad laikosi teisingų įsitikinimų.[2]

„Santuoka nėra tik įrašas santuokos liudijime, – pasakojo aštuoniolikmetė Vitnė. – Noriu ištekėti ir susilaukti vaikų. Žavus yra stiprus tarpusavio ryšys, artumas ir turėti kažką arti savęs kiekvieną dieną. Daug svarbiau fiziškai su kuo nors būti kartu, o ne tik vieną iškilmingą vestuvių dieną. Nenoriu didelės vestuvių puotos, kuriai per vieną dieną išleistum nemažai pinigų. Norėčiau susituokti paplūdimyje ar kokioj panašioj vietoj.“

Nemažai mergaičių iš iširusių šeimų manė, jog tėvai neužtektinai stengėsi, kad išlaikytų santuoką. Kitos, pažvelgusios į praeities įvykius, pripažino, kad tėvų skyrybos išėjo tik į naudą. Kalbintos mergaitės neturėjo iliuzijų apie suaugusiųjų elgseną santuokoje. Apimtos spontaniškumo jos smulkiai papasakojo apie daugybę įvairių savo tėvų nesantuokinių ryšių, kurie pikantiškumo suteiktų bet kokiam romanui. Net jei mergaitėms ir nėra tekę išgyventi tėvų skyrybų, jos apie tokį gyvenimą puikiai nusimano iš to, ką teko išgyventi draugėms, kurių tėvai skyrėsi ar tuokėsi su išsiskyrusia antrąja puse. Šios mergaitės aiškiai žino nenorinčios patirti tokio skausmo.

„Santuoka – tai troškimas būti su kuo nors. Ne vienišai ir apleistai. Turėti gerą draugą, su kuriuo gali pasikalbėti, nes, manau, kalbėti iš tiesų svarbu. Tai buvimas su kažkuo ir tarp tų, kuriems tu patinki tokia, kokia esi, tarp kurių jautiesi pripažįstama ir gerbiama.“ (Alana, 18 m.)

Išgyvenusi savo tėvų skyrybas, septyniolikmetė Kiera norėtų elgtis visiškai kitaip nei jie. „Galima sakyti, kad daugeliu atvejų tėvų skyrybos pakenkia jų vaikams, – mano ji. – Nemažai vaikų auga be tėčių ar mamų, nors šiaip reikalingi abu tėvai. Esu iš šeimos, kurioje buvo vienas tėvas, bet jaučiu, kad (na, nežinau), jeigu augi su abiem tėvais, tau įskiepijamos kitokios vertybės. Ir meilės šeimoje yra daugiau."

Stabilūs namai

Šioms mergaitėms stabilumas šeimoje yra pamatinis dalykas. „Norėčiau gyventi stabilioje santuokoje, turėti kelis vaikus, – teigė šešiolikmetė Džoja. – Man tiesiog patinka šeima. Paprasčiausiai buvimas vienišai manęs visai nežavi. Mėgstu būti apsupta žmonių – noriu ramiai gyventi su vaikais, stebėti juos augančius." Šešiolikmetei Petai santuoka yra kažkas, kuo būdama suaugusi galėtų pasikliauti. „Tai patikima, išties", – teigė ji.

Įdomu tai, jog nepaisant to, kad šios materialiosios mergaitės gyvena modernių technologijų pasaulyje, jos taip stipriai gilinasi į savo aplinkoje regimus brandžius santykius, kuriuos apibūdina žodžiais: „tikrai gražūs", „gana mieli" ir „nuostabūs". Jos akivaizdžiai mėgaujasi sklandžiai besiklostančiais ryšiais. „Aš tarsi įgijau senelius, ir jie mane myli. Matau, kokie jie įsimylėję, turi anūkų bei visa kita, – pasakojo septyniolikmetė Kiera. – Norėčiau būti nors kiek panaši į juos, tokius įsimylėjusius, ir kaip jie vis dar stengiasi dėl santuokos. Visaip laviruoja tarp karjerų, nes jaunystėje buvo neturtingi."

Neturime manyti, kad toks troškimas ištekėti yra žingsnis atgalios, privalome palaikyti mergaites, kai jos stengiasi užmegzti tinkamus santykius, įskiepyti joms įgūdžius, padėsiančius

įveikti gyvenimo pamokas, ir užtikrinti bendruomenės bei šeimos paramą. Moteriai gyvenime vyro reikia, kad būtų pripažinta, bet žinojimas, kur galima pasisemti meilės, šilumos, ir priklausomybės jausmas leidžia mergaitėms sėkmingai palaikyti santykius bei įgyvendinti savo svajones.

XXXIV skyrius

Vaikų gimimas

Visoms mano kalbintoms mergaitėms, net ir gana jaunoms, vaikai yra savaime suprantama santuokos dalis. „Vaikų norėčiau dėl to, ką jie išdarinėja, – pasakojo devynmetė Vanesa. – Jie linksmi ir žavūs, ir jie yra tavo. Norėčiau kuo nors rūpintis.“ Daugelis mergaičių po kelerius metus prižiūrėdavo vaikus, todėl iš anksto pasitiki savimi. „Noriu vaikų, – teigė septyniolikmetė Kiera. – Tai – patrauklus gyvenimo būdas.“ Paklausta kodėl, ji atsakė: „Savus vaikučius mylėčiau, galėčiau jiems padėti užaugti, daug kuo pagelbėti, tiesiog jie būtų mano ir dalis manęs, kartu su vyru jiems suteiktume saugumo jausmą, meilę.“

„Daug mamų gimdyti vaikus nusprendžia labai vėlai. Tuomet atsiranda atstumas, sunku vieniems kitus suprasti.“ (Vitnė, 18 m.)

„Aš labai myliu vaikus ir noriu jų susilaukti“, – kalbėjo šešiolikametė Peta. Ji nebuvo labai užtikrinta, kaip viskas klostysis, ar ji turės laisvo laiko būti su jais namie, ar reikės iškart

grįžti į darbą. „Nežinau, galbūt pabūsiu namie, nors, pažvelgus į palūkanų normas, nieko gera nematyti“, – svarstė ji.

Akivaizdu, kad ji pirmenybę teikė laikui, kurį galėtų praleisti su vaikais namuose. Aštuoniolikmetei Sarai atrodė taip: „Matai savo mažą kopiją. Jauti ryšį tarp savęs ir tavo mažojo „aš“. Tai didelė atsakomybė, bet stebėti juos augančius suteikia pasitenkinimo. Kasdien regi juos besistiebiančius, o kiekvienas vaikas yra skirtingas.“

„Norėčiau vaikų, kad turėčiau kažką, kas manimi rūpintųsi ir su kuo galėčiau smagiai leisti laiką.“ (Melani, 10 m.)

Kai kurių mergaičių pasisakymai apie vaikus griebė už širdies, nes jos užsiminė, esą mažyliai jų gyvenimui suteiktų to, ko joms šiuo metu trūksta. „Vaikai niekada tavęs nepaliks, – svarstė keturiolikmetė Sandi. – Ir nesvarbu, koks tas vaikas, vis tiek jį beatodairiškai mylėsi, ir, manau, bus smagu, išties smagu jų susilaukti.“ Kaip ir daugeliui, aštuoniolikmetei Alanai vaikų gimimas – tarsi būdas sugrįžti į savo pačios vaikystę. „Man patinka vaikai. Labai dažnai padirbu aukle. Būdama su jais jaučiuosi jauna. Pajuntu nostalgiją. Imu norėti savų vaikų, kad galėčiau dar kartą išgyventi savo vaikystę.“

Patrauklios mamytės

Galima rasti daug priežasčių, kodėl šios kartos mergaitėms taip žavu turėti vaikų. Daugėjant gyvenimo būdo laidų ir namų apyvokos prekių parduotuvių, būti namų deive tapo patrauklia

perspektyva. Šiuo metu daug įžymybių susilaukė vaikų, o motinystė tapo nauja mada. Mergaitės mato daugybę žvaigždžių, pradedant Britney ir baigiant Angelina Jolie, kurios pasinėrė į motinystę, tik vienos sėkmingiau, o kitos ne taip. Jos regi, kaip ramiai šios jaunos mamos žiūri į savo naujas pareigas, kaip būsimosios motinos nebeslepia padidėjusių pilvukų ar to, kad joms būtina skirti laiko vaikams.

Šios moterys ištraukė motinas į dienos šviesą ir motinystę padarė madingą. „Norisi būti šaunia mamyte. Pavyzdžiui, mano sesuo turi du mažus vaikus, o jai dar tik trisdešimt. Smagu būti tokiai ir gerai sutarti su vaikais. Net jei prieš susilaukiant vaikų norisi būti nepriklausomai ir daryti viską, ką gali daryti iki motinystės, toks amžius kaip tik tas, kai užsimanai jų, nes dar nesi per sena", – dėstė penkiolikmetė Misė.

Toks staigus susižavėjimas kūdikiais gali turėti ir kitokių priežasčių. Iš vienos mokyklos socialinės darbuotojos, dirbančios neturtingų žmonių rajone, sužinojau, kad dažnai mergaitėms nėštumas paauglystėje suteikia progą gauti tokį dėmesį, kokio jos nepatyrė. Tuos kelis trumpus nėštumo mėnesius dėmesys skiriamas tik joms. „Jos turi tokių nerealių su nėštumu susijusių lūkesčių", – teigė ji. Kitos mokytojos minėjo tai, kad mergaitės iš neturtingų rajonų apskritai nenorėjo turėti vaikų. Joms buvo visiškai nesvarbu anksčiau ar vėliau jų susilaukti.

Naujas motinystės statusas neabejotinai dažnai yra susijęs su įvaizdžiu ir turtu. Tai mus grąžina ten, nuo ko ir pradėjome – neįtikėtinai daug parduotuvių, pilnų madingų ir brangių kūdikių drabužėlių bei papuošalų, taip pat vaikiškų vežimėlių ir rankų darbo batukų; nuolatiniais jų klientais mažyliai ir jų tėveliai tampa vos per kelis vaiko gyvenimo mėnesius.

Seksualios mamytės

Seksualus moters įvaizdis šiandien nuo motinystės neatsiejamas. Mamos dabar kur kas seksualesnės nei kada nors anksčiau. Šios jaunos moterys stengiasi, kad jų kūnas, kūdikis, vyras ir karjera būtų tobuli. Vien dėl to, kad turi vaikų, jos netampa mažiau madingos ar ne tokios seksualiai patrauklios. Iš čia ir tokie apibūdinimai: „mamytė lėlytė" ir MKNI, arba „**M**amos, **k**urias **n**orėčiau **i**šk***ti".

Viską sudėjus, nėra lengvas žygdarbis pateisinti supermamytės įvaizdį. Žinomos muzikos programos vedėja ir supermamyčių klubo įkūrėja Erica Ehm pripažįsta: „Tikroji supermamytė įdeda daug pastangų, bandydama išlaikyti neįmanomą pusiausvyrą tarp netekėjusios sekso bombos, kokia ji buvo anksčiau, moters, kokia ji tapo, sunkiai dirbančios, kad taptų profesionalė, žmonos, kuria ji siekia tapti, ir mamos, kuria turi būti." Visa tai, daro išvadą ji, tokias mamytes „sutrikdo ir išsekina".[1]

Mano kalbintoms mergaitėms mintis būti mamomis patiko dėl žemiškesnių priežasčių. Jos norėjo gauti progą mylėti, auginti savo mažylius ir smagiai su jais leisti laiką. Joms vaikai atrodė labai svarbūs, todėl nusipelnantys jų laiko ir dėmesio, net jei tai reiškia, kad kuriam laikui teks atidėti karjeros planus. Joms tai galimybė susikurti tokią aplinką, kurios troško dar būdamos vaikai. Laikas parodys, ar ekonominė realybė jas nugalės, ar ne.

Mūsų vaikai – mūsų ateitis. Apgaudinėdami savo vaikus, sumažiname jų galimybę kurti šeimas ir bendruomenes, kurios padeda savo nariams, jauniems ir seniems, kiekvienam suteikia šansą gerai gyventi. Troškimas palaikyti ryšius labai stiprus, ir negalime į tai nekreipti dėmesio. Materialinis pagrindas iš tiesų palengvina gyvenimą ir mergaitėms suteikia didesnį pasirinkimą, tačiau to nepakanka, kad jos jaustųsi tvir-

tai. Nors mergaitės jau labai daug įgijo, bet dar yra nemažai ko siekti. Jei padėsime joms mėgautis kur kas reikšmingesniais santykiais, jos vadovausis mūsų sėkme ir kurs savo asmeninį gyvenimą, šeimas ir bendruomenes, kurios bus daug turtingesnės nei mūsų pačių.

XXXV skyrius

Kur toliau?

Per kelerius metus mūsų dukros tapo pažeidžiamos – ne tik paauglės, bet ir mažos mergaitės bei kūdikiai. Jei nenorime, kad mūsų dukros priklausytų didėjančiam vaikų, kurių pirmas ištartas žodis yra prekės ženklo pavadinimas ir kurių didžiausia pramoga yra vartojimas, būriui, privalome apriboti reklamos gamintojų ir rinkodarininkų galias, nukreiptas į mūsų vaikus.

Pirmiausia ir bene svarbiausia yra tai, kad mūsų mergaitės yra vaikai, o ne vartotojai. Kaip ir visi vaikai, jos turi teisę turėti vaikystę. Kad to pasiektume, turime tvirtai apsispręsti, kam leisime daryti įtaką savo atžalų gyvenime. Antraip tik paskatinsime ankstyvą mergaičių seksualizaciją, didėjantį domėjimąsi išoriniu įvaizdžiu, vaizduotės ribotumą ir kitokią žalingą įtaką, su kuria joms tenka susidurti.

Vaikystė siūlo kur kas svarbesnių dalykų nei būti kietai ir atrodyti seksualiai, tačiau mergaitėms daromas spaudimas taip manyti ir elgtis tikras ir stiprus. Vaikystė tampa trumpa ir greitai prabėga. Seksualumu dvelkianti kalbos maniera ir elgesys jau pastebimas ir tarp ikimokyklinukių. Daug anksčiau nei išmoksta skaityti ar rašyti, jos tampa priklausomos nuo pirkinių. Ir koks to rezultatas? Padidėjęs mergaičių, išgyvenančių nerimą,

sergančių depresija ir kenčiančių nuo valgymo ar kitokių sutrikimų, skaičius.

Mes, suaugusieji, pagaliau turime išmokti nekreipti dėmesio ir nesistengti atrodyti šaunūs bet kokia kaina ir pabandyti duoti mergaitėms tai, ko joms reikia. Specialistai teigia, kad nuo pat gimimo vaikams patinka spontaniški žaidimai, geras maistas, nuolatinis bendravimas su suaugusiaisiais ir jų asmeninis patyrimas. Šios brangios vaikystės vertybės prarandamos įsitaisius priešais televizoriaus ekraną ar kompiuterį.

Auga mūsų mergaitėms, kartu auga ir populiariosios kultūros daroma įtaka. Vis jaunesnės mergaitės siekia būti lieknos, žavios ir populiarios, nes, jų manymu, mergaitė tokia ir turėtų būti. Vieno mokslinio tyrimo, susijusio su 5–8 metų mergaitėmis, rezultatai parodė, kad daugiau kaip ketvirtadalis penkiamečių trōško būti lieknesnės.[1] Dabartinės septynmetės ir aštuonmetės yra paveiktos to, kas anksčiau buvo paauglių pasaulis. Visos mano kalbintos paauglės su nerimu kalbėjo, jog šie pokyčiai išstumia mergaites iš jų pačių vaikystės. Jei tėvai nori apsaugoti dukras nuo tokios įtakos, privalo imti apie tai kalbėti garsiai ir aiškiai.

Mergaitės gali atrodyti pasitikinčios savimi ir turinčios savo poziciją, tačiau iš tiesų jos vis dar mažos. Tėvų nuomonė apie televizijos laidas, informacijos paieškas internete ir vartotojiškumą tikrai paveiks mergaičių požiūrį į save bei kitus. Kiekvienas vaikas nori, kad tėvai jį maitintų, globotų, su juo užsiimtų ir būtų tarsi vedliai. Vadinasi, tėvai gali susigrąžinti sargo vaidmenį iš tų, kurių rūpestis vaikais prasideda ir baigiasi tik pasipelnymu.

Daugelyje šalių, tarkim – Švedijoje, reklamuotojai negali kreiptis į vaikus iki dvylikos metų. Tokio tikslo link turėtume ir judėti. Tačiau kol kas patys tėvai nusprendžia, kiek mergaitėms apriboti laiką prie televizoriaus, kompiuterio ar parduotuvėse. Dar vienas gelbstintis žingsnis – mažinti į namus

patenkančių katalogų ir kitokios reklaminės medžiagos. Ir mokyklose, ir namie turėtume labiau ugdyti raštingumą, susijusį su žiniasklaidos priemonių naudojimu, – taip pasipriešintume reklamos galiai. Šie žingsniai yra pagrindiniai, jei norime apsaugoti mergaites, žengiančias į pasaulį, kuriam jos dar nėra pasirengusios.

Vakarėliai, narkotikų ir alkoholio vartojimas nė kiek neprimena to, kas vyko bent prieš dešimtmetį. Tiems, kurie mano kitaip, laikas atsibusti. Žinoma, dauguma mergaičių dar nepradėjo lytiškai santykiauti, nevartoja narkotikų ir alkoholio, tačiau daugėja ir tokių, kurioms visa tai nesvetima. Netoleruotina, kad tiek daug jų be saiko vartoja alkoholį, yra įnikusios į narkotikus ir, būdamos nepilnametės, pradeda lytinį gyvenimą, dėl ko vėliau jas prislegia daugybė problemų, susijusių su alkoholizmu, prievarta ir lytiniu būdu plintančiomis ligomis. Vis dažniau toks elgesys nieko nebestebina, ir dėl to mūsų mergaitės tampa pažeidžiamos.

Svarbu įvertinti, kokią savo asmenybės dalį mergaitės praranda dėl įžymybių kultūros, bendraamžių spaudimo ir vartotojiškumo įtakos. Šios jėgos formuoja kone visus mergaičių gyvenimo aspektus – pradedant draugyste ir laisvalaikio leidimo būdu, baigiant tikslais ir asmeniniu įvaizdžiu. Kuo daugiau laiko jos praleidžia rūpindamosi savo išvaizda ir bandydamos tapti populiarios, tuo mažiau jo turi gilintis į save ir suprasti, ko nori iš gyvenimo. Nenutrūkstamas pabrėžtinas dėmesys mergaičių seksualiai išvaizdai ir elgsenai irgi daro savo: jos ima nusirenginėti priešais interneto kameras, internetu bendrauti su nepažįstamaisiais, gerti iki žemės graibymo ir dalyvauti įvairiuose rizikinguose užsiėmimuose tik tam, kad pritaptų.

Jei norime, kad mergaitės būtų laimingos, turime išskirti svarbų tėvo vaidmenį supažindinant mergaites su vyrų ir berniukų pasauliu bei tuo, ko jos gali tikėtis užmegzdamos santykius. Niekas juk geriau nepažįsta vyrų pasaulio kaip tėvas.

Per daug mergaičių auga be jo paramos, todėl kur kas dažniau priima netinkamus sprendimus, ir tai leidžia jomis lengviau pasinaudoti.

Labai svarbu suprasti, kad dauguma mūsų atramos taškų jau nebegalioja. Tai mums kelia susirūpinimą, tačiau suteikia ir naujų galimybių. Padaugėjus kartų nesutarimų tarp tėvų ir dukrų, tenka dirbti kur kas sunkiau, kad įtrauktume mergaites į tinkamą ir prasmingą veiklą. Ironiška, bet šioje sekso persmelktoje visuomenėje tėvai vis dar nenori su savo mergaitėmis kalbėtis „suaugusiųjų" temomis.

Lytinis švietimas ir įvairiapusis ugdymas turi prasidėti anksčiau, nes vaikams jau dabar prieinama netinkamą įtaką daranti medžiaga. Reikalingas švietimas, apimantis ne tik tam tikrai amžiaus grupei rūpimus klausimus, susijusius su lytiniais santykiais, bet ir aptariantis mergaičių poziciją platesniame gyvenimo kontekste – jos emocijas, santykių niuansus, kaip parodyti troškimą ar kas yra tikrasis intymumas. Svarbu tai, kad lytinį švietimą dėstytų jauni ir apmokyti specialistai. Mergaitės labiau linkusios klausytis žmonių, amžiumi panašių į save, nei savo tėvų metų mokytojų. Be to, mokyklose būtina supažindinti su tuo, kad žiniasklaidoje moterys ir mergaitės išnaudojamos seksualiai.

Dėl naujų technologijų plėtros tėvai atsidūrė pavojingoje padėtyje. Taip pat ir mergaitėms tenka būti modernių technologijų ir įtemptai skubančio pasaulio, kuriame jos gyvens, dalimi. Kad padėtų sėkmingai joms viso to siekti, tėvai privalo koja kojon žengti su naujovėmis. Jie turi išmanyti apie technologijas ir kaip patikrinti dukterų interneto svetaines. Ne metas drovėtis mokantis naujų interneto ir mobiliųjų telefonų pritaikymo būdų. Prieigą prie interneto svarbu įrengti bendroje namų erdvėje. Tėvai, kurie gilinasi į technologijas, savo žiniomis padės mergaitėms gerai jaustis ir būti geriau suprastoms, nes šios priemonės jau tapo antrąja jų prigimtimi.

Negalime neįvertinti mergaičių poreikio jaustis kažko dalimi. Jei mergaitės taip reikiamo pripažinimo nesulaukia iš šeimos ir visuomenės ir nesijaučia joms priklausančios, to tikėsis iš bendraamžių ir populiariosios kultūros. Jų realų poreikį jausti su kuo nors ryšį akivaizdžiai rodo valandos, praleistos rašant žinutes, bendraujant ar naršant internete. Mergaitėms labai svarbus ryšys su aplinkiniais, tačiau nėra gerai, jei jos bendrauja tik su bendraamžiais, kurių pažiūros ir troškimai tokie patys.

Ankstesnių kartų mergaičių savivoka buvo labiau nukreipta į išorę. Greta savo asmeninės raidos mergaitė turėjo galimybę prisidėti prie šeimos ir visuomenės, būti dalimi kažko didesnio nei ji pati. Taip būdavo įgaunamas tikras ir nuolatinis priklausomybės ir savo vertės pojūtis. Mūsų mergaitės neturėtų augti lydimos jausmo, kad suaugusiesiems jos nerūpi, tik, deja, daugelis taip ir mano. „Būtų neblogai grįžti namo pas kažką, kam esi reikalinga, nes kitiems žmonėms tavęs nereikia", – teigė viena mergaitė. Tėvams būtina didesnė visuomenės parama, kad dukras padėtų auginti ir skatinti žmonės, kuriais, nepaisant kartų skirtumo, jos pasitikėtų.

Kai tiek daug galimybių, kur kas labiau tikimasi, kad mergaites lydės sėkmė. Turime būti atsargūs, kad neprimestume joms ribojančios ar netinkamos nuomonės. Pasak vienos mergaitės, gyvenančios priemiestyje: „Jei esi gydytoja ir ištekėjai už gydytojo, turi didelį namą, automobilį, porą vaikučių ir auklę, vadinasi, elgiesi teisingai." Greta mūsų lūkesčių mergaitės patiria spaudimą būti lieknoms, gražioms ir populiarioms. Įdėjome daug pastangų, kad jos turėtų įvairių pasirinkimo galimybių, tačiau pasirinkimas gali būti mažai ko vertas, nebent mergaitė pajėgia pati pasirinkti teisingai ir reklama jai įtakos nedaro.

Trokšdami daryti pažangą, mes susitelkėme ties moterims ir mergaitėms prieinama materialia nauda, tokia kaip profesinės

ir finansinės galimybės. Nepaisant to, kad šie privalumai svarbūs ir reikalingi, jie niekada negalės pakeisti poreikio prisidėti prie savo ir visuotinės gerovės. Tai, be abejonės, yra vienas esminių skiriamųjų civilizuotos visuomenės požymių. Atimdami iš mergaičių šią galimybę, atimame gyvybiškai svarbią jų asmenybės dalelę. Įtariu, kad dėl šios priežasties jos anksti išteka ir susilaukia vaikų, nes taip gauna galimybę būti reikalingos ir sulaukti žmogiškos šilumos.

Šiandienos mergaitės išties nori daugiau laiko skirti kelionėms ir asmeniniams santykiams. Tačiau tai nereiškia, kad jos nepastebi turimų galimybių. Jos vertina savo laisvę ir, tinkamai padrąsintos laikysis tikrųjų vertybių, gyvens kūrybingai.

Nepaisant to, kad daugybė šioje knygoje nagrinėtų atvejų kelia nerimą, ne laikas nusiminti ar jaustis bejėgiams. Kiekviena nauja karta patiria savų išbandymų. Greta daugelio problemų, su kuriomis šiuo metu susiduria mergaitės, yra ir gausybė galimybių. Mūsų darbas – padėti joms atpažinti tas geras progas, suteikti pasitikėjimo ir išradingumo gyventi turtingesnį ir visavertiškesnį gyvenimą nei mūsiškis, taip pat ieškoti galimų problemų sprendimų.

Maggie paskaitų programą, darbo grupių užrašus ar atsiliepimus galite rasti interneto svetainėje

www.maggiehamilton.org

Bibliografija

Adams, Gerald, ed, *Adolescent Development: The Essential Readings*, Oxford: Blackwell Publications, 2000.

Adler, Patricia A ir Peter Adler, *Peer Power: Preadolescent Culture and Identity*, New Burnswick New Jersey: Rutgers University Press, 1998.

Apter, Terri, *The Myth of Maturity: What Teenagers Need From Parents to Become Adults*, New York: W. W. Norton and Co, 2001.

Carr-Gregg, Michael, *The Princess Bitchface Syndrome: Surviving Adolescent Girls*, Melbourne: Penguin, 2006.

Cassidy, Carol, Joyce George ir Arlene Sandler *Girls in America: Their Stories, Their Words,* by Carol, TVBooks, 1999.

Cooke, Kaz, *Girl Stuff: Your Full-on Guide to the Teen Years*, Melbourne: Penguin, 2007.

Cooper, Robbie et al, *Alter Ego: Avatars and Their Creators*, London: Chris Boot Ltd, 2007.

Cross, Gary, *Kids' Stuff: Toys and the Changing World of American Childhood*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1997.

Eckersley, Richard, *Well and Good: Morality, Meaning and Happiness*, Melbourne: Text Publishing, 2004.

Etcoff, Nancy, *Survival of the Prettiest: The Science of Beauty*, New York: Anchor Books, Random House, 2000.

Kasser, Tim, Dr., ir Dr. Kanner, Allen D., *Psychology and Consumer Culture: The Struggle for a Good Life in a Materialistic World*, Washington: American Psychological Association, 2003.

Kelsey, Candice M., *The Secret Cyber Lives of Teenagers: Parenting in the Age of MySpace.com*, New York: Marlowe & Company, 2007.

Levy, Ariel, *Female Chauvinist Pigs: Women and the Rise of Raunch Culture,* New York: Free Press, 2005.

Lindstrom Martin ir Seybold, Patricia, B., *Brandchild: Remarkable Insights Into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003.

Louv, Richard, *Last Child in the Woods*, New York: Algonquin Books, 2005.

Pearson, Patricia, *When She Was Bad: Violent Women and The Myth of Innocence*, New York: Viking, 1997.

Ponton, Lynn E, MD, *The Romance of Risk: Why Teenagers Do the Things They Do*, New York: Basic Books, 1998.

Quart, Alissa, *Branded: The Buying and Selling of Teenagers*, New York: Basic Books, 2003.

Ritchie, Karen, *Marketing to Generation X*, New York: Lexington Books, 1995.

Simmons, Rachel, *Odd Girl Out: The Hidden Culture of Aggression in Girls*, Orlando: Harcourt, 2002.

Rymaszewski, Michael, et al, *Second Life: The Official Guide*, New Jersey: John Wiley & Sons, 2007.

Sauers, Joan, *Sex Lives of Australian Teenagers,* Sydney: Random House, 2007.

Siegel, David L, *The Great Tween Buying Machine: Capturing Your Share of the Multibillion Dollar Tween Market*, Ithaca NY: Dearborn Trade Publishing, 2001.

Simmons, Rachel, *Odd Girl Out: The Hidden Culture of Aggression in Girls*, Orlando: Harcourt, 2002.

Simmons, Rachel, *Odd Girl Speaks Out: Girls Write About Bullies, Cliques, Popularity and Jealousy*, Orlando: Harcourt, 2004.

Snyderman, Nancy, M.D., and Streep, Peg, *Girl in the Mirror: Mothers and Daughters in the Years of Adolescence*, New York: Hyperion, 2002.

Thomas, Susan Gregory, *Buy, Buy Baby: The Devastating Impact of Marketing to 0–3s*, Boston: Houghton Mifflin, 2007.

Weiner, Jessica, *Do I Look Fat in This?*, New York: Simon and Schuster, 2006.

Wiseman, Rosalind, *Queen Bees and Wannabes: Helping Your Daughter Survive Cliques, Gossip and Other Realities of Adolescence*, London: Piatkus, 2002.

Nuorodos

I skyrius. **Pradžia**

1 Ross D. Parke and Armin A. Brott, *Throwaway Dads: The Myths And Barriers That Keep Men From Being The Fathers They Want To Be*, Boston: Houghton Mifflin, 1999.

2 Ross D. Parke and Armin A. Brott, *Throwaway Dads: The Myths And Barriers That Keep Men From Being The Fathers They Want To Be*, Boston: Houghton Mifflin, 1999.

3 Ross D. Parke and Armin A. Brott, *Throwaway Dads: The Myths And Barriers That Keep Men From Being The Fathers They Want To Be*, Houghton Mifflin, Boston, 1999.

4 Robert B. Clyman et al, „Social Referencing and Social Looking Among Twelve-Month-Old Infants", *Affective Development in Infancy*, edited by T. Berry Brazelton et al, New Jersey: Ablex Publishing, Norwood, 1986.

5 Douglas Rushkoff, „Branding Products, Branding People", *Rushkoff.com* (*www.rushkoff.com/branding.html*).

6 Sarah Schmidt, „Branded Babies: Marketing Turns Tots Into Logo-Conscious Consumers", CanWest News Service, *The Ottawa Citizen*, 2003-05-06 (*www.trivision.ca/documents/2003/Branded%20babies%20Marketing%20turns%20Tots%20into%20Consumers.pdf*).

7 Sarah Schmidt, „Branded Babies: Marketing Turns Tots Into Logo-Conscious Consumers", CanWest News Service, *The Ottawa Citizen*, 2003-05-06 (*www.trivision.ca/documents/2003/Branded%20babies%20Marketing%20turns%20Tots%20into%20Consumers.pdf*).

8 Douglas Rushkoff, „Branding Products, Branding People", *Rushkoff.com* (*www.rushkoff.com/branding.html*).

9 Susan Gregory Thomas, *Buy, Buy Baby: The Devastating Impact of Marketing to 0–3s*, Boston: Houghton Mifflin, 2007, p 2.

10 Barbara F. Meltz, „Marketers See Babies' Noses As Pathway To Profits", *The Boston Globe*, 2005 05 19 (*www.boston.com/yourlife/home/articles/2005/05/19/marketers_see_babies_noses_as_pathway_to_profits?pg=full*).

11 Sarah Schmidt, „Branded Babies: Marketing Turns Tots Into Logo-Conscious Consumers", CanWest News Service, *The Ottawa Citizen*, 2003-05-06 (*www.trivision.ca/documents/2003/Branded%20babies%20Marketing%20turns%20Tots%20into%20Consumers.pdf*).

12 „AAP Discourages Television For Very Young Children", pranešimas spaudai, *American Academy of Pediatrics*, 1999-08-02 (*www.aap.org/advocacy/archives/augdis.htm*).
13 „AAP Discourages Television For Very Young Children", pranešimas spaudai, *American Academy of Pediatrics*, 1999-08-02 (*www.aap.org/advocacy/archives/augdis.htm*).
14 Susan Gregory Thomas, *Buy, Buy Baby: The Devastating Impact of Marketing to 0–3s*, Boston: Houghton Mifflin, 2007, p. 83-84.
15 Susan Gregory Thomas, *Buy, Buy Baby: The Devastating Impact of Marketing to 0–3s*, Boston: Houghton Mifflin, 2007, p. 88-91.
16 Susan Gregory Thomas, *Buy, Buy Baby: The Devastating Impact of Marketing to 0–3s*, Boston: Houghton Mifflin, 2007, p. 91.
17 Janine DeFao, „TV Channel For Babies? Pediatricians Say Turn It Off", *The San Francisco Chronicle*, 2006-09-11 (*www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/c/a/2006/09/11/MNG8KL39DF1.DTL*).
18 Med. dr. Frederick Hecht ir Dr. Barbara K. Hecht, „Attention Problems Due to TV Before 3", *MedicineNet*, 2004-04-05 (*www.medicinenet.com/script/main/art.asp?articlekey=31871*).
19 Elektroninė korespondencija, 2007-10-10.

II skyrius. **Kūdikiai, verti milijardų**

1 David Futrell, „Are Your Kids Normal About Money?", *CNN*, 2005-12-01 (*http://money.cnn.com/magazines/moneymag/moneymag_archive/2005/12/01/8362029/index.htm*).
2 Martin Lindstrom with Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003.
3 Rebecca Urban, „Wiggles Have Whole World In Their Hands", *The Age*, 2005-04-13 (*www.theage.com.au/news/Business/ Wiggles-have-whole-World-in-their-hands/2005/04/12/1113251625530.html*).
4 Peter Gotting, „Baby's First Word: Buy", *The Sydney Morning Herald*, 2003-04-25 (*www.smh.com.au/articles/2003/04/24/1050777358001.html*).
5 „Advertising And The Industry: Getting the Full Bottle on Alcohol", Premier's Drug Prevention Council, Key Stakeholder's Seminar, 2004-12-10, p. 16 (*www.health.vic.gov.au/pdpc/downloads/kirsner_rpt.pdf*).
6 „Children, Adolescents, and Advertising", *Pediatrics*, 2006-12, t. 118, Nr. 6, Committee on Communications, American Academy of Pediatrics, p. 2563–2569 (*http://pediatrics.aappublications.org/cgi/content/full/118/6/2563*).
7 „Advertising And The Industry: Getting the Full Bottle on Alcohol", Premier's Drug Prevention Council, Key Stakeholder's Seminar, 2004-12-10, p. 16. (*www.health.vic.gov.au/pdpc/downloads/kirsner_rpt.pdf*).
8 P. M. Fischer et al, „Brand Logo Recognition By Children Aged 3 To 6 Years. Mickey Mouse And Old Joe The Camel", *Journal of the American Medical Association*, 1991-12-11, t. 266, Nr. 22 (*http://jama.ama-assn.org/cgi/content/abstract/266/22/3145*).

III skyrius. **Bet jos tik mažos**

1 Susan Gregory Thomas, *Buy, Buy Baby: The Devastating Impact of Marketing to 0–3s*, Boston: Houghton Mifflin, 2007, p. 134-135.

2 David Braithwaite, „Outcry Over Tots' Pole-Dancing Kit", *The Sydney Morning Herald*, 2006-10-27 (*www.smh.com.au/news/unusual-tales/outcry-over-tots-pole-dancing-kit/2006/10/27/1161749287304.html*).

3 *www.radicagames.com/digi-makeover.php*, prisijungta 2007-01-12.

IV skyrius. **Gražiausiųjų išlikimas**

1 Nancy Etcoff, *Survival of the Prettiest: The Science of Beauty*, New York: Anchor Books, Random House, 2000.

2 Tamara Schuit, „Make-Up Mania: Girls Just Wanna Have Gloss", 2003-11, *T D Monthly* (*www.toydirectory.com/monthly/Nov2003/PretendPlay_Cosmetic_TS.asp*).

3 „Worldwide Cosmetics introduces the Hotsie Totsie Line – Cosmetics For 7 To 14-Year-Olds", *Drug Store News*, 2001-06-25 (*http://findarticles.com/p/articles/mi_m3374/is_8_23/ai_76335103*).

4 Paolo Totaro, „Silk And Lace Turn Little Girls Into Eye Candy", *The Sydney Morning Herald*, 2006-02-18 (*www.smh.com.au/news/national/turning-girls-into-eye-candy/2006/02/17/1140151818732.html?page=2*).

5 „Cosmetic Types and Ingredients", *Indianetzone Cosmetics* (*http://cosmetics.indianetzone.com/1/cosmetic_types_ingredients.htm*).

V skyrius. **Menkstanti savigarba ir vaizduotė**

1 Sarah Womack, „Now Girls As Young As This Five Year Old Think They Have To Be Slim To Be Popular", *The Telegraph*, 2005-03-08 (*www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2005/03/08/nbody08.xml*).

2 „Children, Adolescents, and Advertising", *Pediatrics*, 2006-12, t. 118, Nr. 6, Committee on Communications, American Academy of Pediatrics, p. 2563–2569 (*http://pediatrics.aappublications.org/cgi/content/full/118/6/2563*).

3 Sarah Womack, „Now Girls As Young As This Five Year Old Think They Have To Be Slim To Be Popular", *The Telegraph*, 2005-03-08 (*www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2005/03/08/nbody08.xml*).

4 Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 12.

5 Paul A. Paterson, „Pretend Play Heralds the Lost Art of Creative Playtime", *T.D.Monthly*, 2003-11 (*www.toydirectory.com/monthly/Nov2003/PretendPlay_Industry_P.as*).

6 Charles Fishman, „Why Can't Lego Click?", *Fast Company Magazine*, 2001-08, Nr. 50, p. 144.

7 „Is Modern Life Ruining Childhood?", *BBC News*, 2006-09-12 (*http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/5338572.stm*).

8 Gary Cross, *Kids' Stuff: Toys and the Changing World of American Childhood*, Massachusetts: Harvard University Press, Cambridge, 1997.

9 „Is Modern Life Ruining Childhood?", *BBC News*, 2006-09-12 (*http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/5338572.stm*).

VI skyrius. **Sveikos sulaukusios pradinukių amžiaus**

1 David L. Siegel, et al., *The Great Tween Buying Machine: Capturing Your Share of the Multibillion Dollar Tween Market*, New York: Dearborn Trade Publishing, Ithaca, 2001, p. 43.

2 David L. Siegel, et al., *The Great Tween Buying Machine: Capturing Your Share of the Multibillion Dollar Tween Market*, New York: Dearborn Trade Publishing, Ithaca, 2001, p. 79–80.

3 Julian Lee, „Tweens Lap Up Bart, Fast Food", *The Sydney Morning Herald*, 2004-07-01, p. 10 (*www.smh.com.au/articles/2004/06/30/1088488024367.html?from=storylhs*).

4 Julian Lee, „Tweens Lap Up Bart, Fast Food", *The Sydney Morning Herald*, 2004-07-01 (*www.smh.com.au/articles/2004/06/30/1088488024367.html?from=storylhs*).

5 Dr. James U. McNeal, „The Kids Market: Myths and Realities", cited at Kid Facts, *Kid Stuff* (*www.kidstuff.com/info/factspg.html*).

6 „Simmons Releases Study Measuring Tweens Market", Simmons Market Research, *Directions Magazine*, pranešimas spaudai, 2004-06-29. (*www.directionsmag.com/press.releases/index.php?duty=Show&id=9621&trv=1*).

7 Transcript of Sherry Turkle Interview, *Silicon Valley Radio* (*www.transmitmedia.com/svr/vault/turkle/turkle_transcript.html*).

8 Joan Lowy, „Kids' Buying Power Lures Advertisers", *Commercial Alert*, 1999-12-12 (*www.commercialalert.org/news/Archive/1999/12/kids-buying-power-lures-advertisers*).

9 Martin Lindstrom and Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 18–19.

10 „Tweens Audience Analysis Profile Data", The Health Communications Unit, t. 2, 2004-06-25, p. 9 (*www.thcu.ca/infoandresources/publications/TweensaudienceanalysisdataJune.25.pdf*).

11 David L. Siegel, et al., *The Great Tween Buying Machine: Capturing Your Share of the Multibillion Dollar Tween Market*, New York: Dearborn Trade Publishing, Ithaca, 2001, p. 31.

12 Lindsay Fadner, „Market Profile: Tweens", *OMMA*, 2002-10. (*http://publications.mediapost.com/index.cfm?fuseaction=Articles.showArticle&art_aid=4112*).

VII skyrius. **Zyzliukių galia**

1 Catherine Seipp, „Marketing the Mouse: The Commercialization Of Childhood, From the Left Coast", *The National Review*, 2004-07-07 (*www.nationalreview.com/seipp/seipp200407070901.asp*).
2 *www.limitedtoo.com/wishlist.html.*
3 Jenny Brockie, „Bratz, Bras and Tweens", *Insight*, SBS TV, 2007-04-17 (*http://news.sbs.com.au/insight/trans.php?transid=1000*).
4 Daniel Thomas Cook, „Children of the Brand", *In These Times*, 2006-12-25 (*www.inthesetimes.com/article/2968/*).
5 Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 81.
6 Stuart Corner, „Aussie Online Ad Personaliser Targets US Market", *ITWire*, 2007-08-01 (*www.itwire.com.au/content/view/13820/53/*).
7 „Babyish" Barbie Under Attack From Little Girls, Study Shows", *University of Bath*, pranešimas spaudai, 2005-12-19 (*www.bath.ac.uk/news/articles/archive/barbie161205.html*).
8 Pokalbis, 2007-07-25.

VIII skyrius. **Mažos mergaitės bręsta anksčiau**

1 „Girls Speak Out: Teens Before Their Time", santrauka, *Girl Scouts of the USA* (*www.girlscouts.org/research/pdf/teens_before_time.pdf*).
2 Andrea Gordon, „Surprise Developments: New Curves Are A Shock For Young Girls As Puberty Begins To Arrive Earlier", *The Toronto Star*, 2007-03-30 (*www.thestar.com/article/197527*).
3 Kay S. Hymowitz, „Cheated Out of Childhood", *Parents*, 1999-10, t.74, Nr.10 (*www.manhattan-institute.org/html/_parents-cheated_out_of_childh.htm*).
4 „Babyish" Barbie Under Attack From Little Girls, Study Shows", *University of Bath*, pranešimas spaudai, 2005-12-19 (*www.bath.ac.uk/news/articles/archive/barbie161205.html*).
5 „Girls Admit to Barbie Torture", News, *The Manchester Evening News*, 2005-12-19 (*www.manchestereveningnews.co.uk/news/s/191/191999_girls_admit_to_barbie_torture.html*).

IX skyrius. **Būti seksualiai – per anksti**

1 Pokalbis, 2007-08-08.
2 Jill Parkin, „Trash The Plastic Slappers", *The Courier Mail*, 2007-03-20 (*www.commercialexploitation.org/news/plasticslappers.htm*).
3 Paolo Totaro, „Silk And Lace Turn Little Girls Into Eye Candy", *The Sydney Morning Herald*, 2006-02-18 (*www.smh.com.au/news/national/turning-girls-into-eye-candy/2006/02/17/1140151818732.html?page=2*).
4 Claudia Wallis, „The Thing About Thongs", *Time Magazine*, 2003-10-06 (*www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1005821,00.html*).

5 „Can We Save These Kids?", *The Globe*, 2004-06-05 (*www.fradical.com/Can_we_save_these_kids.htm*).

6 Claudia Wallis, „The Thing About Thongs", *Time Magazine*, 2003-10-06 (*www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1005821,00.html*).

7 „Can We Save These Kids?", *The Globe*, 2004-06-05 (*www.fradical.com/Can_we_save_these_kids.htm*).

8 Modern Life Leads To More Depression Among Children", *The Telegraph*, 2006-09-13 (*www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2006/09/12/njunk112.xml*).

9 David Middleton, „Similarities Found Between Internet Sex Offenders and Contact Offenders", *De Montfort University Alumni Association News*, 2007-02-07 (*www.dmualumni.org/latest_news.cfm?id=230&start=211&more=1*).

X skyrius. **Pradinukių svajonės**

1 Paul Kurnit, „The New Tween Segmentation", Los Angeles: *KidShopBiz.com*, 2003-09-18 (*www.kidshopbiz.com/pdf/kid_state-braincamp_lapres.pdf*).

2 Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 25.

3 „Babyish" Barbie Under Attack From Little Girls, Study Shows", *University of Bath*, pranešimas spaudai, 2005-12-19 (*www.bath.ac.uk/news/articles/archive/barbie161205.html*).

4 Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 25.

5 „Life's First Great Crossroad: Tweens Make Choices That Affect Their Lives Forever", *Youth Campaign*, Center For Disease Control and Prevention, 2000-05, p. 6 (*www.cdc.gov/youthcampaign/research/PDF/LifesFirstCrossroads.pdf*).

6 Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 12.

7 Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 196.

8 „Life's First Great Crossroad: Tweens Make Choices That Affect Their Lives Forever", *Youth Campaign*, Center For Disease Control and Prevention, 2000-05, p. 4 (*www.cdc.gov/youthcampaign/research/PDF/LifesFirstCrossroads.pdf*).

9 Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 196.

10 Farrah Tomazin, „Depression Worry In Schools", *The Sydney Morning Herald*, 2007-02-02 (*www.smh.com.au/news/parenting/depression-worry-in-schools/2007/02/01/1169919511957.html*).

[11] „Modern Life Leads To More Depression Among Children", *The Telegraph*, 2006-09-13 (*www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2006/09/12/njunk112.xml*).

[12] „Modern Life Leads To More Depression Among Children", *The Telegraph*, 2006-09-13 (*www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2006/09/12/njunk112.xml*).

[13] „Is Modern Life Ruining Childhood?", *BBC News*, 2006-09-12 (*http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/5338572.stm*).

[14] „Life's First Great Crossroad: Tweens Make Choices That Affect Their Lives Forever", *Youth Campaign*, Center For Disease Control and Prevention, 2000-05, p. 6 (*www.cdc.gov/youthcampaign/research/PDF/LifesFirstCrossroads.pdf*).

[15] Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 196.

[16] „Eating Disorders", *Alpha Phi International Fraternity* (*www.alphaphi.org/womens_issues/eating_disorders.html*).

[17] Dr. Louise Chang, „Helping Girls With Body Image", *Web M.D.*, 2006-10-18 (*www.webmd.com/parenting/features/helpinggirls-with-body-image?page=2*).

[18] Carma Haley, „Bikini Babies, Preteens and Summer Body Image", *iParenting Media* (*http://preteenagerstoday.com/resources/articles/bodyimg.htm*).

[19] Alissa Quart, *Branded: The Buying and Selling of Teenagers*, New York: Basic Books, 2003, p. 14.

[20] Joan Lowy, „Kids' Buying Power Lures Advertisers", *Commercial Alert*, 1999-12-12 (*www.commercialalert.org/news/Archive/1999/12/kids-buying-power-lures-advertisers*).

[21] Hal Niedzviecki, „Can We Save These Kids?", *The Globe*, 2004-06-05 (*www.fradical.com/Can_we_save_these_kids.htm*).

[22] Martin Lindstrom ir Patricia B Seybold, *BRANDChild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands*, London: Kogan Page, 2003, p. 2.

[23] „Tweens Audience Analysis Profile Data", 2004-06-24, t. 2.0, p. 2 (*www.thcu.ca/infoandresources/publications/TweensaudienceanalysisdataJune.25.pdf*).

[24] „Media & Health", *New Mexico Media Literacy Project* (*www.nmmlp.org/store/pdfs/Media_Health.pdf*).

[25] „Sexualisation „Harms" Young Girls", *BBC News*, 2007-02-20 (*http://news.bbc.co.uk/1/hi/health/6376421.stm?ls*).

[26] „Tweens Audience Analysis Profile Data", The Health Communications Unit, 2004-06-25, t. 2, p. 9 (*www.thcu.ca/infoandresources/publications/TweensaudienceanalysisdataJune.25.pdf*).

[27] „Life's First Great Crossroad: Tweens Make Choices That Affect Their Lives Forever", *Youth Campaign*, Center For Disease Control and Prevention, 2000-05, p. 10 (*www.cdc.gov/youthcampaign/research/PDF/LifesFirstCrossroads.pdf*).

XI skyrius. **Noriu būti paauglė**

1 Mary Carskadon, „Inside the Teenage Brain“, *Frontline*, PBS (*www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/teenbrain/interviews/carskadon.html*).
2 Dr. Jim Dollman, „Sleep Deprived Kids Struggle At School“, *University of South Australia*, pranešimas spaudai.
3 Stephen Corby, „Our Kids Are Sleep Deprived: Expert Says ADD May Be Wrongly Diagnosed“, *The Sunday Telegraph*, 2007-12-09.
4 Siri Carpenter, „Sleep Deprivation May Be Undermining Teen Health“, *Monitor On Psychology*, 2001-10, t. 3, Nr. 9 (*www.apa.org/monitor/oct01/sleepteen.html*).
5 „Sleep Deprivation“, *Apollo Health* (*www.apollolight.com/new_content/circadian%20rhythms_disorders/sleep/sleep_deprivation.html*).

XII skyrius. **Lūkesčių tenkinimas**

1 Nathan Vass, „When Sports-Mad Parents Go Too Far“, *Woman's Day*, 2004-12-20.
2 Oliver James, „The Trouble With Girls“, *The Observer*, 2003-06-01 (*http://observer.guardian.co.uk/review/story/0,6903,967699, 00.html*).
3 „What's Your Friendship Factor“, *Dolly*, 2007-01, p. 73.
4 „Hairstyles Guys Love Most“, *Dolly*, 2007-01, p. 88–89.

XIII skyrius. **Materialiosios mergaitės**

1 „Teen Spending Estimated To Top $190 Billion by 2006“, *Mintel*, 2006-04-12 (*www.marketresearchworld.net/index.php?option=content&task=view&id=615&Itemid=*).
2 „Teen Spending and Source of Income: Insights into Money Attitudes, Behaviors and Concerns of Teen“, *Strategy One Research Group*, 2005-08 (*www.aboutschwab.com/teensurvey2006.pdf*).
3 „Where Teens Shop, Teen: Market Profile“, *Magazine Publishers of America*, Media Market Research Inc, p. 3 (*www.magazine.org/content/files/teenprofile04.pdf*).
4 Jason Clarke, „Advertising and The Industry: Getting the Full Bottle on Alcohol“, *Premier's Drug Prevention Council*, Key Stakeholder's Seminar, 2004-12-10, p. 16 (*www.health.vic.gov.au/pdpc/downloads/kirsner_rpt.pdf*).
5 „Teen Buying Behaviour“, Teen: Market Profile, *Magazine Publishers of America*, Media Market Resrearch Inc, p. 3 (*www.magazine.org/content/files/teenprofile04.pdf*).
6 „Wanna Be the Next Beauty Reporters?“, Clean and Clear reklaminis skelbimas, *Dolly*, 2007-01, p. 37.
7 Introducing the Next Modern Day Princess“, *Girlfriend*, 2007-02, p. 16.
8 „Girl Talk“ cited in, Media and Girls, *Media Awareness Network* (*www.media-awareness.ca/english/issues/stereotyping/women_and_girls/women_girls.cfm*).

9 Ed. D. Nancy Carlsson-Paige ir Dr. Diane E. Levin, „How Commercialism Impacts Children in School,Campiagn for a Commerical Free Childhood“, 5th Annual Summit, Boston, Massachusetts: Wheelock College, 2006-10 (*www.commercialfreechildhood.org/articles/5thsummit/cp&levin.htm*).

10 „Summary, Teen: Market Profile“, *Magazine Publishers of America*, Media Market Resrearch Inc, p. 3 (*www.magazine.org/content/files/teenprofile04.pdf*).

11 „Teen Magazine Readers Are Active Consumers“, Teen: Market Profile, *Magazine Publishers of America*, Media Market Resrearch Inc, p. 12 (*www.magazine.org/content/files/teenprofile04.pdf*).

12 Karen Kersting, „Driving Teen Egos–And Buying–Through „Branding“, *Monitor on Psychology*, 2004-06, t. 35, Nr. 6 (*www.apa.org/monitor/jun04/driving.html*).

13 Jason Clarke, „Advertising and The Industry: Getting The Full Bottle on Alcohol“, *Premier's Drug Prevention Council*, Key Stakeholder's Seminar, 2004-12-10, p. 17 (*www.health.vic.gov.au/pdpc/downloads/kirsner_rpt.pdf*).

14 „Cool Schools Research Findings“, *EdComs* (*www.edcoms.com/images_main/Cool_schools.pdf*).

15 „Marketing to Kids Report“, Kid Facts, *Kid Stuff*, 1999-01 (*www.kidstuff.com/info/factspg.html*).

16 Dr. Sharon Beder, „Influencing Future Decision Makers“, ABC (*www.abc.net.au/science/slab/beder/story/htm*)

17 *Caltex Sponsorship Guidelines* (*www.caltex.com.au/community_spo.asp*)

18 Lindsay Fadner, „Market Profile: Tweens“, *OMMA*, 2002-10 (*http://publications.mediapost.com/index.cfm?fuseaction=Articles.showArticle&art_aid=4112*).

19 „Help Feed Their Minds With Free DK Books For Your School“, *BoxTops4Books* (*www.boxtops4books.co.uk/home.aspx*).

20 „Soft Drink Ban Inconsequential“, Australian Beverages Council, 2006-06-05 (*www.ferret.com.au/articles/d1/0c040ed1.asp*).

21 „Teenage Girls Prefer Pop: Nutrition Study“, *Marketplace Murmurs*, CBC News, 2006-02-27 (*www.cbc.ca/consumers/market/murmurs/archives/2006/20060227_pop.html*).

22 Lindsay Fadner, „Market Profile: Tweens“, *OMMA*, 2002-10 (*http://publications.mediapost.com/index.cfm?fuseaction=Articles.showArticle&art_aid=4112*).

23 „Cool Schools Research Findings“, *EdComs* (www.edcoms.com/images_main/Cool_schools.pdf).

24 Alissa Quart, *Branded: The Buying and Selling of Teenagers*, New York: Basic Books, 2003, p. 16.

25 Jennifer Liddy, „Name Brand Beauties For Sale“, Society, *Freezerbox Magazine*, 2002-03-14 (*www.freezerbox.com/archive/article.php?id=188*).

26 „Slanted Sex Culture Stoking Deviant Desire in Schoolgirls“, *Mainichi Shimbun*, 2002-08-29 (*www.flatrock.org.nz/topics/men/name_brand_beauties_on_sale.htm*).

27 Jamie Smyth, „Enjo Kosai: Teen Prostitution, A Reflection Of Society's Ills“, *The Tokyo Weekender*, 1998-09-04 (*www.weekender.co.jp/LatestEdition/980904/oped.html*).

28 Anderson Cooper, „Teens Turn to Prostitution to Afford Designer Clothes“, CNN.com, 2003-08-11 (*http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0308/11/se.03.html*).

29 Kate Drake, Kyoto, „She's Only a Little Schoolgirl, Sex in Asia", *Timeasia.com*, 2001 (*www.time.com/time/asia/features/sex/sexenjo.html*).

XIV skyrius. **Didžiulis potraukis gražintis**

1 Alissa Quart, *Branded: The Buying and Selling of Teenagers*, New York: Basic Books, 2003, p. 127.

2 *www.drbrent.com/press_video.php*.

3 Plastic Suurgery for Couples Together", *BeautyNova*, 2006-12-25 (*www.beauty-nova.com/blog/*).

4 Lynn E. Ponton, M.D., *The Romance of Risk: Why Teenagers Do The Things They Do*, New York: Basic Books, 1997, p. 120.

5 Alissa Quart, *Branded: The Buying and Selling of Teenagers*, New York: Basic Books, 2003, p. 126.

6 „Mother Defends Teenager's Breast Op", Health, *BBC News*, 2001-01-04 (*http://news.bbc.co.uk/1/hi/health/1100471.stm*).

7 „Media and Girls", *Media Awareness Network* (*www.media-awareness.ca/english/issues/stereotyping/women_and_girls/women_girls.cfm*).

8 „Meet the Patients", *I Want A Famous Face* (*www.mtv.com/onair/i_want_a_famous_face/meet_the_patients/index.jhtml?Patients=Sha*).

9 „Mother Defends Teenager's Breast Op", Health, *BBC News*, 2001-01-04 (*http://news.bbc.co.uk/1/hi/health/1100471.stm*).

10 James Meikle, „Teen Girls Just Wanna Look Thin", *The Guardian*, 2004-01-06 (*http://society.guardian.co.uk/publichealth/story/0,,1116982,00.html*).

11 Afsun Smith, „Can Bigger Breasts Buy Happiness? No, Say Scientists: Just The Opposite", Focus of the Week, *Talk Surgery Inc*, 2004-05-21 (*www.talksurgery.com/consumer/new/new00000119_1.html*).

12 „Dying to Be Thin", Set#1,Share Your Story, *Nova Online* (*www.pbs.org/wgbh/nova/thin/story_001214.html*).

13 Diana Zuckerman, PhD., „Teenagers and Plastic Surgery", *National Research Center for Women and Families* (*www.breastimplantinfo.org/what_know/teenco-surgery.html*).

14 Kate Fox, „Mirror, Mirror: A Summary Of Research Findings On Body Image", *SIRC*, 1997 (*www.sirc.org/publik/mirror.html*).

15 „Teen Breast Enlargement", *MyBodyPart.com* (*www.mybodypart.com/teen-breast-enlargement.html*).

XV skyrius. **Tik lieknoms**

1 „New Editor for Girlfriend Magazine", 7 Corporate Media Release, *Channel 7*, 2004-06-24 (*www.sevencorporate.com.au/page.asp?partid=454*).

2 „New girlfriend.com.au", Girl Trends, *Girlfriend*, 2007-02, p. 16.

3 „Media and Girls", *Media Awareness Network* (*www.media-awareness.ca/english/issues/stereotyping/women_and_girls/women_girls.cfm*).

4 Kate Fox, „Mirror, Mirror: A Summary Of Research Findings On Body Image", *SIRC*, 1997 (*www.sirc.org/publik/mirror.html*).

5 *http://forum.ringsworld.com/seeing-the-opposite-t1272.html.*

6 Aaron Levin, „Teens' Distorted Body Image May Lead to Unhealthy Behaviours", *EurekAlert*, Center for the Advancement of Health, 2003-07-16 (*www.eurekalert.org/pub_releases/2003-07/cfta-tdb071603.php*).

7 „Eating Disorders: Body Image and Advertising", *HealthyPlace.com*, 2000-04-25 (*www.healthyplace.com/communities/Eating_Disorders/body_image_advertising.asp*)

8 „Dying to Be Thin", Set#4,Share Your Story, *Nova Online* (*www.pbs.org/wgbh/nova/thin/story_001214.html*).

9 James Meikle, „Teen Girls Just Wanna Look Thin", *The Guardian*, 2004-01-06 (*http://society.guardian.co.uk/publichealth/story/0,,1116982,00.html*).

10 „Dove reveals Results of Second Global Study", *Campaign for Real Beauty*, Dove Media Release, 2007-04 (*www.campaignforrealbeauty.co.nz/site/pdfs/Dove_Global_Study_2007.pdf*)

11 Louise Chang, MD, „Helping Girls With Body Image", *Web M.D.*, 2006-10-18 (*www.webmd.com/parenting/features/helpinggirls-with-body-image?page=2*).

12 „Models Link To Teenage Anorexia", *BBC News*, 2000-05-30 (*http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/769290.stm*).

13 „Models Link to Teen Anorexia", *BBC News*, 2000-05-30 (*http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/769290.stm*).

XVI skyrius. **Ištroškusios dėmesio**

1 Dr. Susan Ice, Medical Director, *The Renfrew Center* (*www.eatingdisorderscoalition.org/reports/statistics.html*).

2 Gwen Morrison, „Fatal Trend Pro-Anorexia Web Sites", *Preteenagers Today* (*http://preteenagerstoday.com/resources/articles/fataltrend.htm*).

3 Karen Springen, „Study Looks at Pro-Anorexia Web Sites", Web Exclusive, *Newsweek*, 2006-12-10 (*www.msnbc.msn.com/id/16098915/site/newsweek/from/ET/*).

4 Kat Lewin, „Eating Disorder Sites Increase Symptoms: School of Medicine Study Shows Effects of Pro-anorexia Web Sites", *The Stanfors Daily*, 2007-01-10 (*http://daily.stanford.edn/article/2007/1/10/EatingDisorderSitesIncreaseSymptoms*).

www.xanga.com/TinyxTinks

6 *http://gurliegur1614.blogspot.com/*

7 *www.ringsworld.com/angelicana/77.html*

8 *www.ringsworld.com/angelicana/77.html*

9 *www.freewebs.com/pippaspurplepalace/whatisperfection.htm*

10 *http://gurliegur1614.blogspot.com/*

11 *www.ringsurf.com/netring?action=info&ring=anorexia*

12 „Starving for Perfections Award", *Ana's Underground Grotto* (*http://grotto.projectshapeshift.net/*).

13 *www.freewebs.com/pippaspurplepalace/whatisperfection.htm*

14 *www.xanga.com/pink_sparklygurl*

15 *www.freewebs.com/pippaspurplepalace/whatisperfection.htm*
16 *http://forum.ringsworld.com/why-what-another-fast-lol-t7067.html*
17 *http://forum.ringsworld.com/exercises-u-love-t6521.html*
18 „Eating Disorders: Facts About Eating Disorders and the Search for Solutions", National Institute of Mental Health, *National Institute of Health* (*www.nimh.nih.gov/health/publications/eatingdisorders-facts-about-eating-disorders-and-the-search-forsolutions.shtml*).

XVII skyrius. **Pirmasis pjūvis**

1 Brad Reed, „Cutting" On Increase In Teens, Say Experts", *The Wellesley Townsman*, 2007-01-01 (*www.townonline.com/wellesley/homepage/8999010672477995007*).
2 Karia, „Scar Fetish", *Everything2* (www.everything2.com/index.pl?node_id=739556&lastnode_id=0).
3 Andrew McLaughlin, „One In 10 Teen Girls Self-Harm: Study", *University of Bath* (*www.euraklert.org/pub_releases/2006-2008/uob-oit082206.php*).
4 Stand/alone/bitch, *Everything2* (*www.everything2.com/index.pl?node_id=838026&lastnode_id=0*)
5 „Self-Injury Facts 2006", S.A.F.E. (Self-Abuse Finally Ends) Alternatives®Program (*www.selfinjury.com/sifacts.htm*).
6 „I Wanna Be Angelina Jolie", Wolfa, 2005-02-23 (*http://wolfangel.calltherain.net/archives/2005/02/23/i-wanna-beangelina-jolie/*).
7 Prof. Graham Martin, On Suicide And Subcultures, *Australian e-Journal for the Advancement of Mental Health* (AeJAMH), 2006, t. 5, Nr. 3 (*www.auseinet.com/journal/vol5iss3/martin.pdf*).
8 Carol Cassidy, *Girls in America: Their Stories, Their Words*, TVBooks, 1999 (*www.itvs.org/girlsinamerica/speak.html*).
9 „Cutting", *Berkeley Parents' Network* (*http://parents.berkeley.edu/advice/teens/cutting.html*).

XVIII skyrius. **Kuo svarbus draugių vaidmuo**

1 „Wanting Someone Out of Your Life", *Teen Hut* (*www.teenhut.net/friends-family/7798-wanting-someone-out-your-life.html*).
2 Judith Asner, „Surviving Bulimia", online conference transcript, *Healthy Place* (*www.healthyplace.com/communities/Eating_Disorders/Site/transcripts/surviving_bulimia.htm*).
3 Marlene M Moretti et al, „The Dark Side of Girlhood: Recent Trends, Risk Factors and Trajectories to Aggression and Violence", *The Canadian Child and Adolescent Psychiatry Review*, 2005-02, (14):1, p. 22 (*www.irm-systems.com/onottaca/doc.nsf/files/A3CA5E72B93BF8D78725712D00527812/$file/Feb05TheDarkSideofGirlhood.pdf*).
4 *Dolly*, 2007-01, p. 26–27.
5 *Dolly*, 2007-01, p. 115.

XIX skyrius. **Patyčios**

1 „Wanting Someone Out of Your Life", *Teen Hut* (*www.teenhut.net/friends-family/7798-wanting-someone-out-your-life.html*).

2 Dr. Jean B. Healey, „Peer Abuse as Child Abuse and Indications for Intervention in Schools", *Self Concept Enhancement and Learning Facilitation Research Centre*, University of Western Sydney (*www.aare.edu.au/05pap/hea05418.pdf*).

3 „Girl Talk", La Vida Lonely (*http://girlslife.com/g-blog/?p=250*).

4 „Cyberbullying" (*www.cyberbullying.us/research.php*).

5 „Extreme Cyber Bullying: A Mother's Letter to the NZ Health Ministry", *Net Family News*, 2007-05 (*www.netfamilynews.org/karensletter.html*).

6 Anne Collier, „The Internet's Underbelly", *NetSmartz* (*www.netsmartz.org/news/aug02-2.htm*).

7 „E-Bully's Evil Suicide Plot, Kristian South and Steve Hopkins", *The Sunday News*, 2007-05-27 (*www.stuff.co.nz/sundaynews/4074189a15596.html*).

XX skyrius. **Seksualios mergaitės sekso persmelktoje visuomenėje**

1 Donna Nebenzahl, „Are Teens Overexposed?", *The Gazette, Canada.com* (*www.canada.com/montreal/montrealgazette/news/arts/story.html?id=ed3ad3b6-6b31-4fdd-bbe7-59fa1295d3de*).

2 „Sex Life: Is It Normal?", *Teen Today* (*www.teentoday.co.uk/boards/ubbthreads.php/ubb/showflat/Number/6112/page/1#Post6112*).

3 „Sexxxxxxxxxxxxxx fuckin", *coolteens.com* (*www.coolteens.com/story.php?do=show&sid=45*).

4 Dr. Jane D. Brown, Dr. Carolyn Tucker Halpern ir Kelly Ladin L'Engle, „Mass Media As A Sexual Super Peer For Early Maturing Girls", *Journal of Adolescent Health*, 2005, Nr. 36, p. 421.

5 „Lindsay Lohan's Bruising Workout: Pole Dancing", *Teen People Magazine*, 2006-12-18.

6 „The Pussycat Dolls Perform With No Panties", *NinjaDude.com* (*www.ninjadude.com/index.php/teen-mtv-pussycat-dollsupskirt-nip-slip-pics*).

7 Jenna Jameson, „What We Like About Her", *AskMen.com* (*www.askmen.com/women/models_250/262_jenna_jameson.html*).

8 Joan Sauers, *Sex Lives of Australian Teenagers*, Sydney: Random House, 2007, p. 81.

9 Jenna Jameson, „What We Like About Her", *AskMen.com* (*www.askmen.com/women/models_250/262_jenna_jameson.html*).

10 „America's Most Lovable Pimp", *Rolling Stone*, 2006-11-28 (*www.rollingstone.com/news/coverstory/snoop_dogg_at_home_with_americas_most_lovable_pimp*).

11 Joan Sauers, *Sex Lives of Australian Teenagers*, Sydney: Random House, 2007, p. 81.

XXI skyrius. **Lytinis paauglių mergaičių gyvenimas**

1 Dr. Jane D. Brown, Dr. Carolyn Tucker Halpern ir Kelly Ladin L'Engle, „Mass Media As A Sexual Super Peer For Early Maturing Girls", *Journal of Adolescent Health*, 2005, Nr. 361, p. 420–427 (*www.unc.edu/depts/jomc/teenmedia/pdf/JAH_1.pdf*).

2 Lynn E Ponton, MD, *The Romance of Risk: Why Teenagers Do The Things They Do*, New York: Basic Books, 1997, p. 2.

3 „Kids and The Media: Media-Saturated Kids Need Parental Involvement", *Media and Society,* Kaiser Network, 1999-11-19 (*www.kaisernetwork.org/reports/1999/11/kr991119.5.html*).

4 Slight, 2006-11-13 (*www.answerbag.com/q_view/82582 18.1.07*).

5 igavehimablowjob! (*www.golivewire.com/forums/peertesetn-support-a.html*).

6 AAP, „STDs On The Rise In Australia: Report", *TheAge.com*, 2006-10-12 (*www.theage.com.au/news/National/STDson-the-rise-in-Australia-report/2006/10/12/1160246203471.html*).

7 „Shock Report on Teen Sex: Health Fear For Women", *The Mercury*, 1999-03-04, p. 7.

8 Rob Stein, „Increase in Cancer Rates Linked to Oral Sex", *The Sydney Morning Herald*, 2007-05-11, p. 9.

9 Dr. Gypsyamber D'Souza, et al, „Oral Sex Increases Risk of Throat Cancer", *Science Daily*, 2007-05-10 (*www.sciencedaily.com/releases/2007/05/070509210142.htm*).

10 „Shock Report on Teen Sex: Health Fear For Women", *The Mercury*, 1999-02-04, p. 7.

11 Lola, „Breast Implants, *LiveJournal.com* (*http://girldoll.livejournal.com/*).

12 Dr. William D. Mosher, Dr. Anjani Chandra ir Dr. Jo Jones, „Sexual Behavior and Selected Health Measures: Men and Women 15–44 Years of Age, United States, 2002", Division of Vital Statistics", *Advance Data for Vital Health and Statistics*, 2005-09-15, Nr. 362, p. 11 (*www.cdc.gov/nchs/data/ad/ad362.pdf*).

13 Dr. William D. Mosher, Dr. Anjani Chandra ir Dr. Jo Jones, „Sexual Behavior and Selected Health Measures: Men and Women 15–44 Years of Age, United States, 2002", Division of Vital Statistics", *Advance Data for Vital Health and Statistics*, 2005-09-15, Nr. 362, p. 11 (*www.cdc.gov/nchs/data/ad/ad362.pdf*).

XXII skyrius. **Tapatybės praradimas**

1 Caitlin Flanagan, „Are You There God? It's Me, Monica: How Nice Girls Got So Casual About Oral Sex", *The Atlantic Online*, 2006-01/02, p. 3 (*www.theatlantic.com/doc/200601/oral-sex*).

2 Caitlin Flanagan, „Are You There God? It's Me, Monica: How Nice Girls Got So Casual About Oral Sex", *The Atlantic Online*, 2006-01/02, p. 3 (*www.theatlantic.com/doc/200601/oral-sex*).

3 „APA on Media and Sexualization", *MediaForum.ie*, 2007-02-19 (*www.mediaforum.ie/*).
4 Mark Colvin, „Report Claims Sexualisation Of Girls Is Pervasive And Damaging", *PM*, ABC Radio (*www.abc.net.au/pm/content/2007/s1853636.htm*).
5 Stefan Anitei, „Girls' Sexual Development Is Negatively Affected by Massive Media Sexualization: Omnipresent Sexual Images Affect The Girls' Mental And Physical Health", *Softpedia News*, 2007-02-19 (*http://news.softpedia.com/news/Girls-Sexual-Developmentis-Negatively-Affectived-by-Massive-Media-Sexualization-47417.shtml*).
6 „Girlfriends Fess Up: The Original Sealed Advice: This Month's Hot Topic: We Explore The Risks, The Consequences And The Long-Term Effects Of Being A Promiscuous Girl", *Girlfriend*, 2007-02, p. 124–130.
7 Roger Horrocks, *Masculinity In Crisis: Myths, Fantasies and Realities*, New York: St. Martin's Press, 1994.
8 „Girlfriends Fess Up: The Original Sealed Advice: This Month's Hot Topic: We Explore The Risks, The Consequences And The Long-Term Effects Of Being A Promiscuous Girl", *Girlfriend*, 2007-02, p. 124–130.
9 Michael Carr-Gregg, *The Princess Bitchface Syndrome: Surviving Adolescent Girls*, Melbourne: Penguin, 2006, p. 15.
10 „Girls Are More Likely To Drink Because of Peer Pressure", National Institute of Child Health and Human Development, Parenting of Adolescents, *About.com* (*http://parentingteens.about.com/cs/teendriving/a/impaireddriving_2.htm*).
11 Office of Alumni Affairs, „Absent Fathers Faulted", *Duke Magazine*, 2003-07–08, t. 85, Nr. 9 (*www.dukemagazine.duke.edu/dukemag/issues/070803/depgaz6.html*).
12 Lynn Elber, „TV Teaches Teenagers About Sex – Media Project Teaches TV", News Update, *CDC HIV/STD/TB Prevention*, 2002-12-26 (*www.aegis.com/news/ads/2002/ad022489.html*).

XXIII skyrius. **Pakilimai ir nuosmukiai**

1 Michael Carr-Gregg, *The Princess Bitchface Syndrome*, Melbourne: Penguin, 2006.
2 Miranda Hitti, „Teen Binge Drinking Common and Risky", apžvelgė med. dr. Louise Chang, WebMD *Medical News*, 2007-01-02 (*www.webmd.com/content/article/131/117937.htm*).
3 „Girls and Drugs, A New Analysis: Recent Trends, Risk Factors And Consequences", *Office Of National Drug Control Policy*, 2006-02-09 (*www.Mediacampaign.Org/Pdf/Girls_And_Drugs.Pdf*).
4 Dr. Jonica Newby, „Teen Alcohol", *Catalyst*, ABC TV Science, 2007-08-09 (*www.abc.net.au/catalyst/stories/s2000936.htm*).
5 David Braithwaite and Ben Cubby, „Gang Rape Filmed On Mobile Phone", *The Sydney Morning Herald*, 2007-04-05 (*www.smh.com.au/articles/2007/04/04/1175366325678.html*).
6 „Alcopops: Sweet-Tasting, Fizzy Alcoholic Beverages", *e-BasedPrevention.org* (*www.ebasedprevention.org/oewn.asp?id=1035*).

7 „Teenagers And Binge Drinking“, *ABC Rural News*, Murdoch Children's Research Institute, 2005-11-09 (*www.mcri.edu.au/pages/news-events/media/in-the-news.asp?y=2005*).

8 „Alcopops: Sweet-Tasting, Fizzy Alcoholic Beverages“, *e-BasedPrevention.org* (*www.ebasedprevention.org/oewn.asp?id=1035*).

9 J.F.O. McAllister, „The British Disease“, *Time Europe*, 2005-12-11 (*www.time.com/time/europe/html/051219/story.html*).

10 Jonathan Owen and Paul Bignell, „Revealed: Britain's 12-Year-Old Alcoholics: Doctors Want Special Drying-Out Units For Children With Drink Problems“, *The Independent*, 2007-02-18 (*http://news.independent.co.uk/uk/this_britain/article2281379.ece*).

11 Dr Charles S Lieber, „A Stomach Enzyme Deficit May Place Women at More Risk From Drinking Alcohol, Addiction“, *Science Research and Education Center*, The University of Texas at Austin, 2001-04-15 (*www.eurekalert.org/pub_releases/2001-04 /ACER-Ased-1404101.php*).

12 Andrea Okrentowich, „Teen Girls and Drug Abuse Addiction in Young Women on the Increase“, *Suite 101*, 2007-01-28 (*http://substanceabuse.suite101.com/article.cfm/teen_girls_and_drug_abuse*).

13 Dr Jonica Newby, „Teen Alcohol“, *Catalyst*, ABC TV Science, 2007-08-09 (*www.abc.net.au/catalyst/stories/s2000936.htm*).

14 „Ready to Drink? Alcopops and Youth Binge Drinking“, *Australian Divisions of General Practice*, p. 4 (*www.adgp.com.au/client_images/10659.doc*).

15 *www.lion-nathan.com.au/Great-Brands/NZ-Spirits-and-RTDs/Specialty.aspx.*

16 T. Buddy, „Kids Most Influenced by Siblings' Drinking, Smoking“, *About.com* (*http://alcoholism.about.com/od/teens/a/blajdi060124.htm*).

17 Arjun Ramachandran, 'Concern at Rise of Alcopops', *The Sydney Morning Herald*, 26 June 2007, *http://www.smh.com.au/news/* national/concern-at-rise-of-alcopops/2007/06/25/11826238204 88.html.

18 'Ready to Drink? Alcopops and Youth Binge Drinking', *Australian Divisions of General Practice*, *http://www.adgp.com.au/client_images/10659.doc*, p. 9.

19 Arjun Ramachandran, 'Concern at Rise of Alcopops', *The Sydney Morning Herald*, 26 June 2007, *http://www.smh.com.au/news/national/concern-at-rise-of-alcopops/2007/06/25/11826238204* 88.html.

20 'Underage Drinking 2005: Girls Bingeing More', Press Release, *The Center on Alcohol Marketing and Youth*, Georgetown University, 27 March 2006, *http://camy.org/press/release php?ReleaseID=34.*

XXIV skyrius. **Gyvena pašėlusiai**

1 *www.bygirlsforgirls.org/2002/depression.html.*

2 Andrea Okrentowich, „Teen Girls and Drug Abuse Addiction in Young Women on the Increase“, *Suite 101*, 2007-01-28 (*http://substanceabuse.suite101.com/article.cfm/teen_girls_and_drug_abuse*).

3 „National Youth Survey 2005: Key and Emerging Issues“, *Mission Australia*, p. 10.

4 „Pediatricians Often Underestimate Substance Abuse Problems In Adolescents“, *EurakAlert*, pranešimas spaudai, 2004-11-01 (*www.eurekalert.org/pub_releases/2004-11/chb-pou102204.php*).

5 „National Youth Survey 2005: Key and Emerging Issues“, *Mission Australia*, p. 12.

6 „Girls Are More Likely To Drink Because of Peer Pressure“, National Institute of Child Health and Human Development, Parenting of Adolescents, *About.com* (*http://parentingteens.about.com/cs/teendriving/a/impaireddriving_2.htm*).

7 „Girls and Drugs, A New Analysis: Recent Trends, Risk Factors And Consequences“, Office Of National Drug Control Policy, 2006-02-09 (*www.Mediacampaign.Org/Pdf/Girls_And_Drugs.Pdf*).

8 „Girls and Drugs, A New Analysis: Recent Trends, Risk Factors And Consequences“, Office Of National Drug Control Policy, 2006-02-09 (*www.Mediacampaign.Org/Pdf/Girls_And_Drugs.Pdf*).

9 „Daughters“, 2006-03/04, New Moon Publishing (*www.newmooncatalog.com/Prodinfo.ASP?NUMBER=DMA06-E*).

10 „Shoplifting“, *TeensHealth*, Nemours Foundation (*www.kidshealth.org/teen/school_jobs/good_friends/shoplifting.html*).

11 Peter Berlin, „Why Do Shoplifters Steal?“, National Learning and Resource Center (*www.shopliftingprevention.org/WhatNASPOffers/NRC.htm*).

XXV skyrius. **Depresija**

1 Clair Weaver, „The Struggle of Young Women: Six Attempt Suicide Every Day“, *The Sunday Telegraph*, 2006-12-17, p. 11.

2 „Teen Girls Stressed Out More Often Than Boys“, Mediamark Research Data Cite Weight, Physical Appearance as Factors’, pranešimas spaudai, *Mediamark* (*www.mediamark.com/MRI/docs/pr_12-09-03_Teenmark.htm*).

3 blondebrat, Girl Talk, La Vida Lonely (*http://girlslife.com/gblog/?p=250*).

4 Girl Talk, La Vida Lonely (*http://girlslife.com/g-blog/?p=250*).

5 Miranda Hitti, „Prescription Drug Use Up in Teen Girls: 5-Year Report Shows Sharpest Increase in Type 2 Diabetes Drugs“, *MedicineNet.com* (*www.medicinenet.com/script/main/art.asp?articlekey=81184*).

6 „Depression Linked With Ultra-Sensitivity To Other People’s Emotions“, *Research Digest Blog*, The British Psychological Society, 2005-12-22 (*http://bps-research-digest.blogspot.com/search?updated-min=2005-01-01T00%3A00%3A00Z&updatedmax=2006-01-01T00%3A00%3A00Z&max-results=50*).

7 Riittakerttu Kaltiala-Heino, et al, „Bullying, Depression, And Suicidal Ideation In Finnish Adolescents: School Survey“, *British Medical Journal*, 1999-08-07, t. 319 (*www.bmj.com/cgi/content/full/319/7206/348, 8.8.07, pp 348-351*).

8 Jeni Harvie, „Teens Need Parents To Get A Grip“, *The Sydney Morning Herald*, 2003-12-11 (*www.smh.com.au/articles/2003/12/11/1071086175516.html?from=storyrhs*).

9 Binge Drinking, „Gender and Clinical Depression“, *Medical News Today*, 2007-01-02 (*www.medicalnewstoday.com/medicalnews.php?newsid=60184*).

10 Denise Witmer, „What Are The Effects Of Ecstasy?“, *About.com* (*http://parentingteens.about.com/cs/ecstasy/f/ecstasy1.htm*).
11 *www.bygirlsforgirls.org/2002/depression.html.*
12 „The Links Between Depression and Drugs“, *GirlsForGirls.org* (*www.bygirlsforgirls.org/cgi-bin/dcforum/dcboard.cgi*).
13 „Weed a Drug“, *LiveWire Teen Forums and College Forums* (*www.golivewire.com/forums/peer-teesbp-support-a.html*).

XXVI skyrius. **Linkusios žudytis**

1 „Girl Talk“, La Vida Lonely (*http://girlslife.com/g-blog/?p=250*).
2 Elise Whitley et al, „Ecological Study Of Social Fragmentation, Poverty, And Suicide“, *British Medical Journal*, 319, 1999 10 16, *www.bmj.com/cgi/content/abstract/319/7216/1034*, p.1034-1037.
3 National Health and Medical Research Council, *National Youth Suicide Prevention Strategy: Setting the Evidence-Based Research Agenda for Australia: A Literature Review*, 1999-03.
4 Gail Mason, „Youth Suicide in Australia: Prevention Strategies“, Department of Employment, Education, and Training, Canberra: Youth Bureau, 1990.
5 „The Social Web's Lifeline“, *Net Family News*, 2007-03-23 (*www.netfamilynews.org/nl070323.html#1%3E*).

XXVII skyrius. **Žiaurios mergaitės**

1 Ursulla Sauter, „Violent Femmes: Girls Get Ugly“, *Time Europe*, 2003-08-03 (*www.time.com/time/magazine/article/0,9171,472832,00.html*).
2 Julie Scelfo, „Bad Girls Go Wild“, *Newsweek*, 2006-06-13 (*www.msnbc.msn.com/id/8101517/site/newsweek/*).
3 Teen Girls, „Woke With Murder On Mind“, *News.com.au*, 2007-04-23 (*www.news.com.au/story/0,23599,21606146-2,00.html*).
4 Margo Varadi, „Schoolyard Violence Not Just For The Boys“, *The Toronto Star*, 2005-03-26 (*www.fradical.com/Schoolyard_violence_not_just_for_boys.htm*).
5 Paul Doneman et al, „Muslim Love Row: Girl Accused of Killing Mum“, *The Daily Telegraph*, 2006-11-7, p. 9.
6 Late News, „Girl, 14, Charged“, *The Sun-Herald*, 2006-12-17, p. 3.
7 Duncan Gardham, „Happy Slap' Killer Aged 14 Is Jailed“, *The Telegraph*, 2006-01-24 (*www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2006/01/24/nslap24.xml&sSheet=/news/2006/01/24/ixnewstop.html*).
8 John Kidman, „Alcohol Blamed For Teen Crime Rise“, *The Sun-Herald*, 2007-04-29, p. 35.
9 Linda Silmalis, „Teens Out of Control“, *The Sunday Telegraph*, 2006-10-22, p. 7.
10 Med. Dr. Deborah Prothrow-Stith and Med. Dr. asistentas Howard Spivak, „Troubling Trend: Girls and Bullying“, *Stop Bullying Now* (*http://stopbullyingnow.hrsa.gov/adult/indexAdult.asp?Area=prothrow*).

[11] Christina Roache, „Addressing Violence Amongst Girls", *Harvard Public Health Now*, 2005-07-22 (*www.hsph.harvard.edu/now/jul22/violence.html*).

[12] Georgie Binks, „Violence by Girls Uncool", *CBC News Viewpoint*, 2006-03-17 (*www.cbc.ca/news/viewpoint/vp_binks/20060317.html*).

[13] Georgie Binks, „Violence by Girls Uncool", *CBC News Viewpoint*, 2006-03-17 (*www.cbc.ca/news/viewpoint/vp_binks/20060317.html*).

[14] Chelsea, *Girls in America: Their Stories, Their Words,* by Carol Cassidy, TVBooks, 1999 (*www.itvs.org/girlsinamerica/speak.html*).

[15] „Are You Generation IM? 10 Great Uses for Immersion's VibeTonz-Enabled Mobile Phones" (*www.vibetonz.com/docs/Are_You_Gen_IM.pdf*).

[16] „A Growing Problem: Violent Girls", *Tufts enews*, 2005-12-02 (*http://enews.tufts.edu/stories/120205AGrowingProblemViolentGirls.htm*).

[17] Timothy F. Kirn, „Dangerous Trend: Violent Behavior by Girls", *Family Practice News*, 2000-08-15 (*www.findarticles.com/p/articles/mi_m0BJI/is_16_30/ai_65349513*).

[18] Georgie Binks, „Violence by Girls Uncool", *CBC News Viewpoint*, 2006-03-17 (*www.cbc.ca/news/viewpoint/vp_binks/20060317.html, 11.6.07*).

[19] Olivia Ward, „Women's Violence", *Harry's News*, 2004-10-14 (*www.harrysnews.com/tgWomensViolence.htm, 15.3.07*).

[20] Georgie Binks, „Violence by Girls Uncool", *CBC News Viewpoint*, 2006-03-17 (*www.cbc.ca/news/viewpoint/vp_binks/20060317.html*).

[21] Marlene M Moretti et al, „The Dark Side of Girlhood: Recent Trends, Risk Factors and Trajectories to Aggression and Violence", *The Canadian Child and Adolescent Psychiatry Review*, 2005-02, t. 14, Nr.1, p. 22 (*www.irm-systems.com/onottaca/doc.nsf/files/A3CA5E72B93BF8D78725712D00527812/$file/Feb05TheDarkSideofGirlhood.pdf*).

[22] Marlene M Moretti et al, „The Dark Side of Girlhood: Recent Trends, Risk Factors and Trajectories to Aggression and Violence", *The Canadian Child and Adolescent Psychiatry Review*, 2005-02, t. 14, Nr. 1, p. 23 (*www.irm-systems.com/onottaca/doc.nsf/files/A3CA5E72B93BF8D78725712D00527812/$file/Feb05TheDarkSideofGirlhood.pdf*).

[23] Marlene M Moretti et al, „The Dark Side of Girlhood: Recent Trends, Risk Factors and Trajectories to Aggression and Violence", The Canadian Child and Adolescent Psychiatry Review, 2005-02, t. 14, Nr.1, p 23 (*www.irm-systems.com/onottaca/doc.nsf/files/A3CA5E72B93BF8D78725712D00527812/$file/Feb05TheDarkSideofGirlhood.pdf*).

[24] „2003 NSW Young People in Custody, Health Survey", Key Findings Report, NSW Department of Juvenile Justice, p. 9.

[25] „Marketing Violence to Children", *Campaign for A Commercial-Free Childhood* (*www.commercialexploitation.org/factsheets/ccfc-facts%20violence.pdf*).

[26] Ron Powers, „The Apocalypse of Adolescence", *The Atlantic Monthly*, 2002-03, p. 74.

[27] Ron Powers, „The Apocalypse of Adolescence", *The Atlantic Monthly*, 2002-03, p. 74.

XXVIII skyrius. **Slapti gyvenimai**

1 „Are You Generation IM? 10 Great Uses for Immersion's VibeTonz-Enabled Mobile Phones“ (*www.vibetonz.com/docs/Are_You_Gen_IM.pdf*).

2 „Are You Generation IM? 10 Great Uses for Immersion's VibeTonz-Enabled Mobile Phones“ (*www.vibetonz.com/docs/Are_You_Gen_IM.pdf*).

3 „Life's First Great Crossroad: Tweens Make Choices That Affect Their Lives Forever“, *Youth Campaign*, Center For Disease Control and Prevention, 2000-05, p. 5 (*www.cdc.gov/youthcampaign/research/PDF/LifesFirstCrossroads.pdf*).

4 „Life's First Great Crossroad: Tweens Make Choices That Affect Their Lives Forever“, *Youth Campaign*, Center For Disease Control and Prevention, 2000-05, p. 5 (*www.cdc.gov/youthcampaign/research/PDF/LifesFirstCrossroads.pdf*).

5 Pokalbis, 2007-06-07.

6 Elektroninė korespondencija, 2007-05-07.

7 „Crimes Against Children, Missing Children and Online Victimization of Youth: Five Years Later, 2006“, U.S. Department of Justice's Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, Crimes Against Children Research Center, National Center for Missing and Exploited Children (*www.missingkids.com/en_US/publications/NC167.pdf*).

XXIX skyrius. **Be priežiūros kibernetinėje erdvėje**

1 Pokalbis, 2007-08-08.

2 Pokalbio tekstas, Sherry Turkle Interview', *Silicon Valley Radio* (*www.transmitmedia.com/svr/vault/turkle/turkle_transcript.html*).

3 Tara Bahrampour and Lori Aratani,'Teens' Bold Blogs Alarm Area Schools', *The Washington Post*, 2006-01-17 (*www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/16/AR2006011601489_2.html*).

4 Stephen Kline and Jackie Botterill, „Media Use Audit for BC Teens: Key Findings“, *Simon Fraser University*, 2001-05 (*www.sfu.ca/medialab/research/mediasat/secondschool.pdf*).

5 Christine Loftus, „12-Year-Old Girl Back Home After Ordeal, Internet Safety News“, *Net Smartz*, 2003 07 (*www.netsmartz.org/news/jul03-03.htm*).

6 Cathy Frye, „Caught in the Web“, *The Arkansas Democrat-Gazette*, 2003-12-15 (*www.ardemgaz.com/ShowStoryPrev.asp?Path=ArDemocrat/2003/12/15&ID=Ar00102*).

7 Cathy Frye, „Caught in the Web“, *The Arkansas Democrat-Gazette*, 2003-12-16, (*www.ardemgaz.com/ShowStoryPrev.asp?Path=ArDemocrat/2003/12/16&ID=Ar00103*).

8 Matt Uffer, „Pole Vaulting is Sexy, Barely Legal“, *WithLeather.com*, 2007-05-05, (*www.withleather.com/post.phtml?pk=2811*).

XXX skyrius. **Įsitraukimas į pornografiją**

1 Tom Geoghegan, „Tangled Web", *BBC News Magazine*, 2007-06-14 (*http://news.bbc.co.uk/1/hi/magazine/6336509.stm*).

2 „Porn Sites", *LiveWire Teen Forums and College Forums* (*www.golivewire.com/forums/peer-teseot-support-a.html*).

3 Dick Thornburgh and Herbert S Lin, eds, „Youth, Pornography and The Internet, Executive Summary", Computer Science and Technology Board, *National Research Council* (*http://books.nap.edu/html/youth_internet/es.html*).

4 Tom Geoghegan, „Tangled Web", *BBC News Magazine*, 2007-02-08, (*http://news.bbc.co.uk/1/hi/magazine/6336509.stm*).

5 Kat Khan, „EMM, MONSTAR Join Forces Via MySpace.com", *XBiz*, 2005-12-13 (*www.xbiz.com/news/news_piece.php?id=12069&mi=all&q=monstar*).

6 Andrew Cantor, „In-House' Offerings Nab Share Of Porn, Modeling Industries", Cyberspeak, *USA Today* (*www.usatoday.com/tech/columnist/andrewkantor/2006-01-13-athome-porn-model_x.htm*).

7 Andrew Cantor, „In-House' Offerings Nab Share Of Porn, Modeling Industries', Cyberspeak, *USA Today*, (*www.usatoday.com/tech/columnist/andrewkantor/2006-01-13-athome-porn-model_x.htm*).

8 Elektroninė korespondencija, 2007-07-05.

9 Rachel Bell, „Love in The Time of Phone Porn", *The Guardian*, 2007-01-30 (*http://education.guardian.co.uk/sexeducation/story/0,,2001374,00.html*).

10 Pokalbis, 2007-07-07.

11 Elektroninė korespondencija, 2007-07-05.

XXXI skyrius. **Populiarumas per *YouTube***

1 Emmalina, „Filthiness and Vulgarity", *YouTube* (*http://youtube.com/profile?user=Emmalina*).

2 Emmalina, „Profile", *YouTube* (*http://youtube.com/profile?user=Emmalina*), prisijungta 2007-06-20.

3 *www.youtube.com/watch?v=6nJPMyGEyuM&mode=related&search=*

4 Elektroninė korespondencija, 2007-07-05.

5 Elektroninė korespondencija, 2007-07-05.

6 Candice M. Kelsey, *The Secret Cyber Lives of Teenagers: Parenting in the Age of MySpace.com*, New York: Marlowe & Company, 2007

7 „New Study Reveals 14% of Teens Have Had Face-to-Face Meetings with People They've Met on the Internet", Cox Communications and National Center for Missing and Exploited Children, pranešimas spaudai, 2006-05-11 (*www.netsmartz.org/pdf/cox_teensurvey_may2006.pdf*).

8 „New Study Reveals 14% of Teens Have Had Face-to-Face Meetings with People They've Met on the Internet", Cox Communications and National Center for Missing and Exploited Children, pranešimas spaudai, 2006-05-11 (*www.netsmartz.org/pdf/cox_teensurvey_may2006.pdf*).

9 „New Ads Warn Teens... 'Don't Believe the Type", News Detail, *Ad Council*, 2005-06-08 (*www.adcouncil.org/newsDetail.aspx?id=31*).

10 Elektroninė korespondencija, 2007-06-14.

11 Anne Collier, „The Internet's Underbelly", *NetSmartz* (*www.netsmartz.org/news/aug02-2.htm*).

12 Elektroninė korespondencija, 2007-07-05.

13 Anne Collier, „The Internet's Underbelly", *NetSmartz* (*www.netsmartz.org/news/aug02-2.htm*).

14 Michele L. Ybarra, MPH, PhD., et al, „Prevention Messages: Targeting the Right Online Behaviors', *Archives of Pediatrics and Online Medicine*, 2007-02, t. 161, Nr. 2, p.138–145 (*http://archpedi.ama-assn.org/cgi/content/full/161/2/138*).

15 „Crimes Against Children, Missing Children and Online Victimization of Youth: Five Years Later, 2006", U.S. Department of Justice's Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, Crimes Against Children Research Center, National Center for Missing and Exploited Children (*www.missingkids.com/en_US/publications/NC167.pdf*).

XXXII skyrius. **Santuoka**

1 „Snapshot of the Teen Market, Teen: Market Profile", *The Market Profile*, Magazine Publishers of America, Media Market Research Inc, p. 3 (*www.magazine.org/content/files/teenprofile04.pdf*).

2 „Snapshot of the Teen Market, Teen: Market Profile", *The Market Profile*, Magazine Publishers of America, Media Market Research Inc, p. 3 (*www.magazine.org/content/files/teenprofile04.pdf*).

XXXIII skyrius. **Vaikų gimimas**

1 Kirsten Andrews, „What Is A Yummy Mummy?", *West Coast Yummy Mummy Magazine*, 2006-12-27 (*www.yummymummysite.com/index.cfm?PID=15494&PIDList=15494&PressID=1084&ACT=Display*).

XXXIV skyrius. **Kur toliau?**

1 Sarah Womack, „Now Girls As Young As This Five Year Old Think They Have To Be Slim To Be Popular", *The Telegraph*, 2005-03-08 (*www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2005/03/08/nbody08.xml*).

UAB „Baltų lankų" leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino UAB „INDIGO print"
Piliakalnio g. 1, LT-46223 Kaunas
info@indigoprint.lt
www.indigoprint.lt

Tiražas 1500 egz.

Kodėl vos penkerių metų mergaitės taip rūpinasi savo išvaizda ir jau yra apsėstos pirkimo manijos? Kodėl vos sulaukusios paauglystės jos ima be saiko gerti, lieknintis arba megzti neaiškias virtualias pažintis? Kas staiga nutinka mūsų dukterims, kad jos tampa žiaurios, ima terorizuoti bendraamžius ir tyčiotis vienos iš kitų? Ko siekia paauglės pradėdamos ankstyvą lytinį gyvenimą ir net imdamos pardavinėti savo kūną? Kodėl nuolat daugėja depresijos, savižalos ir valgymo sutrikimų? Kodėl turėdamos daugybę įdomių galimybių merginos dažnai nori kuo greičiau ištekėti ir susilaukti vaikų?

Australų rašytoja ir leidėja **Maggie Hamilton** (Megė Hemilton) daugiau nei dvejus metus bendravo su įvairaus amžiaus mergaitėmis, mokytojais, psichologais, teisininkais, rinkodaros specialistais ir medikais, kad atskleistų, kokie išbandymai laukia mūsų atžalų nuo pat gimimo iki vėlyvosios paauglystės.

Vis mažiau mergaičių patiria nerūpestingą vaikystės džiaugsmą. Noras būti gražiai, populiariai, seksualiai, dėvėti frminius drabužius formuoja iškreiptą požiūrį į moteriškumą ir turi neigiamos įtakos paauglės vystymuisi, mąstysenai, troškimams bei savęs suvokimui. Šioje svarbioje knygoje apžvelgiama populiariosios kultūros įtaka bei pasekmės įvairaus amžiaus mergaitėms ir pateikiama patarimų, kaip su tuo kovoti.

Žurnalas „Psichologija Tau“

Pribloškianti tiesa apie mūsų mergaites.

ISBN 978-9955-23-299-5

